

Bodleian Libraries

UNIVERSITY OF OXFORD

This book is part of the collection held by the Bodleian Libraries and scanned by Google, Inc. for the Google Books Library Project.

For more information see:

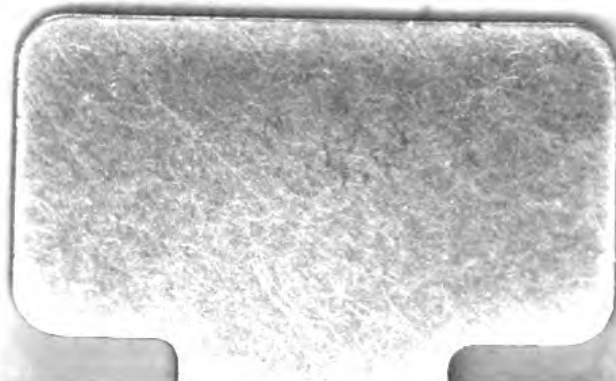
<http://www.bodleian.ox.ac.uk/dbooks>

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 2.0 UK: England & Wales (CC BY-NC-SA 2.0) licence.

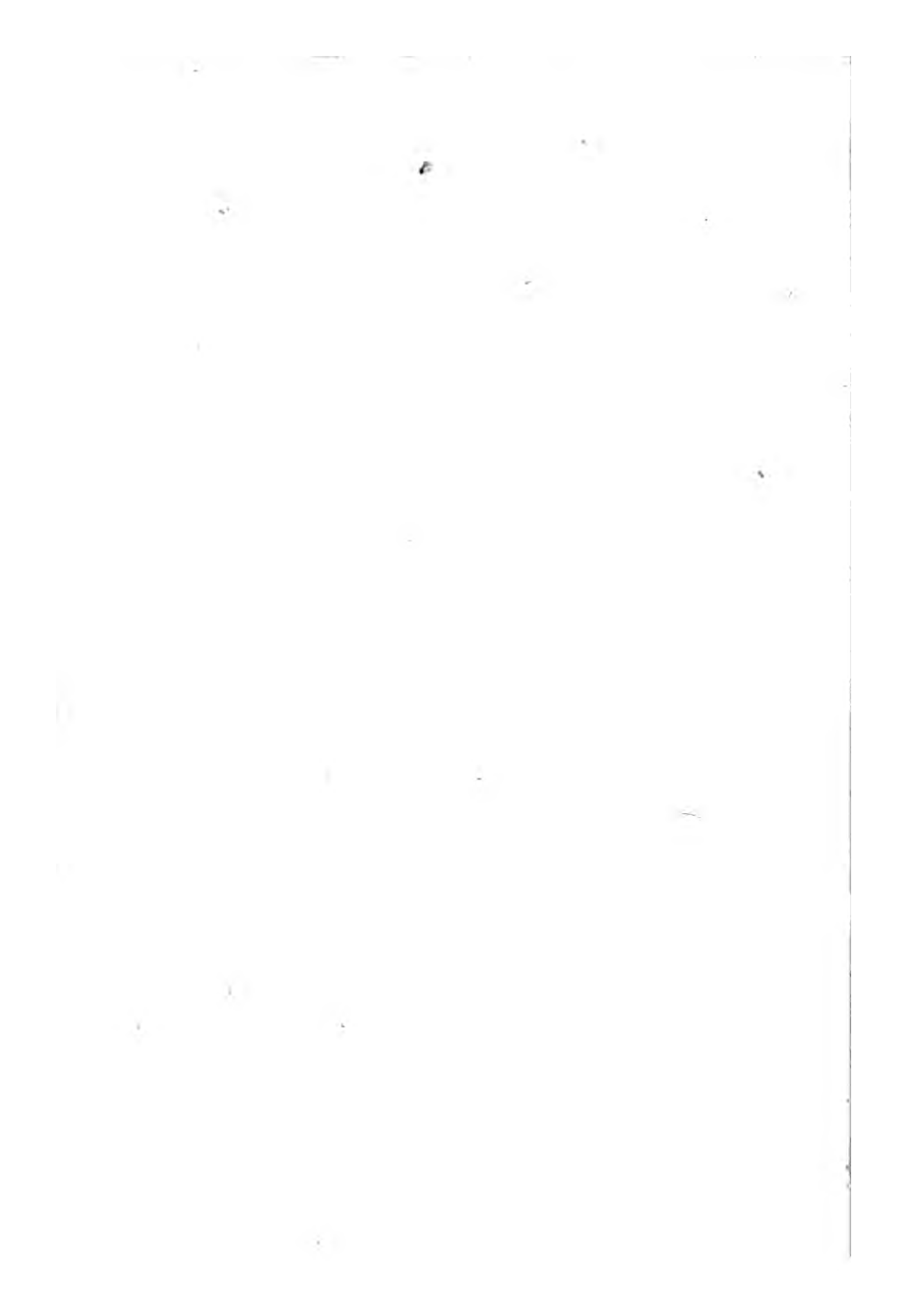
80C425-101.

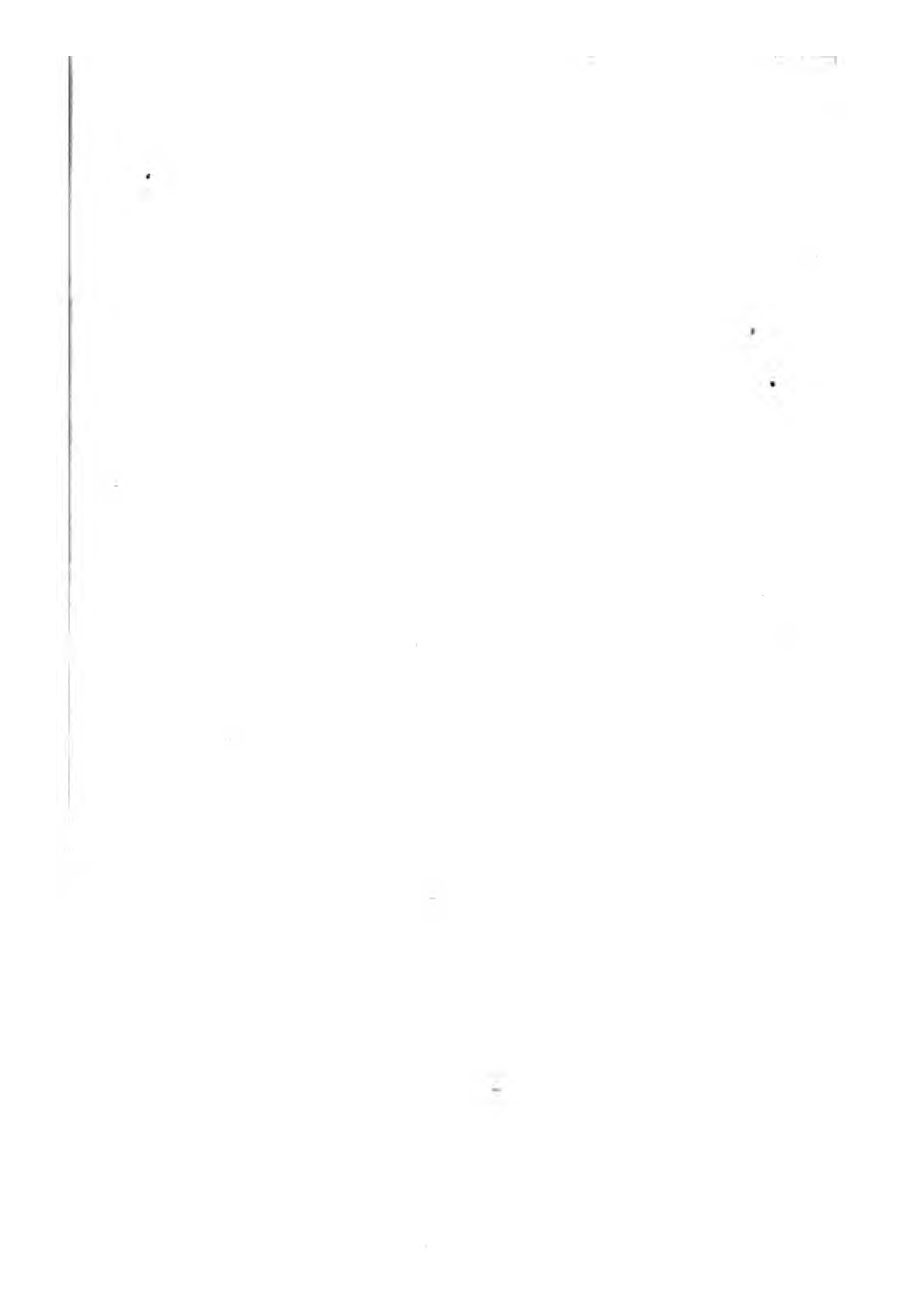
✓

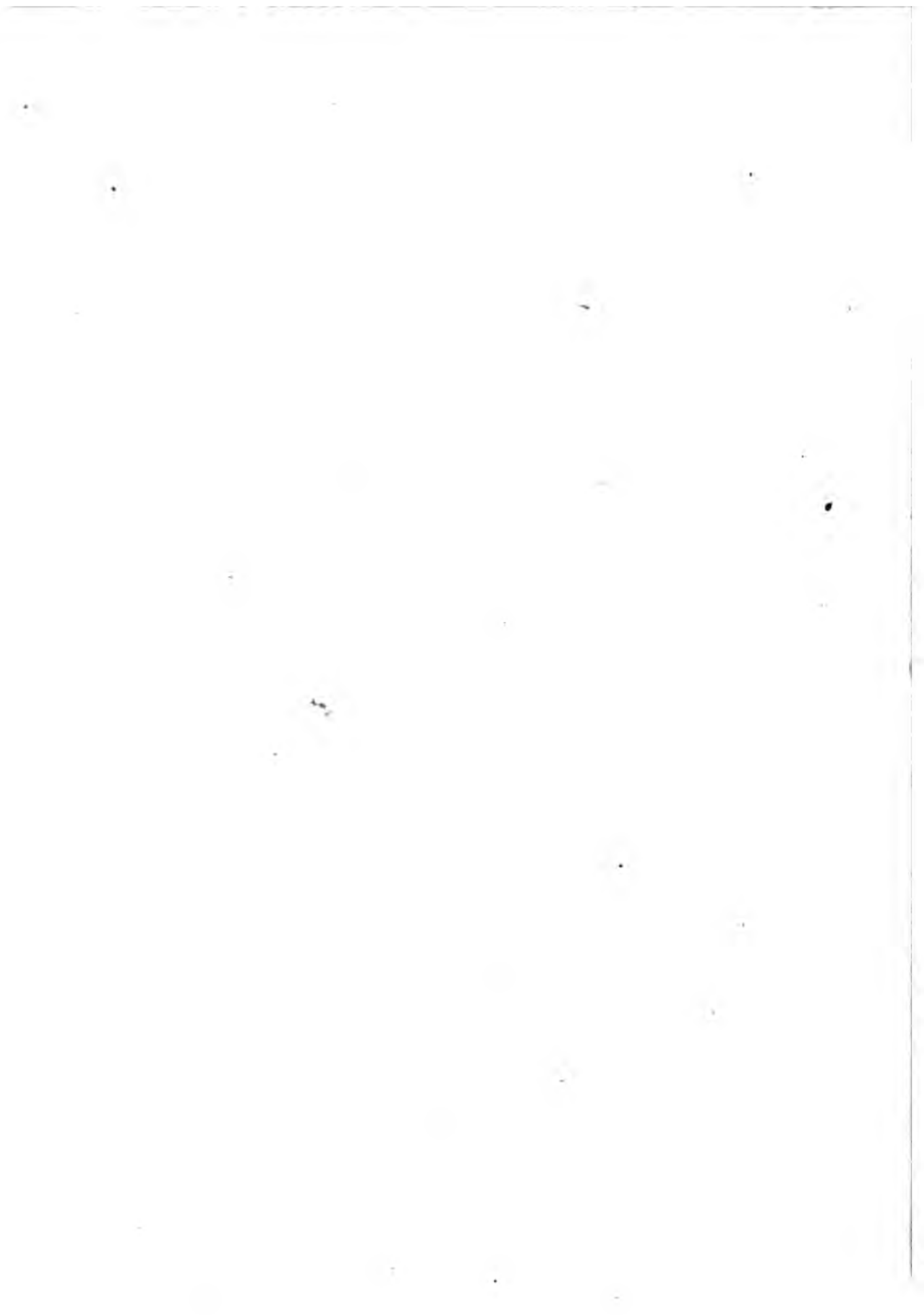
March 5 1825

MS. A. 1. 1. 1.

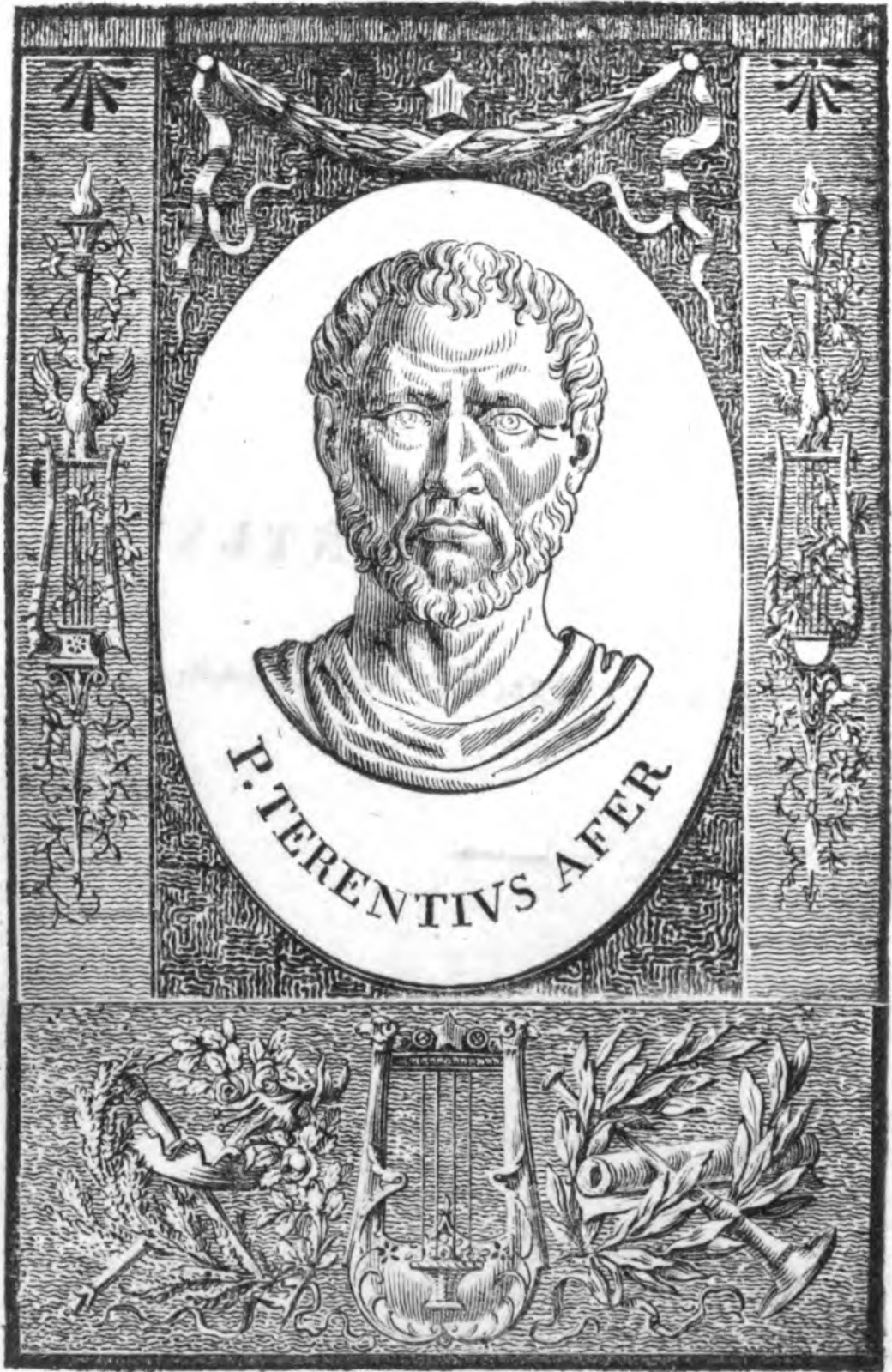

P. TERENTII AFRI
COMOEDIAE

AD

EDITIONEM R. BENTLEII

DILIGENTISSIME EXPRESSAE.

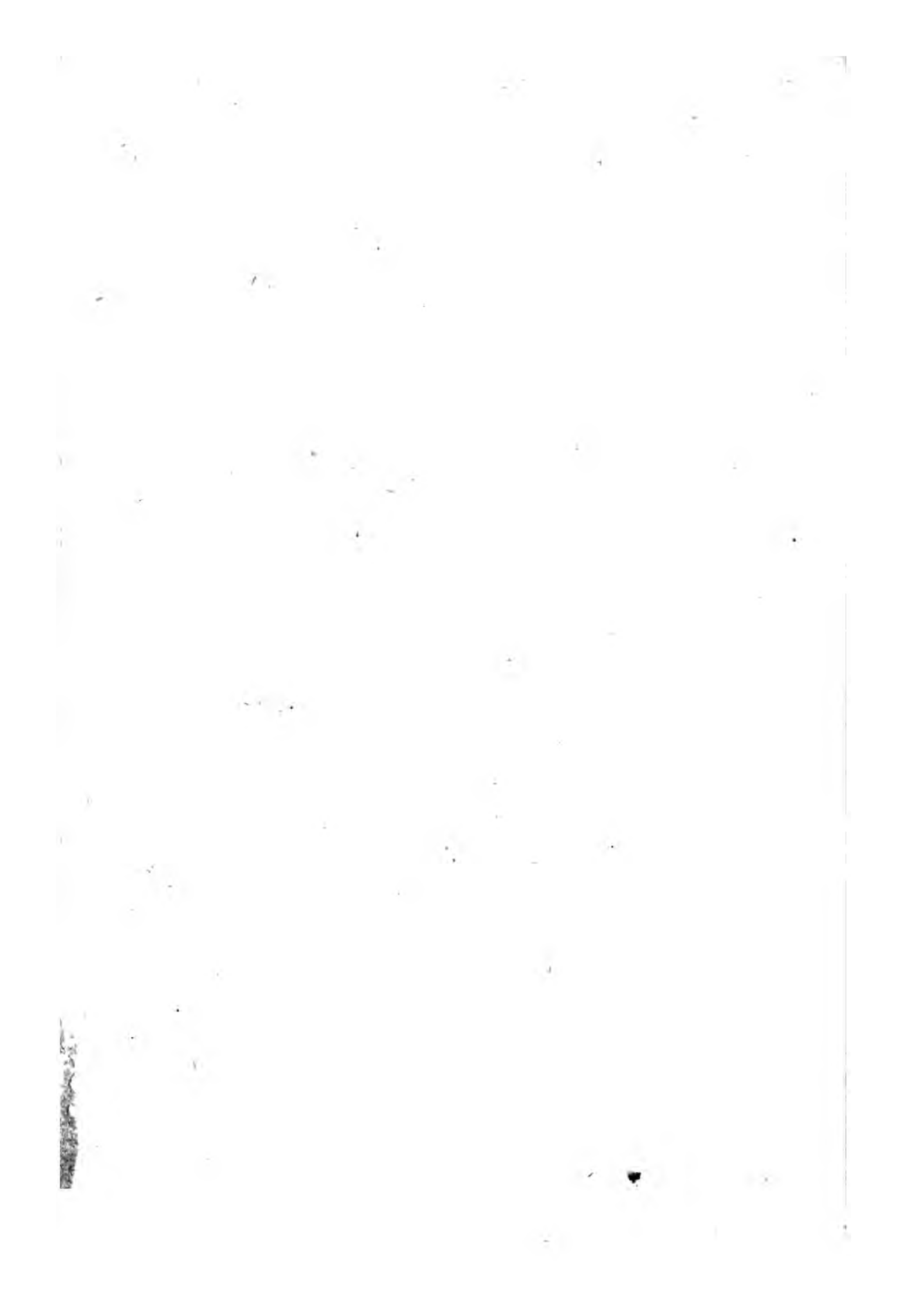
EDITIO STEREOTYPA.

LIPSIAE

EX OFFICINA CAR. TAVCHNITII

1819.

BENTLEII DE METRIS
T E R E N T I A N I S
Σ X E Δ Ι Α Σ Μ Α.

Iambicus versus senorum pedum Latinis veteribus *Senarius* vocabatur, a Pedum et Ictuum numero. Horatius Art. Poet. 251.

*Syllaba longa brevi subiecta vocatur Iambus,
Pes citus: unde etiam Trimetris accrescere iussit
Nomen Iambeis; cum Senos redderet ictus
Primus ad extremum similis sibi.*

Sex, inquit, habet ictus versus Senarius; et tamen Trimetrus sive *Ternarius* Graecis vocatur; quasi tres tantum Ictus redderet, ob pedis celeritatem, praesertim cum totus Iambis puris decurrit. Latini igitur per *μονοποδίαν*, *singulos pedes*, hos versus dividebant; Graeci per *διποδίαν*, seu *geminatos*. Inde qui Graecis est *Tetrametrus*, Varroni a pedum numero est *Octonarius*. Iuba rex apud Rufinum de Metris p. 2712. *Quod autem binis pedibus, et non singulis, scandatur Iambicus; vetus institutum est. Et mox, Unde apparet Heroicum singulis pedibus scandi etiam apud veteres solitum, Iambum autem binis.* Marius

Victorinianus p. 2497. *Per Monopodiam sola Dactylica scanduntur; per Dipodiam vero cetera.* Nescivit hic Bacchiacos et Creticos, quos etiam Monopodia dimititur. Diomedes p. 503. *Feritur Senarius Iambicus combinatis pedibus ter.* Terentianus Maurus p. 2432.

*Iambus ipse sex enim locis manet,
Et inde nomen inditum est Senario:
Sed ter feritur, hinc Trimetrus dicitur;
Scandendo binos quod pedes coniungimus.*

Ictus, Percussio dicitur; quia Tibicen, dum rythmum et tempus moderabatur, ter in Trimetro, quater in Tetrametro, solum pede feriebat: Ἄρσις autem sive *Elevatio* appellatur; quod in iisdem syllabis, quibus Tibicen *pedem* accommodabat, Actor *vocem* acuebat ac tollebat. In *Thesi* autem sunt ceterae syllabae, quae Ictu destitutae minus idcirco audiuntur. Hos ictus sive Ἄρσις, magno discentium commodo, nos primi in hac Editione per Accentus acutos expressimus, tres in Trimetris, quattuor in Tetrametris:

*Poëta cum primum animum ad scribendum appulit.
Id sibi negoti credidit solùm dari.
Enimvèro, Dave, nil loci est segnitiae neque so-
córdiae,
Quantum intellexi módo senis senténtiam de
núptiis.*

Etsi revera, quod Romani voluerunt, seni in quoque Trimetro sint Ictus; qui sic exprimi possint,

*Poëta cùm primum animum ad scribendum appulit,
Id sibi negóti credidit solùm dari.*

Verum quia in paribus locis, 2, 4, 6, minus plerumque elevantur et feriuntur, quam in imparibus, 1, 3, 5, idcirco eos more Graecorum hic placuit omittere. Horum autem accentuum ductu (si vox in illis syllabis acuatur, et par temporis mensura, quae pedis Ditrochaei vel Ἐπιτρίτου δευτέρου spatium semper finitur,

inter singulos accentus servetur) versus universos eodem modo Lector efferet, quo olim ab Actore in Scaena ad tibiam pronuntiabantur. Hoc quoque commodi in his Accentibus Lector inveniet; quod statim et ictu oculi Trochaicos ab Iambicis, qui in eadem scaena interdum locum habent, possit distinguere: si accentus scilicet in prima versus syllaba est, Trochaici sunt; sin minus, Iambici.

Omne versuum genus suam habet *Caesuram* sive Incisionem; qua verbum terminatur, et vox in decursu paulum interquiescit. Illa fere Caesura Romanis placuit; quae in priore tertii pedis syllaba fit: ut in Heroico:

*Arma virumque cano | Troiae qui primus ab oris
Italiâ fato | profugus Lavinâque venit
Litora, multum ille et | terris iactatus et alto*

Vi superum, saevae | memorem Iunonis ob iram.
Varro quidem apud Gellium XVIII, 15. scribit observasse se in versu Hexametro, quod omnimodo quintus semipes (id est, prior pedis tertii syllaba) verbum finiret. Mirum, quod *Omnimodo* dixerit, cum Lucretius iam tum variaverit,

Reddenda in ratio | ne vocare, et semina rerum.
et Catullus,

Omnia fanda nefan | da malo permissa furore.
Postea saepius Virgilius,
Lyrnessi domus al | ta, solo Laurente sepulcrum.
Homerus autem olim saepissime,

Οὐλομένην ἢ μὴ | οὐ ἄχαιοῖς ἄλγε' ἔθηκεν.
Non *Omnimodo* igitur dictum oportuit; sed *Plerumque*.

In Sapphico similiter Romani quinto fere semipede:

*Pindarum quisquis | studet aemulari,
Iule, ceratis | ope Daedalea
Nititur pennis | vitreo daturus*

Nomina ponto.

In Alcaico: *Doctrina sed vim | promovet insitam,
Rectique cultus | pectora roborant.*

In Phalaecio: *Multis ille bonis | flebilis occidit:
Nulli flebilior | quam tibi, Virgili.*

Sic et in Iambo Trimetro:

*Iam iam efficaci | do manus scientiae:
Supplex et oro | regna per Proserpinae,
Per et Dianae | non movenda numina,
Per atque libros | carminum valentium
Refixa caelo | devocare sidera.*

Hanc Caesurae sedem plerumque in Trimetris servant Poetae Comici: ut Noster;

*Ne cui sit vestrum | mirum, cur partés seni
Poéta dederit | quae sunt adolescentium:
Id primum dicam | deinde quod veni eloquar.*

et itidem Graeci:

*Οἱ γὰρ βλέποντες | τοῖς τυφλοῖς ἡγοῦμεθα,
Οὗτός δ' ἀκολουθεῖ | κίμε προσβιάζεται.*

In Iambicis Trochaicisque Tetrametris Caesura plerumque fit post ditrochaicum secundum:

*Demissis humeris esse vincto | pectore ut gracilae
sient.*

*Video sentum squalidum aegrum | pánnis annis-
que óbsitum.*

Illud autem in primis notandum; cum Graeci Magistri per διποδίαν Trimetros Iambos scandere iuberent, semper eos intellexisse διποδίαν ιαμβικήν; adeo ut sic divideretur ex eorum ratione versiculus:

*Ne cui sit ve | strum mirum, cur partés seni
Poéta dede | rit quae sunt adolescentium:
Id primum di | cam, deinde quod veni eloquar.*

*Οἱ γὰρ βλέπον | τες τοῖς τυφλοῖς ἡγοῦμεθα,
Οὗτός δ' ἀκολου | θεῖ κίμε προσβιάζεται.*

ubi vides primam Dipodiam in mediis verborum syllabis desinere, totamque Caesurae virtutem ac gratiam misere perire. Quare ego iam ab ipsa adolescentia in

omnibus Iambicis praeter Tetrametrum Catalecticum, de quo postea dicam, aliam mihi scansionis rationem institui, per *διποδία* scilicet *τροχαϊκήν*, hoc modo,

Po | éta dederit | quae sunt adolescentium:
 primo semipede quasi subducto et absciso, versu autem in Dactylum vel Creticum exeunte. Siquidem ista *διποδία* ex Trochaeis duobus, vel uno et Spondeo sive Epitrito secundo constans, *Commodare, Commodavi*, et cum Caesurae indole convenit: et verum Iambeii rythmum auribus insinuat; et Poetae, dum versus hos fabricatur, praecipue mentem occupat; et, quod maximum est, in omni fere Comicorum metrorum genere principatum obtinet; veramque causam, cur in una Comoedia tot versuum species adhibeantur, sola demonstrat.

Quintilianus Instit. Orat. X, 1. *In Comoedia maxime claudicamus, — licet Terentii scripta ad Scipionem Africanum referantur: quae tamen in hoc genere sunt elegantissima; et plus adhuc habitura gratiae, si intra versus Trimetros stetissent.* Mirificum sane magni Rhetoris iudicium! Optabat scilicet, ut Fabulae Terentianae, quae in primo cuiusque Actu et Scaena a Trimetris inchoantur, eodem metro ac tenore per omnes Actus Scaenasque decucurrissent. Crederes profecto hominem numquam Scaenam vidisse, numquam Comoedum partes suas agentem spectavisse. Quid voluit? quod nec Menander nec ullus Graecorum fecit, Terentius ut faceret? ut ira, metus, exultatio, dolor, gaudium; et quietae res et turbatae, eodem metro lente agerentur? ut Tibicen paribus tonis perpetuoque cantico spectantium aures vel delassaret vel offenderet? Tantum abest, ut eo pacto *plus gratiae habitura esset fabula*, ut quantumvis bene morata, quantumvis belle scripta, gratiam prorsus omnem perdidisset. Id primi Artis repertores pulchre videbant; delectabant ergo varietate ipsa, diversaque

ἤθη καὶ πάθη diverso carmine repraesentabant. Marius Victorinus p. 2500; *Nam et Menander in Comediis frequenter a continuatis Iambicis versibus ad Trochaicos transit, et rursus ad Iambicos redit.* Non ita tamen agebant veteres, ut ab uno in aliud plauē contrarium repente exilirent; ab Iambicis in Dactylicos; sed in propinquos Trochaicos, ipso transitu paene fallente. Quod ut clarius conspiciatur; omnem Terentianam copiam hic sistam, unoque et eodem pede Ditrochaeo universam fere emetiar.

Illud tamen prius admonendum; ut a Trimetris suas Fabulas, rebus sedatioribus, nostrum inchoasse; ita semper Tetrametris finisse; quod fabulae Catastrophe, cum res turbulenta paulatim et aegre consilerent, hoc carminis genus postularet, magno spiritu effundendum. Prae omnibus tamen, Trochaici pleni firmum Actoris latus requirebant; qui numquam scilicet nisi in maximo affectuum tumore veniunt; effrendi, non ut quidam autumant, *tarde lenteque*, sed

Clamore summo, cum labore maximo.

Vnde factum, ut cum alias in διποδίῃ Spondei vel Anapaesti placuerint; in his Trochaei vel Dactyli studio quaerantur,

Crédo equidem illum iam ádfuturum, ut illam a me eripiát; sine veniat:

Atqui si illam digito attigerit, óculi illi illico éffodientur.

qui versus, nisi toto pulmone exhausto, pronuntiari apte non possunt: in Trimetris vero clamosa haec πάθη inarescerent prorsus et obmutescerent.

Ditrochaeis igitur sic constituitur Iambus Trimetris:

Id | sibi negoti | crédidit so | lúm dari.

Vi | cómmodavi | cómmodavi | cómmoda.

Iambicus Tetrametrus plenus:

*Dum | témpus ad eam | rém tulit sivi | ánimum
ut exple | rét suum.*

Vī | *cómmodavi* | *cómmodavi* | *cómmodavi* | *com-*
moda.

Trochaicus Tetrametrus plenus sive ἀκατάληκτος,
'Adeon' hominem esse | *invenustum aut* | *infeli-*
cem | *quemquam ut ego sum.*

Cómmodavi | *cómmodavi* | *cómmodavi* | *cómmodavi.*
Trochaicus Tetrametrus syllabâ deficiens, sive κατα-
ληκτικός,

Quót modis con | *témptus spretus?* | *facta, trans-*
acta | *omnia hem.*

Cómmodavi | *cómmodavi* | *cómmodavi* | *cómmoda.*
Pentametrus καταληκτικός; qui semel iterumve ad-
hibetur.

Sánus es? Domum | *ire pergam: ibi* | *plúrimum est.*
Revo | *cémus hominem.* | *Sta ilico.*

Cómmodavi | *cómmodavi* | *commodavi* | *cómmodavi* |
cómmoda.

in his omnibus; commodius est, meo iudicio, διποδίαν
τροχαϊκὴν Caesurae accommodatam et congruam,
quam λαμβικὴν ab ea deerrantem, in metiendo versu
adsciscere.

Superest tamen unus Iambici generis, Tetrame-
trus καταληκτικός; in quo διποδία veterum Magistro-
rum λαμβικὴ sine controversia tenenda est; ob ipsam,
a qua in aliis discedit, Caesurae concinnitatem:

Nam si remit | *tent quíppiam* | *Philúmenam* | *dolóres*

Ἄνδρες φίλοι | *καὶ δήμοται* | *καὶ τοῦ ποιεῖν* | *ἐράσται.*

Δημόσθενης | *Δημόσθηνους* | *Παιάνιευς* | *ἐγράψε.*

Vī cómmoda | *vī, cómmoda* | *vī, cómmoda* | *vī, cómmo.*

Sed et in his διποδία τροχαϊκὴ tempus quidem et spa-
tium exacte servat, in Incisionibus tamen peccat. Ce-
terum utram velit rationem Lector sequatur: Accen-
tus in huius Editionis Textu ambabus aequè conve-
niunt: at in nupera quadam, universi huius generis,
quorum ingens copia est, versus prava Caesurae di-
stinctione iugulantur;

*Concurrunt laeti mi obviam cup | pediarii omnes,
Cetarii, lanii, coqui, far | tores, piscatores.*

Cum sic Caesura ponenda esset,

*Concurrunt laeti mi obviam | cuppediarii omnes,
Cetarii, lanii, coqui, | fartores, piscatores.*

Illud quoque in hoc genere observandum, pedem illum ante Caesuram *Mi obviam et I coqui* semper, ut hic, Creticum vel ei ἰσόχρονον media brevi esse oportere: nullum hic apud Nostrum Licentiae locum esse; non magis quam in fine Senarii. Haec versuum horum indoles et sola gratia est: quam in hac Editione incolumem habent; in prioribus vero ante nos innumeris mendis strangulatam et sepultam.

Porro, super hos Iambicos Trochaicosque, etiam Creticis, Bacchiacis, Choriambicisque versibus, sed semel tantum singulis, utitur Terentius; eisque in Monodia duntaxat, numquam in Diverbio: hi, ringente licet invidia, nobis se apud nostrum debent.

Creticus: *Tanta ve | córdia in | náta cuiquam | út
siet.*

Bacchiacus: *Cástitas | cástitas | cástitas | cástitas.
Adhuc Ar | chylis quae ad | solént
quaeque | opórtet.*

*Honéstas | honéstas | honéstas | honé-
stas.*

Choriambicus: *Obstipuit | péctore con | sistere nil |
cónsili quit.*

*Cóntremui | cóntremui | cóntremui |
cóntremisco.*

Hi tamen, more Graeco, novissimum sibi versum alterius generis adsumunt, ut pro Rythmi ratione cum strepitu ac canore finiantur.

De *Clausulis* sic Varro apud Rufinum p. 2707. *Clausulas primum appellatas dicunt, quod claudent sententiam: ut apud Accium;*

An hæc iam obliti sùnt Phryges?
Nonnumquam ab his initium fit; ut apud Caecilium,
 Di boni, quid hoc?
apud Terentium, Discrucior animi.
 Huic ultimæ adde aliam ex Nostro:

Occidi.

Ceterum de *Clausulis* hoc uno verbo dixisse sufficiat:
Si ab eis initium fit; liberae sunt et nullius metri
legibus adstrictæ: Si sententiam claudunt, a præ-
cedentibus legem accipiunt. Scilicet post Iambicos
Tetrametros, vel Trochaicos Catalecticos, ab Iambo
incipiunt; ut illa Accii,

An hæc iam obliti sùnt Phryges?
 et illæ Nostri,

Praescisse me ante? nõne prius communicatum
opórtuit?

Miserám me, quod verbum aúdio?

Múnus nostrum ornáto verbis, quód poteris; et
istum aémulum

Quod póteris ab ea péllito.

Ita semper in ceteris: et ratio est quod *διποδία τρο-*
χαϊκή quasi uno versu continuetur,

Communicatum opórtuit: miserám me quod ver-
bum aúdio?

Vnde in Trochaico pleno, quo *διποδία* consummata
 est, a Trochaeo incipit.

Próin tu sollicitúdinem istam falsam, quæ te ex-
crúciat, mittas.

Quicum loquitur filius?

Et illud rus nulla ália causa tám male odi, nisi
quia prope est:

Quód si abesset lóngius.

Hanc sibi legem fixerunt, sancientibus aure ac rythmo,
 primi artis inventores: sed in hac tamen ante nos
 Editiones peccant. Illud porro notandum; in Tetra-
 metris solis apud Nostrum, numquam in Trimetris,

Clausulis locum esse. Neque id omittendum, has et reliquas omnes apud Nostrum Clausulas in Cretico terminari, *Audio, Pellito, Filius, Longius*; una tantum excepta, Hec. V, 1, quae in Spondeum exit.

Aut né quid faciam plus, quod post me minus fecisse satius sit.

Adgrédia. Bacchis, sálve.

Id tamen iudicio, non casu, a Poëta factum: quippe post hanc solam ex omnibus Clausulam a Tetrametris plenis in Catalecticos Scaena transit, qui Spondeo finiuntur;

Salvé, Lache. Fdopol crédo te non nil mirari, Bâcchis.

De Licentia veterum Romanorum, Tragicorum Comitorumque, paulo inclementius loquitur Horatius, Arte Poet. 255. Iambicus, inquit, versus,

*Tardior ut paulo graviorque veniret ad aures,
Spondeos stabiles in iura paterna recepit
Commodus et patiens; non ut de de sede secunda
Cederet aut quarta socialiter. hic et in Acci
Nobilibus trimetris apparet rarus et Enni.*

*In scaenam missus cum magno pondere versus
Aut operae celeris nimium curaque carentis,
Aut ignoratae premit artis crimine turpi.
Non quivis videt inmodulata poëmata iudex:
Et data Romanis venia est indigna poëtis.
Idcircone vager, scribamque licenter? ut omnes
Visuros peccata putem mea, tutus et intra
Spem veniae cautus? vitavi denique culpam,
Non laudem merui. vos exemplaria Graeca
Nocturna versate manu, versate diurna.*

*At vestri proavi Plautinos et numeros et
Laudavere sales: nimium patienter utrumque,
Ne dicam stulte mirati; si modo ego et vos
Scimus inurbanum lepido seponere dicto,
Legitimumque sonum digitis callemus et aure.*

Candide magis de iis iudicat, venustissimus in tenui materia scriptor, Terentianus Maurus, p. 2433.

*Culpatur autem versus in Tragoediis,
Et rarus intrat ex Iambis omnibus:
Ut ille contra, qui secundo et talibus
Spondeon aut quem comparem receperit.
Sed qui pedestres fabulas Socco premunt,
Ut quæ loquuntur sumpta de vita putes,
Vitiant Iambon tractibus Spondaicis,
Et in secundo et ceteris aequè locis:
Fidemque fictis dum procurant fabulis,
In metra peccant, arte, non inscitia:
Ne sint sonora verba consuetudinis,
Paulumque rursus a solutis differant.
Magis illa Nostri: nam fere Graecis tenax
Cura est Iambi, vel Novellis comicis,
Vel qui Vetusta praecluent comoedia.*

Ceterum quod in utrisque vituperat Flaccus, et in Comicis excusat Maurus, hoc est: Quod in sedibus paribus, secunda et quarta (nempe uterque per dipodiam Iambicam dimetitur: in ratione nostra erunt prima et tertia, pedes scilicet ditrochaeorum priores) non volubiles pedes Iambum aut Tribrachyn, ex rythmi lege ac Graecorum exemplo; sed tardos Spondeos sive alios eis ἰσορόνους intulerint. Totum hoc, uno exemplo, et sensu et memoria facile tenebis. Graeci ad hanc formam in Iambicis;

Vi cómmodavi | cómmodavi, cómmoda.

Latini ad istam, non semper, sed quotiescumque vellent;

Vi cómmendavi | cómmendavi | cómmoda.

Vides *menda* spondeum bis positum pro Iambo *moda* postremam sedem violare numquam sunt ausi. Idem et in Trochaicis obtinet.

Graeci: *Commodavi | commodavi | commodavi | com-
moda.*

Latini: *Commendavi* | *commendavi* | *commendavi* |
commoda.

In his pedibus, excepto ultimo, pro brevibus longae syllabae adsumuntur; quod tamen, opinor, celeri pronuntiatione iuvabat et occultabat Actor, ne ipse a Tibicine rythmum Graecum servante discreparet.

Quod ad Crimen autem hoc attinet; Tragicis quidem veteribus minor est excusatio, cur non ad artis regulas versus suos exegerint; cum toto stilo et colore a communi sermone discreti, nova verba ac sesquipedalia pro lubitu finxerint. Fugiebant scilicet limae laborem; certi se in re ante inexperta et apud aures tum indoctas veniam impetraturos. Melius vero ac mitius de Comicis est sentiendum. Profecto Terentius noster, si quisquam alius, in artis leges arte peccavit; studio, non ignorantia; necessitate vel saltem commoditate inductus; et quaecumque illud delicti est, magnis virtutibus redempturus. Sermo enim ea de causa propius apud Nostrum ad consuetudinem accedit, quam apud Menandrum: oratio apud unum de medio sumpta deque vita honestiorum civium; versus minime cavi sed verbis sensibusque spissi: apud alterum, dum metro servire coactus est, stilus paulo elatior, et sententiae dilutiores. Adde huc, consonantes in Lingua Latina pro vocalium numero frequentiores esse, quam in Attica: adde omnia apud Latinos vocabula, monosyllabis duntaxat exceptis, esse Barytona; de qua re mox plura dicam; et facile pronunties, minoris esse operae atque artis, ad Menandri normam Graece scribere, quam Latine ad Terentii.

Enimvero par et aequum est, ut eandem veniam veteribus Latinis demus, quam hodiernis qui Anglice scribunt poëtis concedimus: quorum nemo est, cui non indulgemus, ut syllabis interdum longis contra indolem rythmi loco brevium utatur. Nam ut Latini omnia metrorum genera de Graecis acceperunt;

ita Nostrates sua de Latinis. Quo magis est dolendum atque indignandum, iam a literis renatis pueros ingenuos ad Dactylica, quod genus patria lingua non recipit, ediscenda, ferula scuticaque cogi: Terentiana vero metra, quae domi tamen et in triviis inscientes ipsi cantitant, Magistrorum culpa penitus ignorare. Trochaicus Tetrametrus Catalecticus, ut Terentio, ita Nostratibus frequentissimus est:

'Ego ille agrestis, | saevus, tristis, | parcus, truculens | tús, tenax.

Háppy is the | COUNTRY life blest | with content good | heált an' ease.

Qui Trochaicus, unius syllabae accessione, fiet Iambicus Tetrametrus plenus.

Thrice háppy is | the COUNTRY life | blest with content | good heált an' ease.

Quin et Iambicus ille *καταληκτικός*, Terentio multum et merito amatus, apud Nostros quoque in magna gratia est;

Nam sí remit | tent quíppiam | Philúmenam | dolóres.

He's décently | run through the lungs, | and there's an end | o' Bully.

Neque vero Bacchiacus Terentii Nostris intactus est:

Adhuc Ar | chylis quae ad | solent quaeque | opórtet. All ióy to | great Caésar | long life, love | and pleásure.

Creticum eius quoque lingua nostra facillime admittit;

Tánta ve | córdia in | náta cui | quam út siet.

'O the sweet | COUNTRY life | blést with health | peáce an' ease.

Denique et illud metrum, quod in Epicis et Heroicis iam diu apud Nostrates regnum obtinet, ab Iambico Veterum Senario profluxit; necessitate linguae nostrae, quae tota monosyllabis scatens caesuram Senarii raro admittit, Quinarius factus:

*Though deep, yet clear | ; though gentle, yet not
dull.*

Huic in fine sextum Iambum appone; et extemplo habebis Senarium Terentianum:

*Though deep, yet clear though | gentle, yet not
dully slow.*

Rursus, si ab hoc Euripidis Senario, qui primus omnium in Oresta (imo in *Hecuba*) venit,

Ἡὼ νεκρῶν κευθμῶνα καὶ σκοτοῦ πύλας,
pedem novissimum auferas; Quinarium iam habebis, perfectissimum hodierni nostri Epici exemplar:

Ἡὼ νεκρῶν | κευθμῶνα καὶ σκοτοῦ.

*Though deep, yet clear, | though gentle, yet not
dull.*

In Anglico tamen hoc notes velim, tres syllabas positione longas loco brevium poni. Eas tu postea, et quam *Denhamo* veniam concedis, Terentio neges. *Perfectissimum* autem *exemplar* ideo appello; ut Poëtis nostratibus, ingenii sane venaeque felicibus, sed eruditionis interdum modicis, quid hodierni Epici, quo numeris omnibus absolutus fiat, rythmus geniusque sibi poscat, obiter ostendam: in versibus nempe singulis tres syllabas breves. Hoc sane confitendum est; Avorum tempore, scabros asperosque versus, magno longarum pondere onustos, plerumque exiisse: hodiernos autem poëtas longe eos teretiores tornatiorisque dare; sed Aure fortassis magistra, non Arte: quae tamen Ars principio iudicibus Auribus dedebatur. Habent itaque, quod in longo sane opere frustra expectandum, in Epigrammate vel Elegiola facile obtinendum, versus Epici *exemplar*; quo et numerus Brevium et sedes ostenduntur. Quamquam in nostris est et Varietati locus, ut in his:

*Though deep, yet clear; though gentle, yet not
dull;*

Strong without rage, without overflowing full.

ictus in hoc posteriore, qui in secunda syllaba fieri solet, in prima fit; et venuste quidem; modo raro fiat, ac Brevis sequatur. Et nescio equidem, an in Terentio quoque, cum Trimetrum aliquoties inchoet ab *Hicine*, *Hocine*, *Sicine*, *Libera*, non in primam retrahendus sit accentus *Libera* etc. etiam in Iambico; ob τὸ ἰσόχρονον scilicet et ἰσόῤῥυθμον; cum Rythmus, Hephæstione teste, sit Metro potentior. Tale illud Plauti *Rudent.* II, 6, 29.

Piscibus in alto credo praebeant pabulum.

ubi *Piscibus* libentius efferrem, quam *Piscibus*.

Sed ut redeam, unde digressus sum. Vt a Graecis Comicis desciverunt Latini pro brevibus syllabis tardas infulciendo: ita vitio prorsus contrario peccarunt, corripiendo scilicet eiusmodi syllabas, quae in Latino sermone erant longae. Huius autem Licentiae modum ac fines non cuiusvis est reperisse, cum ex interpretibus, hi qui laxissime et ultra terminos Licentiam hanc expandunt, monstra nonnumquam et portenta pro veris Lectionibus tuentur; alii contra qui nimis arctis eam finibus claudunt, syllabasque omnes ad Epicorum poëtarum normam exigunt, singulos fere versus nuseris modis, addendo, mutilando, invertendo, contra Codicum fidem; iugulant et trucidant. Illud in universum animadvertas velim, nullas eos syllabas, quae natura et vocalis sono longae sunt, corripuisse; sed eas tantum quae per vocalem quidem breves erant, positione tamen et consonantium concursu factae sunt longae. Hae vero voces et numero paucae sunt, monosyllabae fere vel disyllabae, vel cum praepositionibus compositae; et ex ipsa sede situque commodo veniam merentur. Cum autem in ipso huius Editionis textu singula haec in versibus singulis per Accentuum intervallum sponte se ostendant; non opus est, ut singillatim hic enumerentur. Illud tantum monebo, quod ante me opinor nemo; In primo fere versuum pede, et parcis

alias, Licentiam hanc exercuisse Nostrum: idque rectissimo iudicio; cum Actor, in fine prioris versus anima recepta, plenum rapidumque spiritum posset effundere.

<i>Sed id grátum fuisse</i> —	<i>Bonum ingénium narras.</i>
<i>Sine invidia laudem.</i>	<i>Sed hic Pámphilus quid.</i>
<i>Sine omni periclo.</i>	<i>Is hinc bellum fugiens.</i>
<i>Propter hóspitai.</i>	<i>Nempe Phórmionem.</i>
<i>Hic est ille non te.</i>	<i>In hanc nóstram plateam.</i>
<i>Studet pár referre.</i>	<i>Supelléctile opus est.</i>
<i>Ob hanc inimicitias.</i>	<i>Sedecca ipsa egreditur.</i>
<i>Ob decem mnas inquit.</i>	<i>Ego excludor ille.</i>
<i>Inde sumam uxori.</i>	<i>Né gat quis! né go; ait, aio.</i>
<i>Soror dicta est cupio.</i>	<i>Enimvero, Dave, nil loci</i>
<i>Simul consilium cum re.</i>	<i>est.</i>
<i>Color verus, corpus.</i>	<i>Habent despicatu.</i>
<i>Né que Antipho ália.</i>	<i>Dolet dictum imprudenti.</i>
<i>Adest óptime ipse.</i>	<i>Quid ignáve periculo.</i>
<i>Solent ésse id non fit</i>	<i>Sed estne ille noster.</i>
<i>Quid huic hic negotist.</i>	<i>Tamen vix humane.</i>
<i>Student fá cere.</i>	<i>Tacet cur non ludo.</i>
<i>Sed ostium cóncrepuit.</i>	<i>Iubet fráter? ubi is est.</i>
<i>Némini plúra acerba.</i>	<i>Omnia ómnes ubi resciscant.</i>
<i>Sed hoc mihi molestum</i>	<i>est.</i>

Hoc, ut vides, Terentii iudicium erat; ut in primo fere pede versus, ubi paratior venia est, Licentia illa uteretur: idcirco excusator, quod non ipse eam primus intulerit; sed a Plauto, Caecilio, ceterisque tum in scaena regnantibus acceptam retinuerit. Licentia certe erat; et *indigna* forte, cui Romuli nepotes indulgerent. Nam qui hodie non Comicos veteres excusatum, sed defensum eunt: qui fontem rei causamque et originem deprensisse se gloriantur; popularem scilicet tunc temporis pronuntiandi morem: ut necesse fuerit Comicis, quae verba communi civium sermone spreto,

Consonantibus rapide efferebantur, ea verba in suis Fabulis, quae audiebantur scilicet, non legebantur, corripere: nae illi operoso conatu nihil dicunt, pollicentes magna nihil extricant. Quid enim? si usus tum civium communis,

Quem penes arbitrium est et ius et norma loquendi, syllabas de quibus agitur raptim pronuntiabat: iam non Comitorum vel licentia vel crimen est, qui mori obtemperantes ea corripiebant; sed Epicorum, qui usu improbante producebant. Mutantur tantum Rei; Crimen ipsum non eluitur: aut hi aut illi sunt culpaedamniandi. Quibus autem culpa haereat, scitu facillimum est. Priorem in *Ille* et *Esse* constanter producebant Epici; Noster interdum corripit, saepius producit: quod si recte et ex usu corripit; tanto saepius, dum saepius producit, peccat. *Propter* apud Epicos semper priore longa est: Noster semel corripit, And. II, 6, 8.

Propter hospitiâ huiusce consuetudinem.

Si hoc ex consuetudine vulgi; cur intra decimum versum, et ubique alias. producit?

Nil propter hanc: sed est quod suscenset tibi.

Eadem reliquorum ratio est: quibus venia quidem, praesertim hodie, lingua iamdudum emortua, facile conceditur: nisi culpam quis defendendo fecerit maiorem.

Ceterum *Abi, domi, redi, dari, roga, iube, tace, vide*, et siqua id genus alia quae ultimam brevem habent, vix est ut Licenter dicas, sed Legitime corripit; cum veteres Epici idem ius usurpaverint.

Similiter de Crasi censeas; qua duae vocales, quarum una brevis, in unam contrahuntur: ut *Diu, Deum, deorum, meum, tuum, suum, meorum etc fuit, fuisse:* haec et siqua huiusmodi, iure quoties vellent contraherent Comici; quia idem Epicis ius erat. Durius quidem Nostratibus sonant *Huius, cuius, eius, novo, levi* in unam syllabam contracta: verum id eo evenit,

quod nos hodie male pronuntiemus. Notum enim est eruditis, consonantes *I* et *U* apud Latinos eodem fuisse sono et potestate, quo hodie *T* et *W*. Pronuncies igitur *Cuyus*, *nowo*, *lewi*, et mollior fiet Crasis. Ita noster *Twa*, *swa*, *grandyuscula*, *stellyonino*; plene ut Virgilius *Stellyo*, *abyete* etc. Eadem ratione, cum *Iam* efferrent, ut nos hodie *Tam*; in duas syllabas pro lubitu dissolvebant, *Nunc iam*. Ceterum in hac Editione ubi *iam* disyllabon est, notatur diaeresis; et *Cuius*, *huius*, *eius*, ubi monosyllaba sunt, super *I* habent accentum; ubi disyllaba, super *U* et *E*, *Cuius*, *huius*, *eius*.

Eii, *reii*, *speii*, priore per Ectasin producta, non indigent venia, cum Lucretius alique olim Epici idem fecerint. In hac Editione, cum producuntur, duplici *I* scribuntur.

Neque illud inter Licentias numeres, cum comici *S* finale in syllaba brevi, sequente tamen consonante, nonnumquam abiiciunt ut *Tristi'*, *famelicu'*: siquidem idem facit passim Lucretius. Ceterum quod nos quidam docent, et in syllaba longa hoc solere fieri, et sequente vocali, et totam etiam syllabam cum *S* saepe resecari, falluntur et fallunt. In *Consimilist*, a priore nihil, sed ab *Est* vocalis resecatur; ut in *Palamst*, *Necessumst*. *Multimodis* apud Nostrum non divisim effertur *Multi' modis*; sed vox una est ut *Omnimodis*: et Lucretius utraque utitur.

Quin et ubi Synaloephae vis cessat, et vel vocalis quaequam vel *M* finales non eliduntur, altera vocali eas excipiente; ne hoc quidem in Licentiis ponas: qualia ista et plura apud Nostrum. *Omnes qui amant*, *Me et aetate*, *Ne ubi acciperim*, *Quae erat mortua*, *Vna ire cum amica*, *Dum id efficias*, *Quicum uno rem habebam*. Quippe et Epici, Lucretius, Virgilius, Horatius eodem modo in Hexametris: *Sed dum abest*

quod avemus, Credimus an qui amant, Si me' amas inquit, Cocto num adest honor idem. In his autem aliisque similibus Tria sunt observanda; Numquam hoc fieri nisi in verbo Monosyllabo; quod verbum si in vocalem exit, oportet Syllabam esse Longam; Ictum denique habere in prima syllaba Anapaesti. Harum vero conditionum ignorantia quot nuper peperit errores? dum et in polysyllabis verbis, et in syllabis brevibus, et in aliena sede, posse fieri hoc existimabant.

Atque hactenus de Licentia Terentiana, deque eius limitibus, modicis sane illis neque incommōdis: qualem hodie in Poëtis nostratibus patriaque lingua patienter ferimus. Quin et ausim polliceri sponsorque fore, quemvis adolescentem, vulgaris modo Prosodiae et Syllabarum quantitatis callentem, lecta una alteraque Editionis huius Scaena, suo Marte ac sine Magistro totum hoc quod quaeritur percepturum. Quo magis mirum, quosdam cetera doctissimos, sed in his rebus paulo ὀψιμαθιστέρους, tam immodica verborum pompa se et operam suam efferre: quasi tantae molis esset Romanam nunc Licentiam, quantae olim erat Gentem condidisse. Neque tamen, si ipsi audiendi sunt, immerito gloriantur: cum ex eorum sententia nihil non veteribus Comicis et licuerit et libuerit: ut tam vagae Licentiae limites ullos posuisse, perinde sit ac Sarmatas et Gelonos intra campos suos coercuisse. Nimirum hi non ipsos Poëtas, non artem et rythmi genium, sed Librarios sibi duces sumunt; et tot fere Licentiarum species sibi fingunt, quot in toto Plauto Terentioque vitiosae Lectiones nunc restant; unique loco, qui emendandus erat, ex altero aequo mendoso patrocinium quaerunt. Quid mirum igitur; si quo maior iis tam falsae Metricae notitia accrevit, eo in dies, ut quaeruntur, magis decreverit emendationum suarum numerus? Illud, si dubitas, exemplo sit; ubi Plauti auctoritate pedes Creticos in Trimetris adsciscunt. Lo-

cus elegantissimus est, Trinummo I, 2 in *Urbanos* quos vocat *Scurras*,

*Qui omnia se simulant scire, nec quicquám sciunt.
Quod quisque in animo hábet aut habiturúst,
sciunt:*

Sciunt, quod in aurem réx reginae díxerit:

Sciunt, quod Iuno fábulatast cum Iove:

*Quae neque fu | tura neque | facta sunt | tamen
illi sciunt.*

Duos illic Creticos agnoscunt et accipiunt, Dactylorum scilicet Vicarios: neque hoc contenti, *innumera* huiusmodi portenta Plauto suo assignant, *pauca* etiam Terentio. Nos *Pauca* illa iam eiuravimus; de *Innumeris* olim fortasse curabitur. Interea, quid hic Plauti locus sibi postulet, videamus;

Quae néque futura nec facta sunt, tamen illi sciunt. Hic duae Longae corripuntur; duo Cretici veniunt, quo ne Dactylis quidem, si aurem habemus, venire fas est. Hosne *numeros ut laudaverint* Pisonum proavi? quis Comoedus Actor, ne ipse quidem *Pellio*, vel pretio voluerit emere; vel blaterare haec ad tibiam in Scaena ausus fuerit? non suas potius sibi res Poëtam talem habere iusserit? Si Licentiarium nostri de Emendatione desperarunt; humanius tamen erat, de mendo potius confiteri, quam Poëtam ipsum proscribere. Vide tamen, quam facilis ea ne quaerentibus quidem se offerat. Tolle illud *Facta*; et Trimetrum, quales hic ceteri sunt, rotundissimum habes:

Quae néque futura, néque sunt, tamen illi sciunt. Quin et hoc sensus ipse, non metrum solum, efflagitat: nam *Quae futura, et Quae sunt*, in eodem genere sunt opposita: non *Futura et Facta*. Si illud *Facta sunt* a Poëta esset; dixisset utique, *Quae neque fient neque facta sunt*; atque insuper de duobus peccatis unum lucratus esset.

Restat iam, ut de Arte Terentiana, quae tantopere olim celebrata est, pauca delibemus. Horatius Epist. II, 1.

*Ambigitur quotiens uter utro sit prior, aufert
Pacuvius docti famam senis, Accius alti:
Dicitur Afrani toga convenisse Menandro:
Plautus ad exemplum Siculi properare Epicharmi:
Vincere Caecilius gravitate, Terentius Arte.*

Vbi dubium est, artemne Metricam velit, an Comicam: Vtramque opinor: nam in utraque laude Noster, tam versuum concinnitatis, quam lucidae rerum dispositionis, primas tenebat.

Illud sane in Lingua Latina notabile, ne unum quidem verbum praeter Monosyllaba Tonum in ultima habuisse. *Deum* igitur, *Virum*, *Meum*, *Tuum* priore licet brevi pronuntiabant, numquam nisi in Versu *Deum*, *Virum*, *Meum*, *Tuum*. Quintilianus Instit. I, 5. *Est autem in omni voce utique acuta syllaba, nec ulla umquam: ideoque in disyllabis prior.* Priscian. p. 1287. *Acutus accentus apud Latinos duo loca habet, penultimum et antepenultimum: apud Graecos autem et ultimum. Et paulo post; Apud Latinos in ultima syllaba, nisi discretionis causa, poni non solet accentus.* Donatus p. 1740. *Tonus acutus, cum in Graecis dictionibus tria loca teneat, ultimum, penultimum et antepenultimum; tenet apud Latinos penultimum et antepenultimum; ultimum numquam.* Maximus Victorinus p. 1942; *Acutus, cum apud Graecos tria loca teneat, apud nos duobus tantum poni potest; aut in penultima ut Praelegistis, aut ea quae a fine est tertia ut Praelegimus.* Olympiodorus in Aristotelis Meteora p. 27. *Τότε μὲν Γραικοὶ ἐκλήθησαν, νῦν δὲ Ἕλληνας. τοῦτο δὲ τὸ ὄνομα οἱ μὲν Ῥωμαῖοι παροξύνουσι, Γραικοὶ λέγοντες. ἡ δὲ κοινὴ διάλεκτος ὀξύνει. Καθόλου δὲ οἱ Ῥωμαῖοι πᾶν ὄνομα παροξύνουσι διὰ τὸν κόμπον. ὅθεν Ἰπερη-*

νορέοντες ἐκλήθησαν ὑπὸ τῶν ποιητῶν. Hoc est, Qui olim Γραικοί dicti, nunc appellantur Ἕλληνες. Illius autem verbi penultimam Romani acuiunt, dicentes Γραικοί; sed communis sermo acuit ultimam Γραικοί. Et universim Romani in quacumque voce penultimam vel antepenultimam acuiunt, propter Fastum et Grandiloquentiam: unde a Poëtis dicuntur Ἰπερηνορέοντες, feroces et superbi. Ceterum quod hic fastui tribuit, id dialecto Aeolicae, unde Lingua Latina partem maximam profluxit, rectius imputatur. Aeolenses enim, ut notum est, Βαρότοροι erant; et Θεός, Ἄνηρ pronuntiabant, cum alii Θεός, Ἄνῆρ.

Iam vero id Latinis Comicis, qui Fabulas suas populo placere cuperent, magnopere cavendum erat; ne contra Linguae genium Ictus seu Accentus in quoque versu syllabas verborum ultimas occuparent. Id in omni metro, quoad licuit, observabatur; ut in his,

*'Arma virúmque cáno, Tróiae qui primus ab óris
Itáliam fáto prófugus Lavínaque vénit
Litora; multum ille et térris iactátus et álto
Vi súperum, suévae mémorem Iunónis ob íram.*

Qui perite et modulate hos versus leget, sic eos, ut hic accentibus notantur, pronuntiabit; non, ut pueri in Scholis, ad singulorum pedum initia,

'Italiám fató profugús Lavínaque vénit,
sed ad rythmum totius versus, ubi nulla vox, ut vides, accentum in ultima habet, praeter unicam illam *Virúm*: idque recte ob sequens Encliticon *Que*: quod hic, semel dictum, in Terentio passim fieri animadvertes. Idem efficiunt me, te, se: *Miserám me, quod verbum audio?* quippe haec Latinis, ut etiam *Rem*, Enclitica sunt, ut Graecis *ME, SE*. Eadem est et interrogationis vis; sive cum *Ne* Enclitico, sive absque *Ne*. In hac igitur concinnitatis laude palmam omnibus praeripuit Terentius; eamque ut consequi possit, ut et

vetitos Ictus effugeret, et vocabula tamen significantiora semper sub Ictu poneret; non minore studio iudicioque verba disposuit, et a prosae orationis ordine decenter invertit, quam mirificus in hac materie artifex ipse Virgilius.

Priscianus De versibus comicis narrat, *Fuisse quosdam qui abnegarent ulla esse in Terentii Comœdiis metra; vel ea, quasi arcana quaedam et ab omnibus doctis semota, sibi solis esse cognita confirmarent.* Ibidem ait, *Omnes quidem Comicos, crebris Synaloephis et Episynaloephis et Collisionibus et Abiectionibus & literae, fuisse usos scandendo versus suos; Terentium autem plus omnibus.* Verum profecto hoc est; et causa unica, cur Magistelli isti vel negarent metra esse apud Nostrum, vel ut arcana quaedam venditarent. Quod vero hic queritur et criminatur magnus Grammaticus, non vitium est, sed virtus Terentii prima: qui Synaloephas illas data opera consecutus est; quo syllabae ultimae liquescerent coalescerentque cum sequentibus; eoque vetiti ac vitiosi in ultimis Ictus artificiose effugerentur. Hae vero Synaloephae, quae tenebras olim Magistris offunderunt, iam in hac Editione, Percussionum intervallis distincta, ne pueris quidem negotium facessent.

Totum autem hoc, quod de Ictu in ultimis syllabis tantum fuisse diximus, de secunda tantum Trimetri *διποδία* capiendum; nam in prima et tertia semper licuit; siquidem ista sine venia conclamatum actumque erat de Comoedia Tragoediaque Latina. Cum igitur hunc versum similesque apud nostrum videris,

Malum quod isti di deaque omnes dunt:
cave vitio id poetae verteris; etsi *Malum* illud et *Omnes* si in communi quis sermone sic acuisset, deridiculo fuisset. Nimirum aures vel invitae patienter id ferebant, sine quo ne una quidem in Fabula Scaena

poterat edolari. Quin et Graecos ipsos eadem tenuit necessitas, eadem passa est indulgentia. Cum Aristophanes dixit,

Δουλόν γενεσθαι πάραφρονουντος δέσποτου.

Cum Euripides,

Ηκώ νεκρων κευθμώνα και σκοτού πυλας,

idem admiserunt in *Δουλόν* et *Ηκώ*, quod Noster in *Malum* et *Omnés*: ipsi enim alibi priorem acuunt, *Δούλον* et *Ηκω*.

In secunda igitur Trímetri *διποδία* hoc de quo agimus non licebat. Gellius XVIII, 15. *In Senariis versibus animadverterunt Metrici duos primos pedes, item extremos duos, habere posse singulos integras partes orationis, medios haudumquam posse: sed constare eos semper ex verbis aut divisis aut mixtis atque confusis.* Quotus quisque hoc vel intelligat? nedum ut Senarios per singulos pedes scandendo tempus in hac observatione conterat? At in hac Editione vel aliud agentibus in oculos incurrit; simulque ratio, quam Metrici isti tacent, plane apparet. Hoc illi voluerunt; in his et similibus Senariis,

Venit Chremes postridie ad me clamitans.

Mansuetique animi officia, quid multis moror.

duos primos duosque postremos pedes singulis verbis claudi, et recte: at pedem tertium quartumve non posse recte. Cur hoc? quia tum necesse est, ut Ictus in ultimas syllabas cadant; quod, ut dixi, in prima ultimaque *διποδία* solet fieri; in media nec solet et vix umquam licet. Rarissime igitur, semel atque iterum, sed magno sententiae lucro, admisit hoc in Trímétris Terentius:

Persuasit nox, amor, vinum, adolescentia.

Scelestá ovém lupó commisi, dispudet.

Nam illud, *Nosse ómnia haec salús est adolescen-*
tibus,

in hac Editione *Saluti* est. Notandum quoque in

Amór et Luⁿó priorem brevem esse et ex Musicae rationibus ita oportere; ut apud Horatium,

Iam iam efficaci do manús scientiae.

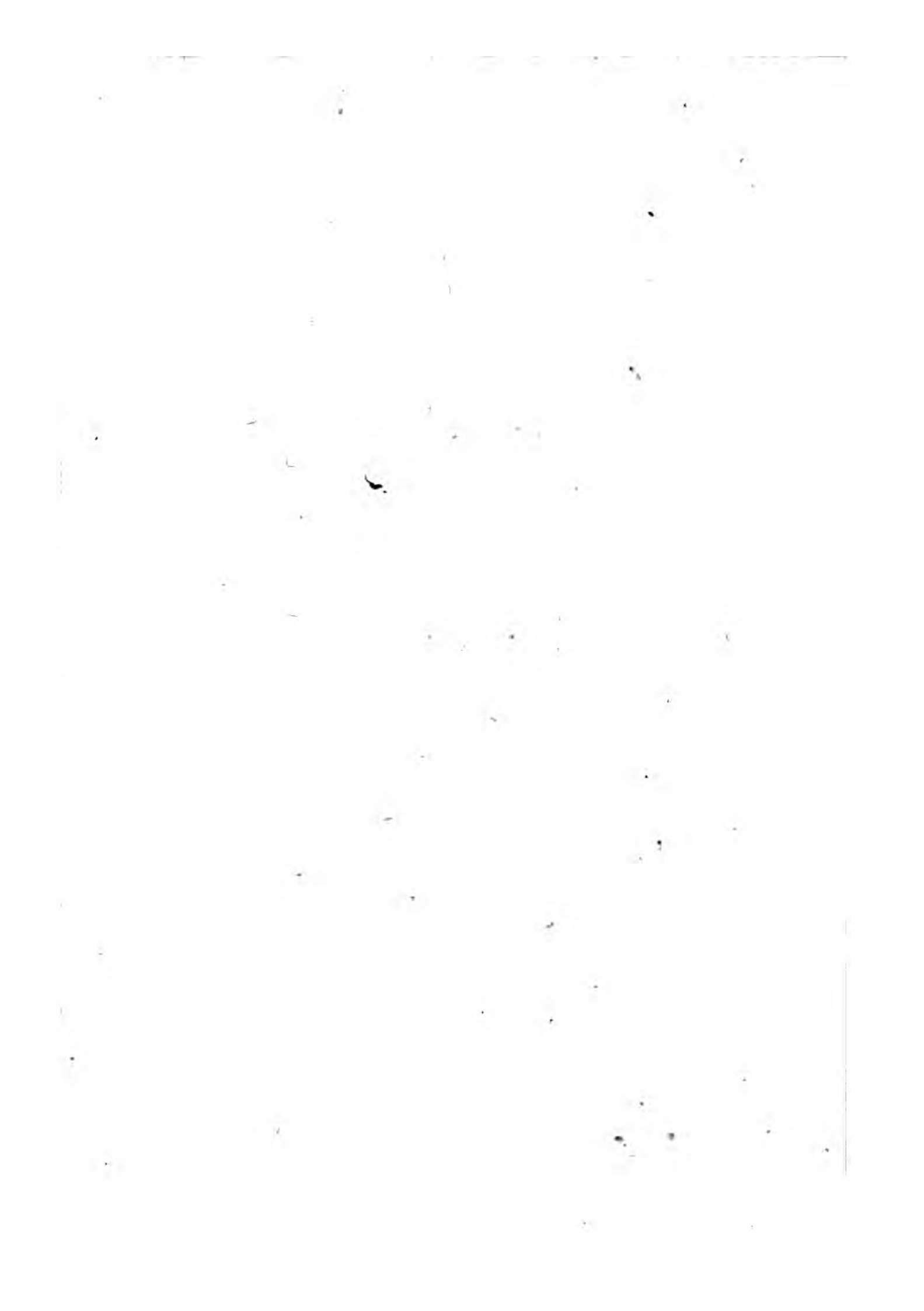
Ad pervicacis heu pedés Achillei.

Et similiter in verbo trisyllabo duos Ictus recipiente, si id *διποδίαν* trochaicam inchoat, media erit ex arte brevis,

Nisi pol filiúm multimodis éxpeto, ut redeát domum.

Ita recte hic editum, non *Expecto*; ut et alia plurima, quae ante nos vitiosa ferebantur, in omni versuum genere hic corriguntur.

ANDRIA TERENTI.

FABVLAE INTERLOCVTORES.

SIMO senex.
SOSIA libertus.
DAVVS servus
MYSIS ancilla.
PAMPHILVS adulescens.
CHARINVS adulescens.
BYRRIA servus.
LESBIA obstetrix.
GLYCERIVM adulescentula.
CHREMES senex.
CRITO hospes.
DROMO lorarius.

---

*Acta ludis Megalensib. M. Fulvio et M'. Glabrione
Aedilib. curulib. Egerunt L. Ambivius Turpio
L. Atilius Praenestinus. Modos fecit Flaccus
Claudi Tibiis Parib. Dextris et Sinistris. Et est
tota Graeca. Edita M. Marcello Cn. Sulpicio
Coss.*

P R O L O G V S.

Poëta cum primum ánimum ad scribendum ádpulit,
Id sibi negoti crédidit solúm dari,
Populo út placerent, quas fecisset fábulas.
Verum áliter evenire multo intéllegit:
Nam in prólogis scribúndis operam abútitur,
Non qui árgumentum narret, sed qui málevoli
Veteris poetæ máledictis respóndeat.
Nunc, quám rem vitio dént, quaeso ánimum advórtite.
Menánder fecit Ándriam et Perínthiam.
Qui utrámvis recte nórit, ambas nóverit.
Non ita dissimili súnť argumento, ét tamen
Dissimili oratióne súnť factæ ac stilo.
Quæ cónvenere, in Ándriam ex Perínthia hic
Fatétur transtulisse, atque usum pró suis.
Id isti vituperant fáctum; atque in eo disputant,
Contáminari nóń decere fábulas.
Faciúntne intellegéndo, ut nihil intéllegant?
Qui cum húnć accusant; Naévium, Plautum, Énnum
Accúsant: quos hic nóster auctorés habet:
Quorum aémulari exóptat neclegéntiam,
Potiús quam istorum obscúram diligéntiam.
Dehinc, út quiescant pórro, moneo, et désinant
Maledícere; malefácta ne noscánt sua.
Favéte, adeste aequo ánimo, et rem cognóscite;

Vt p̄rnoscatis; ec̄quid spei sit r̄liquum:
 Posth̄ac quas faciet de integro comoedias,
 Spect̄andae an exiḡndae sint vobis prius.

ACTVS I. SCENA I.

SIMO senex, SOSIA libertus.

SI. Vos istaec intro auferte: abite. S̄osia
 Ad̄esdum: paucis t̄e volo. SO. dictum puta:
 Nempe ut curentur r̄cte haec. SI. immo aliud.
 SO. quid est,

Quod tibi mea ars efficere hoc possit amplius?

SI. Nihil istac opus est arte ad hanc rem, quam paro;
 Set iis, quas semper in te intellexi sitas,
 Fide et taciturnitate. SO. exspecto quid velis.

SI. Ego postquam te emi, a parvulo ut semper tibi
 Apud me iusta et clemens fuerit servitus,
 Scis. feci ex servo ut esses libertus mihi,
 Propterea quod servibas liberaliter.

Quod habui summum, pretium persolvi tibi.

SO. In memoria habeo. SI. haut muto. SO. factum
 gaudeo,

Si tibi quid feci aut facio quod placeat, Simo;

Et id gratum fuisse adversum te habeo gratiam.

Sed hoc mihi molestumst: nam istaec commemoratio
 Quasi exprobratio est immemori benefici.

Quin tu uno verbo dic, quid est quod me velis.

SI. Ita faciam. hoc primum in hac re praedicatio tibi:

Quas credis esse has, non sunt verae nuptiae.

SO. Cur simulas igitur? SI. rem omnem a principio
 audies:

Eo pacto et gnati vitam et consilium meum

Cognosces: et quid facere in hac re te velim.

Nam is postquam excessit ex ephebis, S̄osia, ac

Libera vivendi fuit potestas, (nam antea

Qui scire posses, aut ingenium noscere,

Dum eum aetas, metus, magister cohibebant?

So. ita est.)

Si. Quod plerique omnes faciunt adulescentuli,
Vt animum ad aliquod studium adiungant, aut equos
Alere, aut canes ad venandum, aut ad philosophos:
Horum ille nihil egregie praeter cetera
Studébat, et tamen omnia haec mediocriter.

Gandebam. **So.** non iniuria: nam id ego arbitror
Adprime in vita esse utile, ut ne quid nimis.

Si. Sic vita erat: facile omnes perferre ac pati:

Cum quibus erat cumque una, iis sese dedere:

Eorum studiis obsequi: [advorsus nemini:

Numquam praeponens se illis] ita facillime

Sine invidia laudem invenias, et amicos pares.

So. Sapienter vitam instituit: namque hoc tempore

Obsequium amicos, veritas odium parit.

Si. Interea mulier quaedam abhinc triennium

Ex Andro commigravit huc viciniae,

Inopia et cognatorum negligencia

Coacta, egregia forma atque aetate integra.

So. Ei, vereor ne quid Andria adportet mali.

Si. Primum haec pudice vitam parce ac duriter

Agebat, lana ac tela victum quaeritans:

Set postquam amans accessit, pretium pollicens,

Vnus et item alter; ita ut ingenium est omnium

Hominum ab labore proclive ad lubricum,

Accipit conditionem, dein quaestum occipit.

Qui tum illam amabant, forte, ita ut fit, filium

Perduxere illuc, secum ut una esset, meum.

Egomét continuo mecum: Certe captus est:

Habet. observabam mane illorum servolos

Veniéntis aut abeúntis: rogibam, Heús puer,

Dic sodes, quis heri Chrysidem habuit? nam Andriae

Illi id erat nomen. **So.** teneo. **Si.** Phaedrum aut Clí-

niam aut

Niceratum dicebant. nam hi tres tum simul

Amabant. Eho, quid Pamphilus? Quid? symbolam

Dedit, cenavit. gaudebam. item alio die
 Quaerebam: comperiebam nihil ad Pamphilum
 Quicquam adtinere. enimvero spectatum satis
 Putabam, et magnum exemplum continentiae:
 Nam qui cum ingeniis conflictatur eiusmodi,
 Neque commovetur animus in ea re tamen,
 Scias posse iam habere ipsum suae vitae modum.
 Cum id mihi placebat; tum uno ore omnes omnia
 Bona dicere, et laudare fortunas meas,
 Qui gnatum haberem tali ingenio praeditum.
 Quid verbis opus est? fama hac impulsus Chremes,
 Vltro ad me venit, unicam gnatum suam
 Cum dote summa filio uxorem ut daret.
 Placuit: despondi: hic nuptiis dictus dies.
 So. Quid igitur obstat: cur non fiant? Si. audies.
 Fere in diebus paucis, quibus haec acta sunt,
 Chrysis vicina haec moritur. So. o factum bene:
 Beasti: ei metui a Chryside. Si. ibi tum filius
 Cum illis, qui amarant Chrysidem, una aderat frequens:
 Curabat una funus: tristis interim,
 Nonnumquam conlacrumabat. placuit tum id mihi.
 Sic cogitabam: Hic parvae consuetudinis
 Causa huius mortem tam fert familiariter:
 Quid si ipse amasset? quid mihi hic faciet patri?
 Haec ego putabam esse omnia humani ingeni
 Mansuetique animi officia. quid multis moror?
 Egomem quoque eius causa in funus prodeoque,
 Nihil suspicans etiam mali. So. hem quid id est?
 Si. scies.

Effertur. imus. interea inter mulieres,
 Quae ibi aderant, forte unam aspicio adulescentulam,
 Forma bona. So. fortasse. Si. et voltu, Sosia,
 Adeo modesto, adeo venusto, ut nil supra.
 Quae cum mihi lamentari praeter ceteras
 Visa est, et quia erat forma praeter ceteras
 Honestata et liberali, accedo ad pedisequas:
 Quae sit, rogo. sororem esse aiunt Chrysidis.

Percússit ilico ánimum. atat hoc illud est,
 Haec illae lacrumae, haec illast misericórdia:
 So. Quam tímeo, quorsum evádas. Si. funus ínterim
 Procédit: sequimur: ád sepulcrum vénimus:
 In ignem inpositast: flétur. interea haéc soror,
 Quam dixi, ad flammam accéssit imprudéntius.
 Satis cúm periclo. ibi tum éxanimatus Pámphilus
 Bene díssimulatum amórem et celatum índicat:
 Adcúrrit: mediam múlierem compléctitur:
 Mea Glýcerium, inquit, quíd agis? cur te is pérditum?
 Tum illa, út consuetum fácte amorem cérneres,
 Reiécit se in eum fléns quam familiáriter.
 So. Quid ais? Si. redeo inde, irátus, atque acgré
 ferens.

Nec sátis ad obiurgándum causae. díceret,
 Quid féci? quíd comméruí aut peccaví, pater?
 Quae sése in ignem iniícere voluit, próhibui:
 Servávi. honesta orátio est. So. recté putas:
 Nam si illum obiurges, vítae qui auxiliúm tulit;
 Quid fácias illi, déderit qui damnum aut malum?
 Si. Venit Chremes postrídie ad me, clámitans:
 Indígnum facinus: cómperisse, Pámphilum
 Pro uxóre habere hanc péregrinam. ego illud sédulo
 Negáre factum. ille ínstat factum. dénique
 Ita túm discedo ab illo, ut qui se filiam
 Negét daturum. So. nó n tu ibi gnatum? Si. ne haéc
 quidem

Satis véhemens causa ad óbiurgandum. So. qui cedo?
 Si. Tute ípse his rebus finem praescripstí, pater.
 Prope adést, cum alieno móre vivendúmst mihi:
 Sine núnc meo me vívere intereá modo.
 So. Qui igitúr relictus ést obiurgandi locus?
 Si. Si própter amorem uxórem nolet dúcere,
 Ea primum ab illo animáadvertenda iniúriast.
 Et núnc id operam do, út per falsas núptias
 Vera óbiurgandi caúsa sit, si déneget:
 Simúl sceleratus Dávos siquid cónsili

Habet, út consumat núnc, cum nihil obsínt doli:
 Quem ego crédo manibus, pédibus, obnixe ómnia
 Factúrum: magis id ádeo, mihi ut incómmodet,
 Quam ut óbsequatur gnáto. So. quaproptér? Si.
 rogas?

Mala méns, malus animus. quém quidem ego si
 sénséro.

Sed quíd opust verbis? sín eveniat, quód volo,
 In Pámphilo ut nil sit morae; restát Chremes,
 Qui mi éxorandus ést: et spero cónfore.
 Nunc tuúmst officium, has béne ut adsimules núptias:
 Pertérrefacias Dávom: observes filium,
 Quid agát, quid cum illo cónsili captét. So. sat est:
 Curábo: eamus núnc iam intro. Si. i praé, sequar.

ACTVS I. SCENA II.

SIMO senex. DAVVS servus.

Si. Non dúbiumst, quin uxórem nolit filius:

Ita Dávom modo timére sensi, ubi núptias

Futúras esse audivit. set ipse exít foras.

Da. Mirábar hoc si sic abiret: ét eri semper lenítas

Verébar quorsum eváderet:

Qui pósquam audierat nón datum iri filio uxorém suo,

Númquam cuiquam nóstrúm verbum fécit, neque id
 aegré tulit.

Si. Át nunc faciet; néque, ut opinor, sine tuo ma-
 gnó malo.

Da. Id vóluit, nos sic nec opinantis dúci falso gaúdio,

Sperántis, iam amotó metu, interea óscitantis ópprimi,

Vt ne ésset spatium cógitandi ad disturbandas núptias:

Astúte! Si. carnuféx, quae loquitur? Da. érus est,
 neque províderam.

Si. Dave. Da. hém, quid est? Si. ehodum ad me!

Da. quid hic volt? Si. quíd ais? Da. qua

de ré? Si. rogas?

Meum gnátum rumor ést amare. DA. id pópulus curat scilicet.

SI. Hocíne agis, an non? DA. égo vero istuc. SI. Sét nunc ea me exquirere,

Iniqui patris est. nám, quod antehac fécit, nihil ad me ádtinet.

Dum témpus ad eam rém tulit, sivi ánimum ut exple-
rét suum:

Nunc híc dies aliam vítam defert, álios mores póstulat.
Dehinc póstulo, sive aéquumst, te oro, Dáve, ut re-
deat iam in viam.

DA. Hoc quíd sit? SI. omnes, qui amant, graviter
sibi dari uxorém ferunt.

DA. Ita aíunt. SI. tum siquis magistrum cépit ad
eam rem improbum,
Ipsum ánimum aegrotum ad déteriolem pártém ple-
rumque ádplicat.

DA. Non hércle intellegó. SI. non? hem! DA. non:
Dávos sum, non Oédipus.

SI. Nempe érgo aperte vis quae restant mé loqui.
DA. sané quidem.

SI. Si sénséro hodie quicquam in his te núptiis
Falláciae conári, quo fiánt minus;

Aut vélle in ea re osténdi, quam sis cállidus:

Verbéribus caesum té in pistrinum, Dáve, dedam
usque ád necem,

Ea lége atque omine, út, si te inde exémerim, ego pro
té molam.

Quid, hoc intellextin? án nondum etiam ne hóc qui-
dem? DA. immo cállide;

Ita aperte ipsam rem módo locutus, nil circum itione
úsus es

SI. Vbi vis facilius pássus sim, quam in hác re, me
delúdiar.

DA. Bona vérba, quaeso. SI. inrídes: nil me fállis.
edicó tibi,]

Ne témERE facias. neque tu haut dices tibi non praedictum. cave.

ACTVS I. SCENA III.

DAVVS servus.

Enimvero, Dave, nil locist segnitiae neque socordiae,
Quantum intellexi modo senis sententiam de nuptiis:
Quae si non astu providentur, me aut erum pessum
dabunt.

Nec quid agam certumst: Pamphilumne adiutem, an
auscultem seni.

Si illum relinquo, eius vitae timeo: sin opitulor, hu-
ius minas;

Cui verba dare difficilest: primum iam de amore hoc
comperit:

Me infensus servat, ne quam faciam in nuptiis fallaciam.

Si senserit, perii, aut quam lubitum fuerit causam
ceperit,

Qua iure qua me iniuria praecipitem in pistrinum
dabit.

Ad haec mala hoc mi accedit etiam: haec Andria,

Si ista uxor sive amicast, gravida e Pamphilo est.

Audireque eorum est operae pretium audaciam:

Nam inceptiost amantium, haut amantium:

Quicquid peperisset, decreverunt tollere:

Et fingunt quandam inter se nunc fallaciam,

Civem Atticam esse hanc. Fuit olim hinc quidam
senex,

Mercator: navem is frigit aput Andrum insulam,

Is obiit mortem. ibi tum hanc eiectam Chrysidis

Patrem recepisse orbam, parvam. fabulae.

Mi quidem non fit verisimile; at ipsis commentum
placet.

Set Mysis ab ea egreditur. at ego hinc me ad forum, ut

Convéniam Pamphilum, ne de hac re páter imprudentem opprimat.

ACTVS I. SCENA IV.

MYSIS ancilla.

Aúdio, Archylis, iam dudum: Lésbiam adduci iubes.
Sáne pol illa témulentast múlter et temerária,
Néc satis digna, cui committas primo partu múlterem:
Támen eam adduci? inportunitátem spectate ániculae:
Quia conpotrix éius est. Di, dáte facultatem óbsecro
Huic pariundi, atque illi in aliis pótius peccandí locum.
Set quídam Pamphilum éxanimatum vídeo? vereor
quíd siet.

Oppérior, ut sciám numquidnam haec túrbæ tristitia
ádferat.

ACTVS I. SCENA V.

PAMPHILVS adolescens. MYSIS ancilla.

PA. Hócinest factu humánum aut inceptu? hócinest
officiúm patris?

MY. Quíd illud est? PA. pro deúm fidem, quíd est,
si hóc non contuméliast?

Vxórem decrerát dare sese mi hódie: nonne opórtuit
Praescisse me ante? nónne prius commúnicatum
opórtuit?

MY. Miserám me, quod verbum aúdio?

PA. Quíd Chremes? qui dénegarat sé commissurúm
mili

Gnatám suam uxorem: is mutavit, quía me inmutatúm
videt.

Ita óbstinate dát operam, ut me a Glycério miserum
ástrahat:

Quod sí fit, pereó fúnditus.

Ádeon' hominem esse invenustum aut infelicem
quémquam, ut ego sum?

Pró deúm atque hominúm fidem!

Núllon' ego Chremétis pacto adfinitatem effúgere
potero?

Quót modis contéptus, spretus? fácta, transacta
ómnia. hem,

Répudiatus répetor: quamobrem? nísi si id est, quod
súspicor:

Áliquid monstri alúnt: ea quoniam némini obtrudí
potest,

Ítur ad me. M Y. orátio haec me míseram exanima-
vít metu.

P A. Nam quid ego dicam dé patre? ah

Tántam rem tam néclegenter ágere? praeteriéns modo

Mi áput forum, uxor tibi ducendast, Pámphile, hodie,
inquit, para:

Ábi domum. id mi vísust dicere, ábi cito, et sus-
pénde te.

Óbstipui: censén' me verbum pótuísse ullum pró-
loqui? aut

Vllam cāusam, sáltem ineptam, fálсам, iniquam?
ommútui.

Quód si ego scissem id priús, quid facerem, sí quis
nunc me intérroget?

Áliquid facerem, ut hóc ne facerem. sét nunc quid
primum éxsequar?

Tót me inpediunt cúrae, quae meum ánimum divor-
saé trahunt;

Amor, mísericordia húius, nuptiárum sollicitátio,

Tum pátris pudor, qui mé tam leni pássus animo est
úsque adhuc,

Quae meó cumque animo lúbitumst, facere. eine égo
ut advorser? eí mihi,

Incértumst, quid agam. M Y. mísera timeo, incértum
hoc quorsus áccidat.

Sét nunc peropust, aut hunc cum ipsa, aut de illa me
adversum hunc loqui.

Dum in dúbio est animus, paúlo momento húc vel
illuc inpéllitur.

PA. Quis hic lóquitur? Mysis? sálve. MY. o salve,
Pámphile. PA. quid agit? MY. rogas?
Labórat e dolore; atque ex hoc mísera sollicita ést,
diem

Quia ólim in hunc sunt cónstitutae núpúae. tum au-
tem hóc timet,

Ne déseras se. PA. hein, egone ístuc conarí queam?
Egon' própter me illam décipi miserám sinam?

Quae míhi suum animum atque ómnem vitam cré-
didit?

Quam ego ánimo egregie cáram pro uxore hábuerim?
Bene ét pudice eius dóctum atque eductúm sinam
Coáctum egestate ingenium inmutárier?

Non fáciam. MY. haut verear, sí in te sit soló situm:
Set ut vim queas ferre. PA. adeóne me ignavóm putas?
Aleóne porro ingrátum, inhumanúm, ferum?

Vt néque me consuetúdo, neque amor, néque pudor
Commóveat, neque commóneat, ut servém fidem?

MY. Vnum hóc scio, esse méritam, ut memor essés sui.

PA. Memor éssem? o Mysis Mýsis, etiam nunc míhi
Scripta illa sunt in ánimo dicta Chrýsidis

De Glycério. iam férme moriens mé vocat:

Accéssi: vos semótae: nos soli: incipit:

Mi Pámphile, huius fórmam atque aetatém vides:

Nec clám te est, quam illi utraéque res nunc útiles

Et ad pudicitiam ét ad rem tutandám sient.

Quod te égo per dextram hanc óro et per geniúm
tuum,

Per tuám fidem, perque húius solitúdinem,

Te obtéstor, ne abs te hanc ségreges, neu déseras:

Si te in germani frátris dilexí loco,

Sive haéc te solum sémper fecit máximi,

Seu tibi norígera fúit in rebus ómnibus.

CH. Rédduxti animum. **PA.** nunc si quid potes aut tute,
aut hic Býrria;

Facite, fingite, invenite, efficite qui detur tibi:

Ego id agam, qui mihi ne detur. **CH.** sáť habeo. **PA.**
Davom óptume.

Video: cuius consilio fretus sum. **CH.** át tu hercle
haut quicquám mihi;

Nisi ea, quae nil ópus sunt sciri. fúgin' hinc? **BY.** ego
vero ác lubens.

ACTVS II. SCENA II.

DAVVS. CHARINVS. PAMPHILVS.

DA. Dí boni, boni quid porto? sét ubi inveniam
Pámphilum,

Vt metum quo in nunc est adimam, atque expleam
animum gaúdio?

CH. Laétus est nescio quid. **PA.** nihil est: nóndum
haec rescivit mala.

DA. Quem égo nunc credo, si iam audierit sibi para-
tas núptias —

CH. Aúdin' tu illum? **DA.** tóto me oppido éxanima-
tum quaérere.

Sét ubi quaeram? quó nunc primum inténdam,
CH. cessas ádloqui?

DA. Hábeo. **PA.** Dave: adés. resiste. **DA.** quis ho-
most, qui me? o Pámphile,

Te ípsum quaero. eugé Charine: ambo óportune:
vós volo.

PA. Dáve, perii. **DA.** Quín tu hoc audi. **PA.** intérii.
DA. quid timeás scio.

CH. Méa quidem hercle cérte in dubio vítast. **DA.** et
quid tú, scio.

PA. Núptiae mi. **DA.** ctsí scio? **PA.** hodie. **DA.** op-
túndis, tametsi intéllego?

Íd paves, ne dúcas tu illam: tu áutem, ut dúcas.
CH. rém tenes.

(13) ACTVS II. SCENA II. 17

PA. Istuc ipsum. DA. atque istuc ipsum nil periculi est: mé vide.

PA. Óbsecro te, quám primum hoc me libera miserúm metu. DA. hem,

Líbero: tibi uxórem non dat iám Chremes. PA. qui scis? DA. scies.

Túus pater me módoprehendit: aít tibi uxorém dari Hódie; item alia múlta, quae nunc nón est narrandi locus.

Cóntinuo ad te próperans percurro ád forum, ut dicám tibi haec.

Vbi te non invénio, escendo in quéndam ibi excelsúm locum.

Circumspicio; núsquam es. ibi forte lúius video Býrriam;

Rógo: negat vidísse. mihi moléstum. quid agam, cógito.

Rédeunti interea ex ipsa re mi incidit suspício: hem, Paúlulum obsoni: ípsus tristis: de ínprovísio núptiae: Nón cohaerent. PA. quórsumnam istuc? DA. égo me continuo ád Chremem.

Cum illo advenio: sólitudo ante óstium: iám id gaúdeo.

CH. Récte dicis. PA. pérge. DA. maneo: intérea introire néminem

Video, exire néminem: matrónam nullam in aédibus, Níl ornati, nil tumulti. accéssi: intro aspexí. PA. scio. Mágnum signum. DA. ným videntur cónvenire haec núptiis?

PA. Nón, opinor, Dáve. DA. opinor, nárras? non recte áccipis.

Cérta res est. étiam puerum inde ábiens conspexí Chremi

Ólera et pisciculós minutos férre in cenam oboló seni.

CH. Líberatus sum hódie, Dave, túa opera. DA. ac nullús quidem.

Habet, út consumat núnc, cum nihil obsínt doli:
 Quem ego crédo manibus, pédibus, obnixe ómnia
 Factúrum: magis id ádeo, mihi ut incómmodet,
 Quam ut óbsequatur gnáto. So. quaproptér? Si.
 rogas?

Mala méns, malus animus. quém quidem ego si
 sénséro.

Sed quíd opust verbis? sín eveniat, quód volo,
 In Pámphilo ut nil sit morae; restát Chremes,
 Qui mi éxorandus ést: et spero cónfore.
 Nunc tuúmst officium, has béne ut adsimules núptias:
 Pertérrefacias Dávom: observes filium,
 Quid agát, quid cum illo cónsili captét. So. sat est:
 Curábo: eamus núnc iam intro. Si. i praé, sequar.

ACTVS I. SCENA II.

SIMO senex. DAVVS servus.

Si. Non dúbiumst, quin uxórem nolit filius:

Ita Dávom modo timére sensi, ubi núptias

Futúras esse audívit. set ipse exít foras.

Da. Mirábar hoc si sic abiret: ét eri semper léuítas

Verébar quorsum eváderet:

Qui póstquam audierat nón datum iri filio uxorém suo,

Númquam cuiquam nóstrúm verbum fécit, neque id
 aegré tulit.

Si. Át nunc faciet; néque, ut opinor, sine tuo ma-
 gnó malo.

Da. Id vóluit, nos sic néc opinantis dúci falso gaúdio,

Sperántis, iam amotó metu, interea óscitantis ópprimi,

Vt ne ésset spatium cógitandi ad disturbandas núptias:

Astúte! Si. carnuféx, quae loquitur? Da. érus est,
 neque províderam.

Si. Dave. Da. hém, quid est? Si. ehodum ad me!

Da. quid hic volt? Si. quíd ais? Da. qua

de ré? Si. rogas?

Meum gnátum rumor ést amare. DA. id pópulus curat scílicet.

SI. Hocíne agis, an non? DA. égo vero istuc. SI.

Sét nunc ea me exquirere,

Iníqui patris est. nám, quod antehac fécit, nihil ad me ádtinet.

Dum témpus ad eam rém tulit, sivi ánimum ut exple- rét suum:

Nunc híc dies aliam vítam defert, álios mores póstulat.

Dehinc póstulo, sive aéquumst, te oro, Dáve, ut re- deat iam in viam.

DA. Hoc quíd sit? SI. omnes, qui amant, graviter sibi dari uxorém ferunt.

DA. Ita aíunt. SI. tum siquis magistrum cépit ad eam rem inprobum,

Ipsum ánimum aegrotum ad déterio- rem pártém ple- rumque ádplicat.

DA. Non hércle intellegó. SI. non? hem! DA. non: Dávos sum, non Oédipus.

SI. Nempe érgo aperte vis quae restant mé loqui.

DA. sané quidem.

SI. Si sénsero hodie quicquam in his te núptiis

Falláciae conári, quo fiánt minus;

Aut vélle in ea re osté- ndi, quam sis cállidus:

Verbéribus caesum té in pistrinum, Dáve, dedam usque ad necem,

Ea lége atque omine, út, si te inde exémerim, ego pro té molam.

Quid, hoc intellextin? án nondum etiam ne hóc qui- dem? DA. immo cállide;

Ita apérte ipsam rem módo locutus, níl circum itione úsus es

SI. Vbi vis facilius pássus sim, quam in hác re, me delúdi- er.

DA. Bona vérba, quaeso. SI. inrídes: nil me fállis. edicó tibi,]

Ne témere facias. néque tu haut dices tibi non praedictum. cave.

ACTVS I. SCENA III.

DAVVS servus.

Enimvéro, Dave, nil locist segnitiae neque socórdiae,
Quantum íntellexi módo senis senténtiam de nuptiis:
Quae sí non astu próvidentur, me aut erum pessum
dabunt.

Nec quíd agam certumst: Pámphilumne adiútem, an
auscultém seni.

Si illúm relinquo, eius vítae timeo: sín opitulor, hu-
íus minas;

Cui vérba dare difficilest: primum iam de amore hoc
cómperit:

Me infénsus servat, né quam faciam in nuptiis fallá-
ciam.

Si sénserit, perii, aut quam lubitum fúerit causam
céperit,

Qua iúre qua me iniúria praecipitem in pistrinúm
dabit.

Ad haéc mala hoc mi accédit etiam: haec Ándria,
Si ista úxor sive amicast, gravida e Pámphilo est.

Audireque eorum est óperae pretium audáciam:

Nam incéptiost améntium, haut amántium:

Quicquíd peperisset, decreverunt tóllere:

Et fingunt quandam intér se nunc falláciam,

Civem Átticam esse hanc. Fúit olim hinc quidam
senex,

Mercátor: navem is frégit aput Andrum ínsulam,

Is óbiit mortem. ibi tum hánc eiectam Chrýsidis

Patrém recepisse órbum, parvam. fábulae.

Mi quidem non fit vérisimile; at ípsis commentúm
placet.

Set Mýsis ab ea egréditur. at ego hinc me ad forum, ut

Convéniam Pamphilúm, ne de hac re páter inprudéntem ópprimat.

ACTVS I. SCENA IV.

MYSIS ancilla.

Aúdio, Archylís, iam dudum: Lésbiam adduci iubés.
Sáne pol illa témulentast múlier et temerária,
Néc satis digna, cui committas primo partu múlierem:
Támen eam adduci? ínportunitátem spectate ániculae:
Quia conpotrix éius est. Di, dáte facultatem óbsecro
Huic pariundi, atque illi in aliis pótius peccandí locum.
Set quídnam Pamphilum éxanimatum vídeo? vereor
quíd siet.

Oppériar, ut sciám numquidnam haec túrbæ tristitia
áclferat.

ACTVS I. SCENA V.

PAMPHILVS adolescens. MYSIS ancilla.

PA. Hócinest factu humánum aut inceptu? hócinest
officiúm patris?

MY. Quíd illud est? PA. pro deúm fidem, quíd est,
si hóc non contuméliast?

Vxórem decrerát dare sese mi hódie: nonne opórtuit
Praescisse me ante? nónne prius commúnicatum
opórtuit?

MY. Miserám me, quod verbum aúdio?

PA. Quíd Chremes? qui dénegarát sé commissurúm
míhi

Gnatám suam uxorem: ís mutauit, quía me inmuta-
túm videt.

Ita óbstinatè dát operam, ut me a Glýcerio miserum
ábstrahat:

Quod sí fit, pereó fúnditus.

Ádeon' hominem esse invenustum aut infelicem
quémquam, ut ego sum?

Pró deúm atque hominúm fidem!

Núllon' ego Chremétis pacto adfinitatem effúgere
potero?

Quót modis contéptus, spretus? fácta, transacta
ómnia. hem,

Répudiatus répetor: quamobrem? nísi si id est, quod
súspicor:

Áliquid monstri alúnt: ea quoniam némini obtrudí
potest,

Ítur ad me. M Y. orátio haec me míseram exanima-
vít metu.

P A. Nam quíd ego dicam dé patre? ah

Tántam rem tam néclegenter ágere? praeteriéns modo

Mi áput forum, uxor tibi ducendast, Pámphile, hodie,
inquit, para:

Ábi domum. id mi visust dicere, ábi cito, et sus-
pénde te.

Óbstipui: censén' me verbum pótuísse ullum pró-
loqui? aut

Vllam cāusam, sáltem ineptam, fálсам, iniquam?
ommútui.

Quód si ego scissem id priús, quid facerem, sí quis
nunc me intérroget?

Áliquid facerem, ut hóc ne facerem. sét nunc quid
primum éxsequar?

Tót me impediunt cúrae, quae meum ánimum divor-
saé trahunt;

Amor, mísericordia húius, nuptiárum sollicitátio,

Tum pátris pudor, qui mé tam leni pássus animo est
úsque adhuc,

Quae meó cunq̄ue animo lúbitumst, facere. eine égo
ut advorser? ei mihi,

Incértumst, quid agam. M Y. mísera timeo, incértum
hoc quorsus áccidat.

Sét nunc peropust, aut hunc cum ipsa, aut de illa me
adversum hunc loqui.

Dum in dúbio est animus, paúlo momento húc vel
illuc inpéllitur.

P. A. Quis hic lóquitur? Mysis? sálve. M. Y. o salve,
Pámphile. P. A. quid agit? M. Y. rogas?
Labórat e dolore; atque ex hoc mísera sollicita ést,
diem

Quia ólim in hunc sunt cónstitutae núpúae. tum au-
tem hóc timet,

Ne déseras se. P. A. hein, egone ístuc conarí queam?
Egon' própter me illam décipi miserám sinam?

Quae míhi suum animum atque ómnem vitam cré-
didit?

Quam ego ánimo egregie cáram pro uxore hábuerim?
Bene ét pudice eius dóctum atque eductúm sinam
Coáctum egestate ingenium inmutárier?

Non fáciam. M. Y. haut verear, sí in te sit soló situm:
Set ut vim queas ferre. P. A. adeóne me ignavóm putas?
A leóne porro ingrátum, inhumanúm, ferum?

Vt néque me consuetúdo, neque amor, néque pudor
Commóveat, neque commóneat, ut servém fidem?

M. Y. Vnum hóc scio, esse méritam, ut memor essés sui.

P. A. Memor éssem? o Mysis Mýsis, etiam nunc mihi
Scripta illa sunt in ánimo dicta Chrýsidis

De Glycério. iam férme moriens mé vocat:

Accéssi: vos semótae: nos soli: incipit:

Mi Pámphile, huius fórmam atque aetatém vides:

Nec clám te est, quam illi utraéque res nunc útiles

Et ad pudicitiam ét ad rem tutandám sient.

Quod te égo per dextram hanc óro et per geniúm
tuum,

Per tuám fidem, perque huius solitúdinem,

Te obtéstor, ne abs te hanc ségreges, neu déseras:

Si te in germani frátris dilexí loco,

Sive haéc te solum sémpet fecit máxumi,

Seu tibi norigera fúit in rebus ómnibus.

CH. Rédduxti animum. **PA.** nunc si quid potes aut tute,
aut hic Býrria;

Fácite, fingite, invenite, effícite qui detúr tibi:

Égo id agam, qui míhi ne detur. **CH.** sát habeo. **PA.**
Davom óptume

Vídeo: cuius consílio fretus sum. **CH.** át tu hercle
haut quicquám mihi;

Nísi ea, quae nil ópus sunt sciri. fúgin' hinc? **BY.** ego
vero ác lubens.

ACTVS II. SCENA II.

DAVVS. CHARINVS. ; PAMPHILVS.

DA. Dí boni, boní quid porto? sét ubi inveniam
Pámphilum,

Vt metum quo in nunc est adimam, atque expleam
animum gaúdio?

CH. Laétus est nescio quid. **PA.** nihil est: nóndum
haec rescivit mala.

DA. Quem égo nunc credo, sí iam audierit síbi para-
tas núptias —

CH. Aúdin' tu illum? **DA.** tóto me oppido éxanima-
tum quaérere.

Sét ubi quaeram? quó nunc primum inténdam,
CH. cessas ádloquí?

DA. Hábeo. **PA.** Dave: adés. resiste. **DA.** quis ho-
most, qui me? o Pámphile,

Te ípsum quaero. eugé Charine: ambo óportune:
vós volo.

PA. Dáve, perii. **DA.** Quín tu hoc audi. **PA.** intérii.
DA. quid timeás scio.

CH. Méa quidem hercle cérte in dubio vítast. **DA.** et
quid tú, scio.

PA. Núptiae mi. **DA.** etsí scio? **PA.** hodie. **DA.** op-
túndis, tametsi intéllego?

Íd paves, ne dúcas tu illam: tu áutem, ut ducas.
CH. rém tenes.

(13) ACTVS II. SCENA II. 17

PA. Istuc ipsum. DA. atque istuc ipsum nil periculi est: mé vide.

PA. Óbsecro te, quám primum hoc me líbera miserúm metu. DA. hem,

Líbero: tibi uxórem non dat iám Chremes. PA. qui scis? DA. scies.

Túus pater me módo prehendit: aít tibi uxorém dari Hódie; item alia múlta, quae nunc nón est narrandí locus.

Cóntinuo ad te próperans percurro ád forum, ut dicám tibi haec.

Vbi te non invénio, escendo in quéndam ibi excelsúm locum.

Circumspicio; núsquam es. ibi forte húius video Býrriam;

Rógo: negat vidísse. mihi moléstum. quid agam, cógito.

Rédeunti interea éx ipsa re mi incidit suspício: hem, Paúlulum obsoni: ípsus tristis: de improviso núptiae: Nón cohaerent. PA. quórsumnam istuc? DA. égo me continuo ád Chremem.

Cum illo advenio: sólitudo ante óstium: iám id gaúdeo.

CH. Récte dicis. PA. pérge. DA. maneo: intérea introire néminem

Video, exire néminem: matrónam nullam in aédibus, Níl ornati, níl tumulti. accéssi: intro aspexí. PA. scio. Magnum signum. DA. ným videntur cónvenire haec núptiis?

PA. Nón, opinor, Dáve. DA. opinor, nárras? non recte áccipis.

Cérta res est. étiam puerum inde ábiens conspexí Chremi

Ólera et pisciculós minutos férre in cenam oboló seni. CH. Líberatus sum hódie, Dave, túa opera. DA. ac nullús quídem.

CH. Quasi necesse sit, si huic non dat, te illam uxorem ducere.

Nisi vides, nisi senis amicos oras, ambis. CH. bene mones.

Ibo: etsi hercle saepe iam me spes haec frustrat. Vale.

ACTVS II. SCENA III.

PAMPHILVS. DAVVS.

PA. Quid igitur sibi vult pater? cur simulat? DA. ego dicam tibi.

Si id suscenseat nunc, quia non det tibi uxorem Chremes,

Ipsus sibi esse iniurius videatur: neque id iniuria: Prius, quam tuum, ut sese habeat, animum ad nuptias perspexerit.

Set si tu negaris ducere, ibi culpam in te transferet: Tum illae turbae fiet. PA. quidvis patiar. DA. pater est, Pamphile.

Difficilest. tum haec solast mulier. dictum ac factum invenerit

Aliquam causam, quamobrem eam oppido eiciat. PA. eiciat? DA. ac cito.

PA. Cedo igitur quid faciam, Dave? DA. dic te ducturum. PA. hem. DA. quid est?

PA. Egon' dicam? DA. cur non? PA. numquam faciam. DA. ne nega.

PA. Snadere noli. DA. ex ea re quid fiat, vide.

PA. Ut ab illa excludar, huc concludar. DA. non itast.

Nempe hoc sic esse opinor: dicturum patrem, Ducas volo hodie uxorem: tu, ducam, inquires: Cedo quid iurgabit tecum? hic reddes omnia, Quae nunc sunt certa ei consilia, incerta ut sient, Sine omni periculo: nam hoc haut dubiumst, quid Chremes

(16) ACTVS II. SCENA III. IV. 19

Tibi nón det gnatam. nec tu ea causa minueris
Haec quae facis, ne is mutet suam sententiam.
Patri dic velle: ut, cum velit, tibi iure irasci non queat.
Nam quod tu speres, propulsabo facile; Vxorem his
móribus

Dabit nemo. inveniet inopem potius, quam te cor-
rumpi sinat.

Set si te aequo ferre accipiet, negligenter fé-
ceris:

Aliam otiosus quaeret: interea aliquid acciderit boni.

PA. Ita credis? DA. haut dubium id quidemst. PA.
vide quo me inducas. DA. quin taces.

PA. Dicam. puerum autem ne resciscat mi esse ex
illa, cautio est:

Nam pollicitus sum suscepturum. DA. o facinus au-
dax! PA. hanc fidem

Sibi me obsecravit, qui se sciret non desertum iri, ut
darem.

DA. Curabitur. set pater adest. cave, te esse tristem
sentiat.

ACTVS II. SCENA IV.

SIMO. DAVVS. PAMPHILVS.

SI. Reviso quid agant, quidve captent consili.

DA. Hic nunc non dubitat, quin te ducturum neges.

Venit meditatus alicunde ex solo loco:

Orationem sperat invenisse se,

Qui differat te: proin tu fac aput te ut sies.

PA. Modo ut possim, Dave. DA. crede inquam hoc
mihi, Pamphile,

Numquam hodie tecum commutaturum patrem

Vnum esse verbum, si te dices ducere.

ACTVS II. SCENA V.

BYRRIA. SIMO. DAVVS. PAMPHILVS.

BY. Erus mé relictis rébus itssit Pámphikum
Hodie óbservarem, quíd ageret de núptiis.

[Scirem. id propterea nunc hunc venientem sequor.
Ipsum ádeo praesto vídeo cum Davo: hóc agam.

SI. Vtrúmque adesse vídeo. DA. hem, serva. SI.
Pámphile!

DA. Quasi de inproviso réspice ad eum. PA. ehem
pater.

DA. Probe. SI. hódie uxorem dúcas, ut dixí, volo.

BY. Nunc nóstrae timeo párti quid hic respóndeat.

PA. Neque istíc, neque alibi tibi erit usquam in mé
mora. BY. hem.

DA. Ommúruit. BY. quid dixit? SI. facis ut té decet,
Cum istúc quod postulo impetro cum grátia.

DA. Sum vérus? BY. erus, quantum áudio, uxore
éxcidit.

SI. I núnc iam intro; ne in mora cum opus sit, sies.

PA. Eó. BY. nullane in ré esse cuiquam hominí fidem?

Verum illud verbumst, vólgo quod dici solet,

Omnis sibi esse béne mavelle, quam áleri.

Ego, cum illam vidi, vírginem formá bona

Meminí videre: quo aéquior sum Pámphilo;

Si sé illam in somnis, quam illum, amplecti máluit.

Renúntiabo, ut pro hóc malo mihi déet malum.

ACTVS II. SCENA VI.

DAVVS. SIMO.

DA. Hic núnc me credit áliquam sibi falláciam

Portáre, et ea me hic réstitisse grátia.

SI. Quid, Dáve, narrat? DA. aéque quicquam nunc
quidem.

(4) ACTVS II. SCENA V. VI. 21

SI. Nilne? hé. D A. nil prorsus. SI. átkui expectabám quidem.

D A. Praetér spem evenit: séntio: hoc male habét virum.

SI. Potin' és mihi verum dicere? D A. ego? nil fácius.

SI. Num illi molestae quippiam hae sunt núptiae, Propter hóspitai huiúsce consuetúdinem?

D A. Nihil hércle: aut, si adeo, bídui est aut trídú

Haec sólicitudo: nósti? deinde désinet.

Etenim ípsus eam rem récta reputavít via.

SI. Laudó. D A. Dum licitum est éii, dumque aetás tulit,

Amávit: tum id clam: cávit, ne umquam infámiae

Ea rés sibi esset, út virum fortém decet:

Nunc úxore opus est: ánimum ad uxorem ádpulit.

SI. Subtrístis visust ésse aliquantillúm mihi.

D A. Nil própter hanc: set ést, quod suscensét tibi.

SI. Quid námst? D A. puerilest. SI. quíd id est? D A. nil. SI. quin dic quíd est?

D A. Ait nímium parce fácere sumptum.! SI. méne?

D A. te.

Vix, inquit, drachmis ést obsonatúm decem:

Num filio vidétur uxorém dare?

Quem, inquit, vocabo ad cénam meorum aequálium

Potissimum nunc? ét, quod dicendum híc siet,

Tu quóque per parce nímium. non laudó. SI. tace.

D A. Commóvi. SI. ego istaec récte ut fiant videro.

Quid hóc est reii? quíd hic volt veteratór sibi?

Nam si híc malist quicquam, hem illic est huic rei caput.

ACTVS III. SCENA I.

MYSIS. SIMO. DAVVS. LESBIA. GLYCERIVM.

MY. Ita pól quidem res est, út dixisti, Lésbia:

Fidélem haut ferme múlieri inveniás virum.

SI. Ab Ándriast ancilla haec. D A. quíd narrás? SI. itast.

Te istí virum do, amicum, tutorém, patrem:
 Bona nóstra haec tibi permitto, et tuae mandó fidei.
 Hanc mi in manum dat: mórs continuo ipsam óccupat.
 Accépi: acceptam sérvabo. MY. ita speró quidem.
 PA. Set cúr tu abis ab illa? MY. óbstetricem adcérso.
 PA. propera. atque aúdin?
 Verbum únun cave de núptiis; ne ad mórbum hoc
 etiam. MY. téneo.

ACTVS II. SCENA I.

CHARINVS. BYRRIA. ; PAMPHILVS.

CH. Quid ais Byrriá? daturne illa Pámphilo hodie
 núptum? BY. sic est.
 CH. Qui scis? BY. aput forúm modo e Davo audivi.
 CH. vae miseró mihi.
 Ut ánimus in spe atque in timore usque ántehac ad-
 tentús fuit,
 Ita póstquam adempta spés est, lassus cúra confectús
 stupet.
 BY. Quaéso edepol, Charíne, quando nónon potest id
 fieri quod vis,
 Id velis quod póssit. CH. nil volo áliud nisi Philúme-
 nam. BY. ah,
 Quánto satinst te id dare operam, qui istum amorem
 ex córde eiicias;
 Quam id loqui, quo mágis lubido frústra incendatúr
 tua.
 CH. Facile ómnes, cum valémus, recta cónsilia ae-
 grotis damus.
 Tu si híc sis, aliter cénseas. BY. age age, út lubet.
 CH. set Pámphilum
 Video, ómnia experiri certumst prius quam pereó.
 BY. quid hic agit?
 CH. Ipsum hunc orabo: huic súpplicabo: amórem
 huic narrabó meum:

Credo impetrabo, ut aliquot saltem nuptiis prodát dies:
Intérea fiet áliquíd, spero. B Y. id áliquíd nihil est.

C H. Býrria,

Quid tibi videtur? ádeon' ad eum? B Y. quid ni?
nihil ut impetres,

Vt te árbitetur sibi paratum moéchum, si illam
dúxerit?

C H. Ábin' hinc in malám rem cum suspícione isthác,
scelus?

P A. Charinum video. sálve. C H. o salve. Pámphile,
Ád te advenio, spém, salutem, cónsilium, auxilium
expetens.

P A. Néque pol consilí locum habeo, néque ad auxi-
lium cópiam.

Séd istuc quidnamst? C H. hódie uxorem dúcis? P A.
aiunt. C H. Pámphile,

Si id facis, hodié postremum mé vides. P A. quid ita?
C H. ei mihi,

Véreor dicere: huíc dic quaeso Býrria. B Y. ego di-
cám. P A. quid est?

B Y. Spónsam hic tuam amat. P A. né iste haut mecum
séntit. ehodum dic mihi:

Númquidnam ampliús tibi cum illa fuít Charine?
C H. ah, Pámphile,

Nil. P A. quam vellem. C H. núnc te per amicítiam et
per amorem óbsecro,

Principio ut ne dúcas. P A. dabo equidem óperam.
C H. set si id nón potest,

Aút tibi nuptiae haéc sunt cordi. P A. córdi? C H.
saltem aliquót dies

Prófer, dum proficiscor aliquo, né videam. P A. audi
núnc iam:

Ego Charine ne útiquam officium líberi esse hominis
puto,

Cum is nil mereat, póstulare id grátiae adponí sibi.
Núptias effúgere ego istas málo, quam tu adipíscier.

CH. Rédduxti animum. **PA.** nunc si quid potes aut tute,
aut hic Býrria;

Fácite, fingite, invenite, effícite qui detúr tibi:

Égo id agam, qui mihi ne detur. **CH.** sát habeo. **PA.**
Davom óptume

Vídeo: cuius consilio fretus sum. **CH.** át tu hercle
haut quicquám mihi;

Nísi ea, quae nil ópus sunt sciri. fúgin' hinc? **BY.** ego
vero ác lubens.

ACTVS II. SCENA II.

DAVVS. CHARINVS. PAMPHILVS.

DA. Dí boni, boni quid porto? sét ubi inveniam
Pámphilum,

Vt metum quo in nunc est adimam, atque éxpleam
animum gaúdio?

CH. Laétus est nescio quid. **PA.** nihil est: nóndum
haec rescívit mala.

DA. Quem égo nunc credo, sí iam audierit síbi para-
tas núptias —

CH. Aúdin' tu illum? **DA.** tóto me oppido éxanima-
tum quaérere.

Sét ubi quaeram? quó nunc primum inténdam,
CH. cessas ádloquí?

DA. Hábeo. **PA.** Dave: adés. resiste. **DA.** quis ho-
most, qui me? o Pámphile,

Te ípsum quaero. eugé Charine: ambo ópportune:
vós volo.

PA. Dáve, perii. **DA.** Quín tu hoc audi. **PA.** intérii.

DA. quid timeás scio.

CH. Méa quidem hercle certe in dubio vitast. **DA.**

quid tú, scio.

PA. Núptiae mi. **DA.** etsi scio?

túndis, tametsi int

Íd paves, ne dúcas tu ill

rem tene

(13) ACTVS II. SCENA II.

P. A. Istuc ipsum. D. A. atque istuc ipsum nil per
est: mé vide.

P. A. Óbsecro te, quám primum hoc me liberis in
serúm metu. D. A. hem.

Líbero: tibi uxórem non dat iam Chremes. . . .
scis? D. A. scies.

Túus pater me módo prehéndit: ait tibi . . .
Hódie; item alia múlta, quae nunc mihi tibi . . .
locus.

Cóntinno ad te próperans percurro ad ántea . . .
cám tibi haec.

Vbi te non invénio, escendo in quénquá . . .
locum.

Circumspicio; núsquam es. ibi ántea . . .
Byrriam;

Rógo: negat vidisse. míhi módo . . .
cógito.

Rédeunti interea ex ipsa re mihi ántea . . .
Paululum obsoni: ípsus tibi . . .

Nón cohaerent. P. A. quorsum . . .
continno ad Chremes.

Cum illo advenio: sólitus . . .
gaúdeo.

C. H. Récte dicis. P. A. perge . . .
introire némíne.

Vídeo, exire némíne.

Níl ornati, níl tumultu.

Mágnum signum. D. A. nún . . .
núptiis?

P. A. Nón, opinor, B . . .
recte . . .

hoc

Сн. Quasi necesse sit, si huic non dat, té illam uxorem dúcere.

Nisi vides, nisi sénis amicos óras, ambis. Сн. béne mones.

Íbo: etsi hercle saepe iam me spés haec frustratást. Vale.

ACTVS II. SCENA III.

PAMPHILVS. DAVVS.

PA. Quid igitur sibi vólt pater? cur simulat? DA. ego dicám tibi.

Si id suscenseát nunc, quia non dét tibi uxorem Chremes,

Ipsus sibi esse iniúrius videátur: neque id iniúria:

Prius, quam tuum, ut sese hábeat, animum ad núptias perspéxerit.

Sét si tu negáris ducere, íbi culpam in te tránsferet:

Tum illae turbae fient. PA. quidvis pátiar. DA. pater est, Pámphile.

Difficilest. tum haec sólast mulier. dictum ac factum invénerit

Áliquam causam, quámobrem eam oppido eiciat. PA. eiciat? DA. ac cito.

PA. Cédo igitur quid fáciam, Dave? DA. dic te ducturum. PA. hé. DA. quid est?

PA. Egon' dicam? DA. cur non? PA. núnquam faciam. DA. né nega.

PA. Suadére noli. DA. ex eá re quid fiát, vide.

PA. Vt ab illa excludar, húc concludar. DA. non itast.

Nempe hóc sic esse opínor: dicturúm patrem, Ducás volo hodie uxórem: tu, ducam, inquires:

Cedo quid iurgabit técum? hic reddes ómnia,

Quae núnc sunt certa ei cónsilia, incerta út sient,

Sine omní periclé: nam hóc haut dubiumst, quíd Chremes

(16) ACTVS II. SCENA III. IV. 19

Tibi nón det gnatum. nec tu ea causa minueris
Haec quae facis, ne is mutet suam sententiam.
Patri dic velle: ut, cum velit, tibi iure irasci non queat.
Nam quod tu speres, propulsabo facile; Vxorem his
móribus

Dabit nemo. inveniet inopem potius, quam te cor-
rumpi sinat.

Set si te aequo ferre accipiet, negligenter fé-
ceris:

Aliam otiosus quaeret: interea aliquid acciderit boni.

PA. Itan credis? DA. haut dubium id quidemst. PA.
vide quo me inducas. DA. quin taces.

PA. Dicam. puerum autem ne resciscat mi esse ex
illa, cautio est:

Nam pollicitus sum suscepturum. DA. o facinus au-
dax! PA. hanc fidem

Sibi me obsecravit, qui se sciret non desertum iri, ut
darem.

DA. Curabitur. set pater adest. cave, te esse tristem
sentiat.

ACTVS II. SCENA IV.

SIMO. DAVVS. PAMPHILVS.

SI. Reviso quid agant, quidve captent consili.

DA. Hic nunc non dubitat, quin te ducturum neges.

Venit meditatus alicunde ex solo loco:

Orationem sperat invenisse se,

Qui differat te: proin tu fac aput te ut sies.

PA. Modo ut possim, Dave. DA. crede inquam hoc
mihi, Pamphile,

Numquam hodie tecum commutaturum patrem

Vnum esse verbum, si te dices ducere.

CH. Quasi necesse sit, si huic non dat, té illam uxorem dúcere.

Nisi vides, nisi sénis amicos óras, ambis. CH. béne mones.

Íbo: etsi hercle saépe iam me spés haec frustratást. Vale.

ACTVS II. SCENA III.

PAMPHILVS. DAVVS.

PA. Quid igitur sibi vólt pater? cur simulat? DA. ego dicám tibi.

Si id suscenseát nunc, quia non déet tibi uxorem Chremes,

Ipsus sibi esse iniúrius videátur: neque id iniúria: Prius, quam tuum, ut sese hábeat, animum ad núptias perspéxerit.

Sét si tu negáris ducere, íbi culpam iu te tránsferet: Tum illae turbae fient. PA. quidvis pátiar. DA. pater est, Pámphile.

Difficilest. tum haec sólast mulier. dictum ac factum invénerit

Áliquam causam, quamobrem eam oppido eiciat. PA. eiciat? DA. ác cito.

PA. Cédo igitur quid fáciam, Dave? DA. dic te ducturum. PA. hé. DA. quid est?

PA. Egon' dicam? DA. cur non? PA. núnquam faciam. DA. né nega.

PA. Snadére noli. DA. ex eá re quid fiát, vide.

PA. Ut ab illa excludar, húc concludar. DA. non itast.

Nempe hóc sic esse opínor: dicturúm patrem,
Ducás volo hodie uxórem: tu, ducam, inquires:
Cedo quid iurgabit técum? hic reddes ómnia,
Quae nún sunt certa ei cónsilia, incerta út sient,
Sine omní periclo: nam hóc haut dubiumst, quíá
Chremes

(16) ACTVS II. SCENA III. IV. 19

Tibi nón det gnatam. néc tu ea causa mínueris
Haec quae facis, ne is mútet suam senténtiam.
Patri dic velle: ut, cùm velit, tibi iúre irasci nón queat.
Nam quód tu speres, própulsabo fácale; Vxorem his
móribus

Dabit nemo. inveniet inopem potius, quám te cor-
rumpí sinat.

Set sí te aequo animo férre accipiet, néclegentem fé-
ceris:

Aliam ótiosus quaéret: interea áliquíd acciderít boni.

PA. Itan crédis? DA. haut dubium id quidemst. PA.
vide quó me inducas. DA. quín taces.

PA. Dicám. puerum autem né resciscat mí esse ex
illa, caútio est:

Nam póllicitus sum súsepturum. DA. o fácinus au-
dax! PA. hánc fidem

Sibi me óbsecravít, qui se sciret nón desertum iri, út
darem.

DA. Curábitur. set páter adest. cave, té esse tristem
séntiat.

ACTVS II. SCENA IV.

SIMO. DAVVS. PAMPHILVS.

SI. Revisó quid agant, quídve captent cónsili.

DA. Hic núnc non dubitat, quín te ducturúm neges.

Venit medítatus álicunde ex soló loco:

Orátionem spérat invenísse se,

Qui differat te: proin tu fac aput te út sies.

PA. Modo ut póssim, Dave. DA. créde inquam hoc
mihi, Pámphile,

Numquam hódie tecum cónmutaturúm patrem

Vnum ésse verbum, si te dices dúcere.

ACTVS II. SCENA V.

BYRRIA. SIMO. DAVVS. PAMPHILVS.

BY. Erus mé relictis rébus itssit Pámphikum
Hodie óbservarem, quid ageret de núptiis.

[Scirem. id propterea nunc hunc venientem sequor.
Ipsum ádeo praesto vídeo cum Davo: hóc agam.

SI. Vtrúmque adesse vídeo. DA. hem, serva. SI.
Pámphile!

DA. Quasi de ínprovisto réspice ad eum. PA. chém
pater.

DA. Probe. SI. hódie uxorem dúcas, ut dixi, volo.

BY. Nunc nóstrae timeo párti quid hic respóndeat.

PA. Neque istíc, neque alibi tíbi erit usquam in mé
mora. BY. hem.

DA. Ommútuít. BY. quid dixit? SI. facis ut té decet,
Cum istúc quod postulo ímpetro cum grátia.

DA. Sum vérus? BY. erus, quantum áudio, uxore
éxcidit.

SI. I núnc iam intro; ne in mora cum opus sit, sies.

PA. Eó. BY. nullane in ré esse cuiquam hominí fidem?

Verum illud verbumst, vólgo quod dici solet,

Omnis sibi esse béne mavelle, quam álteri.

Ego, cum íllam vidi, vírginem formá bona

Meminí videre: quo aéquior sum Pámphilo,

Si sé illam in somnis, quam íllum, amplecti máluit.

Renúntiabo, ut pro hóc malo mihi dét malum.

ACTVS II. SCENA VI.

DAVVS. SIMO.

DA. Hic núnc me credit áliquam sibi falláciam
Portáre, et ea me hic réstitisse grátia.

SI. Quid, Dáve, narrat? DA. aéque quicquam nunc
quidem.

(4) ACTVS II. SCENA V. VI. 21

SI. Nilne? hém. DA. nil prorsus. SI. atqui expectabám quidem.

DA. Praetér spem evenit: séntio: hoc male habét virum.

SI. Potin' és mihi verum dicere? DA. ego? nil fácius.

SI. Num illí molestae quippiam hae sunt núptiae, Propter hóspitai huiúsce consuetúdinem?

DA. Nihil hércle: aut, si adeo, bídui est aut trídui

Haec sólicitudo: nósti? deinde désinet.

Etenim ípsus eam rem récta reputavit via.

SI. Laudó. DA. Dum licitum est éii, dumque aetás tulit,

Amávit: tum id clam: cávit, ne umquam infámiae

Ea rés sibi esset, út virum fortém decet:

Nunc úxore opus est: ánimum ad uxorem ádpulit.

SI. Subtristis visust ésse aliquantillúm mihi.

DA. Nil própter hanc: set ést, quod suscensét tibi.

SI. Quidnámst? DA. puerilest. SI. quid id est? DA. nil. SI. quin dic quid est?

DA. Ait nimum parce fácere sumptum.! SI. méne?

DA. te.

Vix, inquit, drachmis ést obsonatúm decem:

Num filio vidétur uxorem dare?

Quem, inquit, vocabo ad cénam meorum aequálinum

Potissimum nunc? ét, quod dicendum híc siet,

Tu quóque per parce nimum. non laudó. SI. tace.

DA. Commóvi. SI. ego istaec récte ut fiant videro.

Quid hóc est reii? quid hic volt veteratór sibi?

Nam si híc malist quicquam, hem illic est huic rei caput.

ACTVS III. SCENA I.

MYSIS. SIMO. DAVVS. LESBIA. GLYCERIVM.

MY. Ita pól quidem res est, út dixisti, Lésbia:

Fidélem haut ferme múlieri inveniás virum.

SI. Ab Ándriast ancilla haec. DA. quid narrás? SI. itast.

СН. Rédduxti animum. P A. nunc si quid potes aut tute,
aut hic Býrria;

Fácite, fingite, invenite, efficite qui detur tibi:

Égo id agam, qui mihi ne detur. СН. sát habeo. P A.
Davom óptume

Vídeo: cuius consílio fretus sum. СН. át tu hercle
haut quicquám mihi;

Nísi ea, quae nil ópus sunt sciri. fúgin' hinc? B Y. ego
vero ác lubens.

ACTVS II. SCENA II.

DAVVS. CHARINVS. PAMPHILVS.

DA. Dí boni, boni quid porto? sét ubi inveniam
Pámphilum,

Vt metum quo in nunc est adimam, atque expleam
animum gaúdio?

СН. Laétus est nescio quid. P A. nihil est: nóndum
haec rescivit mala.

DA. Quem égo nunc credo, si iam audierit sibi para-
tas núptias —

СН. Aúdin' tu illum? DA. tóto me oppido éxanima-
tum quaérere.

Sét ubi quaeram? quó nunc primum inténdam,
СН. cessas ádloqui?

DA. Hábeo. P A. Dave: adés. resiste. DA. quis ho-
most, qui me? ó Pámphile,

Te ípsum quaero. eugé Charine: ambo ópportune:
vós volo.

P A. Dáve, perii. DA. Quín tu hoc audi. P A. intérii.
DA. quid timeás scio.

СН. Méa quidem hercle certe in dubio vítast. DA. et
quid tú, scio.

P A. Núptiae mi. DA. etsi scio? P A. hodie. DA. op-
túndis, tametsi intélligo?

Íd paves, ne dúcas tu illam: tu áutem, ut dúcas.
СН. rém tenes.

(13) ACTVS II. SCENA II. 17

PA. Istuc ipsum. DA. atque istuc ipsum nil periculi est: mé vide.

PA. Óbsecro te, quám primum hoc me libera miserúm metu. DA. hem,

Libero: tibi uxórem non dat iám Chremes. PA. qui scis? DA. scies.

Túus pater me módo prehendit: aít tibi uxorém dari Hódie; item alia múlta, quae nunc nón est narrandi locus.

Cóntinuo ad te próperans percurro ád forum, ut dicám tibi haec.

Vbi te non invénio, escendo in quéndam ibi excelsúm locum.

Circumspicio; núsquam es. ibi forte húius video Býrriam;

Rógo: negat vidísse. mihi moléstum. quid agam, cógito.

Rédeunti interea éx ipsa re mi incidit suspício: hem, Paúlulum obsoni: ípsus tristis: de ímprovíso núptiae: Nón cohaerent. PA. quórsumnam istuc? DA. égo me continuo ád Chremem.

Cum illo advenio: sólitudo ante óstium: iám id gaúdeo.

CH. Récte dicis. PA. pérge. DA. maneo: intérea introire néminem

Vídeo, exire néminem: matrónam nullam in aédibus, Nil ornati, nil tumulti. accéssi: intro aspexí. PA. scio. Mágnum signum. DA. nún videntur cónvenire haec núptiis?

PA. Nón, opinor, Dáve. DA. opinor, nárras? non recte áccipis.

Cérta res est. étiam puerum inde ábiens conspexi Chremi

Ólera et pisciculós minutos férre in cenam oboló seni.

CH. Líberatus sum hódie, Dáve, túa opera. DA. ac nullús quídem.

Сн. Quasi necesse sit, si huic non dat, té illam uxorem dúcere.

Nisi vides, nisi sénis amicos óras, ambis. Сн. béne mones.

Íbo: etsi hercle saépe iam me spés haec frustratást. Vale.

ACTVS II. SCENA III.

PAMPHILVS. DAVVS.

PA. Quid igitur sibi vólt pater? cur simulat? DA. ego dicám tibi.

Si id suscenseát nunc, quia non dét tibi uxorem Chremes,

Ipsus sibi esse iniúrius videátur: neque id iniúria:

Prius, quam tuum, ut sese hábeat, animum ad núptias perspéxerit.

Sét si tu negáris ducere, ibi culpam iu te transféreret:

Tum illae turbae fient. PA. quidvis pátiar. DA. pater est, Pámphile.

Difficilest. tum haec sólast mulier. dictum ac factum invénerit

Áliquam causam, quamobrem eam oppido eiciat. PA. eiciat? DA. ác cito.

PA. Cédo igitur quid fáciam, Dave? DA. dic te ducturum. PA. hé. DA. quid est?

PA. Egon' dicam? DA. cur non? PA. númquam fáciam. DA. né nega.

PA. Snadére noli. DA. ex eá re quid fiát, vide.

PA. Vt ab illa excludar, húc concludar. DA. non itast.

Nempe hóc sic esse opinor: dicturúm patrem,

Ducás volo hodie uxórem: tu, ducam, inquires:

Cedo quid iurgabit técum? hic reddes ómnia,

Quae núnc sunt certa ei cónsilia, incerta út sient,

Sine omní periclo: nam hóc haut dubiumst, quid Chremes

(16) ACTVS II. SCENA III. IV. 19

Tibi nón det gnatam. nec tu ea causa minueris
Haec quae facis, ne is mutet suam sententiam.
Patri dic velle: ut, cum velit, tibi iure irasci non queat.
Nam quod tu speres, propulsabo facile; Vxorem his
móribus
Dabit nemo. inveniet inopem potius, quam te cor-
rumpi sinat.
Set si te aequo ferre accipiet, negligenter fé-
ceris:
Aliam otiosus quaeret: interea aliquid acciderit boni.
P. A. Itan credis? D. A. haut dubium id quidemst. P. A.
vide quó me inducas. D. A. quin taces.
P. A. Dicám. puerum autem ne resciscat mi esse ex
illa, cautio est:
Nam pollicitus sum suscepturum. D. A. o facinus au-
dax! P. A. hanc fidem
Sibi me obsecravit, qui se sciret non desertum iri, ut
darem.
D. A. Curabitur. set pater adest. cave, te esse tristem
sentiat.

ACTVS II. SCENA IV.

SIMO. DAVVS. PAMPHILVS.

SI. Reviso quid agant, quidve captent consili.
D. A. Hic nunc non dubitat, quin te ducturum neges.
Venit meditatus alicunde ex solo loco:
Orationem sperat invenisse se,
Qui differat te: proin tu fac aput te ut sies.
P. A. Modo ut possim, Dave. D. A. crede inquam hoc
mihi, Pamphile,
Numquam hodie tecum commutaturum patrem
Vnum esse verbum, si te dices ducere.

ACTVS II. SCENA V.

BYRRIA. SIMO. DAVVS. PAMPHILVS.

BY. Erus mé relictis rébus intssit Pámphikum
Hodie óbservarem, quíd ageret de núptiis.

[Scirem. id propterea nunc hunc venientem sequor.
Ipsum ádeo praesto vídeo cum Davo: hóc agam.

SI. Vtrúmque adesse vídeo. DA. hem, serva. SI.
Pámphile!

DA. Quasi de inproviso réspice ad eum. PA. ehém
pater.

DA. Probe. SI. hódie uxorem dúcas, ut dixí, volo.

BY. Nunc nóstrae timeo párti quíd hic respóndeat.

PA. Neque istíc, neque alibi tibi erit usquam in mé
mora. BY. hem.

DA. Ommútuít. BY. quíd dixit? SI. facis ut té decet,
Cum istúc quod postulo ímpetro cum grátia.

DA. Sum vérus? BY. erus, quantum áudio, uxore
éxcidit.

SI. I núnc iam intro; ne in mora cum opus sit, sies.

PA. Eó. BY. nullane in ré esse cuiquam hominí fidem?

Verum illud verbumst, vólgo quod dici solet,

Omnís sibi esse béne mavelle, quam áleri.

Ego, cum illam vidi, vírginem formá bona

Meminí videre: quo aéquior sum Pámphilo,

Si sé illam in somnis, quam illum, amplecti máluit.

Renúntiabo, ut pro hóc malo mihi déet malum.

ACTVS II. SCENA VI.

DAVVS. SIMO.

DA. Hic núnc me credit áliquam sibi falláciam
Portáre, et ea me hic réstitisse grátia.

SI. Quid, Dáve, narrat? DA. aéque quicquam nunc
quidem.

(4) ACTVS II. SCENA V. VI. 21

SI. Nilne? hém. DA. nil prorsus. SI. atqui expectabám quidem.

DA. Praetér spem evenit: séntio: hoc male habét virum.

SI. Potin' és mihi verum dicere? DA. ego? nil fácius.

SI. Num illí molestae quippiam hae sunt núptiae, Propter hóspitai huiúsce consuetúdinem?

DA. Nihil hércle: aut, si adeo, bídui est aut trídui

Haec sólicitudo: nósti? deinde désinet.

Etenim ípsus eam rem récta reputavit via.

SI. Laudó. DA. Dum licitum est éii, dumque aetás tulit,

Amávit: tum id clam: cávit, ne umquam infámiae

Ea rés sibi esset, út virum fortém decet:

Nunc úxore opus est: ánimum ad uxorem ádpulit.

SI. Subtristis visust ésse aliquantillúm mihi.

DA. Nil própter hanc: set ést, quod suscensét tibi.

SI. Quidnámst? DA. puerilest. SI. quid id est? DA. nil. SI. quin dic quid est?

DA. Ait nímium parce fácere sumptum.! SI. méne?

DA. te.

Vix, inquit, drachmis ést obsonatúm decem:

Num filio vidétur uxorem dare?

Quem, inquit, vocabo ad cénam meorum aequálinum

Potissimum nunc? ét, quod dicendum híc siet,

Tu quóque per parce nímium. non laudó. SI. tace.

DA. Commóvi. SI. ego istaec récte ut fiant videro.

Quid hóc est reii? quid híc volt veteratór sibi?

Nam si híc malist quicquam, hem illic est huic rei caput.

ACTVS III. SCENA I.

MYSIS. SIMO. DAVVS. LESBIA. GLYCERIVM.

MY. Ita pól quidem res est, út dixisti, Lésbia:

Fidélem haut ferme múlieri inveniás virum.

SI. Ab Ándriast ancilla haec. DA. quid narrás? SI. itast.

MY. Set hic Pámphilus. **SI.** quid dicit? **MY.** firmavit fidem. **SI.** hem.

DA. Vtinam aut hic surdus, aut haec muta facta sit.

MY. Nam quod peperisset, iussit tolli. **SI.** o Iúppiter! Quid ego audio? actumst, siquidem haec vera praedicat.

LE. Bonum ingenium narras adulescentis. **MY.** optimum.

Set sequere me intro, ne in mora illi sis. **LE.** sequor.

DA. Quod remedium nunc huic malo inveniám? **SI.** quid hoc?

Adeone est demeus? ex peregrina? iam scio; ah Vix tandem sensi stolidus. **DA.** quid hic sensisse ait?

SI. Haec primum adfertur iam mihi ab hoc fallacia: Hanc simulant parere, quo Chremetem abstérreant.

GL. Iunó Lucina fér open, serva me, óbsecro.

SI. Hui, tam cito? ridiculum: postquam ante ostium Me audivit stare, adproperat. non sat commode

Divisa sunt temporibus tibi, Dave, haec. **DA.** mihin'?

SI. Num inmemores discipuli? **DA.** ego quid narres nescio.

SI. Hicine me si inparatum in veris nuptiis

Adortus esset, quos me ludos redderet?

Nunc huius periculo fit, ego in portu navigo.

ACTVS III. SCENA II.

LESBIA obstetrix. SIMO. DAVVS.

SI. Adhuc, Archylis, quae adsolent quaeque oportet

Signa esse ad salutem, omnia huic esse video.

Nunc primum fac istaec lavet: post deinde,

Quod iussi ei dari bibere, et quantum imperavi;

Date: mox ego huc revertor.

Per ecastor scitus puer est natus Pámphilo.

Deos quaeso, ut sit superstes, quandoquidem ipsest ingenio bono;

Cumque huic est veritus óptumae adulescénti facere iniúriam.

SI. Vel hoc quis non credat, qui te norit, ábs te esse ortum? DA. quídam id est?

SI. Non imperabat córam, quid opus fácto esset púerperae:

Set póstquam egressast, illis, quae sunt íntus, clamat dé via.

O Dáve, itan' contémnor abs te? aut ítane tandem idóneus

Tibi vídeor esse, quém tam aperte fállere incipiás dolis? Saltem áccurate: ut métui videar cérte, si rescíverim.

DA. Certe hércle nunc hic se ípsus fallit, haút ego. SI. edixí tibi,

Intérminatus súm, ne faceres: núm veritu's? quid rétulit?

Credón' tibi hoc nunc, péperisse hanc e Pámphilo?

DA. Teneó, quid erret: ét quid agam habeo. SI. quíd taces?

DA. Quid crédas? quasi non tibi siet renúnciatum haec sic fore.

SI. Min' quícquam? DA. ého an tute intellexti hoc ádsimulari? SI. inrídeor.

DA. Renúnciatumst: nám qui tibi isthaec incidit suspício?

SI. Qui? quía te noram. DA. quási tu dicas, fáctum id consilió meo.

SI. Certe énim scio. DA. non sátis pernosti me étiam, qualis súm, Simo.

SI. Ego nón te? DA. set, si quíd narrare occoépi, continuó dari

Tibi vérba censes fálsó: itaque hércle nil iam muttire áúdeo.

SI. Hoc égo scio unum, néminem peperisse hic. DA. Intelléxti.

Set níhilo seciús mox puerum huc déferent ante óstium.

Id égo iam nunc tibi, ére, renuntió futurum, ut sis
sciens.

Ne tu hóc posterius dicas Davi fáctum consilio aut
dolis.

Prórsus a me opínionem hanc tuam ésse ego amotám
volo.

SI. Vnde id scis? DA. audivi, et credo: múlta con-
currúnt simul,

Quí coniecturam hánc nunc facio. iám primum haec
se e Pámphilo

Grávidam dixit ésse: inventum est fálsum. nunc,
postquám videt

Núptias domi ápparari, míssast ancilla ílico
Óbstericem accérsitum ad eam, et púerum ut adfer-
rét simul.

Hóc ni fit, tu púerum ut videas, níl moventur núptiae.

SI. Quid áis? ubi intelléxeras

Íd consilium cápere, cur non díxisti extemplo Pámphilo?

DA. Quis igitur eum ab ílla abstraxit, nisi ego? nam
omnes nós quidem

Scímus, hanc quam míseré amarit. nunc sibi uxo-
rem éxpetit.

Póstremo id da míhi negoti: tú tamen idem has
núptias

Pérge facere ita, út facis: et id spéro adiuturós deos.

SI. Ímmo abi intro: ibi me ópperire, et quód parato
opus ést para.

Non ínpulit me, haec núnc omnino ut créderem:

Atque háut scio, an quae díxit sint vera ómnia:

Set párví pendo: illúd mi multo máximumst,

Quod míhi pollicitust ipse gnatus. núnc Chremen

Convéniam: orabo gnáto uxorem: id si ímpetro,

Quando álias malim quam hódie has fieri núptias?

Nam gnátus quod pollicitust, háut dubiúmst míhi,

Si nólit, quia eum mérito possim cógere.

Atque ádeo in ipso témpore eccum ipsúm Chremen:

ACTVS III. SCENA III.

SIMO. CHREMES senex.

SI. Iubeó Chremetem. CH. o, te ípsum quaerebam.

SI. ét ego te. CH. optato ádvenis.

Aliquót me adierunt, éx te auditum qui aíbant, hodie
filiam

Meam núbere tuo gnáto: id viso, tún an illi insániant.

SI. Auscúlta: paucis ét quid te ego velim ét quod tu
quaerís scies.

CH. Auscúlto: loquere quid velis.

SI. Per te égo deos oro, et nóstram amicitíam,
Chreme,

Quae incépta a parvis cum aétate adcrevít simul,

Perque únicam gnatám tuam, et gnatúm meum,

Cuius tibi potestas súmma servamí datur,

Ut me ádiuves in hác re: atque ita uti núptiæ

Fueránt futurae, fiant. CH. ah ne me óbsecra:

Quasi hóc te orando a me impetrare opórteat.

Alium ésse censes núnc me atque olim cúm dabam?

Si in rémst utrique ut fíant, accersí iube.

Set si éx ea re plús malist quam cómmodi

Utrique, id oro te, in commune ut cónsulas,

Quasi illa tua sit, Pámphilique ego sím pater.

SI. Immo ita volo itaque póstulo ut fiát, Chreme:

Neque póstulem abs te, ni ipsa res moneát. CH. R.
quid est?

SI. Iraé sunt inter Glýcerium et gnatum. CH. aúdio.

SI. Ita mágnæ, ut sperem pósse avelli. CH. fábulæ.

SI. Profécito sic est. CH. sic hercle, ut dicám tibi:

Amántium iræ, amóris integrátio. SI. hem,

Id te óro, ut ante eámus. dum tempús datur,

Dumque eius lubido occlússast contuméliis,

Prius quam hárum scelera et lácrumæ confictæ dolis

Reddúcant animum aegrótum ad misericórdiam,

Vxórem demus. spéro consuetúdi ne et

Coniúgio liberáli devinctúm, Chreme,"

Dein fáciie ex illis sése emersurúm malis.

CH. Tibi ita hóc videtur: át ego non posse árbitor
Neque illum hanc perpetuo habére, neque me pérpeti.

SI. Qui sciás ergo istuc, nísi periculum féceris?

CH. At istuc periculum in filia fieri, grave est.

SI. Nempe incommoditas dénique huc omnis redit,
Si evéniat, quod Di próhibeant, discéssio.

At si corrigitur, quót commoditatés vide:

Principio amico filium restitueris;

Tibi génerum firmum, et filiae invenias virum.

CH. Quid istic? si ita istuc ánimum induxti esse útile,
Noló tibi ullum cómmodum interclúdi.

SI. Meritó te semper máximi feci, Chreme.

CH. Set quid ais? SI. quid? CH. qui scis eos nunc
discordare intér se?

SI. Ipsús mihi Davos, qui intumust eorúm consiliis,
dixit:

Et is mihi suadet, núptias quantúm queam ut matúrem.
Num cénset faceret, filium nisi scíret eadem hacc
vélle?

Tute ádeo iam eius verba aúdiés. heus, évocate huc
Dávom.

Atque éccum: video ipsúm foras exíre.

ACTVS III. SCENA IV.

DAVVS. SIMO. CHREMES.

DA. Ad te ibam. SI. quídam est?

DA. Cur úxor non adcérsitur? iam advésperascit.

SI. aúdin'?

Ego dúdum non nil véritus sum abs te, Dáve, ne fa-
cerés idem,

Quod vólgu servorúm solet, dolis ut me delúderes:
Proptérea quod amat filius. DA. egon' istuc face-
rem? SI. crédidi:

Idque ádeo metuens vós celavi, quód nunc dicam.

DA. quíd? SI. scies:

Nam própemodum habeo iám fidem. DA. tandém
cognosti qui siem?

Non fúerant nuptiaé futurae. DA. quíd? non? SI.
set ea grátia

Simulávi, vos ut pértemptarem. DA. quíd ais? SI. sic
res ést. DA. vide,

Numquam ístuc ego quivi íntelligere. váh consiliúm
cállidum.

SI. Hoc áudi. ut hinc te introíre iussi, oppórtune
hic fit mi óbviám. DA. hem,

Numnám periimus? SI. nárró huic, quae tu dúdum
narrastí mihi.

DA. Quidnam áudiam? SI. gnatam út det oro, vix-
que id exoro. DA. óccidi. SI. hem,

Quid díxisti? DA. optume inquam factum. SI. núnc
per hunc nullást mora.

CH. Domúm modo ibo: ut ápparetur, dicam: atque
huc renúntio.

SI. Nunc te óro, Dave, quóniam solus mi éffecistí
has núptias —

DA. Ego véro solus. SI. córrigere mi gnátum porro
enitere.

DA. Faciam hércle seduló. SI. potes nunc, dum áni-
mus inritátus est.

DA. Quiéscas. SI. age igitúr, ubi nunc est ípsus? DA.
mirum, ní domi est.

SI. Ibo ád eum: atque eadem haec tibi quae díxi,
dicam itidem illi. DA. núllus sum.

Quíd caúsae est, quin hinc in pistrinum récta profi-
ciscár via?

Nihil ést preci loci relictum; iám perturbavi ómnia:
Erúm fefelli: in núptias coniéci erilem filium;
Feci hódie ut fierent, ínsperante hoc, átque invito
Pámphilo. hem

Astútias: quod sí quiessem, níhil evenissét mali.

Set éccum video ipsum: óccidi.
 Vtinám mihi esset áliquíd hic, quo mé nunc praecipit-
 tém darem.

ACTVS III. SCENA V.

PAMPHILVS. DAVVS.

PA. 'Vbi illic est? scelús, qui me hodie. périi. atque
 hoc confiteor iure

Mi óbtigisse; quándouidem tam inérs', tam nulli
 cónsili suu:

Sérvon' fortunás meas me cómmisise fútili?'

Ego prétium ob stultitiám fero: sed inúltum id num-
 quam a me aúferet.

DA. Posthác incolumem sát scio fore me, nunc si hoc
 devitó malum.

PA. Nam quid ego nunc dicám patri? negábon' velle
 mé, modo

Qui súm pollicitus dúcere? qua fidúcia id facere aú-
 deam?

Nec, quid me nunc faciám; scio. DA. nec quid me,
 atque id ago sédulo.

Dicam áliquíd me inventúrum, ut huic malo áliquam
 producám moram.

PA. Oh. DA. visus sum. PA. ehodum bóne vir, quid
 agis? viden' me consiliís tuis

Miserum ínpeditum esse? DA. át iam expédiam. PA.
 expédies? DA. certe Pámphile.

PA. Nempe út modo. DA. immo mélius spero. PA.
 oh, tibi ego ut credam, fúrcifer?

Tu rem ínpeditam et pérditam restítuas? hem quo
 frétus sim,

Qui me hódie ex tranquillíssima re cóniecisti in núptias.
 Annon dixi esse hóc futurum? DA. díxti. PA. quid

merítú's? DA. crucem.

Sét sine paululum ad me redeam: iam áliquíd dispi-
 ciam. PA. éi mihi,

Cúm non habeo spátium, ut de te súmam supplicium,
út volo:

Námque hoc tempus, práecavere míhi me, haut te
ulcisci, monet.

ACTVS IV. SCENA I.

CHARINVS. PAMPHILVS. DAVVS.

CH. Hóccine crédibile, aút memorábile;
Tánta vecórdia innáta cuiquam út siet,
Ut malis gaúdeant, átque ex incómmotis
Álteriús sua ut cómparent cómmota? ah
Ídne est verum? imó id est génus hominum péssu-
mum, in

Dénegandó modo quis pudor paúlum adest:

Póst ubi témpus promíssa iam pérfici,

Túm coacti necessário se áperiunt.

Ét timent: ét tamen rés premit dénegare:

Íbi tum eorum impudentíssima orátio est,

Quis tu homo es? quis mihi es? cúr ego meám tibi?
heus,

Próxumus súm egomet mi. áttamen ubi fides

Si roges, nil pudent híc, ubi opust: illic ubi

Nil opust, ibi verentur.

Sét quid agam? ad eamne ad eum, et cum eo iniúriam
hanc expóstulem?

Íngeram mala múlta? atque aliquis dicat, Nil pro-
móveris:

Nil? molestus certe ei fuero: atque ánimo morem
géssero.

PA. Charine, et me et te imprúdens, nisi quid Direspi-
ciunt, pérdidi.

CH. Ítane imprudens? tándem inventast cáusa. sol-
vistí fidem.

PA. Quíd ita tandem? CH. etiám me dictis dúcere
istis póstulas?

PA. Quíd istuc est? CH. postquám me amare díxi
complacitást tibi.

Héu me miserum, qui tuum animum ex ánimo spectavi meo.

PA. Falsus es. CH. non satis tibi esse hoc sólidum visumst gáudium;

Nisi me lactassés amantem, et falsa spe produceres.

Hábeas. PA. habeam? ah nescis quantis in malis versér miser;

Quantásque hic suis consíliis mihi confécit sollicitú-
dines

Meus cárnufex. CH. quid istuc tam mirum, de te sí exemplúm capit?

PA. Haut istuc dicas, sí cognoris vél me vel amorém meum.

CH. Scio: cüm patre altercásti dudum: et is nunc propterea tibi

Suscénset: nec te quívit hodie cógere, illam ut dúceres.

PA. Immo étiam. quo tu minus scis aerumnás meas;

Haec núptiae non ádparabantúr mihi:

Nec póstulabat nunc quisquam uxorém dare.

CH. Scio: tú coactus tuá voluntate és. PA. mane:

Nondum étiam scis. CH. scio équidem ducturum ésse te.

PA. Cur me énicas? hoc áudi. numquam déstitit

Instáre, ut dicerém me ducturúm patri;

Suadére, orare, usque ádeo donec pérpulit.

CH. Quis homo istuc? PA. Davos. CH. Dávos? quam-
obrem? PA. nescio:

Nisi mihi deos fuisse irátos, qui auscultáverim.

CH. Factum ést hoc, Dave? DA. fáctum est. CH.
hen, quid ais scelus?

At tibi Di dignum fáctis exitiúm duint.

Eho, dic mihi, si omnes hunc coniectum in núptias inimici vellent; quidni hoc consiliúm darent?

DA. Decéptus sum, at non défetigátus. CH. scio.

DA. Hac non successit, ália adgrediemúr via.

Nisi si id putas, quia primo processit parum,

Non iam ad salutem pósse converti hoc malum.

PA. Immo étiam: nam satis crédo, si advigiláveris;

Ex únis geminas míhi conficies núptias.

DA. Ego, Pámphile, hoc tibi pró servitio débeo,

Conári manibus, pédibus, noctisque ét dies:

Capitis periculum adire, dum prosím tibi:

Tuumst, sí quid praeter spem évenit, mi ignóscere.

Parúm succedit quód ago: at facio sédulo.

Vel mélius tute réperi, me missúm face.

PA. Cupió: restitue quem á me accepistí locum.

DA. Faciam. PA. át iam hoc opus est. DA. sét con-
crepuit hinc a Glycerio óstium.

PA. Nihil ád te. DA. quaero. PA. hem, núncne de-
mum? DA. at iam hóc tibi inventúm dabo.

ACTVS IV. SCENA II.

MYSIS. PAMPHILVS. CHARINVS. DAVVS.

MY. Iam, úbi ubi erit, inventúm tibi curábo, et me-
cum addúctum

Tuum Pámphilum: modo tu, ánime mi, nolí te ma-
ceráre.

PA. Mysis. MY. quis est? ehem Pámphile, oppor-
túne te míhi óffers.

Oráre iussit, si se ames, era, iám ut ad sese vénias:

Vidére ait te cúpere. PA. vah, perii: hoc malum inte-
gráscit.

Sicine me atque illam operá tua nunc míseros solli-
citári?

Nam idcirco adcersor, núptias quod mi ádparari sénsit.

CH. Quibus quídem quam facile pótuerat quiésci, si
hic quiéssset.

DA. Age, si híc non insanít satis sua spónte, instiga.
MY. atque édepol

Ea rés est: proptereaúque nunc misera in moerore est.

PA. Mýsis,

Per ómni, adiuró deos, numquam eám me desertúrum;

Non, si capiundos míhi sciam esse inimicos ómnis
hómnes.

Hanc mi' expetivi, cōtigit: convēniunt mores:
vāleant,

Qui intēr nos discidiūm volunt: hanc, nīsi mors, mi
adimet nēmo.

MY. Resipisco. PA. non Apóllinis magis vérūm atque
hoc respónsum est.

Si póterit fieri, ut né pater per mé stetisse crédat,
Quo mínus hae fierent nūptiae, voló. set si id non
póterit,

Id fáciam, in procliví quod est, per mé stetisse ut
crédat.

Quis videor? CH. miser, aequé átque ego. DA. con-
siliūm quaero. CH. fórti's;

Si quíd conere. DA. hoc égo tibi profécto effectum
réddam.

PA. Iam hoc ópus est. DA. quin iam habeó. CH. quid
est? DA. huic, nón tibi habeo, ne érres.

CH. Sat hábeo. PA. quid facies? cedo. DA. dies mi
híc ut satis sit véreor.

Ad agéndum: ne vacuum ésse me nunc ad narran-
dum crédas:

Proinde hinc vos amolímini: nam mi impedimento
éstis.

PA. Ego hanc visam. DA. quid tu? quo hinc te agis?
CH. verúm vis dicam? DA. immo étiam

Narrationis incipit mi inítium. CH. quid me fiet?

DA. Eho tu impudens, non sátis habes, quod tibi die-
culam áddo,

Quantum hūic promoveo nūptias? CH. Dave, át ta-
men. DA. quid érgo?

CH. Vt dúcam. DA. ridiculum. CH. hūc face ad me
vénias, si quid póteris.

DA. Quid véniam? nil habeo. CH. át tamen siquíd.
DA. age, veniam. CH. sí quid;

Domi éro. DA. tu, Mysis, dum éxeo, parúmpet op-
perire hic.

My. Quaprópter? DA. ita factó ést opus. My. matúra.
DA. iam inquam hic ádero.

ACTVS IV. SCENA III.

MYSIS. DAVVS.

My. Nilné éssé proprium cuíquam? Di vostrám fidem:
Summúm bonum esse erae députabam hunc Pám-
philum,

Amícum, tutorém, virum in quovís loco

Parátum: verum ex eó nunc misera quém capit

Labórem? facile hic plús mali est, quam illic boni.

Set Dávos exit. mí homo, quid istuc óbsecrost?

Quo pórtas puerum? DA. Mýsis, nunc opus ést tua

Mihi ad hánc rem exprompta málitia atque astútia.

My. Quid nam íncepturu's? DA. áccipe a me hunc
ócium,

Atque ánte nostram iánuam adpone. My. óbsecro,

Humíne? DA. ex ara hinc súme verbenás tibi,

Atque eás substerne. My. quámobrem tute id nón
facis?

DA. Quia sí forte opus sit ád erum iurató mihi

Non ádposuisse, ut líquido possim. My. intéllego:

Nova núnc religio te istaec incessít cedo?

DA. Move ócium te, ut quíd agam porro, intéllegas.

Pro Iúppiter. My. quid est? DA. spónsae pater ín-
térvenit.

Repúdio quod consílium primum inténderam.

My. Nescio quid narres: DA. égo quoque hinc ab
détertera

Venire me adsimulábo: tu, ut subsérvias

Orátioni, utcúmque opust, verbis vide.

My. Ego quíd agas nihil intéllego: set, sí quid est,

Quod méa opera opus sit vóbis, ut tu plús vides,

Manébo, ne quod vóstrum remorer cómmodum.

ACTVS IV. SCENA IV.

CHREMES. MYSIS. DAVVS.

CH. Revértor, postquam quae ópus fuere ad núptias
Guataé paravi, ut iúbeam accersi. sét quid hoc?
Puer hérclest. mulier, tu ádposuisti hunc? MY. úbi
illic est?

CH. Non míhi respondes? MY. núsquam est. vae
miseráe mihi,

Relíquit me homo, atque ábiit. DA. Di vostrám fidem,
Quid túrbæ aput forumst? quíd illic hominum líti-
gant?

Tum annóna carast. quíd dicam aliud, néscio.

MY. Cur tu óbsecro hic me sólam? DA. hem! quae
haec est fábula?

Eho Mýsis, puer hic únde est? quisve huc áttulit?

MY. Satin sánu's, me qui id rógites? DA. quem igi-
túr rogem?

Qui hic néminem alium vídeam. CH. miror, únde sit.

DA. Dictúra es quod rogo? MY. aú. DA. concede ad
déteram.

MY. Delíras: non tute ípse? DA. verbum unúm mihi,
Praet éreaquam quod té rogo, faxis cave.

Quin dícis undest cláre. MY. a nobis. DA. áttate:

Mirúm vero, impudénte mulier si facit

Meretríx. CH. ab Andria ést haec, quantum intéllego.

DA. Adeón videmur vóbis esse idónei,

In quibus sic inludátis? CH. veni in témpore.

DA. Propera ádeo puerum tóllere hinc ab iánua:

Mané: cave quoquam ex istoc excessís loco.

MY. Di te éradicent: íta me miseram térritas.

DA. Tibi dício ego, anon? MY. quid vis? DA. at
etiám rogas?

Cedo, cíum puerum hic ádposuisti? dic mihi.

MY. Tu néscis? DA. mitte id, quód scio: dic, quód
rogo.

MY. Vestri. DA. cuius nostri? MY. Pámphili. DA. hem, quid? Pámphili?

MY. Eho, annon est? CH. recte ego némpe has fugi nuptias.

DA. O fácinus animadvértendum. MY. quid clámitas?

DA. Quemne égo heri vidi ad vós adferri vésperi?

MY. O hóminem audacem. DA. vérum. vidi Cántharam

Suffárcinatam. MY. Dís pol habeo grátiam; Cum in páriundo aliquot ádfuerunt liberae.

DA. Ne illa illum haut novit, cúius causa haec incipit.

Chremés, si adpositum púerum ante aedis viderit,

Suam gnátam non dabit: tanto hercle mágis dabit.

CH. Non hércle faciet. DA. núnc adeo, ut tu sis sciens,

Nisi púerum tollis, iám ego hunc in mediám viam

Provólvam: teque ibídem pervolvam in luto.

MY. Tu pól homo non es sóbrius. DA. fallácia

Alia áliam trudit. iám susurrari áudio,

Civem Átticam esse hanc. CH. hérm. DA. coactus lé-
gibus

Eam uxórem ducet. MY. eho, óbsecra, an non civis est?

CH. Ioculárium in malum ínsciens paene incidi.

DA. Quis hic lóquitur? o Chremé, per tempus ádvenis.

Ausculta. CH. audivi iam ómnia. DA. anne haec tu ómnia?

CH. Audivi, inquam, a principio. DA. audistin, óbse-
cro? hem

Scelera, hanc iam oportet in cruciatum hinc ábripi.

Hic est ille: non te crédas Davom lúdere.

MY. Me miseram: nil pol fálsi dixi, mi senex.

CH. Novi ómnem rem. est Simo intus? DA. est. MY.
ne me áttigas

Sceléste, si pol Glycério non ómnia haec.

DA. Eho inépta, nescis quid sit actum? MY. qui sciam?

DA. Hic sócer est. alio pácto haut poterat fieri,

Vt sciret haec, quae vóluius. MY. praediceres.

DA. Hilum interesse censes, ex animo omnia;
Vt fert natura, facias, an de industria?

ACTVS IV. SCENA V.

CRITO hospes. MYSIS. DAVVS.

CR. In hac habitasse platea dictumst Chrysidem,
Quae sibi inhoneste optavit parare hic divitias,
Potius quam honeste in patria pauper viveret:
Eius morte ea ad me lege redierunt bona.

Set quos perconter video. salvete. MY. obsecro,
Quem video? estne hic Crito sobrino Chrysidis?
Is est. CR. o Mysis, salve. MY. salvos sis Crito.

CR. Itan Chrysis? hem. MY. nos pol quidem miseras perdidit.

CR. Quid vos, quo pacto hic? satine recte? MY.
nosne? sic

Vt quimus, aiunt; quando, ut volumus, non licet.

CR. Quid Glycerium? iam hic suos parentes reperit?
MY. Vtinam. CR. an nondum etiam? haut auspicato
huc me adtuli:

Nam pol, si id scissem, numquam huc tetulissim pedem:

Semper ei dicta est esse haec atque habita est soror:
Quae illius fuerunt, possidet: nunc me hospitem
Lites sequi, quam id mihi sit facile atque utile,
Aliorum exempla commovent: simul arbitror,
Iam esse aliquem amicum et defensorem ei: nam fere
Grandiüscula iam profectast illinc. clamitent,
Me sycophantam: hereditatem persequi,
Mendicum: tum ipsam despoliare non lubet.

MY. O optime hospes, pol Crito antiquum obtines.

CR. Duc me ad eam: quando huc veni, ut videam.
MY. maxime.

DA. Sequar hos: nolo me in tempore hoc videat senex.

ACTVS V. SCENA I.

CHREMES. SIMO.

CH. Satis iam satis, Simó, spectata ergá te amicitíast
mea:

Satis pericli incépi adire: orándi iam finém face.

Dúm studeo obsequí tibi, paene inlúsi vitam filiae:

SI. Immo enim nunc cum máxime abs te póstulo at-
que oró, Chreme,

Vt beneficium vérbis initum dúdum, nunc re cóm-
probes.

CH. Vide quam iniquus sis prae studio: dúm id effi-
cias quód cupis,

Néque modum benignitatis, néque quid me ores, có-
gitas:

Nám si cogités, remittas iám me onerare iniúriis.

SI. Quibus? CH. at rogitas? pérpulisti me, hómini
ut adulescéntulo,

In alio occupáto amore, abhórrenti ab re uxória,

Fíliam darem in seditionem, atque in incertas núptias;

Eius labore atque eius dolore gnáto ut medicarér tuo:

Ímpetrasti: incépi: dum res tétulit. nunc non fért:
feras.

Íllam hinc civem esse aíunt; puer est nátus: nos mis-
sós face.

SI. Pér ego te deos óro, ut ne illis ánimuin inducas
crédere,

Quibus id maxime útilest, illum ésse quam detérri-
mum.

Núptiarum grátia haec sunt fácta atque incepta ómnia.

Vbi ea causa, quámobrem haec faciunt, érit adempta
his; désinent.

CH. Érras: cum Davo égomet vidi ancíllam iurgan-
tém. SI. scio.

CH. Véro voltu; cum ibi me adesse néuter tum prae-
sénserat.

SI. Crédo; et id futúrum Davos dúdum praedíxit mihi:
Ét nescio qui tibi sum oblitus hódie, ut volui, dicere.

ACTVS V. SCENA II.

DAVVS. CHREMES. SIMO. DROMO.

DA. Ánimo nunc iam ótioso esse ímpero. CH. hem
Davóm tibi.

SI. 'Vnde egreditur? DA. meó praesidio atque hóspi-
tis. SI. quid illúd mali est?

DA. Égo commodiorem hómínem, adventum, tém-
pus, non vidi. SI. scelus,

Quémnam hic laudat? DA. ómnis res est iam in vado.
SI. cesso ádloqui?

DA. Érus est: quid agam? SI. o sálve bone vir. DA.
éhem Simo, o nostér Chremé,

Ómnia adparáta iam sunt íntus. SI. curastí probe.

DA. 'Vbi voles, adcérse. SI. bene sane: id enim vero
hinc núnc abest.

Étiam tu hoc respónde, quid ístic tibi negotist? DA.
míhin? SI. ita.

DA. Mihi? SI. tibi ergo. DA. módo ego introivi. SI.
quási ego quam dudúm rogem.

DA. Cúm tuo gnato una. SI. áne est íntus Pámphi-
lus? cruciór miser.

Ého, non tu dixti ésse inter eos inimicitias, cárnufex?

DA. Súnt. SI. cur igitur hic est? CH. quid illum cén-
ses? cum illa litigat.

DA. Ímmo vero indignúm, Chreme, iam fácinus faxo
ex me áudies.

Nescio qui senéx modo venit: éllum, confidéns, catus:
Cúm faciem videás, videtur ésse quantivís preti:

Tristis severitás inest in vóltu, atque in verbis fides.

SI. Quidnam adportas? DA. níl equidem, nisi quód
illum audivi dicere.

SI. Quid ait tandem? DA. Glýcerium se scíre civem
esse Átticam. SI. hem,

(19) ACTVS V. SCENA II. III. 39

Dromó, Dromo. DR. quid ést? SI. Dromo. DA. audi.
SI. vérbum si addiderís. Dromo.

DA. Audi óbsecro. DR. quid vís? SI. sublimem hunc
íntro rape, quantúm potes.

DR. Quem? SI. Dávom. DA. quamobrem? SI. quía
lubet. rape inquam. DA. quid fecí? SI. rape.

DA. Si quícquam invenies mé mentitum, occidito. SI.
nihil áudio.

Égo iam te commótum reddam. DA. támen etsi hoc
verum ést? SI. tamen.

Cura ádservandum vinctum. atque audin? quádrupedem
constríngito.

Age núnc íam: ego pol hódie, si vivó, tibi
Osténdam, quid erum sit pericli fállere,
Et illí patrem. CH. ah ne saévi tantopere. SI. ó Chreme,
Pietátem gnati. nóne te miserét mei?

Tantúm laborem cápere ob talem filium?

Age Pámphile: exi Pámphile: ecquid té pudet?

ACTVS V. SCENA III.

PAMPHILVS. SIMO. CHREMES.

PA. Quis mé volt? perii, páter est. SI. quid ais,
ómnium? CH. ah,

Rem pótius ipsam dic, ac mitte mále loqui.

SI. Quasi quícquam in hunc iam grávius dici póssiet.

Ain tándem, civis Glycériumst? PA. ita praédicant.

SI. Ita praédicant? o ingéntem confidéntiam:

Num cógitat quid dicat? num facti piget?

Numnam eius color pudóris signum usquam índicat?

Adeo inpotenti esse ánimo, ut praeter civium

Morem átque legem, et suí voluntatem patris,

Tamen hánc habere stúdeat cum summó probro?

PA. Me miserum. SI. hem, modone id démum sensi,
Pámphile?

Olim ístuc, olim, cum íta animum inducti tuum,

Quod cúperes, aliquo pácto efficiundúm tibi:

Eodém die istuc vérbum vere in te áccidit.

Set quíd ego me autem excrúcio? cur me máceró?

Cur meám senectutem huius sollicito améntia?

An ut pro huius peccatis égo supplicium súfferam?

Immo hábeat, valeat, vívat cum illa. PA. mí pater.

SI. Quid mí pater? quasi tu huius indigeás patris.

Domus, úxor, liberi ínventi ín vitó patre.

Addúcti qui illam cívem hinc dicant: víceris.

PA. Patér, licetne paúca? SI. quíd dicés mihi?

CH. Tamén, Simo, audi. SI. egon aúdiam? quíd ego aúdiam,

Chreme? CH. át tamen dicát sine. SI. age dicát: sino.

PA. Ego me amare hanc fáteor. si id peccáre est, fa-
teor id quoque.

Tíbi, pater, me dédo. quídvis óneris ínpone: ímpera.

Vís me uxorem dúcere? hanc vis mittere?, ut poteró,
feram.

Hóc modo te obsecro, út ne credas á me adlegatum
húnc senem:

Sine me expurgem, atque illum huc coram addúcam.

SI. adducas? PA. sine, pater.

CH. Aéquum postulát: da veniam. PA. sine te hoc
exorém. SI. sino.

Quídvis cupio, dúm ne ab hoc me fálli comperiár,
Chreme.

CH. Pró peccato mágno paulum súplici satis ést patri.

ACTVS V. SCENA IV.

CRITO. CHREMES. SIMO. PAMPHILVS.

CR. Mítte orare. una hárum quaevis caúsa me ut fa-
ciám monet,

Vél tu, vel quod vérum est, vel quod ípsi cupio Glý-
cerio.

CH. Ándrium ego Critónem video? is cérte est. CR.
salvos síis, Chreme.

(4)

ACTVS V. SCENA IV.

41

CR. Quid tu Athenas insolens? CR. evénit. set hici-
nést Simo?

CR. Hic. CR. Simo, men quaéris? SI. eho, tu Glyce-
rium hinc civem esse ais?

CR. Tú negas? SI. itane húc paratus ádvenis? CR.
qua ré? SI. rogas?

Túne inpune haec fácias? tune hic hómines adule-
scéntulos

Ínperitos rérum, eductos libere, in fraudem ínlicis
Sóllicitando, et póllicitando eorum ánimos lactas? CR.
sánun es?

SI. Ác meretriciós amores núptiis conglútinás?

PA. Périi: metuo, ut súbstat hospes. CR. sí, Simo,
hunc noris satis,

Nón ita arbitrére: bonus est híc vir. SI. hic vir sí
bonus?

Ítane adtemperáte evenit, hódie in ipsis núptiis
Vt veniret, ántehac numquam? est véro huic cre-
dendúm, Chreme.

PA. Ní metuam patrem, hábeo pro illa re illum quod
moneám probe.

SI. Sýcophanta. CR. hem. CR. síc, Crito, est hic:
mitte. CR. videat qui siet.

Sí mihi perget quaé volt dicere, éa quae non volt
áudiet.

Égo istaec moveo aut cúro? non tu tuúm malum ae-
quo animó feres?

Nam égo quae dico, véra an falsa audierim, iam sciri
potest.

Átticus quidam ólim navi frácta ad Andúum eiéctus est,
Ét istaec una párva virgo. tum ille egens forte ádplicat
Prímum ad Chrysidis patrem se. SI. fábulam ince-
ptát CR. sine.

CR. Ítane vero obtúrbat? CR. perge tu. CR. is mihi
cognatús fuit,

Qui eúm recepit. íbi ego audivi ex illo sese esse Át-
ticum.

Is ibi mortuus est. CH. eius nomen? CR. nomen tam cito? PA. Phania. CH. hem,

Perii. CR. verum hercle opinor fuisse Phaniam: hoc certó scio,

Rhamnúsium sese aibat esse. CH. o Iúppiter. CR. eadem haec, Chreme,

Multi alii in Andro audivere. CH. utinam id sit, quod spero. eho, dic mihi,

Quid eam tum? suamne esse aibat? CR. non. CH. cuiam igitur? CR. fratris filiam.

CH. Certé meast. CR. quid at's? SI. quid tu ais? PA. árrige auris, Pámphile.

SI. Qui crédis? CH. Phania illic frater meus fuit. SI. noram ét scio.

CH. Is hinc, béllum fugiens méque in Asiam pérsequens, proficiscitur;

Tum illam híc relinquere véritus est. postilla nunc primum aúdio

Quid illó sit factum. PA. vix sum aput me: ita ánimus commotúst metu,

Spe, gáudio, mirándo hoc tanto tám repentinó bono.

SI. Ne istám multimodis civem inventam gaúdeo. PA. credó, pater.

CH. At mi unus scrupulus étiam restat, quí me male habet. PA. dignus es

Cum tuá religione, ódium. nodum in scirpo quaeris. CR. quid istuc est?

Noméu non convenit. CR. fuit hercle huic aliud parvae. CH. quód, Crito?

Nunquid meministi? CR. id quaéro. PA. egon huius inémemoriam patiár meae

Voluptáti obstare, cum égomet possim in hác re medicari mihi?

Non pátiar. heus, Chremé, quod quaeris, Pásibula. CH. ipsást. CR. east.

PA. Ex ipsa miliés audivi. SI. omnis nos gaudere hóc, Chreme,

Te crédo credere. CH. ita me Di ament, crédo. PA.
quid restát, pater?

SI. Iam dúdum res reddúxit me ipsa in grátiam. PA.
o lepidúm patrem.

De uxóre, ita ut possédi, nil mutát Chremes. CH.
causa óptumast:

Nisi síquid pater ait áliud. PA. nempe id. SI. scilicet.
CH. dos, Pámphile, est

Decém talenta. PA. accípio. CH. propero ad filiam.
eho mecúm, Crito:

Nam illám me credo haut nósse. SI. cur non illam
huc transferrí iubes?

PA. Recte ádmones. Davo égo istuc dedam iám ne-
goti. SI. nón potest.

PA. Qui? SI. quía habet aliud mágis ex sese et má-
ius. PA. quidnam? SI. vinctus est.

PA. Patér, non recte vinctust. SI. at ita iússi. PA. iube
solvi óbsecro.

SI. Age fiat. PA. at matúre. SI. eo intro. PA. o fau-
stum et felicém diem.

A C T V S V. S C E N A V.

CHARINVS. PAMPHILVS.

CH. Provisó quid agat Pámphilus: atque eccum. PA.
áliquis forsán mé putet

Nón putare hoc vérum: at mihi nunc síc esse hoc ve-
rúm liquet.

Égo Deorum vítam capropter sémpiternam esse ár-
bitror,

Quód voluptates eórum propriae súnt: nam mi im-
mortalitas

Pártast, si nulla aégritudo huic gaúdio intercésset.
Sét quem ego mihi potíssimum optem, cui nunc haec
narrém, dari?

CH. Quid illud gaudi est? PA. Davom video. némost,
quem malle omniúm:

Nam hunc scio mea sólide solum gávisurum gáudia

ACTVS V. SCENA VI.

DAVVS. PAMPHILVS. CHARINVS.

DA. Pámphilus ubinamst? PA. híc est, Dave. DA.
quís homost? PA. ego sum Pámphilus:

Néscis quid mi obtígerit. DA. certe: sét quid mi ob-
tigerít scio.

PA. Ét quidem ego. DA. more hóminum evenit, út
quod sim ego nactús mali

Prius resciscerés tu, quam ego tibi quod evenít boni.

PA. Méa Glycerium suós parentes répperit. DA. fa-
ctúm bene. CH. hem.

PA. Páter amicus súmmus nobis. DA. quís? PA. Chre-
mes. DA. narrás probe.

PA. Néc mora ulla est, quín iam uxorem dúcam. CH.
num ille sómniat

Éa, quae vigilans vóluit? PA. tum de púero, Dave?
DA. ah désine:

Sólus es quem diligunt Di. CH. sálvos sum, si háec
véra sunt.

Cónloquar. PA. quis homóst? Charine, in témpore
ipso mi ádvenis.

CH. Béne factum. PA. audisti? CH. ómnia. age, me
in tuis secundis réspice.

Túus est nunc Chremés: facturum quae volés scio
esse ómnia.

PA. Mémini: atque adeo lóngumst nos illum éxpe-
ctare dum éxeat.

Séquere hac me. intus ápud Glycerium núnc est. tu,
Dave, ábi domum:

Própere adcerse, hinc qui aúferant eam. quíd stas?
quid cessás? DA. eo.

Ne éxspectetis dum éxeant huc: intus despondébitur:
Íntus transigétur si quid ést quod restet. Plaúдите.

EVNVCHVS TERENTI.

FABVLAE INTERLOCVTORES.

PHANDBRIA adulescens.

PARMENO servus.

THAIS meretrix.

GNATHO parasitus.

CHAEREA adulescens.

THRASO miles.

PYTHIAS ancilla.

CHREMES adulescens.

ANTIPHO adulescens.

DORIAS ancilla.

DORVS eunuchus.

SANGA coquus.

SOPHRONA nutrix.

LACHES senex.

Acta ludis Megalensib. L. Postumio Albino L. Cornelie Merula Aedilib. curulib. Egere L. Ambivius Turpio L. Atilius Praenestinus. Modos fecit Flaccus Claudi Tibiis duabus dextris. Graeca Menandru. Acta II. M. Valerio C. Fannio Coss.

P R O L O G V S.

Si quisquam est, qui placere se studeant bonis
Quam plurimis, et minime multos laedere,
In his poeta hic nomen profitetur suum.
Tum si quis est, qui dictum in se inclementius
Existimarit esse, sic existimet,
Responsum, non dictum esse, quia laesit prior:
Qui bene vertendo, et easdem scribendo male, ex
Graecis bonis Latinas fecit non bonas:
Item ut Menandri Phasma nunc nuper dedit:
Atque in Thesouro scripsit, causam dicere
Prius unde petitur, aurum quare sit suum,
Quam illic qui petit, unde is sit thesaurus sibi:
Aut unde in patrium monumentum pervenerit.
Dehinc, ne frustretur ipse se, aut sic cogitet,
Defunctus iam sum, nihil est quod dicat mihi:
Is ne erret, moneo, et desinat lacessere.
Habeo alia multa, nunc quae condonabitur;
Quae proferentur post, si perget laedere;
Ita ut facere instituit. quam nunc acturi sumus
Menandri Eunuchum, postquam Aediles emerunt;
Perfecit, sibi ut inspiciundi esset copia.
Magistratus cum ibi adessent, occipit agi.
Exclamat, furem, non poetam, fabulam
Dedisse, et nil dedisse verborum tamen:
Colacem esse nempe, Plauti veterem fabulam:

Parasíti personam inde ablatam et militis.
 Si id ést peccatum, péccatum imprudentiast
 Poétae: non quo fúrtum facere stúduerit.
 Id ita ésse, vos iam iúdicare póteritis.
 Coláx Menandri est: ín ea est parasítus Colax,
 Et miles gloriósus: eas se hic nón negat
 Persónas transtulisse in Eunuchúm suam
 Ex Graéca: set eas fábulas factás prius
 Latínas scisse sése, id vero pérnegat.
 Quod sí personis ísdem uti aliis nón licet:
 Qui mágis licet curréntis servos scríbere,
 Bonás matronas fácere, meretricés malas,
 Parasítum edacem, glóriosum mílitem,
 Puerúm supponi, fálli per servóm senem,
 Amáre, odisse, súspicari? déniqúe
 Nullum ést iam dictum, quód non dictum sít prius.
 Quare aéquom est vos cognóscere atque ignóscere,
 Quae véteres factítarunt, si faciúnt novi.
 Date óperam, et cum siléntio animum atténdite,
 Vt pérnoscatis, quíd sibi Eunuchús velit.

ACTVS I. SCENA I.

PHÆDRIA adulescens. PARMENO servus.

PH. Quid ígitur faciam? nón eam, ne núnqúe quidem
 Cum adcersor ultro? an pótius ita me cómparem,
 Non pérpeti meretricum contumélias?
 Exclúsit: revocat: rédeam? non, si me óbsecret.
 PA. Siquidem hércle possis, nil prius neque fórtius:
 Verúm si incipies, néque pertendes náviter,
 Atque úbi pati non póteris, cum nemo éxpetet,
 Infécta pace, ultro ad eam venies; iudicans
 Te amáre, et ferre nón posse: actumst. ílicet.
 Perísti. eludet, úbi te victum sénserit.
 Proin tú, dum est tempus, étiam atque etiam hoc có-
 gita,
 Ere, Quae res in se néque consilium néque modum

Habet úllum, eam rem consilio regere nón potes.
 In amóre haec omnia insunt vitia: iniúriæ,
 Suspicionés, inimicitia, indútia,
 Bellúm, pax rursus: incérta haec si tu póstules,
 Ratióne certa fácere, nihilo plús agas,
 Quam si des operam, ut cúm ratione insánias..
 Et quód nunc tute técum iratus cógitas,
 Egone illam? quæ illum? quæ me? quæ non? sine
 modo,

Morí me malim: séntiet qui vír siem:
 Haec vérba ea una mehércle falsa lácrimula,
 Quam oculós terendo mísera vix vi exprésserit,
 Restínguet: et te ultro áccusabit: ét dabis
 Ultro eí supplicium. PH. o indignum facinus: nunc
 ego

Et illám scelestam esse, ét me miserum séntio:
 Et taédet: et amóre árdeo: et prudéns sciens,
 Vivús vidensque péreo: nec quid agám scio.
 PA. Quid agás? nisi ut te rédimas captum quám queas
 Mínimó: si nequeas paúlulo, at quantí queas:
 Et né te adflíctes. PH. ítane suades? PA. sí sapis.
 Neque, praéterquam quas ípse amor moléstias
 Habet, áddas: et illas, quás habet, recté feras.
 Set eccá ípsa egreditur, nóstri fundi cálamitas:
 Nam quód nos capere opórtet, haec intércipit.

ACTVS I. SCENA II.

THAIS meretrix. PHAEDRIA. PARMENO.

TH. Miserám me, vereor ne illud gravius Phaédria
 Tulerít, neve aliorsum átque ego feci accéperit,
 Quod heri íntromissus nón est. PH. totus, Pármeno,
 Tremo hórreoque, póstquam aspexi hanc. PA. bóno
 animo es:

Accéde ad ignem hunc, íám calesces plús satis.
 TH. Quis híc lóquitur? ehem, tun híc eras, mi Phaé-
 dria?

Quid hic stábas? cur non récta introibas? PA. cé-
terum

De exclusione vérbum nullum. TH. quíd taces?

PH. Sané, quia vero hae míhi patent sempér fores,
Aut quíá sum aput te prímus. TH. missa istaéc face.

PH. Quid míssa? o Thais, Tháís, utinam essét mihi
Pars aéqua amoris técum, ac pariter fieret,

Vt aut hoc tibi doléret itidem, ut míhi dolet;

Aut égo istuc abs te fáctum nihili pénderem.

TH. Ne crúcia te obsecro, ánime mi, mi Phaédria.

Non pól, quo quemquam plús amem aut plus díligam;

Eo féci: set ita erát res, faciundúm fuit.

PA. Credo, út fit, misera praé amore exclusi hunc foras.

TH. Sicíne agis, Parmeno? áge: set huc qua grátia

Te accérsi iussi, auscúlta. PH. fiat. TH. díe mihi

Hoc prímu, potin est híc tacere? PA. egone? óptume.

Verum heús tu, hac lege tibi meam adstringó fidem:

Quae véra audivi, táceo et contineo óptume:

Sin fálsum audierim ac fictum, continuó palamst:

Plenús rimarum sum, hác atque illac pérpluo.

Proin tú, taceri sí vis, vera dícito.

TH. Samiá mihi mater fúit: ea habitabát Rhodi.

PA. Potést taceri hoc. TH. íbi tum matri párvolam

Puélam dono quídam mercatór dedit,

Ex Áttica hinc abréptam. PH. civemne? TH. árbitor:

Certúm non scimus: mátris nomen ét patris

Dicébat ipsa: pátriam et signa cétera

Neque scíbat, neque per aétatem etiam pótis erat.

Mercatór hoc addébat: e praedónibus,

Vnde émerat, se audísse abreptam e Súnio.

Matér ubi accepit, coépit studiose ómnia

Docére, educere, íta uti si esset filia.

Sorórcm plerique ésse credebánt meam.

Ego cum illo, quicum tum úno rem habebam hóspite,

Abii híc: qui míhi reliquit haec, quae habeo, ómnia.

PA. Vtrúmque hoc fálsumst: éffluet. TH. qui istúc?

PA. quia

Neque tu úno eras conténta, neque solús dedit:
Nam hic quóque bonam magnámque partem ad te áttulit.

TH. Itást; set sine me pérvenire quó volo.
Intérea miles, qui me amare occéperat,
In Cáriam est proféctus: te intereá loci
Cognóvi. tute scis postilla quam intumum
Habeám te: et mea consília ut tibi credam ómnia.

PH. Neque hóc tacebit Pármeno. PA. oh, dubiúmne
id est?

TH. Hoc ágite, amabo. máter mea illic mórtuast
Nupér: eius frater áliquantum ad rem est ávidior.
Is, úbi esse hanc forma vídet honesta vírginem
Et fidibus scire, prétium sperans ílico
Prodúcit: vendit: fórte fortuna ádfuit
Hic méus ámicus: émit eam donó mihi,
Inprúdens harum rérum ignarusque ómnium.
Is vénit: postquam sénsit me tecúm quoque
Rem habére, fingit caúsas ne det sédulo:
Ait, sí fidem habeat se íri praepositúm tibi
Apút me; ac non id métuat, ne, ubi accéperim,
Sesé relinquam; velle se illam míhi dare:
Verum íd vereri. sét ego quantum súspicor,
Ad vírginem animum adiécit. PH. etiamne ámplius?
TH. Nil: nám quaesivi. núnc ego eam, mi Phaédria,
Multae sunt causae, quámobrem cupiam abducere.
Primúm quod soror est dicta: praeterea út suis
Restituám ac reddam. sóla sum: habeo hic néminem,
Neque nótum neque cognátum. quamobrem, Phaédria,

Cupio áliquos parere amícos benefició meo.

Id amábo aliuta mé, quo id fiat fácilius.

Sine illúm priores pártes hosce aliquót dies

Apút me habere. nil respondes? PH. péssuma,
Egon quícquam cum istis fáctis tibi respóndeam?

PA. Eu nóster, laudo: tándem perdoluit: vir es.

PH. At égo nescibam, quórsum tu ires: párvola

Hinc ést abrepta: edúxit mater pró sua:
 Soror dictast: cupio abducere, ut reddám suis:
 Nempe ómnia haec nunc vérba huc redeunt dénique,
 Ego exclúdor: ille récipitur. qua grátia?
 Nisi si illum plus quam mé amas; et istam núnc times,
 Quae advéctast, ne illum tálem praeripiát tibi.
 TH. Ego id timeo? PH. quid te ergo áliud sollicitát?

cedo.

Num sólus ille dóna dat? num tibi meam
 Benignitatem sénsisti interclúdiér?
 Nonne, úbi mi dixti cúpere te ex Aethíopia
 Ancillulam, relictis rebus ómnibus
 Quaesívi? porro eunúchum dixti vélle te,
 Quia sólae utuntur hís reginae: répperi.
 Heri minas pro ambóbus viginti dedi.
 Tamén contemptus ábs te haec habui in mémoria:
 Ob haéc facta abs te spérnor. TH. quid istic Phaédria?
 Quamquam íllam cupio abducere, atque hac re árbitror
 Id pósse fieri máxime: verúmtamen,
 Potiús quam te inimicum hábeam, faciam ut iússeris.
 PH. Vtinam ístuc verbum ex ánimo ac vere díceres:
 Potiús quam te inimicum hábeam: si istuc créderem
 Sincére dici, quídvis possem pérpeti.
 PA. Labáscit, victust, úno verbo, quám cito!
 TH. Ego nó n ex animo mísera dico? quám ioco
 Rem vóluiſti a me tándem, quin perféceris?
 Ego ímpetrare néqueo hoc abs te, bíduum
 Saltem út concedas sólum. PH. siquidem bíduum.
 Verúm ne fiant ísti viginti dies.
 TH. Profécto non plus bíduum aut. PH. aut? nil moror.
 TH. Non fiet: hoc modo síne te exorem. PH. scilicet
 Faciúndumst quod vis. TH. mérito te amo, béne facis.
 PH. Rus íbo: ibi hoc me mácerabo bíduum:
 Ita fácere certumst: mós gerundust Tháidi.
 TH, Pármeno, huc fac illi ádducantur. PA. máxime.
 PH. In hoc bíduum Tháis vale. TH. mi Phaédria,
 Et tú: nunquid vis áliud? PH. egoue quíd velim?

Cum milite isto praesens, absens ut sies:
 Noctes diesque me amas: me desideres:
 Me somnias: me expectes: de me cogites:
 Me speres: me te oblectes: mecum tota sis.
 Meus fac sis postremo animus, quando ego sum tuus.
 ΠΗ. Me miseram, forsam parvam hic habeat mihi fidem,
 Atque ex aliarum ingeniis nunc me iudicet.
 Ego pol, quae mihi sum conscia, hoc certo scio,
 Neque me finxisse falsi quicquam, neque meo
 Cordi esse quemquam cariore hoc Phaedia:
 Et quicquid huius feci, causa virginis
 Feci: nam me eius spero fratrem propemodum
 iam reperisse, adulescentem adeo nobilem:
 Et is se hodie venturum ad me constituit domum.
 Concédam hinc intro, atque expectabo, dum venit.

ACTVS II. SCENA I.

PHAEDIA. (PARMENO.)

ΠΗ. Fac, ita ut iussi, deducantur isti. ΠΑ. faciam.
 ΠΗ. at diligenter.
 ΠΑ. Fiet. ΠΗ. at matüre. ΠΑ. fiet. ΠΗ. satine hoc man-
 datumst tibi? ΠΑ. ah
 Rogitare, quasi difficile sit.
 'Vtinam tam aliquid invenire facile possis, Phaedia,
 Quam hoc peribit. ΠΗ. ego quoque una pereo, quod
 mi est carius:
 Ne istuc tam iniquo patiare animo. ΠΑ. minime: quin
 factum dabo.
 Set numquid aliud imperas?
 ΠΗ. Munus nostrum ornato verbis, quod poteris: et
 istum aemulum,
 Quod poteris, ab ea pellito. ΠΑ. ah,
 Memini, tametsi nullus moneas. ΠΗ. ego rus ibo, at-
 que ibi manebo.
 ΠΑ. Censeo. ΠΗ. set heus tu. ΠΑ. quid vis? ΠΗ. cen-
 sen posse me affirmare et

Pérpeti, ne rédeam interea? PA. téne? non hercle
árbitor:

Nam aut iám revertere; aút mox noctu te ádiget hor-
sum insómnia.

PH. Opus fáciam, ut defetiger usque, ingrátis ut dór-
miam.

PA. Vigilábis lassus: hóc plus facies. PH. áh, nil di-
cis, Pármeno.

Eiíciunda hercle est haéc mollities ánimi: nimis me
iædúlgeo.

Tandém non ego illa cáream, si sit ópus, vel totum
tríduum? PA. hui,

'Univorsum tríduum? vide quíd agas. PH. stat sen-
téntia.

PA. Dí boni, quid hoc mórbi est? adeon hómines
inmutárier

Éx amore, ut nón cognoscas eúndem esse? hoc nemó
fuit

Mínus ineptus, mágis severus quisquam, nec magis
cóntinens.

Sét quis hic est, qui huc pérgit? attat, híc quidem
est parasítus Gnatho

Mílitis: ducit secum una vírginem dono huíc: papae,
Fácie honesta. mírum, ni ego me túrpiter hodie híc
dabo.

Cúm meo decrepito hóc eunucho. haec súperat ipsam
Tháidem.

A C T V S II. S C E N A II.

GNATHO parasitus. PARMENO.

GN. Di immortales, hómni homo homo quid praé-
stat? stulto intéllegens

Quíd interest? hoc ádeo ex hac re vénit in mentém
mihi:

Cónveni hodie advéniens quendam meí loci hiuc at-
que órdinis

Hóminem haut impurum, ítidem patria qui ábligur-
rierát bona :

Vídeo sentum, squálidum, aegrum, pánnis annisque
óbsitum.

Quíd istuc, inquam, ornáti est? quoniam míser, quod
habui, pérddi: en

Quó redactus sum! ómnes noti me átque amici dé-
serunt.

Híc ego illum contémpsi prae me; quíd homo, in-
quam, ignavíssime?

Ítan parasti te, út spes nulla réliqüa in te sít tibi?

Símul consilium cúm re amisti? víden me ex eodem
ortúm loco?

Quí color, qui nítor vestitus; quae habitudo est cór-
poris?

Ómnia habeo, néque quicquam habeo: níl cum est,
nil defit tamen.

Át ego infelix néque ridiculus ésse neque plagás pati
Póssum. quid? tu his rébus credis fieri? tota er-
rás via.

Ólim isti fuit géneri quondam quaéstus apud saecúm
prius:

Hóc novum est aucúpium: ego adeo hanc primus
inveni viam.

Ést genus hominum, qui ésse primos se ómnium re-
rúm volunt,

Néc sunt; hos conséctor: hisce ego nón paro me ut
rideant,

Sét eis ultro adrídeo, et eorum íngenia admirór simul:

Quicquid dicunt, laúdo: id rursus sí negant, laúdo
íd quoque:

Négat quis? nego: aít? áio: postremo ímperavi ego-
mét mihi

Ómnia adsentári. is quaestus núnc est multo ubérri-
mus.

PA. Scítum hercle hominem; híç hómines prorsum
ex stúltis insanós facit.

GN. Dum haec loquimur, interea loci ad macellum ubi
advenimus;

Concurrunt laeti mi obviam cuppediarii omnes:

Cetarii, lanii, coqui, fartores, piscatores,

Quibus et re salva et perdita profueram et prosum
saepe:

Salutant: ad cenam vocant: adventum gratulantur.

Ille ubi miser famelicus videt me esse tanto honore, et

Tam facile victum quaerere; ibi homo coepit me ob-
secrare,

Vt sibi liceret discere id de me: sectari iussi;

Si potis est, tanquam philosophorum habent discipuli
ex ipsis

Vocabula, parasiti item ut Gnathonici vocentur.

PA. Viden otium et cibus quid facit alienus. **GN.** set
ego cesso

Ad Thaidem hanc deducere, et rogare ad cenam ut
veniat?

Set Parmenonem ante ostium opperiri tristem video

Rivalis servom: salva res. nimirum hinc homines
frigent.

Nebulonem hunc certumst ludere. **PA.** hinc hoc mu-
nere arbitrantur

Suam Thaidem esse. **GN.** plurima salute Parmenonem

Summum suum impertit Gnatho. quid agitur? **PA.**
statur. **GN.** video.

Numquidnam hic quod nolis vides? **PA.** te. **GN.** cre-
do: at numquid aliud?

PA. Quidum? **GN.** quia tristi's. **PA.** nil quidem. **GN.**
ne sis: set quid videtur

Hoc tibi mancipium? **PA.** non malum hercle. **GN.**
uro hominem. **PA.** ut falsus animi es.

GN. Quam hoc munus gratum Thaidi arbitrare esse?
PA. hoc nunc dicis,

Eiectos hinc nos; omnium rerum heus vicissitudo est.

GN. Sex ego te totos, Parmeno, hos mensis quietum
reddam;

(47) ACTVS II. SCENA II. III. 57

Ne súrsuū deorsuū cúrsites; neve úsque ad lucem
vígiles:

Ecquíd beo te? PA. mén? papae. GN. sic sóleo ami-
cos. PA. laúdo.

GN. Detíneo te: fortásse tu proféctus alio fúeras.

PA. Nusquám. GN. tum tu igitur paúlulum da mi
óperae: fac ut admíttar

Ad illam. PA. age modo nunc tibi patet foris haéc,
quia istam dúcis.

GN. Numquem évocari hinc vís foras? PA. sine bi-
dum hoc praetéreat:

Qui míhi nunc uno dígitulo forem áperis fortunátus,
Ne ta ístanc faxo cálcibus saepe insultabis frústra.

GN. Etiámne tu hic stas, Pármeno? eho numnam hic
relictus cústos,

Nequís forte internúntius clam a mílite ad istam
cúrset?

PA. Facéte díctum: míra vero míliti quae pláceant.
Set video erilem fílium minórem huc adveníre.

Mirór, quíd ex Píraeo ábierit: nam ibi cústos publice
ést nunc.

Non témere est: et properáns venit: nescío quíd cir-
cumspéctat.

ACTVS II. SCENA III.

CHAEERA adulescens. PARMENO.

CH. Óccidi.

Neque vírgo est usquam: néque ego, qui illam e cón-
spectu amisí meo.

Vbi quaéram, ubi investigem, quem percónter, qua
insistám via,

Incértus sum. una haec spés est; ubi ubi est, diú ce-
lari nóū potest.

O fáciem pulchram: déleo omnis dehínc ex animo
múlieres:

Taedét cotidiánarum harum fórmárum. PA. ecce au-
tem álterum,

Néscio quid de amóre loquitur: o ínfortunatúm senem!
Hic véro est, qui si occéperit,

Ludúm iocumque dícas fuisse illum álterum,
Praeut húiús rabies quaé dabit.

CH. Vt illúm di deae omnes sénium perdant, qui hó-
die me remorátus sit;

Meque ádeo qui restiterim; tum autem qui illum
flocci fécerim.

Sét eccum Parmenónem. salve. PA. quid tu es tri-
stis? quídve es álacris?

Vnde is? CH. egone? néscio hercle, neque únde
eam, neque quórsum eam:

Ita prórsum oblitus súm mei.

PA. Qui quaéso? CH. amo. PA. hem. CH. nunc, Pár-
meno, te osténderis, qui vír sies.

Scis té mihi saepe póllicitum esse: Chaérea, aliquid
íveni

Modo quód ames: utilitátem in ea re fáciám ut co-
gnoscás meam:

Cum in célula ad te pátris penum omnem cónge-
rebam clánculum.

PA. Age inépte. CH. hoc hercle fáctumst. fac sis núnc
promissa appáreant:

Sive ádeo digna rés est, ubi tu nérvos intendás tuos.
Haut símilis virgost vírginum nostrárum: quas ma-
trés student

Demíssis humeris ésse, vincto péctore, ut gracilae
sient.

Siqua ést habitior paúlo, pugilem esse aíunt: dedu-
cunt cibum:

Tamenétsi bona natúra est, reddunt cúratúra iúnceas:
Itaque érgo amantur. PA. quid tua istaec? CH. nóva
figura orís. PA. papae.

CH. Color vérus, corpus sólídum et succi plénium.
PA. anni? CH. anni? sédecim.

[PA. Flos ipse. CH.] Hanc tú mihi vel vi, vél clam, vel precário

Fac trádas: mea nihil réfert, dum potiár modo.

PA. Quid, vírgo cuiast? CH. néscio hercle. PA. undést?

CH. tantundem. PA. ubi hábitat?

CH. Ne id quidem. PA. ubi vidisti? CH. ín via. PA. qua rátióne illam amísti?

CH. Id équidem adveniens mécum stomachabár modo: Neque quémquam ego hominem esse árbitror, cui mágis bonae

Felicitates ómnes aversaé sient.

Quid hóc est sceleris? périi. PA. quid factúmst? CH. rogas?

Patris cognatum atque aéqualem Archidémidem Nostíne? PA. quidni? CH. is, dum hánc sequor, fit mi óbviam.

PA. Incómmodé hercle. CH. immo énimvero infelíciter:

Nam incómmoda alia súnť dicenda, Pármeno.

Illúm liquet mi déierare, his ménsibus

Sex séptem prorsus nóu vidisse próxumis;

Nisi núnc, cum minime véllem, minimeque ópus fuit.

Eho nóne hoc monstri símilest? quid ais? PA. máxume.

CH. Contínuo adcurrit ad me, quam longé quidem,

Incúrvus, tremulus, labiis demissis, gemens:

Heus heús, tibi dico, Chaérea, inquit. réstiti.

Scin quíd ego te volébam? dic. cras ést mihi

Iudicium. quid tum? ut diligenter núnťies

Patri, ádvocatus máne mi esse ut mémínerit.

Dum haec lóquitur, abiit hóra. rogo num quíd velit.

Recte, inquit. abeo. cum húc respicio ad vírginem,

Illá sése interea cómmóduť huc advórterat

In hanc nóstram plateam. PA. mírum ni hanc dicít, modo

Huic quae data donost. CH. húc cum advenio, núlła erat.

PA. Comités secuti scilicet sunt virginem.

CH. Verúm; parasitus cum ancilla. PA. ipsast: ílicet:

Desíne: iam conclamátumst. CH. alias rés agis.

PA. Istúc ago equidem. CH. nóstin quaeso dic mihi,
aut

Vidístin? PA. vidi, nóvi: scio, quo abdúcta sit

CH. Eho Pármeno mi, nóstin, et scis úbi siet?

PA. Húc deductast ad meretricem Tháidem: ei donó
datast.

CH. Quis is est tam poténs, cum tanto múnere hoc?

PA. milés Thraso

Phaédriae rivális. CH. duras frátris partis praédicas.

PA. Ímmo enim si sciás quod donum dóno huic con-
tra cómparet,

Mágis id dicas. CH. quódnam quaeso hercle? PA. eú-
nuchum. CH. illumne óbsecro

Ínhonestum hominem, quém mercatus ést heri, se-
nem múlierem?

PA. Ístunc ipsum. CH. homó quatietur cérte cum
donó foras.

Sét istam Thaidém non scivi nóbis vicinam. PA. haút
diust.

CH. Périi, numquamne étiam me illam vídisse? eho-
dum dic mihi:

Éstne, ut fertur, fóрма? PA. sane. CH. at níhil ad
nostram hanc. PA. ália res.

CH. Óbsecro hercle, Pármeno, fac ut pótiar. PA. fa-
ciam sédulo,

Dábo operam, adiutábo: numquid me áliud? CH.
quo nunc ís? PA. domum,

Vt mancipia haec, íta uti iussit fráter, ducam ad
Tháidem.

CR. Ó fortunatum ístum eunuchum; qui quidem in
hanc detúr domum!

PA. Quid ita? CH. rogitas? súmma forma sémper
conservám domi

Vidébit, conloquétur: aderit úna in unis aédibus.

Cibum nonnumquam capiet cum ea: interdum propter dormiet.

PA. Quid si nunc tute fortunatus fias? CH. qua re, Parmeno?

Respónde. PA. capias tu illius vestem. CH. vestem? quid tum póstea?

PA. Pro illó te deducam. CH. aúdio. PA. te esse illum dicam. CH. intéllego.

PA. Tu illis fruare cómmodis, quibus illum dicebás modo:

Cibum úna capias, ádsis, tangas, lúdas, propter dormias:

Quandòquidem illarum néque te quisquam nóvit, neque scit qui sies.

Praeterea forma et aetate ipse es, fácte ut pro eunuchó probes.

CH. Dixti pulchre: núnquam vidi mélius consiliúm dari.

Age eámus intro núnc iam: orna me, ábduc, duc, quantúm potest.

PA. Quid agís? iocabar équidem. CH. garris. PA. périi, quid ego egí miser?

Quo trúdis? perculerís iam tu me. tíbi equidem, dicó, mane.

CH. Eámus. PA. pergin? CH. cértumst. PA. vide re nímium calidum hoc sit modo.

CH. Non ést profecto: sine. PA. at enim istaec in me cudetúr faba. CH. ah!

PA. Flagítium facimus. CH. án id flagitiumst, si in domum meretriciam

Dedúcar, et illis crúcibus quae nos nóstramque adulescéntiam

Habent déspicatu, et quae nos semper ómnibus cruciánt modis,

Nunc réferam gratiam: átque eas itidem fállam, ut ab illis fállimur?

An pótius par atque aëquum est, pater ut á me luda-
túr dolis?

Quod qui rescierint, cúlpent; illud mérito factum
omnés putent.

PA. Quid istíc? si certumst fácere, facias: vérum ne
post cóferas

Culpam ín me. CH. non faciám. PA. iubesne? CH.
iúbeo, cogo, atque ímpero;

Numquám defugiam auctóritatem. PA. séquere: di
vortánt bene.

ACTVS III. SCENA I.

THRASO miles. GNATHO. PARMENO.

TH. Magnás vero agere grátias Thais mihi?

GN. Ingéntis. TH. ain tu, laétast? GN. non tam ipsó
quidem

Donó, quam abs te datum ésse: id vero sério
Triúmphant. PA. huc proviso ut ubi tempús siet,
Dedúcam. set eccum militem. TH. est istúc datum
Profécto, ut grata míhi sint quae facio ómnia.

GN. Advórti hercle animum. TH. vél rex semper
máxumas

Mihi agébat quicquid féceram; aliis nóñ item.

GN. Labóre alieno mágno partam glóriam
Verbis saepe in se trásmovet, qui sál habet,
Quod in té est. TH. habes. GN. rex te érgo in oculis.
TH. scilicet.

GN. Gestáre. TH. verum: crédere omnem exércitum,
Consilia. GN. mirum. TH. túm sicubi eum sátietas
Hominum, aút negoti siquando odium céperat,
Requiéscere ubi volébat, quasi: nostín? GN. scio.
Quasi ubi íllam expueret míseriam ex animó. TH.
tenes.

Tum mé convivam sólum abducebát sibi. GN. hui,
Regem élegantem nárras. TH. immo sic homost:

Perpaúcorum hominumst. GN. immo nullorum, árbitor,

Si técum vivit. TH. invidere omnés mihi,
Mordére clanculum: égo non flocci péndere:

Illi invidere misere: verum unús tamen
Impénse, elephantis quem Índicis praefécerat:

Is úbi molestus mágis est, Quaeso, inquám, Strato,
Eone és ferox, quia habés imperium in béluas?

GN. Pulchré mehercle dictum et sapientér. papae,
Iuguláras hominem. quid ille? TH. mutus ílico.

GN. Quidni ésset? PA. di vostrám fidem! hominem
pérditum

Miserúmque: et illum sácrilegum. TH. quid illúd,
Gnatho,

Quo pácto Rhodium tétigerim in convívio,
Numquám tibi dixi? GN. núnquam: sed narra ób-
secro.

Plus mílicis iam audívi. TH. una in convívio
Erat híc, quem dico, Rhódus adulescéntulus:

Forte hábui scortum: coépit ad id adlúdere,
Et me írritare. quid agis, homini inquám, ínpudens?

Lepus túte es, et pulméntum quaeris? GN. há ha hae.
TH. Quid ést? GN. facete, lépide, laute, níl supra.

Tuum óbsecro ne hoc dictum erat? vetus crédidi.
TH. Audieras? GN. saepe: et fértur in primís. TH.

meumst.

GN. Dolet dictum imprudenti ádulescenti, et líbero.

PA. At té di perdant. GN. quid ille quaeso? TH. pér-
ditus.

Risu ómnes qui aderant, émoriri: dénique

Metuébant omnes iám me. GN. non iniúria.

TH. Set heús tu, purgon égo me de istac Tháidi,
Quod eám me amare súspicatas? GN. níl minus.

Immo aúge magis suspícionem. TH. cúr? GN. rogas?

Scin, síquando illa méntionem Phaédriae

Facit aút si laudat; te út male urat? TH. séntio.

GN. Id út ne fiat, haéc res solast rémedio.

Vbi nóminabit Phaédriam, tu Pámphilam
 Continuo. siquando illa dicet, Phaédriam
 Intrómittamus cómissatum: Pámphilam
 Cantúm, tu, provocémus. si laudábit haec
 Illius formam: tu húius contra. dénique
 Par tú pari reférto, quod eam mórdeat.

TH. Siquidém me amaret, tum istuc prodessét, Gnatho.

GN. Quando illud quod tu dás, exspectat átque amat,
 Iam dúdum te amat: iámdudum illi fácite fit

Quod dóleat: metuit sémper, quem ipsa núnc capit
 Fructúm, ne quando irátus tu alio cóferas

TH. Bene dixti: ac mihi istuc nónon in mentem vénerat.

GN. Ridículum: non enim cógitaras: céterum
 Idem hóc aut melius túte invenissés, Thraso.

ACTVS III. SCENA II.

TRAI. THRASO. PARMENO. GNATHO. PYTHIAS ancilla.

TH. Audíre vocem vísa sum modo mílitis.

Atque éccum. salve, mí Thraso. THR. o Thais mea,
 Meum suáviúm, quid ágitur? ecquid nós amas

De fidicina istac? PA. quám venuste! quód dedit
 Principium adveniéns! TH. plúrimúm meritó túro.

GN. Eámus ergo ad cénam: quid stas? PA. hem ál-
 terum:

Abdómini hunc natum dicas. THR. ubi vis, nónon moror.

PA. Adibo, atque adsimulábo quasi nunc éxeam.

Itúran, Thais, quópiam es? TH. ehem, Pármeno,

Bene fécasti: hodie itúra. PA. quo? TH. quid, hunc
 nónon vides?

PA. Video, ét me taedet. úbi vis dona adsúnt tibi

A Phaédria. THR. quid stámus? cur non ímus hinc?

PA. Quaeso hércle ut liceat, páce quod fiát tua,

Dare huic quae volumus, cónvenire et cónloqui.

THR. Perpúlchra credo dóna, aut nostris símilia.

PA. Res índicabit. heís iubete istós foras

Éxire, quos iussi, ócius. procéde tu huc.

Ex Aéthiopia est úsque haec. THR. hic sunt trés minae.
GN. Vix. PA. úbi tu es, Dore? accéde huc. hem eunuchúm tibi,

Quam liberali fácie? quam aetate íntegra?

TH. Ita mé di ament, honéstus est. PA. quid tu ais, Gnatho?

Numquíd habes quod contémnas? quid tu autém, Thraso?

Tacént: satis laudant. fác periculum in líteris,

Fac in palaestra, in músicis: quae liberum

Scire aéquom est adulescéntem, sollertém dabo.

THR. Ego illum eunuchum, si ópus siet, vel sóbrius.

PA. Atque haéc qui misit, nón sibi soli póstulat

Te vívere, et sua caúsa excludi céteros;

Neque púgnas narrat, néque cicatricés suas

Osténtat; neque tibi óbstat, quod quidám facit:

Verum úbi molestum nón crít, ubi tú voles,

Vbi témpus tibi erit, sát habet, tum si récipitur.

THR. Appáret servom hunc ésse domini paúperis

Miseríque. GN. nam hercle némo posset, sát scio,

Qui habéret qui paráret alium, hunc pérpeti.

PA. Tace tú: quem ego infra esse ínfimos omnís puto

Hominés: nam qui huic adséntari animum indúxeris,

E flámma petere té cibum posse árbitror.

THR. Iamne ímus? TH. hos prius introducam, et
quae volo

Simul ímperabo: póstea continuo éxeo.

THR. Ego hinc ábeo. tu istanc ópperire. PA. haut
cónvenit

Vna íre cum amica ímperatorem in via.

THR. Quid túbi ego multa dícam? domini símia es.

GN. Ha ha haéc. THR. quid rides? GN. ístud quod
dixí modo:

Et illúd de Rhodio díctum in mentem cúm venit.

Set Tháis exit. THR. ábi prae: cura ut sint domi

Paráta. GN. fiat. TH. díligenter, Pýthias,

Fac cúres, si forte húc Chremes advénerit,

Vt óres, primum ut rédeat: si id non cómmodumst,
Vt máneat: si id non póterit, ad me addúcito.

Py. Ita fáciam. Th. quid? quid áliud volui dícere?

Ehem cúrate istam diligenter vírginem:

Domi ut sítis, facite. Thr. eámus. Th. vos me sé-
quimini.

A C T V S III. S C E N A III.

CHREMES. PYTHIAS ancilla.

Ch. Profécto quanto mágis magisque cógito,
Nimírum dabit haec Tháís mihi magnúm malum:
Ita me áb ea astute vídeo labefactárier,
Iam túm cum primum iússit me ad se adcérsier.
Rogét quis, quid tibi cúm ea; ne norám quidem.
Vbi véni, causam, ut ibi manerem, répperit:
Ait rém divinam fécissee, et rem sériam
Velle ágere mecum. iám erat tum suspício,
Doló malo haec fieri ómnia. ipsa accúmbere
Mecúm; mihi sese dáre: sermonem quaérere.
Vbi friget, huc evásit, quam pridém pater
Mi et máter mortui éssent. dico, iám diu.
Rus Súnio ecquod hábeam, et quam longe á mari.
Credo eí placere hoc, spérat se a me avéllere.
Postrémò, ecqua inde párva periissét soror;
Ecquis cum ea una; ecquid habuisset cúm perit;
Ecquis eam posset nóscere. haec cur quaéritet?
Nisi si illa forte, quae ólim periit parvola,
Eam sése intendit ésse, ut est audácia.
Verum éa si vivit, ánnos natast sédecim:
Non máior: Tháís, quám ego sum, maiúsculast.
Misit porro orare, út venirem, sério.
Aut dicat quid volt, aut malesta né siet.
Non hércle veniam tértio. heus heus, écquis hic?
Ego súm Chremes. Py. o cápítulum lepidíssimum.
Ch. Dico égo mi insidias fieri? Py. Tháís máxumo
Te orábat opere, ut crás redires. Ch. rús eo.

(28) ACTVS III. SCENA III. — V. 67

Py. Fac amábo. Ch. non possum, íuquam. Py. at tu
aput nos híc mane,
Dum rédeat ipsa. Ch. níl minus. Py. cur mí Chremes?
Ch. Malám rem hinc ibis? Py. si ístuc ita certúmst
tibi,
Amábo, ut illuc tránseas ubi illást. Ch. eo.
Py. Abi, Dóias, cito hunc deduc ad mílitem.

ACTVS III. SCENA IV.

ΑΝΤΙΦΟ adulescens.

An. Heri áliquot adulescéntuli coimus in Piraéo,
In hunc diem ut de sýmbolis essémus. Chaeream eí rei
Praefécimus; dati ánuli: locus, témpus constitútumst.
Praetériit tempus, quo in loco dictúmst, parati níhil
est.

Homo ípse nusquamst: néque scio quid dícam, aut
quid coniéctem.

Nunc mi hóc negoti céteri dedére, ut illum quaéram.
Idque ádeo visam, sí domist. set quisnam a Thaide
éxit?

Is ést, an non est? ípsus est. quid hoc hóminis? quid
hoc ornátist?

Quid illúd malist? nequeó satis mirári neque conii-
cere.

Nisi quícquid est, procul hinc lubet prius quíd sit
sciscitári.

ACTVS III. SCENA V.

ΧΑΕΡΕΑ. ΑΝΤΙΦΟ.

Ch. Númquis hic est? némo est. numquis hinc me
sequitur? némo homost.

Iámne rumpere hóc mihi lícet? pró supreme Iúp-
piter!

Nunc ést profecto, intérfici cum pérpeti me póssum,
Ne hoc gaúdium contáminet vita aégritudine áliqua.

Sed nēminemne cūriosum intēvenire nūnc mihi,
Qui mē sequatur quóquo eam; rogitādo obtundat,
énicet:

Quid gēstiam, aut quid laētus sim, quo pērgam, unde
emergam, úbi siem

Vestitum hunc nactus, quid mihi quaeram, sánus sim
anne insániam?

AN. Adibo, atque ab eo grátiam hanc, quam vídeo
velle, iníbo.

Chaérea, quid est quód sic gestis? quid sibi hic vesti-
tus quaerit?

Quid est, quod laetus és? quid tibi vis? sātine sanu's?
quid me adspectas?

Quid dices? CH. o festus dies! o meus amicus! sálve:
Nemo ómniumst, quem ego nūnc magis vidére cu-
perem, quám te.

AN. Narra istuc quaeso quid sit. CH. immo ego te ób-
secro hercle ut aúdias.

Nostine hanc, quam amat fráter? AN. novi; nēmpē;
opinor, Tháidem.

CH. Istam ípsam. AN. sic commémíneram. CH. hodie
quaedam est ei donó data

Virgo: éius quid ego tibi nunc faciem praédicem aut
laudem, Ántipho:

Cum me ípse noris quam élegans formárum spectatór
siem?

In hác commotus sum. AN. aín tu? CH. primam dí-
ces, scio, si videris.

Quid múlta verba? amáre coepi. fórte fortuná domi
Erat quídam eunuchus, quém mercatus fráter fuerat
Tháidi:

Neque ís deductus étiám tum ad eam. súmmonuít me
Pármēno

Ibi sérvus, quod ego arrípui. AN. quid id est? CH.
tácitus citius aúdiēs;

Vt véstem cum illo mútem, et pro illo iúbeam me il-
loc dúcier.

AN. Pro eunúchon? CH. sic est. AN. quíd ut ex ea re
tándem caperes cómmodi?

CH. Rogás? viderem, audírem, essem una quícum
cupiebam, Ántiphō.

Num párrva causa, aut prárrva ratiost? trárrditus sum mú-
lieri.

Ulla ílico ubi me accérrpit, laeta vérrro ad se abducírrt do-
mum:

Comméndat virginém. AN. cui? tibi ne? CH. mírrbi.
AN. satis tutó tamen.

CH. Edícit ne vir quírrquam ad eam adeat: ét mi ne
abscedam, ímperat:

In ínteriore párrte ut maneam sórrlus cum sola. árrdnuo
Terram íntuens modérrste. AN. miser. CH. ego, ín-
quit, ad cenam hírrnc eo:

Abducírrt secum ancillas: paucae, quae circúm íllam
essérrt, manent

Novírrciae puérrllae. continuo haéc adornant út lavet.

Adhórrtor prórrperent. dum ápparatur, virgo in con-
claví sedet

Suspérrctans tabulam quándam pictam; ubi ínerat pi-
ctura haéc, Iovem

Quo párrcto Danaac mírrsisse aiunt quórrndam in gremium
imbrem aúrrreum.

Egomét quoque id spectárrre coepi: et quía consimilem
lúrrserat

Iam olim ílle ludum, in pérrndio magis árrnimus gaude-
bát mírrbi;

Deum sérrse in pretírrrum córrnvertisse, et pér alias té-
gulas

Venisse clanculúrrrum: per pluviam fúrrcum factum mú-
lieri.

At quém deum? qui térrmpla caeli súrrmma sonitu córrn-
cutit.

Ego homúrrncio hoc non férrcerim? ego vérrro íllud férr-
cerim ác lubens.

Dum haec mecum reputo, adcersitur lavatum interea
virgo:

Iit, lavit, rediit; deinde eam in lectum illae conlocá-
runt.

Sto exspéctans, si quid mi imperent. venit una, heus
tu, inquit, Dóre,

Cape hóc flabellum, et véntulum huic sic fácito, dum
lavámur:

Vbi nós laverimus, si voles, laváto. accipio trístis.

AN. Tum equidem istuc os tuum impudens vidére ni-
mium véllem,

Qui essét status, flabéllulum tenére te asinum tantum.

CH. Vix élocutast hóc, foras simul ómnes proruúnt se;

Abeúnt lavatum, pérstrepunt; ita út fit, domini ubi
ábsunt.

Intérea somnus virginem obprimít. ego limis spécto

Sic pér flabellum clánculum: simul alia circumspécto

Satine éplorata sùnt. video esse. péssulum ostio óbdo.

AN. Quid túm? CH. quid tum? quid, fá tue? AN. fa-
teor. CH. án ego occasiόνem

Mi osténtam, tantam, tám brevem, tam optátam, tam
insperátam

Amíttarem? tum pól ego is essem véro, qui adsimu-
lábar.

AN. Sane hércle ut dicis. sét interim de sýmbolis
quid áctumst?

CH. Parátumst. AN. frugi es: úbi? domin'? CH. immo
áput libertum Discum.

AN. Perlóngest. CH. set tanto óciús properémus, AN.
muta véstem.

CH. Vbi mútem? perii: nam éxulo domó nunc: me-
tuo frátrem,

Ne intús sit: porro autém patrem, ne rúre redierít iam.

AN. Eámus ad me, ibi próximumst ubi mútes. CH.
recte dicis.

Eámus: et de istác simul quo pácto porro póssim
Potíri, consiliúm volo capere úna tecum. AN. fiat.

ACTVS IV. SCENA I.

DORIAS ancilla.

Íta me di ament, quántum ego illum vidi, non nil tí-
meo misera,

Né quam ille hodie insánus turbam fáciat, aut vim
Tháidi.

Nám postquam iste advénerat aduléscens, frater vír-
ginis,

Mílitem rogat út illum admitti iúbeat: ille continuo
irasci,

Néque negare audére: Thais pórro instare ut hómi-
nem invitet.

Íd faciebat rétinendi illius caúsa: quia illa quae cu-
piebat

Dé sorore eius indicare, ad eám rem tempus nóñ erat.

Ínvitatust. mánsit. ibi illa cum illo sermonem óccipit.

Miles vero, sibi putans addúctum ante oculos aémulum,

Vóluit facere cótra huic aegre: heus, inquit, puer, i,

Pámphilam

Ádcerse, ut deléctet hic nos. illa exclamat, mínime
gentium:

In convivium illam? miles téndere inde ad iúrgium.

Ínterea aurum sibi clam mulier démit, dat mihi ut
aúferam:

Hóc est signi, ubi primum poterit, se illinc subducét
scio.

ACTVS IV. SCENA II.

PHAEDRIA.

Dum rús eo, coepi égomet mecum intér vias,

Ita út fit, ubi quid in animo est moléstiae,

Aliám rem ex alia cógitare, et ea ómnia

Peiórem in partem. quíd opust verbis? dum haéc
puto,

Praetérii inprudens villam. longe iam ábieram,
 Cum sénsi: redeo rúrsum, male me véro habens:
 Vbi ad ípsum venio déverticulum, cónstiti:
 Occépi mecum cógitare, Hem, bíduum hic
 Manéndumst soli sine illa? quid tum póstea?
 Nil ést. quid? nil? si nóñ tangendi cópia est,
 Eho né videndi quídem erit? si illud nóñ licet,
 Saltem hóc licebit. cérte extrema línea
 Amáre, haut nihil est. villam praetereó sciens.
 Sed quíd hoc, quod timida súbito egreditur Pýthias?

ACTVS IV. SCENA III.

PYTHIAS. DORIAS. PHAEDRIA.

Vbi ego illum scelerósum misera atque ínpium inve-
 niam? aút ubi quaeram?

Hóccine tam audax fácinus facere esse ásum? perii.

PH. hoc quid sit vereor.

PR. Quín etiam insupér scelus, postquam lúdificatust
 vírginem,

Vestem ómnem miserae díscidit, tum ipsám capillo
 cónscidit.

PH. Hem. PR. qui nunc si detúr mihi;

Vt ego únguibus facile illi in ocnlos involem venéfico?

PH. Néscio quid profécto absente nóbis turbatúmst
 domi.

ADIBO. quid istuc? quid festinas? aút quem quaeris;
 Pýthias?

PR. Ehem Phaédria, ego quem quaéram? in' hinc
 quo dignu's cum donis tuis

Tam lépidis. PH. quid istuc ést rei?

PR. Rógan? eunuchum quem dedisti nóbis, quas tur-
 bás dedit?

Vírginem, quam erae déderat dono míles, vitiavít.

PH. quid ais?

PR. Périi. PH. temulénta es. PR. utinam síc sint, mihi
 qui mále volunt.

(14) ACTVS IV. SCENA III. IV. 73

Do. Au óbsecro, mea Pýthias, quod ístuc nam mon-
strúm fuit?

Ph. Insánis: qui istuc fácere eunuchus pótuit? Py.
ego illum néscio: hoc

Quod fécit, res ipsa índicat:

Virgo ípsa lacrumat, néque cum rogites, quíd sit au-
det dícere.

Ille áutem bonus vir núsquam apparet. étiam hoc mi-
sera súspicor,

Aliquíd domo abeuntem ábstulisse. Ph. néqueo mi-
rarí satis,

Quo hinc ille abire ignávus possit lóngius: nisi sí do-
mum

Forte ád nos rediit. Py. víse amabo, númsit. Ph. iam
faxó scies.

Do. Perii, óbsecro tam infándum facinus, méa tu, ne
audiví quidem.

Py. At pól ego amatorés audieram múlierum esse eos
máximos,

Set níl potesse: vérum miserae nón in mentem vé-
nerat:

Nam illum áliquo conclusissem, neque illi cómmisis-
sem vírginem.

ACTVS IV. SCENA IV.

Phaedria. Dorvs. Pýthias. Dorias.

Ph. Exí foras, sceléste: at etiam réstítas,

Fugítive? prodi, mále conciliate. Do. óbsecro. Ph. oh,
Illúc vide, os ut síbi distorsit cárnufex.

Quid huc tibi raditrost? véstis quid mutátíost?

Quid nárras? paulum sí cessassem, Pýthias,

Domí nón offendissem, íta iam adornarát fugam.

Py. Habén hóminem, amabo? Ph. quidni habeam?
Py. o factúm bene.

Dor. Istúc pol vero béne. Py. ubi est? Ph. rogítas?
nón vides?

Py. Videam, óbsecro, quem? **Ph.** hunc scílicet. **Py.**
quis hic ést homo?

Ph. Qui ad vós deductus hódie est. **Py.** hunc oculís suis
Nostrárum numquam quisquam vidit, Phaédria.

Ph. Non vidit? **Py.** an tu hunc crédidisti esse, óbsecro,
Ad nós deductum? **Ph.** námque alium habui némi-
nem. **Py.** au,

Ne cómparandus híc quidem ad illumst. ille erat
Honésta facie et liberali. **Ph.** ita visus est

Dudúm, quia varia véste exornatús fuit:

Nunc eó videtur foédus, quia illam nón habet.

Py. Tace óbsecro: quasi véro paulum intérsiet.

Ad nós deductus hódie est adulescéntulus,

Quem tú videre véro velles, Phaédria.

Hic ést vietus, vétus veterinosús senex,

Colóre stellioníno. **Ph.** hem, quae haec est fábula?

Eo rédiges me, ut, quid émerim egomet, nésciam?

Eho tu, émin ego te? **DOR.** emísti. **Py.** iube mi dénuo

Respóndeat. **Ph.** roga. **Py.** vénisti hodie ad nós?
negat.

At ille álter venit nátus annos sédecim:

Quem sécum adduxit Pármeno. **Ph.** agedum hoc mi
éxpedi

Primum: ístam, quam habes, únde habes vestém? taces?

Monstrum hóminis, non dictúru's? **DOR.** venit Chaérea.

Ph. Meus fráterne? **DOR.** ita. **Ph.** quando? **DOR.** hó-
die. **Ph.** quam dudúm? **DOR.** modo.

Ph. Quicúm? **DOR.** cum Parmenóne. **Ph.** norasne eúm
prius?

DOR. Non. **Ph.** únde fratrem méum esse scibas? **DOR.**
Pármeno

Dicébat eum esse. is mi hánc dedit vestem. **Ph.** óccidi.

DOR. Meam ipse induit. post úna ambò abierúnt foras.

Py. Iám satis credis sóbriam esse me, ét nil mentitám
tibi?

Iám satis certumst vírginem vitiátam esse? **Ph.** age
nunc, bélua,

Crédis huic quod dicat? PY. quid isti crédam? res ipsa indicat.

PH. Cóncede istuc paúlulum audín? étiam nunc paúlum: sat est.

Díc dum hoc rursum, Chaérea tuam véstem detraxít tibi?

DOR. Fáctum. PH. et eam est indútus? DOR. factum.

PH. et pró te huc deductúst? DOR. ita.

PH. Iúppiter magne, ó scelestum atque aúdacem hominem. PY. vaé mihi:

Étiam nunc credés indignis nós esse inrisás modis?

PH. Mírurum ni tu crédis quod iste dicat. quid agam néscio.

Heús negato rúrsus. possumne hódie ego ex te exscúlperé

Vérum? vidistíne fratrem Chaéream? DOR. non. PH. nón potest

Sine malo fatéri, video: séquere hac: módo aít: módo negat.

Óra me. DOR. obsecró te vero, Phaédria. PH. i intro? DOR. eoi eí.

PH. Álio pacto honéste quomodo hinc abscedam néscio; Áctumst siquidem. tú me hic etiam, uébuló, ludificábere?

PY. Párménonis tám scio esse hanc téchnam, quam me vívere.

Do. Síe est. PY. inveniám pol hodie, párem ubi referam grátiam.

Sét nunc quid faciéndum censes, Dórias? DOR. de istác rogas

Vírgine? PY. ita, utrum praédicemne an táceam? DOR. tu pol, si sapis,

Quód scis nescis, néque de eunucho, néque de vitio vírginis.

Hác re et te omni tírba evolves, ét illi gratum féceris.

Íd modo dic, abisse Dorum. PY. ita fáciam. DOR. set videón Chrémeu?

Tháís iam aderit. PΥ. quid ita? DOR. quia, cum inde
ábeo, iam tum incéperat

Túrba inter eos. PΥ. áufer aurum hoc: égo scibo³ ex
hoc, quid siet.

A C T V S I V. S C E N A V.

CHREMES. PYTHIAS.

CH. Attát data hercle vérba mihi sunt: vícit vinum
quód bibi.

Ac dum áccubabam, quám videbar míhi esse pulchre
sóbrius!

Postquám surrexi, néque pes neque mens sátis suum
officiúm facit.

PΥ. Chremé. CH. quis est? ehem Pýthias: vah, quánto
nunc formósior

Vidére mihi quam dúdum? PΥ. certe tú quidem pól
multo hílarior.

CH. Verbum hercle hoc verum erít, Sine Cerere et
Líbero frigét Venus.

Set Tháís multo me ántevenit? PΥ. ánne abiit iam a
mílite?

CH. Iamdúdum: aetatem. lítes factaé súnt inter eos
máxumae.

PΥ. Nil díxit, tu ut sequeréresese? CH. níl, nisi abiens
mi ínruit.

PΥ. Eho, nóne id sat erat? CH. át nescibam id dícere
illam, nísi quia

Corréxit miles, quód intellexi mínus: nam me extru-
sít foras.

Set eccam ípsam: miror úbi ego huic antevórterim.

A C T V S I V. S C E N A V I.

THAIS. CHREMES. PYTHIAS.

TH. Crédo equidem illum iam ádfuturum, ut íllam a
me eripiát; sine veniat.

(2) ACTVS IV. SCENA VI. 77

Atqui si illam dígito attigerit, óculi illi ilico éffodien-
tur.

Usque adeo illius férre possum inéptiam et magnífica
verba,

Vérba dum sint: vérum si ad rem cóferentur, vá-
pulabit.

Сн. Tháis, ego iam dúdum hic adsum. Тн. o mí Chre-
mes, te ipsum éxpeto.

Scín tu turbam hanc própter te esse fáctam? et adeo
ad te ádtinere hanc

Ómnem rem? Сн. ad me? quí quaeso istuc? Тн.
quía, dum tibi sorórem studeo

Réddere ac restituere, haec atque huíusmodi sum
múlta passa.

Сн. 'Vbi east? Тн. domi apud me. Сн. hém. Тн.
quid est?

Éducta ita uti téque illaque dignumst. Сн. quid ais?
Тн. íd quod res est.

Hánc tibi dono dó, neque repeto pró illa quicquam abs
té preti.

Сн. Et habétur et referétur; Thais, íta uti merita es,
grátia.

Тн. Át enim cave, ne prius, quam hanc a me accípias,
amittás, Chreme:

Nam haéc east, quam miles a me ví nunc ereptúm
venit.

Abi tú, cistellam, Pýthias, domo éffer cum monuméntis.

Сн. Viden tu illum, Thais? Рч. úbi sitast? Тн. in
risco. odiosa céssas?

Сн. Militem secum ad te quantas cópias addúcere?

Áttat. Тн. nun formídulosus óbsecro es, mi homo?
Сн. ápagesis.

Égon formídulosus? nemo est hóminum qui vivát,
minus.

Тн. Átque ita opust. Сн. ah, métuo qualem tú me esse
hominem existumes.

TH. Ímmo hoc cogitáto: quicum rēs tibi est, peregrínus est:

Minus potens quam tú, minus notus, minus amicorum híc habens.

CH. Scío istuc. set tu quód cavere póssis, stultum admitterest.

Málo ego nos prospicere, quam hunc ulcisci accepta iniúria.

Tú abi: atque obserā óstium intus, dúm ego hinc transcurro ád forum:

Vólo ego adesse hic ádvocatos nóbis in turba hác. **TH.** mane.

CH. Mélius est. **TH.** mane. **CH.** omítte, iam adero. **TH.** níl opus est istis, Chreme.

Hóc modo dic, sorórem esse illam tuam: ét te parvam vírginem

Ámisisse: nunc cognosse. sígna ostende. **PY.** adsúnt. **TH.** cape.

Sí vim faciet, in ius ducito hóminem: intellextín? **CH.** probe.

TH. Fác animo haec praesénti ut dicas. **CH.** fáciam. **TH.** attolle pállium.

Pérrí, huic ipsi est ópus patrono, quém defensorém paro.

ACTVS IV. SCENA VII.

THRASO. GNATHO. SANGA. CHREMES. THAIS.

THR. Hancine ego ut contuméliam tam insígnem in me accipiám, Gnatho?

Morí me satiust. Símalio, Donáx, Syrisce, séquimini. Primum aédís expugnabo. **GN.** recte. **THR.** vírginem eripiám. **GN.** probe.

THR. Male múlcabo ipsam. **GN.** púlchre. **THR.** in médium huc ágmen cum vectí, Donax;

Tu, Símalio, in sinístrum cornu; tú, Syrisce, in dextorum.

(6) ACTVS IV. SCENA VII. 79

Cedo álios: ubi centúriost Sanga, et mánipulus furum?

SA. éccum adest.

THR. Quid ignáve? peniculón pugnare, qui istum huc portes, cógitas?

SA. Egone? imperatoris virtutem nóveram, et vim militum:

Sine sánguine hoc non pósse fieri: qui abstergerem vólnera?

THR. Vbi álii? SA. qui, malum, álii? solus Sáunio servát domi.

THR. Tu hosce ínstrue: ego ero póst principia: inde ómnibus signúm dabo.

GN. Illúc est sapere: ut hósce instruxit, ípsus sibi cavít loco.

THR. Idem hóc iam Pyrrhus fáctitavit. CH. víden tu, Thais, quam híc rem agit?

Nimírum consilium illud rectumst de ócludendis aédibus.

TH. Sané, qui tibi nunc vír videtur ésse, hic nebulo mágnus est:

Ne métuas. THR. quíd vidétur? GN. fundam tibi nunc nimis vellém dari,

Vt tu illos procul hinc éx occulto caéderes: facerént fugam.

THR. Sét eccam Thaidem ípsam video. GN. quám mox inruimús? THR. mane;

Ómnia prius éxperiri, quam árma, sapientém decet.

Quí scis an quae iúbeam sine vi fáciat? GN. di vóstrám fidem,

Quánti est sapere? núnquam accedo quin abs te abeam dóctior.

THR. Tháis, primum hoc míhi responde: cúm tibi do istam vírginem,

Dixtin hosce míhi dies soli dáre te? TH. quíd tum póstea?

THR. Rógitas? quae mi ante óculos coram amátorem adduxti tuum:

Quid cum illoc agás? et cum eo clám te subduxít mihi.

TH. Lúbuit. THR. Pamphilam érgo huc redde, nísi si mavis éripi.

CH. Tibi illam reddat, aút tu eam tangas? ómnium.

GN. ah quid agís? tace.

THR. Quid tu tibi vís? égo non tangam meám? CH. tuam autem, fúrcifer?

GN. Cáve sis: nescis cui maledicas núnc viro. CH. non tu húnc abis?

Scín tu ut tibi res se hábeat? si quicquam hódie hic turbae coéperis,

Fáciam ut huius loci dieique meique semper mémineris.

GN. Míseret tui me, qui húnc tantum hominem fácias inimicúm tibi.

CH. Diminuam ego capút tuum hodie, nísi abis. GN. ain veró canis?

Sícine agís? THR. quis tú homo es? quid tibi vís? quid cum illa rei tibi est?

CH. Scíbis: principio éam esse dico líberam. THR. hem. CH. civem Átticam. THR. hui.

CH. Meám sororem. THR. os dúrum. CH. miles, núnc adeo edicó tibi,

Né vim facias úllam in illam. Tháis, ego eo ad Sóphronam

Nútricem, ut eam addúcam, et signa osténdam haec. THR. tun me próhibeas,

Meám ne tángam? CH. próhibebo inquam. GN. audín tu? hic furti se ádligat:

Sátis tibi est? THR. idem hoc tú ais, Thais? TH. quaére qui respóndeat.

THR. Quid nunc agimus? GN. quín redimus: iam haéc tibi aderit súpplicans

Ultro. THR. credín? GN. ínmo certe: nóvi ingenium múlierum:

Nólunt ubi velis: ubi nolís cúpiunt ultro. THR. béne putas.

GN. Iám dimitto exércitum? THR. ubi vis. GN. Sánga,
ita ut fortis decet

Míletes, domí focique fác vicissim ut mémineris.

SA. Iámdudum animus ést in patinis. GN. frúgi es.
THR. vos me hac séquimini.

ACTVS V. SCENA I.

THAIS. PYTHIAS.

TH. Pergín, scelesta, mécum perplexé loqui?

Scio, néscio, abiit, aúdivi, ego non ádfui.

Non tu ístuc mihi dictúra aperte es, quícquid est?

Virgó conscissa véste lacrumans ópticet;

Eunúchus abiit: quámobrem? quid factúmst? taces?

PY. Quid tibi ego dicam mísera? illum eunuchúm
negant

Fuisse. TH. quis fuit ígitur? PY. iste Chaérea.

TH. Qui Chaérea? PY. iste ephébus frater Phaédriae.

TH. Quid ais venefica? PY. átqui certo cómperi.

TH. Quid is óbsecro ad me, aut quámobrem adductust?

PY. néscio:

Nisi amásse credo Pámphilam. TH. hem, mísera óccidi,
Infélix, si quidem tu ístaec vera praédicas.

Num id lácrumat virgo? PY. id opínor. TH. quid ais,
sácrilega?

Istúciñe intermináta sum hinc abiéns tibi?

PY. Quid fácerem? ita ut tu iústi, soli créditoast.

TH. Scelésta ovem lupó commisi. díspudet,

Sic míhi data esse vérba. quid illuc hóminis est?

PY. Era méa tace, tace óbsecro, salvaé sumus:

Habémus hominem ipsum. TH. úbi is est? PY. hem
ad sínisteram.

Viden? TH. vídeo. PY. comprehéñdi iube, quantúm
potest.

TH. Quid illó faciemus, stúlta? PY. quid faciás, rogas?

Vide amábo, si non, cum áspicias, os ínpudens

Vidétur. TH. non. PY. tum quae eius confidéntiast?

ACTVS V. SCENA II.

СНАБРЕА. ТНАИС. РУТНΙΑС.

Сн. Aput Antiphonem utérque, mater ét pater,
 Quasi dédita opera, dómi erant, ut nulló modo
 Introíre possem, quin viderent me. ínterim
 Dum ante óstium sto, nótus mihi quidam óbviam
 Venít. ubi vidi, ego me ín pedes quantúm queo
 In áugiportum quóddam desertum; índe item
 In áliud, inde in áliud: ita misérrimus
 Fui fugitando, né quis me cognósceret.
 Set éstne haec Thais, quám video? ipsast. haéreo.
 Quid fáciam? quid mea ántem? quid faciét mihi?
 Тн. Adeámus. bone vir Dóre salve: dic mihi,
 Aufúgistin? Сн. era, fáctum, Тн. satin id tibi placet?
 Сх. Non. Тн. crédin te ínpune hábiturum? Сн. unam
 hanc nóxiam
 Amítte: si aliam admisero unquam, occídito.
 Тн. Num meám seevitiam véritu's? Сн. non. Тн.
 non? quid igitur?
 Сн. Hanc métui, ne me criminaretúr tibi.
 Тн. Quid féceras? Сн. paulúm quid. Рх. cho pau-
 lum ínpudens.
 An paulum hoc esse tibi videtur, vírginem
 Vitiáre civem? Сн. meám conservam crédidi.
 Рх. Conservam? vix me cóntineo quin ínvolem in
 Capillum. monstrum; etiam últro derisum ádvenit.
 Тн. Abin hinc insana? Рх. quid ita? vero débeam
 Credo ísti quicquam fúrcifero, si id fécerim:
 Praesértim cum se sérvum fateatúr tuum?
 Тн. Missa haéc faciamus. nón te dignum, Chaérea,
 Fecísti: nam si ego digna hac contumélia
 Sum máxume, at tu indignus qui facerés tamen.
 Neque édepol, quid nunc cónsili capiám, scio
 De vírgine istac: ita conturbastí mihi
 Ratiónes omnis, út tam ne possím suis,

Ita ut aequum fuerat, itaque ut studui, tradere:

Vt solidum parerem hoc mi beneficium, Chaerea.

СН. At nunc dehinc spero aeternam inter nos gratiam

Fore, Thais. saepe ex huiusmodi re quapiam et

Malo ex principio magna familiaritas

Conflatast. quid si hoc quispiam voluit deus?

ТН. Equidem pol in eam partem accipioque et volo.

СН. Immo ita quaeso. unum hoc scito; contumeliae

Non me fecisse causa, set amoris. ТН. scio.

Et pol propterea magis nunc ignosco tibi.

Non adeo inhumano ego sum ingenio, Chaerea,

Neque ita imperita, ut quid amori valeat, nesciam.

СН. Te quoque iam, Thais, ita me di bene ament, amo.

РУ. Tum pol ab istoc tibi, era, cavendum intellego.

СН. Non ausim. РУ. nil tibi quicquam credo. ТН.

desinas.

СН. Nunc ego te in hac re mi oro ut adiutrix sis,

Ego me tuae commendo et committo fidei:

Te mihi patronam capio, Thais: te obsecro:

Emoriar, si non hanc uxorem duxero.

ТН. Tamen si pater quid. СН. ah volet, certo scio:

Civis modo haec sit. ТН. paululum opperier

Si vis, iam frater ipse hic aderit virginis;

Nutricem aduersitum iit, quae illam aluit parvolam:

In cognoscendo tute ipse aderis, Chaerea.

СН. Ego vero maneo. ТН. visne interea, dum venit,

Domu opperiamur potius, quam hic ante ostium?

СН. Immo percipio. РУ. quam tu rem actura obse-
cro es?

ТН. Nam quid ita? РУ. rogitas? hunc tu in aedis
cogitas

Recipere posthac? ТН. cur non? РУ. crede hoc meae
fidei,

Dabit hic pugnam aliquam denuo. ТН. au, tace ob-
secro.

РУ. Parum perspexi eius mihi videre audaciam.

СН. Non faciam, Pythias. РУ. non pol credo, Chaerea

Nisi si commissum nón erit. CH. quin, Pýthias,
 Tu mé servato. PY. néque pol servandúm tibi
 Quicquám dare ausim, néque te servare: ápage te.
 TH. Adest óptume ipse fráter. CH. perii hercle: óbsecro
 Abeámus intro, Tháis: nolo me ín via
 Cum hac véste videat. TH. quámobrem tandem? an
 quía pudet?
 CH. Id ípsum. PY. id ípsum? vírgo vero. TH. i praé,
 sequor.
 Tu istíc manc, ut Chremem íntroducas, Pýthias.

ACTVS V. SCENA III.

PYTHIAS. CHREMES. SOPHRONA nutrix.

PY. Quid, quíd venire in méntem nunc possit mihi?
 Quidnam qui referam sácrilego illi grátiam,
 Qui hunc súpposivit nóbis? CH. move vero ócius
 Te, nútrix. SO. moveo. CH. vídeo, set nil prómoves.
 PY. Iamne óstendisti sígna nutrici? CH. ómnia.
 PY. Amábo, quid aít? cógnoscitne? CH. ac mémoriter.
 PY. Bene édepol narras: nam illi faveo vírgini.
 Ite íntro; iamdudum éra vos exspectát domi.
 Virúm bonum eccum Pármemonem incédere
 Videó: vide ut otíósus it, si díis placet.
 Speró me habere, qui hunc excruciem meó modo.
 Iho íntro de cognítione ut certúm sciam:
 Post éxco, atque hunc pérterrebo sácrilegum.

ACTVS V. SCENA IV.

PARMENO., PYTHIAS.

PA. Revíso, quidnam Chaérea hñc rerúm gerat.
 Quod si ástu rem tractávit, di vostrám fidem,
 Quantam ét quam veram laúdem capiet Pármeno?
 Nam ut míttam, quod eí amórem difficíllimum et
 Caríssimum, a meretríce avara vírginem
 Quo amábat, cum conféci sine moléstia,

Sine sump̄tu, sine disp̄ndio: tum hoc álterum,
 Id vérost quod ego mihi puto palmárium
 Me répperisse, quó modo adulesc̄ntulus
 Meretricum ingenia et móres posset nóscere,
 Matúre ut cum cognórit, perpetuo óderit.
 Quae d̄um foris sunt, níl videtur m̄ndius,
 Nec mágis compositum quicquam, nec magis élegans:
 [Quae, c̄um amatore c̄um cenant, ligúrriunt.]
 Harum videre inlúviem, sordes, inopiam;
 Quam inhonestae solae sint domi atque avidae cibi;
 Quo pácto ex iure hesterno panem atrum vorent;
 Nosse om̄nia haec salúti est adulesc̄ntulis.
 PY. Ego pól te pro istis dictis et factis, scelus,
 Vlsc̄scar; ut ne inpúne nos inlúseris.
 Pró deum fidem, fácinus foedum! o infélicem adu-
 lesc̄ntulum!
 Ó scelestum Pármenonem, qui istum huc adduxit!
 PA. quid est?
 PY. Miseret me: itaque ut né viderem, mísera huc
 effugí foras,
 Quae futura exémp̄la dicunt in eum indigna. PA. o
 Lúppiter.
 Quae illaec turbast? númnam ego perii? adíbo. quid
 istuc, Pýthias?
 Quid ais? in quem exémp̄la fient? PY. rógitas, au-
 dacíssime?
 Pérdidisti istum quem adduxti pro eúnúcho adule-
 sc̄ntulum,
 Dúm studes dare vérba nobis. PA. quid ita? aut quid
 factúmst? cedo.
 PY. Dícam: virginem istam, Thaidi hódie quae donó
 datast,
 Scís eam civem hinc ésse? et fratrem eii ésse adpri-
 me-nóbilem?
 PA. Néscio. PY. atqui sic inventast: éam iste vitiavit
 miser.
 Ille ubi id rescívit factum fráter violentíssimus,

PA. Quidnam fecit? PY. cónligavit primum eum miseris modis.

PA. Cónligavit? PY. ét quidem orante, út ne id faceret, Tháide.

PA. Quid ais? PY. nunc mináatur porro sése id quod moechis solet:

Quód ego numquam vidi fieri, néque velim. PA. qua audácia

Tántum facinus áudet? PY. quid ita tántum? PA. an non hoc máximumst?

Quis homo umquam pro moécho viditín domo meretricia

Préndi quemquam? PY. néscio. PA. at ne hoc nésciatis, Pýthias;

Dico, edico vóbis, nostrum esse illum erilem fílium. PY. hem,

Óbsecro an is est? PA. né quam in illum Tháis vim fieri sinat.

Átque adeo autem cúr non egomet intro eo? PY. vide, Pármeno,

Quíd agas, ne neque illi prosis, ét tu pereas: nam hóc putant,

Quícquid factumst, á te esse ortum. PA. quid igitur faciám miser?

Quídve incipiam? ecce áutem video rúre redeuntém senem:

Dícam huic, an non dicam? dicam hercle: étsi mihi magnúm malum

Scio paratum: sét necesse est: húic ut subveniát. PY. sapis.

Égo abeo intro: tu isti narra omne órdine, ut factúm siet.

ACTVS V. SCENA V.

LACHES. PARMENO.

LA. Ex meó propinquo rúre hoc capio cómmodi:
Neque agrí neque urbis ódium me umquam pércipit.

Vbi sátias coepit fieri, commuto locum.

Set estne ille noster Pármeno? et certe ípsus est.

Quem praéstolare, Pármeno, hic ante óstium?

PA. Quis homóst? ehem, salvom te ádvenisse gaúdeo.

LA. Quem praéstolare? PA. périi: lingua haerét metu. LA. hem,

Quid est quód tu trepidas? sátine salve? dic mihi.

PA. Ere, primum te arbitrári id quod res ést velim:

Quicquid huius factumst, cúlpa non factúmst mea.

LA. Quid? PA. récte sane intérrogasti. opórtuit

Rem praénarrasse me. émit quendam Phaédria

Eunúchum, quem dono huic daret. LA. cui? PA. Tháidi.

LA. Emit? perii hercle. quánti? PA. vigintí minis.

LA. Actúmst. PA. tum quandam fídicinam amat hinc Chaérea. LA. hem,

Quid? ámat? an iam scit ille quid meretrix siet?

An in ástu venit? áliud ex alió malum.

PA. Ere né me spectes: me ímpulsore haec nón facit.

LA. Omítte de te dicere. ego te, fúrcifer,

Si vivo. set istuc quicquid est, primum éxpedi.

PA. Is pro illo eunucho ad Tháidem huc dedúctus est.

LA. Pro eunúchon? PA. sic est. hunc pro moeCHO póstea

Comprehéndere intus, ét constrinxere. LA. óccidi.

PA. Audáciam meretricum specta. LA. uúmquid est

Aliúd mali damnive quod non dixeris

Reliquom? PA. tantum est. LA. céssó huc introrúm-
pere?

PA. Non dúbium est quin mi mágnum ex hac re sít malum:

Nisi quia necessum fúit hoc facere. id gaúdeo

Proptér me hisce aliquid ésse eventurúm mali:

Nam iámdiú aliquam caúsam quaerebát senex,

Quamobrem áliquid aegre fáceret iis: nunc répperit.

ACTVS V. SCENA VI.

PYTHIAS. PARMENO.

Py. Numquam édepol quicquam iámdiu quod mágis
vellem evenire

Mi evénit, quam quod módo senex intro ad nos venit
érrans.

Mihi sólae ridiculó fuit, quae quíd timeret scíbam.

PA. Quid hoc aútemst? Py. nunc id pródeo, ut con-
véniam Parmenónem.

Set ubi óbsecro est? PA. me quaérit haec. Py. atque
éccum video: adíbo.

PA. Quid ést, inepta? quíd tibi est? quid rídes? per-
gin? Py. périi:

Deféssa iam sum mísera te ridéndo. PA. quid ita?
Py. rógitas?

Numquám pol hominem stúltiorem vídi, nec ví-
débo. ah,

Non póssum satis narráre quos praebúeris ludos íntus.

At étiam primo cállidum ac disertum credidi hóminem.

Quid? ílicone crédere ea quae díxi, oportuít te?

An poénitebat flágití, te auctóre quod fecisset

Aduléscens, ni miserum ínsuper etiám patri indicáres?

Nam quíd illi credis túm animi fuisse, ubi vestem
vidit

Illam ésse eum indutám pater? quid? iám scis te
perisse?

PA. Hem quíd dixisti, péssuma? an mentíta es? etiam
rídes?

Itan lépidum tibi visum ést, scelus, nos ínridere?

Py. nímium.

PA. Siquidem istuc inpune hábueris. Py. verúm. PA.
reddam hercle. Py. crédo.

Set in diem istuc, Pármeno, est fortásse, quod mináre.

Tu iám pendebris, stúlte, qui adulescéntulum nobilitas

Flagítiis, et patri índicas: utérque exempla in te édent.

(22) ACTVS V: SCENA VII. VIII. 89

PA. Nullús sum. PY. hic pro illo múnere tibi honós
est habitus: ábeo.

PA. Egomét meo indició miser, quasi sórex, hodie
périi.

ACTVS V. SCENA VII.

GNATHO. THRASO.

GN. Ouid nunc? qua spe, aut quó consilio huc ímus?
quid coeptás, Thraso?

TH. Égone? ut Thaidí me dedam, et fáciam quod
iubeát. GN. quid ais?

TH. Quí minus quam Herculés servivit Ómphalae?
GN. exemplúm placet.

Vtinam tibi commítigari vídeam sandalió caput.
Sét fores crepuérunt ab ea. TH. périi. quid hoc au-
témst mali?

Húnc ego numquam videram etiam: quídam hic
properans prósilít?

ACTVS V. SCENA VIII.

CHAEREA. PARMENO. PHAEDRIA. GNATHO. THRASO.

CH. Ó populares, écquis me hodie vívit fortunátior?
Nemo hércle quisquam: nam in me plane dí potesta-
tém suam

Omnem óstendere: cui tam subito tót contigerint
cómmoda.

PA. Quid hic laétus est? CH. o Pármeno mi, o meá-
rum voluptatum ómnium

Invéntor, inceptór, perfector, scin me in quibus sim
gaúdiis?

• Scis Pámphilam meam invéntam civem? PA. audívi.
CH. scis sponsám mihi?

PA. Bene, ita me di ament, fáctum. GN. audin tu, hic
quid ait? CH. tum autem Phaédriae

Meo fratri gaudeo esse amorem omnem in tranquillo:
unast domus.

Thais se patri commendavit: in clientelam et fidem
Nobis dedit se. PA. fratris igitur Thais totast. CH.
scilicet.

PA. Iam hoc aliud est, quod gaudeamus: miles pelle-
tur foras.

CH. Tu frater ubi ubi est fac quam primum haec audiat.
PA. visam domum.

TH. Numquid, Gnatho, tu dubitas quin ego nunc per-
petuo perierim?

GN. Sine dubio opinor. CH. quid commemorem pri-
mum, aut laudem maxime?

Illumne qui mi dedit consilium ut facerem; an me
qui id ausus sum

Incipere; an fortunam conlaudem, quae gubernatrix
fuit;

Quae tot res, tantas, tam opportune in unum conclu-
sit diem;

An mei patris festivitatem et facilitatem? o Iuppiter
Sera obsecro haec bona nobis. PH. di vostram fidem,
incredibilia

Parmeno modo quae narravit. set ubi est frater? CH.
praesto adest.

PH. Gaudeo. CH. satis credo. nihil est Thaide hac,
frater, tua

Dignius quod ametur: ita nostrae omni est faulrix
familiae. PH. hui,

Mihi illam laudas? TH. perii, quanto minus spei est,
tanto magis amo.

Obsecro, Gnatho, in te spes est. GN. quid vis faciam?
TH. perfice hoc,

Precibus, pretio, ut haeream in parte aliqua tandem
apud Thaidem.

GN. Difficile est. TH. si quid conlibitumst, novi te.
hoc si effeceris,

Quóduis donum praémium a me optáto, id optátum
feres.

GN. Ítane? TH. sic erit. GN. si efficio hoc, póstulo
ut tua mihi domus

Té praesente absénte pateat; invocato ut sit locus

Sémper. TH. do fidém futurum. GN. accíngar. PH.
quem ego hic aúdio?

Ó Thraso. TH. salvéte. PH. tu fortásse quae facta hic
sient

Néscis. TH. scio. PH. cur te érgo in his ego cónspi-
cor regiónibus?

TH. Vóbis fretus. PH. scín quam fretus? míles, edicó
tibi,

Sí te in platea offéndero hac post úmquam, quod di-
cás mihi

Álium quaerebam, íter hac habui: périisti. GN. heia,
haut sic decet.

PH. Díctumst. GN. non cognóscó vostrum tám su-
perbum. PH. sic erit.

GN. Prius audite paúcis: quod cum dixero, si plá-
cuerit,

Fácítote. PH. audiámus. GN. tu concéde paulum istúe,
Thraso.

Principio ego vos crédere ambos hóc mi vehementér
volo,

Me húius quicquid fáciam, id facere máxume causá
mea:

Vérum si ídem vóbis prodest, vós non facere inscitiast.

PH. Quid id est? GN. mílitem égo rivalem réci-
piundam cénseo. PH. hem.

CH. Récipiundum? GN. cógita modo. tu hércle cum
illa. Phaedria,

'Vt libenter vívis (et enim béne libenter víctitas)

Quód des paulumst, ét necesse est múltum accipere
Tháidem.

'Vt tuo amori súppeditare póssint sine sumptú tuo

Ómnia haec; magis ópportunus, néc magis ex usú tuo,

Nemo est. ³ principio ét habet quod det: ét dat nemo largius.

Fátuus est, insúlsus, bardus, stértit noctes ét dies:
Néque istum metuas né amet mulier: fácale pellas
úbi velis.

СН. Quid agimus? GN. praetérea hoc etiam, quód ego
vel primúm puto,

Áccipit homo némo melius prórsus neque prolíxius.

СН. Mírur ni illoc hómine quoquo pácto opust. РН.
idem ego árbitror.

GN. Récite facitis. únur etiam vos óro, ut me in vo-
strúm gregem

Récipiatis: sátis diu iam hoc sáxur volvo. РН. réci-
pimus.

СН. Ác libenter. GN. át ego pro isto, Phaédria, et tu,
Chaérea,

Húnc comedendum et ébibendum vóbis propinó. СН.
placet.

РН. Dignus est. GN. Thraso, úbi vis accede. ТН. ób-
secro te quid agimus?

GN. Quid? isti te ignorábant: postquam eis móres
ostendí tuos:

Ét conlaudaví secundum fácta et virtutés tuas,

Ímpetravi. ТН. béne fecistis. grátiam habeo máxumam.

Númquam etiam fui úsquam, quin me omnés amarint
plúrimur.

GN. Díxin ego in hoc ésse vobis Átticam elegántiam?

РН. Níl praeter promíssur est. ite hac. vós valetе,
et plaúdite.

HEAVTON TIMORVMENOS

T E R E N T I .

FABVLAE INTERLOCVTORES.

CHRBMBS senex.
MENEDEMVS senex.
CLITIPHO adulescens.
CLINIA adulescens.
SYRVS servus.
DROMO servus.
BACCHIS meretrix.
ANTIPHILA virgo.
SOSTRATA matrona.
NVTRIX.
PHRYGIA ancilla.

---

*Graeca est Menandru. Acta ludis Megalensib. L.
Cornelio Lentulo L. Valerio Flacco Aedilib. Cu-
rulib. Egit Ambivius Turpio. Modos fecit Flac-
cus Claudi. Acta primum tibiis imparibus. Dein-
de duabus dextris. Actast III. M. Iuventio Ti.
Sempronio Coss.*

P R O L O G V S.

Ne cui sit vestrum mirum, cur partis seni
Poeta dederit, quae sunt adulescentium:
Id primum dicam: deinde quod veni eloquar.
Ex integra Graeca integram comoediam
Hodie sum acturus Heauton timorumenon:
Simplix quae ex argumento facta est duplici.
Novam esse ostendi, et quae esset: nunc qui scripserit,
Et curia Graeca sit, ni partem maximam
Existimarem scire vestrum, id dicerem.
Nunc, quamobrem has partis didicerim, paucis dabo.
Oratorem esse voluit me, non prologum:
Vestrum iudicium fecit: me actorem dedit:
Si hic actor tantum poterit a facundia,
Quantum ille potuit cogitare commode,
Qui orationem hanc scripsit, quam dicturus sum.
Nam quod rumores distulerunt malevoli,
Multas contaminasse Graecas, dum facit
Paucas Latinas: id esse factum hic non negat,
Neque se pigere, et deinde factum iri autumat.
Habet bonorum exemplum: quo exemplo sibi
Licere id facere, quod illi fecerunt, putat.
Tum quod malevolus vetus poeta dictitat,
Repente ad studium se applicasse hunc musicum,
Amicum ingenio fretum, haut naturam suam:
Arbitrium vestrum, vestra existimatio

Valébit. quare omnis vos oratós volo,
 Ne plús iniquúm póssit quam aequúm orátio.
 Facite aéqui sitis: dáte crescendi cópíam,
 Novárum qui spectánda faciunt cópíam;
 Sine vitiis: ne ille pró se dictum exístumet;
 Qui núper fecit sérvó currenti in via
 Dixisse populum: cúr insano sérvíat?
 De illius peccatis plúra dicet, cúm dabit
 Aliás novas; nisi fínem maledictís facit.
 Adéste aequo animo; dáte potestatém mihi
 Statáriam agere ut liceat per siléntium;
 Ne sémpér servos cúrrens, iratús senex,
 Edáx parasitus, sýcophanta autem impudens,
 Avárus leno, adsídue agendi sint mihi
 Clamóre summo, cúm labore máxumo.
 Mea cáusa causam hanc iústam esse animum indúcite,
 Vt áliqua pars labóris minuatúr mihi.
 Nam núnc novas qui scribunt, nil parcúnt seni:
 Si quae laboriósá est, ad me cúrritur:
 Si lenis est, ad álium defertúr gregem.
 In hác est pura orátio. experimini,
 Si númquam avare pretium statui arti meae;
 Et eum esse quaestum in ánimum induxi máximum,
 Quam máxime servíre vostris cómmodis:
 Exémplum statuíte in me, ut adulescéntuli
 Vobis placere stúdeant potius quám sibi.

ACTVS I. SCENA I.

CHREMES. MENBDEMVS, senex.

Quamquam haéc inter nos núper notitia ádmodumst,
 Inde ádeo quod agrum in próxumo hic mercátus es:
 Nec rei fere sane ámplius quicquám fuit:
 Tamén vel virtus túa me, vel vicínitas,
 Quod ego esse in aliqua páte amicitiae puto;
 Facit út te audacter móneam et familiáriter;
 Quod míhi videre praéter aetatém tuam

Facere, et praeter quam res te adhortatur tua.
 Nam pro deum atque hominum fidem, quid vis tibi?
 Quid quaeris? annos sexaginta natus es,
 Aut plus, ut conicio. agrum in his regionibus
 Meliorem neque pretii maioris nemo habet;
 Servos non pluris: proinde quasi nemo siet,
 Ita tute adtente illorum officia fungere.
 Numquam tam mane egrédior, neque tam vesperi
 Domum revortor, quin te in fundo conspicer
 Fodere, aut arare, aut aliquid facere denique.
 Nullum remittis tempus; neque te respicis.
 Haec non voluptati tibi esse, satis certo scio.
 At enim me quantum hic operis fiat, poenitet.
 Quod in opere faciundo operae consumis tuae,
 Si sumas in illis exercendis, plus agas.
 ME. Chremé, tantumne ab re tuast otii tibi;
 Aliena ut cures; ea quae nihil ad te adtinent?
 CH. Homo sum: humani nihil a me alienum puto.
 Vel me monere hoc vel percontari puta:
 Rectumst? ego ut faciam. non est? te ut deterream.
 ME. Mihi sic est usus: tibi ut opus factost, face.
 CH. An cuiquam est usus homini, se ut cruciet? ME.
 mihi.
 CH. Si quid laboris, nollem: set quid istuc mali est?
 Quaeso, quid de te tantum meruisti? ME. oiei.
 CH. Ne lacruma: atque istuc, quicquid est, fac me ut
 sciam.
 Ne retice: ne verere: crede inquam mihi.
 Aut consolando aut consilio aut re iuvero.
 ME. Scire hoc vis? CH. hac quidem causa, qua dixi tibi.
 ME. Dicitur. CH. at istos rastrost interea tamen
 Adpone, ne labora. ME. minime. CH. quam rem agis?
 ME. Sine me, vacivom tempus ne quod dem mihi
 Laboris. CH. non sinam, inquam. ME. ah, non ae-
 quom facis.
 CH. Hui, tam gravis hos quaeso? ME. sic meritumst
 meum.

CÆ. Nunc lóquere. **ME.** filium únicum adulescéntulum
Habeo. ah, quid dixi? habére me? immo habuí,
Chreme:

Nunc hábeam necne incértumst. **CÆ.** quid ita istúo?
ME. scies.

Corintho hic ádvena anus paupércula:
As fíliam ille amáre coepit vírginem,
Prope iam út pro uxore habéret: haec clam me ómnia.
Vbi rém rescivi; coépi non humánitus,
Neque ut ánimum decuit aégrotum adulescéntuli,
Tractáre, set vi et viá pervolgatá patrum:
Cotídie accensábam: hem tibine haec díntius
Licére speras fácere me vivó patre,
Amícam ut habeas própe iam in uxoris loco?
Errás, si id credis, ét me ignoras, Clínia.
Ego té meum esse díci tantispér volo,
Dum quód te dignumst, fácies: set si id nón facis,
Ego, quód me in te sit fácere dignum, invénero.
Nulla ádeo ex re istuc fit, nisi nimio ex ótio.
Ego istúc aetatis, nón amori operám dabam,
Set in Ásiam hinc abii própter pauperiem, átque ibi
Simúl rem et gloriam ármis belli répperi.
Postrémo adeo res rédiit, adulescéntulus
Saepe éadem et graviter aúdiendo, víctus est:
Putávit me et aetáte et benevoléntia
Plus scíre et providere, quam se ipsúm sibi:
In Ásiam ad regem militatum abiit, Chreme.
CÆ. Quid ais? **ME.** clam me est proféctus: mensis
tris abest.

CÆ. Ambo áccusandi: etsi illud inceptúm tamen
Animi ést pudentis signum et non instrénui.

ME. Vbi cómperi ex iis, qui fuere ei cónscii,
Domúm revortor maéstus, atque animó fere
Contúrbato, atque incérto prae aegritúdine.
Adsído: adcurrunt sérví: soccos détrahunt:
Inde álii festináre, lectos stérnere,
Cenam ápparare: pró se quisque sédulo

Faciébant, quo illam míhi lenirent míseriam:
 Vbi vídeo, haec coepi cógitare: hem, tót mea
 Solius solliciti sínt causa, ut me unum éxpleant?
 Ancillae tot me véstiant? sumptús domi
 Tantós ego solus fáciam, qui gnatum únicum,
 Quem páriter uti his décuit aut etiam ámplius,
 Quod illa aétas magis ad haéc utenda idónea est,
 Eum ego hinc eieci míserum iniustitiá mea?
 Maló quidem me dignum quovis députem,
 Si id fáciam. nam usque dum ille vitam illám eolet
 Inopém, carens patria ób meas iniúrias,
 Intérea usque illi dé me suppliciúm dabo,
 Labórans, quaerens, párcens, illi sérvians.
 Ita fácio prorsus: nil relinquo in aédibus,
 Nec vás, nec vestiméntum: conrasi ómnia.
 Ancillas, servos, nisi eos qui opere rústico
 Faciúndo facile sumpsum exsercirént suum,
 Omnis produxi ac véndidi. inscripsi ilico
 Aedis mercede. quási talenta ad quíndecim
 Coégi: agrum hunc mercátus sum: hic me exérceo.
 Decrévi tantispér me minus iniúriae,
 Chremé, meo gnato fácere, dum fiám miser:
 Nec fás esse, ulla mé voluptate hic frui,
 Nisi ubi ille huc salvos rédierit meus párticeps.
 CR. Ingénio te esse in liberos leni puto,
 Et illum óbsequentem, síquis recte aut cómmode
 Tractáret. verum néque illum tu satis nóveras,
 Nec te ille; hoc quod fit, úbi non vere vívitur.
 Tu illúm numquam ostendisti quanti pénderes,
 Nec tibi illest credere aúsus quae est aequóm patri.
 Quod si ésset factum, haec numquam evenissént tibi.
 ME. Ita réb est, fateor: péccatum a me máximumst.
 CH. Menedéme, at porro récte spero, et illúm tibi
 Salvom ádfuturum esse hic confido própeditem.
 ME. Vtinam ita di faxint. CR. fácient. nunc si est
 cóminodum,
 Dionýsia hic sunt hódie: aput me síis volo.

100 HEAVTON TIMORVMENOS (111)

ME. Non pòssum. CH. cur non? quaéso tandem ali-
quántulum

Tibi párcce: idem absens fácere te hoc volt fílius.

ME. Non cónvenit, qui illum ád laborem hinc pépu-
lerim,

Nunc me ípsum fugere. CH. sícine est senténtia?

ME. Sic. CH. béne vale. ME. et tu. CH. lácrumas
excussit mihi,

Miserétque me eius: sét ut diei témpus est,

Monére oportet me hunc vicinum Phániam,

Ad cénam ut veniat: ibo, visam si domi est.

Nihil ópus fuit monitóre: iam dudúm domi

Praesto áput me esse aiunt; égomet convívás moror.

Ibo ádeo hinc intro. sét quid crepuerúnt fores

Hinc á me? quisnam egreditur? huc cóncessero.

ACTVS I. SCENA II.

CLITIPHO adolescens. CHREMES.

Nihil adhuc est, quód vereare, Clínia: haut quaquam
étiam cessant:

Ét illam simul cum núntio tibi ádfuturam hodié scio.

Próin tu sollicitúdinem istam fálsam, quae te excrúciat,
mittas.

CH. Quicum loquitur filius?

CL. Páter adest, quem vólui: adibo. páter, opportune
ádvénis.

CH. Quid id est? CL. hunc Menedémum postin nó-
strum vicinúm? CH. probe.

CL. Huic filium scis ésse? CH. audivi esse: in Asia.

CL. non ést, pater:

Áput nós est. CH. quid ais? CL. ádvénientem, e návi
egredientem, ilico

Abdúxi ad cenam: nám mihi cum eo iam inde usque
a puéritia

Fuit sémpér familiáritas. CH. voluptátem magnam
núntias.

Quam véllem Menedemum invitatum, ut nóbiscum
esset ámplius:

Vt hánc laetitiam néc opinanti primus obiicerem eí
domi.

Atque étiam nunc satis témpori est. CL. cave fáxis;
non est ópus, pater.

CH. Quaprópter? CL. quia enim ineértumst etiam,
quíd se faciat. módo venit.

Timet ómnia, patris íram, et animum amícae se erga
ut sit suae.

Eam míseré amat: proptér eam haec turba atque ábi-
tio evenit. CH. scio.

CL. Nunc sérvolum ad eam in úrbem misit, ét ego
nostrum uná Syrum.

CH. Quid nárrat? CL. quíd ille? míserum se esse.
CH. míserum? quem minus créderest?

Quid réliquist, quin hábeat quae quidem in hómine
dicuntúr bona?

Paréntis, patriam incólumem, amicos, génus, cogna-
tos, diúitias:

Atque haéc perinde súnť ut illius ánimus, qui ea pós-
sidet:

Qui uti scit, ei bona; illi, qui non útitur recté, mala.

CL. Immo ille fuit senex importunus sémpér; et nunc
nil magis

Vereór, quam ne quid in illum iratus plús satis faxit,
pater.

CH. Illéne? set reprimám me: nam in metu ésse
hunc, illi est útile.

CL. Quid túte tecum? CH. dicam. ut ut erat, mán-
sum tamen opórtuit.

Fortásse aliquantum iniquier erat praéter eius lubí-
dinem:

Paterétur: nam quem férret, si paréntem non ferrét
suum?

Huncine erat aequom ex illius more, an illum ex hu-
ius vívere?

Et quód illum insimulant dúrum, id non est. nám
parentum iniúriæ

Vniúsmodi sunt férme; paulo qui ést homo tolerábilis.
Scortári crebro nólunt; nolunt crébro convivárier:
Præbént exigue súmptum: atque hæc sunt tåmen ad
virtutem ómnia.

Verum ánimus ubi semél se cupiditåte devinxít mala,
Necesse est, Clitiphó, consilia cónsequi consimilia. hoc
Scitúmst, periculum ex áliis facere, tibi quid ex usú siet.
CL. Ita crédo. CH. ego ibo hinc íntro, ut videam nó-
bis cenæ quíd siet.

Tu, ut témpus est diéi, vide sis né quo hinc abeas
lóngius.

ACTVS II. SCENA I.

CLITIPHO.

Quam iníqui sunt patrés in omnis ádulescentis iúdicés!
Qui æquom ósse censent nós iam a pueris ilico nasci
senes;

Neque illárum ad fines ésse rerum, quas fert adule-
scéntia.

Ex suá libidiné moderantur, núnc quæ est, non quæ
olim fuit.

Mihi si úmquam filiús erit, ne ille fáçili me utetúr
patre:

Nam et cógnoscendi et ignoscendi dábitur peccati locus:
Non út meus, qui mihi per alium osténdit suam sen-
téntiam.

Perii: ís mi, ubi adbibít plus paulo, súa quæ narrat
fáçinora?

Nunc aít: periculum ex áliis facito, tibi quid ex usú siet.

Astútus: ne ille hant scít, quam mihi núnc súrdo nar-
ret fábulam.

Magis núnc me amicæ dicta stimulant, Dá mihi, at-
que adfér mihi:

Cui quód respondeám nil habeo: néque me quisquam
est míserior.

Nam hic Clínia, etsi is quóque suarum rerum sat agi-
tát, tamen

Habét bene et pudíce eductam, ignáram artis mere-
triciae.

Meást petax, procáx, magnífica, sumpuosa, nóbilis.

Tum quód dem ei, rectest: nám nihil esse míhi reli-
giost dicere.

Hoc égo mali non pridem inveni: néque etiamdum
scít pater.

A C T V S II. S C E N A II.

CLINIA. CLITIPHO.

Si míhi secundae res de amore méo essent, iam du-
dúm scio

Venisset: set vereór, ne mulier me ábsente hic cor-
rupta sit.

Concurrunt multa, opínionem hanc quaé míhi ánimo
exaúgeant:

Occásio, locus, aétas, mater, cuius sub imperiost, mala:

Cui nil iam praeter pretium dulcest. CLIT. Clínia.

CLIN. ei miseró míhi.

CLIT. Etiám caves, ne videat forte hic te á patre ali-
quis éxiens?

CLIN. Faciám: set nescio quíd profecto mi ánimus
praesagit mali.

CLIT. Pergin istuc prius diiúdicare, quám scias quíd
rei siet?

CLIN. Si nil mali esset, iam híc adesset CLIT. iam
áderit. CLIN. quando istuc iam erit?

CLIT. Non cógitas hinc lóngule esse? et nósti mores
múlierum:

Dum móliuntur, dúm conantur, ánnus est. CLIN. o
Clitipho,

Timeó. CLIT. respira: eccúm Dromonem cúm Syro
una: adsúnt tibi.

ACTVS II. SCENA III.

SYRVS, DROMO, servi. CLINIA. CLITIPHO.

Ain tu? DR. sic est: vérum̄ interea dúm sermones
caédimus,

Íllae sunt relictæ. CLIT. mulier tibi adest; audin,
Clínia?

CLIN. Égo vero audió nunc demum et vivo et valeo,
Clítipho.

SY. Mínime mirum: adeo impeditæ sún̄t: ancillarúm
gregem

Dúcunt secum. CLIN. périi, unde illi sún̄t ancillæ?
CLIT. mén rogas?

SY. Nón oportuit relictas: pórtant quid rerum? CLIN.
éi mihi.

SY. Aúrum, vestem: et vésperscit, ét non noverúnt
viam.

Fáctum a nobis stúlte est. abi dum tú, Dromo, illis
óbviam:

Própere: quid stas? CLIN. vaé misero mi, quánta de
spe décidi.

CLIT. Qui istuc? quae res té sollicitat aútem? CLIN.
rogitas quid siet?

Viden tu? ancillas, aúrum, vestem, quám ego cum
una ancillula

Hic reliqui: unde ésse censes? CLIT. váh, nunc dé-
mum intéllego.

SY. Dí bñni quid túrbaest? aedes nóstræ vix capiént,
scio.

Quíd comedent? quíd ébibent? quíd séne erit nostro
miserius?

Sét eccos video quós voleham. CLIN. o Iúppiter, ubi-
nam ést fides?

Dum ego própter te errans pátria careo démens, tu
intereá loci

Conlócupletasti, Antiphila, te, et me in his descruisti
malis;

Proptér quam in summa infámia sum, et meó patri
minus sum óbsequens.

Cuius núnc pudet me et miseret, qui harum móres
cantabát mihi,

Monuisse frustra, néque eum pótuisse úmquam ab
hac me aspéllere.

Quod támen nunc faciam: túm, cum gratum mi ésse
potuit, nólui.

Nemo ést miserior me. SY. híc de nostvis vérbis errat
videlicet,

Quae hic súmus locuti. CLÍNIA, aliter túum amorem,
atque est, áccipis:

Nam et vítast eadem, et ánimus te erga idem ác fuit;
Quantum éx ipsa re cóniecturam fécimur.

CLIN. Quid est óbsecro? nam míhi nunc nil rerum
ómniúms

Quod málim, quam me hoc fálsó suspicárier.

SY. Hoc primum, ut ne quid huíus rerum ignorés:
anus,

Quae est dicta mater ésse ei antehac, nón fuit:

Ea óbiit mortem: ex ipsa in itere hoc, álterae

Dum nárrat, forte audivi. CLIT. quaenamst áltera?

SY. Mane: hóc quod coepi, primum enarrem, Clítipho:

Post istuc veniam. CLIT. própera. SY. iam primum
ómniúms,

Vbi véntum ad aedis ést, Dromo pultát fores:

Anus quaédam prodit: haéc ubi aperit óstium,

Contínuo hic se intro cóniicit, ego cósequor:

Anus fóribus obdit péssulum, ad lanám redit.

Hic scíri potuit, aut uusquam alibi, CLÍNIA,

Quo stúdio vitam suám te absente exégerit;

Vbi de improviso est interventum múlieri:

Nam ea túm res dedit exístumandi cópiam

Cotidianae vitae consuetúdinem;

Quae, cuiusque ingenium ut sit, declarat máxime.

Texéntem telam stúdiose ipsam offéndimus;

Merliócritér vestitam veste lúgubri,

Eius ánuis causa opínor quæ erat mórtua
 Sine aúro: tum ornatam, ita uti quæ ornantúr sibi;
 Nullá mala re intérpolatam múliebri:
 Capillus sparsus, prómíssus, circúm caput
 Reiectus negligénter, pax. CLIN. Syre mi, óbsecro,
 Ne me in lætitiám frústra coniciás. SY. anus
 Subtémén nebat: præτέρα una ancillula
 Erat; éa texebat úna, pannis óbsita,
 Neclécta, inmunda inlúvie. CLIT. si hæc sunt, Clínia,
 Vera, ita uti credo, quis te est fortunátior?
 Scin hánc, quam dicit sórdidatam et sórdidam?
 Magnum hóc quoque signumst, dóminam esse extra
 nóxiam;

Cum tám negligitur éius internúntia.
 Nam disciplina est iisdem, muerárier
 Ancillas primúm, ad dóminas qui adfectánt viam.
 CLIN. Perge, óbsecro te, et cáve ne falsam grátiam
 Studeás inire. quid ait, ubi me nóminas?
 SY. Vbi dicimus rediisse te, et rogáre uti
 Veniret ad te, múlier telam désinit.
 Continuo, et lacrumis ópplet os totúm sibi:
 Vt fáciie scias désiderio id fieri tuo.
 CLIN. Præ gáudio, ita me di ament, ubi sim néscio:
 Ita tímui. CLIT. at ego nil ésse scibam, Clínia.
 Agedúm vicissim, Síre, dic quæ illast áltera.
 SY. Addúcimur tuam Bácschidem. CLIT. hem, quid?
 Bácschidem?
 Ého sceleste quó illám ducis? SY. quó ego illam?
 ad nos scilicet.
 CLIT. Ád patremne? SY. ad eum ípsum. CLIT. o ho-
 minis impudentem audáciam. SY. heus tu,
 Nón fit sine periclo facinus mágnum et commemo-
 rábile.
 CLIT. Hóc vide: in mea vita tu tibi laúdem is quaesi-
 túm, scelus?
 'Vbi si paululúm modo quid te fúgerit, ego périerim.

Quid illa facias? SY. át enim. CLIT. quid enim? SY. si sinis, dicó. CLIN. sine.

CLIT. Síno. SY. ita res est haéc nunc, quasi cum. CLIT. quás, malum, ambagés mihi Narrare occipít? CLIN. Syre, verum hic dicit: mitte. ad rém redi.

SY. Énimvero reticére nequeo: múltimodis iniúrin's, Clítiphó, neque férrí potis es. CLIN. áudiundum hercle ést, tace.

SY. Vis amare: vis potiri: vis quod des illi, éffici: Túum esse in potiundó periclum nó n vis: haut stulté sapis:

Síquidem id saperest, velle te id quod nó n potest contingere.

Aút haec cum illis súnt habenda, aut illa cum his mitténda sunt.

Hárum duarum cónditionum núnc utram malis, vide: Étsi consilium hóc, quod cepi, réctum esse et tutúm scio.

Nam áput patrem tua amíca tecum sine metu ut sit, cópiast:

Túm quod illi argentum és pollicitus, eádem hac inveniám via:

Quód ut efficerem, orándo surdas iam áuris reddiderás mihi.

Quíd alid tibi vis? CLIT. síquidem hoc fiet. SY. síquidem, experiundó scies.

CLIT. Áge áge, cedo istuc tuúm consilium: quíd id est? SY. adsimulábimus,

Túam amícam huius ésse. CLIT. pulchre: cédo quíd hic faciét sua?

Án ea quoque dicétur huius, si úna haec dedecori ést parum?

SY. Ímmo ad tuam matrem déducetur. CLIT. quíd eo? SY. longunst, Clítiphó,

Si tibi narrem, quámobrem id faciam: véra causa est. CLIT. fábulae:

Nil satis firmi video, quamobrem accipere hunc mi
expediat metum.

Sy. Máne, habeo aliud, si iste est metus, quod ámbo
confiteámini

Sine periclo esse. CLIT. huiusmodi obsecro áliquid
reperi. Sy. máxime:

Ibo óbviám huic; dicam, ut revortatúr domum. CLIT.
hem,

Quid dixti? Sy. ademptum tibi iam faxo omném me-
tum:

In aúrem utramvis ótiose ut dórmias.

CLIT. Quid ágo nunc? CLIN. tune? quód boni —
CLIT. Syre, dic modo

Verum. Sy. áge modo: hodie séro ac nequicquám
voles.

CLIN. Di dánt, fruare, dúm licet: nam néscias —

CLIT. Syre inquam. Sy. perge pórró, tamen istúc ago.

CLIN. Eius sit potestas pósthac an numquám tibi.

CLIT. Verum hércle istuc est: Syre, Syre, inquam,
heus heús, Syre.

Sy. Concáluit: quid vis? CLIT. rédi, redi. Sy. adsum,
dic quid est?

Iam hoc quóque negabis tibi placere. CLIT. immó,
Syre,

Et mé et meum amorem et fámam permittó tibi.

Tu es inlex: nequid áccusandus sis, vide.

Sy. Ridiculum est te istuc me ádmonere, Clitipho:

Quasi ístic mea res mínor agatur, quám tua.

Hic siquid nobis fórté adversi evénerit,

Tibi erúnt parata vérba: huic homini vérbera.

Quaprópter haec res ne útiquam neglectu ést mihi:

Set istúnc exora, ut suam ésse adsimulet. CLIN. scílicet

Factúrum me esse: in eúm res rediit iám locum,

Vt sit necessum. CLIT. mérito te amo, Clinia.

CLIN. Verum illa nequid titubet. Sy. perdoctást probe.

CLIT. At hóc demiror, qui tam facile pótuéris

Persuádere illi, quae solet quos spérnere.

(123) ACTVS II. SCENA III. IV. 109

Sy. In témpore ad eam véni, quod rerum ómniumst
Primúm: nam miserum quéndam offendi ibi mílitem
Eius nóctem orantem: haec árte tractabát virum.

Vt illius animum cúpidum inopia incénderet:
Eadémque ut esset áput te hoc quam gratíssimum.

Set heús tu, vide sis, néquid imprudéns ruas.

Patrém novisti, ad háas res quam sit pérspicax:

Ego te áutem novi, quam ésse soleas ímpotens:

Invérsa verba, evérsas cervicés tuas,

Gemitús, screatus, tússis, risus ábstine.

CLIT. Laudábis. Sy. vide sis. CLIT. tútemet mirábere.

Sy. Set quám cito sunt cónsecutae múlieres?

CLIT. Vbi súnť? cur retines? Sy. íám nunc haec non
ést tua.

CLIT. Scio, áput patrem: at nunc ínterim. Sy. nihiló
magis.

CLIT. Sine. Sy. nón sinam inquam. CLIT. quaéso
paulispér. Sy. veto.

CLIT. Saltém salutare. Sy. ábeas si sapiás. CLIT. eo.

Quid istíc? Sy. manebit. CLIT. o hómínem felicem.
Sy. ámbula.

ACTVS II. SCENA IV.

BACCHIS. ANTIPHILA. CLINIA. SYRVS.

BA. Édepol te, mea Antiphila, laudo et fórtunatam
iú dico,

Íd cum studuisti, ísti formae ut móres consimilés
forent.

Mínimeque, ita me dí ament, miror sí te sibi quisque
éxpetit.

Nám mihi quale ingénium haberes, fúit indicio orátio.

Et cum egomet nunc mécum in animo vitam tuam
considero,

Ómniumque adzó vostrarum, vólguis quae al. se sé-
gregant;

Ét vos esse istiusmodi, et nos nón esse, haut mirábile...

Nam expedit bonis esse vobis; nos, quibuscum est res,
non sinunt:

Quippe forma impulsus nostra nos amatores colunt:

Haec ubi inmutata est, illi suum animum alio confes-
runt;

Nisi prospectum interea a nobis est, desertae vivimus.
Vobis cum uno semel ubi aetatem agere decretumst
viro;

Cuius mos maxime est consimilis vestrum, hi se ad vos
adplicant.

Hoc beneficio utrique ab utrisque vero devincimini;
Vt nunquam ulla amori vestro incidere possit cala-
mitas.

AN. Nescio alias: me quidem semper scio fecisse
sedulo,

Vt ex illius commodo meum compararem commo-
dum. CL. ah.

Ergo, mea Antiphila, tu nunc sola reducem me in
patriam facis:

Nam dum abs te absun, omnes mihi labores fuere quos
cepi, leves,

Praeterquam tui carendum quod erat. SY. credo. CL.
Syre, vix suffero.

Hocine me miserum non licere meo modo ingenium
frui?

SY. Immo, ut patrem tuum vidi, partes diu etiam du-
ras dabit.

BA. Quisnam hic adulescens est, qui intuitur nos? AN.
ah, retine me, obsecro.

BA. Amabo quid tibi est? AN. disperii, perii misera.
BA. quid stupes,

Antiphila? AN. videon Cliniam, an non? BA. quem
vides? CL. salve anime mi.

AN. O mi exspectate Clinia, salve. CL. ut vales?

AN. Salvum advenisse gaudeo. CL. teneone te.

Antiphila, maxime animo exoptatam meo?

SY. Ite intro: nam vos iam dudum expectat senex.

ACTVS III. SCENA I.

CHREMES. MENEDEMVS.

CH. Luciscit hoc iam. cesso pultare ostium
 Vicini? primum ex me ut sciat sibi filium
 Rediisse: etsi adulescentem hoc nolle intellego.
 Verum, cum videam miserum hunc tam excruciarier
 Eius abitu, celem tam insperatum gaudium;
 Cum illi periculi nihil ex indicio siet?
 Haut faciam: nam quod poterò adiutabó senem.
 Item ut filium meum amico atque aequali suo
 Video inservire, et socium esse in negotiis;
 Nos quoque senes est aequum senibus obsequi.
ME. Aut ego profecto ingenio egregio ad miseriam
 Natus sum; aut illud falsumst, quod volgo audio
 Dici, diem adimere aegritudinem hominibus:
 Nam mihi quidem cotidie augescit magis
 De filio aegritudo; et quanto diutius
 Abest, magis cupio tanto, et magis desidero.
CH. Set ipsum foras egressum video; ibo, adloquar.
Menedeme, salve: nuntium adportó tibi,
 Cuius maxime te fieri participem cupis.
ME. Num quidnam de gnato meo audisti, Chreme?
CH. Valet atque vivit. **ME.** ubinamst quaeso? **CH.** apud
 me hic domi.
ME. Meus gnatus? **CH.** sic est. **ME.** venit? **CH.** certe.
ME. Clinia
ME. Meus venit? **CH.** dixi. **ME.** eamus, duc me ad eum,
 obsecro.
CH. Non vólt te scire se redisse etiam: et tuum
 Conspectum fugitat: propter peccatum hoc timet;
 Ne tua duritia antiqua illa etiam adaucta sit.
ME. Non tu ei dixisti, ut essem? **CH.** non. **ME.** quamob-
 rem, Chreme?
CH. Quia pessume istuc in te atque in illum consulis,
 Si te tam leni et victo esse animo ostenderis.

112 HEAVTON TIMORVMENOS (30)

ME. Non pōssum: satis iam, sātis pater durūs fui.

CH. ah,

Vehemēns utramque in pārtē, Menedeme, es nimis,
Aut largitate nīmia aut parsimōnia.

In eādem fraudē ex hāc re atque ex illa incidēs.

Primum ōlim potius quā́m paterere fīlium

Commētare ad muliérculam, quae paúlulo

Tum erat contenta, cuique erant grata ōmnia;

Protérruisti hinc. ea coacta ingrātiis

Postilla coepit victum volgo quaérere.

Nunc cū́m sine magno intértrimento nṓn potest

Habéri, quidvis dā́re cupis. nam, ut tú scias,

Quam ea nū́c instructa pū́lchre ad perniciém siet;

Primū́m iam ancillas sécum adduxit plūs decem,

Onerātas veste atque aúro: satrapa sí siet

Amātor, numquam súfferre eius sumptūs queat:

Nedū́m tu possis. ME. éstne ea intus? CH. sít rogas?

Sensí: nam unam eī́ cēnam atque eius cómitibus

Dedí: quod si iterum míhi sit danda, actū́m siet.

Nam, ut ália oníttam, pýtisando módo míhi

Quid víni absumpsit? Sic hoc, dicens; Ásperum

Pater hóc est; aliud lénius sodés vide:

Relévi dolia ōmnia, omnis sérias:

Omnis sollicitos hábuit: atque haec úna nox.

Quid té futurum cénses, quem adsidue éxedent?

Sic mé di amabunt, út me tuarum míseritumst,

Menedéme, fortunārum. ME. faciat quód lubet:

Sumát, consumat, pérdat, decretū́mst páti,

Dum illū́m modo habeam mécum. CH. si certū́mst

tibi

Sic fácere, illud permágni referre árbitor,

Vt né scientem séntiat te id sibi dare.

ME. Quid fáciam? CH. quidvis pótius quam quod có-
gitas:

Per álium quemvis út des: falli té sinas

Technis per servolum: étsi subsensi id quoque

Illós ibi esse, id ágere inter se clānculum.

Syrus cum illo vestro cónsursurrant, cónferunt
 Consilia ad adulescéntes: et tibi pérdere
 Taléntum hoc pacto satius est, quam illó minam.
 Non nunc pecunia ágitur, set illud quó modo
 Minimó periclo id démus adulescéntulo.
 Nam sí semel tuum ánimum ille intelléxerit,
 Prius próditurum té tuam vitam, ét prius
 Pecúniám omnem, quam ábs te amittas filium: hui,
 Quantam éii fenestram ad néquitiam pateféceris?
 Tibi autem porro ut nón sit suave vivere:
 Nam déteriores ómnes sumus licéntia.

[Quodcumque inciderit in mentem, volet: neque id
 Putabit pravom an rectum sit, quod petet.]

Tu rém perire, et ipsum non poteris pati.

Dare dénégaris: ibit ad illud ilico,

Quo máxime aput te sé valere séntiet,

Abitúrum se abs te esse ilico minitábitur.

ME. Vidére verum, atque ita uti res est, dicere.

CH. Somnum hércle ego hac nocte óculis non vídī
 meis,

Dum id quaéro, tibi qui fílium restítuerem.

ME. Cedo dextram. porro te óro idem ut faciás, Chreme.

CH. Parátus sum. ME. scin, quid nunc facere té volo?

CH. Dic. ME. quód sensisti illós me incipere fállere,

Id út maturent fácere: cupio illi dare,

Quod vólt; cupio ipsum iám videre. CH. operám dabo.

Paulum hóc negoti mi óbstat: Simus ét Crito

Vicini nostri hic ámbigunt de finibus:

Me cépere arbitrum: íbo ac dicam ut díxeram

Operám daturum me, hódie non posse iis dare.

Continuo hic adsum. ME. ita quaéso. di vostrám fidem!

Ita cónparatam esse hómínium naturam ómnium,

Aliéna ut melius videant et diiúdicent,

Quam súa? an eo fit, quia re in nostra aut gaúdio

Sumus praépediti nimio aut aegritódine?

Hic míbi nunc quanto plús sapit, quam egomét míhi?

CH. Dissólvi me, otíósus operam ut tibi darem.

Syrus est apprehendendus atque adhortandus mihi.
 A me nescio quis exit: concede hinc domum,
 Ne nos inter nos consentire sentiant.

ACTVS III. SCENA II.

SYRVS. CHREMES.

SY. Hac illac circumcursa: inveniendum es tamen;
 Argentum; intendenda in senem est fallacia.

CH. Num me fefellit hodie id struere? videlicet
 Ille Cliniae servos tardiusculust,
 Idcirco huic nostro traditast provincia.

SY. Quis hic loquitur? perii. numquam haec audivit?

CH. Syre. SY. hem.

CH. Quid tu istuc? SY. recte. equidem te demiror,
 Chreme,

Tam mane, qui heri tantum biberis. CH. nil nimis.

SY. Nil, narras? visa verost, quod dici solet,

Aquilae senectus. CH. heia. SY. mulier commoda et
 Faceta haec meretrix. CH. sane idem visa est mihi.

SY. Et quidem hercule forma luculenta. CH. sic satis.

SY. Ita non ut olim, set uti nunc, sane bona:

Minimeque miror, Clinia hanc si deperit:

Set habet patrem quendam avidum, miserum, atque
 aridum,

Vicinum hunc: nostin? at quasi is non divitiis

Abundet, gnatus eius profugit inopia.

Scis esse factum ut dico? CH. quid ego ni sciam?

Hominem pistrino dignum. SY. quem? CH. istunc
 servolum

Dico adolescentis. SY. Syre, tibi timui male.

CH. Qui passus est id fieri. SY. quid faceret? CH.
 rogas?

Aliquid reperiret, fingeret fallacias,

Vnde esset adolescenti, amicae quod daret,

Atque hunc difficilem invitum servaret senem.

SY. Garris. CH. haec facta ab illo oportebat, Syre.

Sy. Eho quaeso laudas, qui eros fallunt? **Ch.** in loco
Ego vero laudo. **Sy.** recte sane. **Ch.** quippe qui
Magnarum saepe id remedium aegritudinum est:

Huic iam mansisset unicus gnatus domi.

Sy. Iocón an serio ille haec dicat nescio;

Nisi mihi quidem addit animum, quo lubeat magis.

Ch. Et nunc quid expectat, Syre? an dum hinc deuo

Abigat, cum tolerare illius sumptus non queat?

Nonne ad senem aliquam fabricam fingit? **Sy.** stó-
lidus est.

Ch. At te adiutare oportet adulescentuli

Causa. **Sy.** facile equidem facere possum, si iubes:

Etenim quo pacto id fieri soleat, calleo.

Ch. Tanto hercle melior. **Sy.** non est mentiri meum.

Ch. Fac ergo. **Sy.** at heus tu, facitodum eadem haec
memineris,

Siquid huius simile forte aliquando evenerit,

Vt sunt humana, tunc ut faciat filius.

Ch. Non usus veniet, spero. **Sy.** spero hercle ego
quoque:

Neque eo nunc dico, quo quicquam illum senserim:

Set si quid, nequid; quae sit eius aetas, vides:

Ei ne ego te, si usus veniat, magnifice, Chreme,

Tractare possim. **Ch.** de istoc, cum usus venerit,

Videbimus quod opus sit: nunc istuc age.

Sy. Numquam commodius umquam erum audivi lo-
qui,

Nec cum malefacere crederem mi impunius

Licere. quisnam a nobis egreditur foras?

ACTVS III. SCENA III.

CHREMES. CLITIPHO. SYRVS.

Ch. Quid istuc quaeso? qui istuc mos est, Clitipho?
itaue fieri oportet?

Cl. Quid ego feci? **Ch.** vidin ego te modo manum in
sinum huic meretrici

Insere? SY. acta haec res est. perii. CL. mene?

CH. hisce oculis, ne nega.

Facis adeo indigne iniuriam illi, qui non absteineas manum:

Nam istaec quidem contumelia est:

Hominem amicum recipere ad te, atque eius amicam subigitare.

Vel heri in vino quam immodestus fuisti? SY. factum.

CH. quam molestus!

Vt equidem, ita me di ament, metui, quid futurum denique esset!

Novi ego amantis: animum advertunt graviter, quae non censeas.

CL. At fides mi aput hunc est, nil me istius facturum, pater.

CH. Esto: at certe ut hinc concedas aliquo ab ore eorum aliquantisper.

Multa fert libido: ea prohibet facere tua praesentia.

De me ego facio coniecturam. nemost meorum amicorum hodie,

Aput quem expromere omnia mea occulta, Clitipho, audeam,

Aput alium prohibet dignitas; aput alium ipsius facti pudet;

Ne ineptus, ne protervos videar: quod illum facere credito.

Set nostrum est intelligere; atque utcumque, ubicumque opus est, obsequi.

SY. Quid istic narrat? CL. perii. SY. Clitipho, haec ego praecipio tibi?

Hominis frugi et temperantis functus officium. CL. tace sodes.

SY. Recte sane. CH. Syre, pudet me. SY. credo: neque id iniuria: quin

Mihi molestumst. CL. pergiu? SY. hercle verum dico, quod videtur.

CL. Nónne accedam ad illos? CH. eho quaeso úna
accedúndi via est?

SY. Áctumst: hic prius se índicarit quám ego argen-
tum effécero.

Chremé, vin tu homini stúlto mi auscultáre? CH. quid
faciám? SY. iube hunc

Abire hinc aliquo. CL. quó ego hinc abeam? SY. quó
lubet: da illis locum:

Abi deámbulatum, CL. deámbulatum, quó? SY. vah,
quasi desit locus.

Abi sáne istac, istórsum, quovis. CH. récte dicit,
cénseo.

CL. Di te éradicent, qui istinc me extrudás, Syre.

SY. At tú tibi istas pósthac comprimító manus.

Cénsen vero? quid illum porro crédis facturúm,
Chreme?

Nisi eum, quantum tibi opis di dant, sérvas, castigás,
mones.

CH. Égo istuc curabo. SY. átqui nunc, ere, híc tibi
adservándus est.

CH. Fiet. SY. si sapiás: nam mihi iam minus minus-
que obtémperat.

CH. Quid tu? ecquid de illó, quod dudum técum egi,
egisti, Syre?

Aút est tibi, quod pláceat, an nondum etiam? SY. de
fallácia

Dicis? est: invéni nuper quándam. CH. frugi es.
cédo quid est?

SY. Dícam: verum, ut áliud ex alio incidit. CH.
quidnám, Syre?

SY. Péssuma haec est méretrix. CH. ita vidétur. SY.
immo sí scias.

Váh, vide quod incéptet facinus. Fuit quaedam anus
Corínthia

Hic; huic drachumárum argenti haec mille dederat
mútuum.

CH. Quid tum? **SY.** ea mortuást: reliquit fíliam adu-
lescéntulam.

Éa relicta huic árraboui est pro illo argento. **CH.** in-
téllego.

SY. Hanc secum huc addúxit, nam quae est núnc aput
uxorém tuam.

CH. Quid tum? **SY.** Cliniam órat, sibi ut id núnc det:
illa illi tamen

Póst datum iri mille numum praés sit. **CH.** et praés
sit quidem? **SY.** hui.

Dúbium id est? ego sic putavi. **CH.** quid núnc facere
cógitas?

SY. Égone? ad Menedemum íbo: dicam hanc ésse
captam ex Cária,

Ditem et nobiléem: si redimat, mágnum esse in ea ré
lucrum.

CH. Érras. **SY.** quid ita? **CH.** pió Menedemo núnc
tibi ego respóndeo.

Nón emo. **SY.** quid áis? optata lóquere. **CH.** atqui
nón ést opus.

SY. Nón est opus? **CH.** non hércle vero. **SY.** qui istae,
miror. **CH.** íám scies.

SY. Máne, mane, quid est, quód tam a nobis gráviter
crepuerúnt fores?

ACTVS IV. SCENA I.

SOSTRATA. CHREMES. NVTRIX. SYRVS.

So. Nisi me ánimus fallit, hic profecto est ánulus,
quem ego súspicor:

Is, quicum exposita est gnáta. **CH.** quid volt sibi, Syre,
haec orátio?

So. Quid est? isne tibi vidétur? **Nv.** dixi equidem,
úbi mi ostendisti, ilico,

Eum ésse. **So.** at satis ut cóntemplata módo sis, mea
nutrix. **Nv.** satis.

So. Abi nunc iam intro; atque illa si iam laverit,
mihî nuntia.

Hic ego virum interea opperibor. Sy. te volt: videas
quid velit:

Nescio quid tristis est: non temerest: metuo quid sit.
Ch. quid siet?

Ne ista hercule magno iam conatu magnas uugas di-
xerit.

So. Ehem mi vir. Ch. ehem mea uxor. So. te ipsum
quaero. Ch. loquere quid velis.

So. Primum hoc te oro, ne quid credas me aduersum
edictum tuum

Facere esse ausam. Ch. uin me istuc tibi, etsi incre-
dibile est, credere?

Crede. Sy. nescio quid peccati portat haec purgatio.

So. Meministi me grauidam, et mihi te maximo
opere edicere,

Si puellam parerem, nolle tolli? Ch. scio quid feceris.

Sustulisti. Sy. sic est factum: minor ergo erus da-
mno auctus est.

So. Minime: set erat hic Corinthia anus haut impura:
ei dedi

Exponendam. Ch. o Iuppiter, tantam esse in animo
inscitiam?

So. Perii. quid ego feci? Ch. at rogitas? So. si pec-
cavi, mi Chreme,

Insciens feci. Ch. id quidem ego, si tu neges, certo
scio,

Te inscientem atque imprudentem dicere ac facere
omnia;

Tot peccata in hac re ostendis. nam iam primum, si
meum

Imperium exsequi uoluisses, interemptam oportuit:

Non simulare mortem uerbis, re ipsa spem vitae dare.

At id omitto: misericordia, animus maternus: sino.

Quam bene uero abs te prospectum est! quid uoluisti?
cogita:

Némpe illi annū pródita abs te fília est planíssume,
 Pér te vel uti quaéstum faceret, vél uti venirét palam.
 Crédo, id cogitásti: Quidvis sátis est, dum vivát modo.
 Quid cum illisce agás, qui neque ius néque bonum at-
 que aequóm sciunt?

Mélius, peius, prósit, obsit, nil vident, nisi quód lubet?

So. Mí Chreme, peccávi, fateor: víncor. nunc hoc
 te óbsecro;

Quánto tu me es ánnis gravior, tánto es ignoscéntior:
 'Vt meae stultitiaé iustitia túa sit aliquid praésidi.

Ch. Scílicet equidem istuc factum ignóscam: verum,
 Sóstrata,

Mále docet té méa facilitas múlta. set istuc quicquid
 est,

Quá hoc oceptumst caúsa, eloquere. Sy. ut stúltae
 et miserae omnés sumus

Réligiosae; cum éxponendam dó illi, de digito ánu-
 lum

Détraho: et eum díco ut una cúm puella exponeret;
 Sí moreretur, ne éxpers partis ésset de nostrís bonis.

Ch. Ístuc recte: cónservasti té atque illam. So. hic
 is est ánulus.

Ch. 'Vnde habes? So. quam BÁCchis secum addúxit
 adulescéntulam: Sy. hem.

Ch. Quid ea narrat? So. éa, lavatum dum it, servau-
 dum míhi dedit.

Ánimum non advórti primum: sét postquam aspexi,
 ilico

Cógnovi, ad te exilui. Ch. quid nunc súspicare aut
 invenis

De illa? So. nesció; nisi ex ipsa quaéras, unde hunc
 hábuerit,

Sí potis est reperiri. Sy. interii: plús spei video
 quám volo,

Nóstra est, si ita est. Ch. vívitne illa, cú tu dederas?
 So. nescio.

(48) ACTVS IV. SCENA I. II. 121

CH. Quid renuntiávit olim? So. fécisse id quod iúseram.

CH. Nómen mulierí cedo quod sit, út quaeratur. So. Philtere.

Sy. Ipsa est. mirum ní illa salva est, ét ego perii. CH. Sóstrata,

Séquere me intro hac. So. út praeter spem evénit. quam timuí male,

Né nunc animo ita ésses duro, ut ólim in tollendó, Chreme.

CH. Nón licet hominem ésse saepe ita út volt, si res nón sinit.

Núnc ita tempus fért, mi ut cupiam filiam; olim ní minus.

ACTVS IV. SCENA II.

S Y R V S.

Nisi me ánimus fallit, háut permultum a me áberit infortúnium:

Ita hác re in angustum óppido nunc meae coguntur cópiae:

Nisi áliqua video, ne ésse amicam hanc gnáti resciscát senex.

Nam quód de argento spérem aut posse póstulem me fállere,

Nihil ést: triumpho, sí licet me látere tecto abscédere. Cruciór bolum mihi tántum ereptum tám desubito e

faúcibus.

Quid agam? aut quid comminiscar? ratio de íntegro ineundást mihi.

Nil tám difficilest, quin quaerendo invéstigari póssiet. Quid, si hóc nunc sic incipiam? nihil est. qui, si sic?

tantúndem ago.

At sic opinor. nón potest. immo óptume. euge habeo óptumam.

Retraham hércle opinor ad me idem illud fúgitivum argentúm tamen.

ACTVS IV SCENA III.

CLINIA. SYRVS.

Nullá mihi res postháe potest iam intérvénire tánta,
Quae mi aégritudinem ádferat: tanta haéc laetitia
obórta est.

Dedó patri me núnc iam, ut frugálior sim quám volt.
SY. Nil mé fefellit: cógnita est, quantum áudio huius
vérba.

Istúc tibi ex senténtia tua óbtigisse laétor.

CL. O mi Syre, audisti óbsecro? SY. quidní? qui us-
que una adfúerim.

CL. Cuiquam aéque audisti cómmode quicquam éve-
nisse? SY. núlli.

CL. Atque ita me di ament, út ego nunc non tám
meapte cáusa

Laétor quam illius: quam égo scio esse honóre quo-
vis dignam.

SY. Ita crédo: set nunc, Clinia, age, da té mihi vi-
cissim:

Nam amici quoque res, ést videndum, in túto ut con-
locétur:

Nequid de amica núnc senex. CL. o Iúppiter. SY.
quiésce.

CL. Antiphila mea iubét mihi. SY. sicine mi inter-
loquére?

CL. Quid fáciam? Syre mi, gaúdeo: fer mé. SY. fero
hercle vero:

CL. Deórum vitam apti sumus. SY. frustra óperam
opinor súmo.

CL. Loquere: áudio. SY. at iam hoc nón ages. CL.
agám. SY. videndum est, inquam,

Amici quoque res, Clinia, tui in túto ut conlocétur.
Nam si nunc a nobis abis, et Bácschidem hic relinquis;
Nostér resciscet ilico esse amicam hanc Clitiphónis:
Si abdúxeris; celábitur, itidem út celata adhúc est.

CL. At enim istoc nihil est mágis, Syre, meis núptiis
advórsum:

Nam quo óre appellabó patrem? tenés, quid dicam?
SY. quidni?

CL. Quid dicam? quam causam ádferam? SY. quin
nólo mentiáre:

Apérte, ita ut res sése habet, narráre — CL. quid ais?
SY. iúbeo:

Illám te amare, et vélle uxorem: hanc ésse Clitiphónis.

CL. Bonam átque iustam rem óppido imperás, et fa-
ctu fácilem.

Et scilicet iam me hóc voles patrem éxorare, ut célet
Senein vóstrum. SY. immo ut rectá via rem narret
ordine ómnem. CL. hem.

Satin sánus es, aut sóbrius? tu quídem illum plane
pródis:

Nam qui ille poterit ésse in tuto, dic mihi.

SY. Huic equidem consilio palmam do: hic me ma-
gnifice écfero,

Qui vim tantam in me ét potestatem hábeam tantae
astútiae,

Véra dicendo út eos ambos fállam; ut cum narrét senex
Vóster nostro, esse istam amicam gnáti, non credát
tamen.

CL. Át enim spem istoc pácto rursus núptiarum
omnem éripis.

Nám dum amicam hanc méam esse credet, nón com-
mittet filiam.

Tú fors quid me fiat parvi péndis, dum illi cónsulas.

SY. Quid, malum, me aetátem censes vélle id adsi-
mulárier?

Vnus est diés dum argentum eripio: pax: nihil ám-
plius.

CL. Tántum sat habes? quid tum quaeso, si hóc pater
resciverit?

SY. Quíd si redeo ad illos qui aiunt, quíd si nunc
caelúm ruat?

124 HEAVTON TIMORVMENOS (42)

CL. Métno, quid agam. **SY.** métuis? quasi non éa potestas sit tua,

Quó velis in témpore ut te exsólvas, rem faciás palam.

CL. Áge, age, traducátur Bacchis. **SY.** óptume, ipsa exit foras

ACTVS IV. SCENA IV.

BACCHIS. CLINIA. SYRVS. DROMO. PHRYGIA, ancilla.

BA. Satis pól proterve mé Syri promissa huc induxérunt,

Decém minas quas míhi dare est pollicitus. quod si is núnc me

Decéperit, saepe óbsecrans me, ut véniam, frustra véniet:

Aut cúm venturam dixero et constitúero, cum is cértó Renúntiabit, Clitipho cum in spé pendeat ánimí;

Decipiam, ac non veniám. Syrus míhi térgo poenas péndet.

CL. Satis scíte promittit tibi. **SY.** atqui tu hánc iocari crédis?

Faciét nisi caveo. BA. dórmíunt. ego pól istos com-movébo.

Mea Phrýgia, adistin, módo iste homo quam víllam demonstrávit

Charíni? PH. audivi. **BA.** próxumam esse huic fúndo ad dextram? **PH.** mémini.

BA. Currículo percurre: áput eum milés Dionysia agit.

SY. Quid haec coéptat? **BA.** dic me hic óppido esse invitam atque adservári:

Verum áliquo pacto vérba me his datúram esse et ventúram.

SY. Perii hércle. Bacchis, máne, mane: quo míttis istanc quaéso?

Inbe máneat. BA. i. SY. quin ést paratum argéntum. **BA.** quin ego máneo.

(16) ACTVS IV. SCENA IV. V. 125

Sy. Atquí iam dabitur. BA. út lubet. num ego insto?

Sy. at scin quid sódes?

BA. Quid? Sy. transeundum núnc tibi ad Menedémum est, et tua pómpa

Eo tráducenda est. BA. quám rem agis, scelus? Sy. égon? argentum cúdo,

Quid tibi dem. BA. dignam mé putas, quam inlúdas? Sy. non est témere.

BA. Etiámne tecum hic rés mihi est? Sy. minimé: tuum tibi réddo.

BA. Eátur. Sy. sequere hac: heús, Dromo. DR. quis mé volt? Sy. Syrus. DR. quid ést rei?

Sy. Ancillas omnis BÁCchidis tradúce huc ad vos própere.

DR. Quamobrém? Sy. ne quaeras: écferant, quae sécum huc attulérunt.

Sperábit sumptum sibi senex levátum esse harunc ábitu:

Ne ille haút scit, hoc paulúm lucri quantum eii damni appórtet.

Tu néscis, id quod scís, Dromo, si sápies. DR. mutum dices.

ACTVS IV. SCENA V.

CHREMES. SYRVS.

Ita mé di amabunt, út nunc Menedemí vicem

Miserét me; tantum dévenisse ad eúm mali.

Illáncine mulierem álere cum illa fámilia?

Etsi scio, hosce aliquót dies non séntiet:

[Ita magno desiderio fuit ei filius.]

Verum úbi videbit tántos sibi sumptús domi

Cotidiano fieri, nec fieri modum,

Optábit rúrsus ut ábeat ab se filius.

Syrum óptume eecum. Sy. céssó hunc adoriri? CR.

Syre. Sy. hem.

CH. Quid ést? **SY.** te mi ipsum iámdudum exopté
dari.

CH. Vidére egisse iám nescio quid cúm sene.

SY. De illó quod dudum? dictum ac factum réddidi.

CH. Bonán fidé? **SY.** bona. **CH.** hércle non possúm
pati,

Quin tibi caput demúlceam: accede húc, Syre:

Faciám boni tibi áliquid pro ista re, ac lubens.

SY. At si scias quam scite in mentem vénerit.

CH. Vah, glóriare evénisse ex senténtia?

SY. Non hércle vero, vérum dico. **CH.** dic quid est?

SY. Tui Clitiphonis ésse amieam hanc Báčchidem

Menedémo dixit Clinia; et ea grátia

Se eam tráduxisse, né tu id persentisceres.

CH. Probé. **SY.** dic sodes. **CH.** nímium, inquam. **SY.**
inmo sic satis.

Set pórró auscultá; quid super falláciae est.

Se deinde dicit tuám vidisse filiam:

Eius sibi complacitam fórmam, postquam aspéxerit:

Hanc cúpere uxorem. **CH.** módone quae inventa ést?

SY. eam:

Et quidem iubebit pósci. **CH.** quamobrem istúc, Syre?

Nam prórsus nihil intéllego. **SY.** vah, tárdus es.

CH. Fortásse. **SY.** argentum dábitur eii ad núptias,

Aurum átque vestem qui, tenesne? **CH.** cómparet?

SY. Id ipsum. **CH.** at ego illi néque do neque de-
spóndeo.

SY. Nam quámobrem? **CH.** quamobrem? mé rogas?
homini? **SY.** út lubet.

Non égo dicebam sério. ut illam illi dares:

Verum út simulares. **CH.** nón meumst simulátio:

Ita tu istaec tua miscéto, ne me admisceas.

Ego, cui daturus nón suim, ut ei despóndeam?

SY. Credébam. **CH.** minime. **SY.** scite poterat fieri:

Et ego hóc, quia dudum tú tantopere iússeras,

Éo coépi. **CH.** credo. **SY.** céterum equidem istúc,
Chreme,

Aequi bonique facio. CH. atqui cum máximo
Volo te dare operam ut fiat, verum alia via.
SY. Fiat: quaeratur aliud, sed illud quod tibi
Dixi de argento, quod ista debet Baccchidi,
Id nunc reddendumst illi: neque tu scilicet
Eo nunc confugies, quid mea? num mihi datumst?
Num iussi? num illa oppignerare filiam
Meam me invito potuit? vere illud, Chreme,
Dicunt, ius summum saepe summa est malitia.
CH. Haut faciam. SY. immo aliis si licet, tibi non licet.
Omnés te in lauta esse et bene aucta re putant.
CH. Quin egomet iam ad eam deferam. SY. immo
filium
Iube potius. CH. quamobrem? SY. quia enim in hunc
suspiciost
Translata amoris. CH. quid tum? SY. quia videbitur
Magis verisimile id esse, cum hic illi dabit:
Et simul conficiam facilius ego, quod volo.
Ipse adeo adest: abi: effere argentum. CH. effero.

ACTVS IV. SCENA VI.

CLITIPHO. SYRVS.

CL. Nulla est tam facilis res, quin difficilis siet,
Quam invitus facias. vel me haec deambulatio,
Quam non laboriosa, ad languorem dedit.
Nec quicquam magis nunc metuo quam ne denno
Miser aliquo extrudat hinc, ne accedam ad Baccchidem.
Ut te quidem omnes di deae quantumst, Syre,
Cum tuo isto invento cumque incepto perduint.
Huiusmodi mihi res semper comminiscere,
Vbi me excarnifices. SY. ibin hinc quo dignus es?
Quam paene tua me perdi lit protervitas!
CL. Vellem h'rcle factum, ita meritu's. SY. meritus?
quomodo?
Ne me istuc prius ex te audivisse gaudeo,
Quam argentum haberes, quod daturus iam fui.

128 HEAVTON TIMORVMENOS (14)

CL. Quid igitur tibi vis dicam? adisti mihi manum.
Amicam adduxti, quam non liceat tangere.

SY. Iam non sum iratus. set scin ubi nunc sit tibi
Tua Bacchis? CL. aput nos. SY. non. CL. ubi ergo?
SY. aput Cliviam.

CL. Perii. SY. bono animo es: iam argentum ad eam
deferres,

Quod ei es pollicitus. CL. garris. unde? SY. a tuo
patre.

CL. Ludis fortasse me. SY. ipsa re experibere.

CL. Ne ego fortunatus homo sum. deamo te, Syre.

SY. Set pater egreditur. cave quicquam admiratus sis,
Qua causa id fiat: obsecundato in loco:

Quod imperabit facito: loquitor paucula.

ACTVS IV. SCENA VII.

CHREMES. CLITIPHO. SYRVS.

CH. Vbi Clitipho nunc? SY. eccum me, inque. CL.
eccum hic tibi.

CH. Quid rei esset dixti huic? SY. dixi pleraque
omnia.

CH. Cape hoc argentum, ac defer. SY. i. quid stas,
lapis?

Quin accipis? CL. cedo sane. SY. sequere hac me
ocius:

Tu hic nos, dum eximus, interea opperibere:

Nam nihil est, illic quod moremur diutius.

CH. Minus quidem iam decem habet a me filia,

Quas pro alimentis esse nunc ducó datas;

Hasce ornamentis consequentur alterae;

Porro haec talenta dotis adposcet duo.

Quam multa, iusta iniusta, fiunt moribus?

Mihi nunc, relictis rebus, inveniendus est

Aliquis, labore inventa mea cui dem bona.

ACTVS IV. SCENA VIII.

MENEDEMVS. CHREMES.

ME. Multo ómnium me nunc fortunatissimum
Factum puto esse, gnáte; cum te intéllego
Resipisse. CH. ut errat. ME. té ipsum quaerebam,
Chreme:

Servá, quod in te est, fílium et me et fámiliam.

CH. Cedo quid vis faciam? ME. invénisti hodie filiam.

CH. Quid tum? ME. hánc uxorem síbi dari volt Clínia.

CH. Quaeso, quid hominis es. ME. quid? CH. iamne
oblitus es,

Intér nos quid sit dictum de fallácia,

Vt eá via abs te argéntum auferretúr? ME. scio.

CH. Earés nunc agitur ipsa. ME. quid narrás, Chreme?

Immo haéc quidem quae apút me est, Clitiphónis est
Amíca. CH. ita aiunt: ét tu credis ómnia:

Et illam áiunt velle uxórem, ut cum despónderim,

Des, qui aúrum ac vestem atque ália quae opus sunt
cómparet.

ME. Id ést profecto: id amícae dabitur. CH. scílicet

Datum íri. ME. ah, frustra sum ígitur gavisús miser.

Quidvis tamen iam málo, quam hunc amittere.

Quid nunc renuntiem ábs te responsúm, Chreme?

Ne séntiat me sénsisse, atque aegré ferat.

CH. Aegré? nimium illi, Ménedeme, indulgés. ME.
sine:

Incéptumst: perface hóc mi perpetuó, Chreme.

CH. Dic cónvenisse, egísse te de nuptiis.

ME. Dicam. quid deinde? CH. mé facturum esse
ómnia,

Generúm placere; póstre mo etiam, sí voles,

Despónsam quoque esse dícito. ME. em, istuc vó-
lueram.

CH. Tanto ócius te ut póscat, et tu id quód cupis,

Quam ocíssime ut des. ME. cúpio. CH. ne tu própe-
diem,

Vt istám rem vídeo, istíus obsaturábere.
 Set haéc ut ut sunt, caútím et paulatím dabis,
 Si sápies. ME. faciam. CH. abi íntro: vide, quid pó-
 stulet.
 Ego dômi ero, siquid mé voles. ME. sané volo:
 Nam té scientem fáciam, quicquid égero.

ACTVS V. SCENA I.

MENEDEMVS. CHREMES.

ME. Égo me non tam astútum neque ita pérspicacem
 esse íd scio:
 Sét hic adiutor méus et monitor ét praemonstratór
 Chremes
 Hóc mihi praestat: ín me quidvis hárum rerum cón-
 venit,
 Quae sunt dictae in stúltum, caudex, stipes, asinus,
 plúmbeus:
 Ín illum nil potést: exsuperat eíus stultitia haec ómnia.
 CH. Óhe, iam desiné deos uxor grátulando obtúndere,
 Túam esse inventam gnátam: nisi illos éx tuo ingenio
 iúdicas,
 'Vt nil credas íntellegere, nísi idem dictumst cénties.
 Sét interim quid illic iamdudum gnátus cessat cúm
 Syro?
 ME. Quós ais homines céssare? CH. ehem, per tém-
 pus, Menedeme, ádvenis?
 Dic mihi, Cliniaé quae dixi núntiastín? ME. ómnia.
 CH. Quíd aít? ME. gaudere ádeo ocepit; quasi qui
 cupiunt núptias.
 CH. Há ha hae. ME. quid risísti? CH. servi vénere in
 mentém Syri
 Cálliditates. ME. itané? CH. voltus quóque hominum
 fingit scelus.
 ME. Gnátus quod se adsímulat laetum, id dícis? CH.
 id. ME. idem istúc mihi

Vénit in mentém. CH. veterator. ME. mágis, si mágis noris, putes

Íta rem esse. CH. aín tu? ME. quín tu auscultá. CH. mánedum, hoc prius scire éxpeto,

Quíd perdideris. nam úbi desponsam núntiasti filio; Cónstituto iniecisse verba tibi Dromonem scilicet, Spónsaë aurum, véstem, ancillas, ópus esse: argentum út dares.

ME. Nón. CH. qui non? ME. non ínquam. CH. neque ipse gnátus? ME. nil prorsúm, Chreme.

Mágis unum etiam instáre, ut hodie cónficerentur núptiae.

CH. Míra narras. quíd Syrus meus? ne is quidem quicquám? ME. nihil.

CH. Quámobrem, nescio. ME. équidem miror, qui ália tam plané scias.

Sét ille tuum quoqué Syrus idem míre finxit filium, 'Vt ne paululúm quidem subolat ésse amicam hanc Cliniae.

CH. Quid aís? ME. mitto iam ósculari atque ámplicari: id nil puto.

CH. Quid est quod ampliús simuletur? ME. váh. CH. quid est? ME. audi modo:

Ést mihi ultimis conclave in aédibus quoddám retro, Húc est intro latus lectus: véstimentis strátus est.

CH. Quid postquam hoc est fáctum? ME. dictum fáctum huc abiit Clítipho.

CH. Sólus? ME. solus. CH. timeo. ME. Bacchis cónsecutast ilico.

CH. Sóla? ME. sola. CH. périi. ME. ubi abiere íntro, operuere óstium. CH. hem,

Clinia haec fieri videbat? ME. quidni? mecum uná simul.

CH. Fili ést amica Baccis; Menedeme: óccidi.

ME. Quámobrem? CH. decem diérum vix mi est fá-milia.

ME. Quid? istúc times quod ille óperam amico dát suo?

CH. Immó quod amicae. ME. sí dat. CH. an dubium
id tibi est?

Quemquámne tam animo cómi esse et lení putas,
Qui sé vidente amicam patiatúr suam?

ME. Quidni? quo verba fácilius dentúr mihi.

CH. Derides? merito. ut míhi nunc ego suscénseo.

Quot rés dedere, ubi póssem persentíscere,
Nisi si ésssem lapis? quae vidi? vae miseró mihi.

At né illud haut inúltum, si vívó, ferent:

Nam iám. ME. non tu te cóhibes? non te réspicis?

Non tibi ego exempli sátis sum? CH. prae iracúndia,

Menedéme, non sum apút me. ME. tene istúc loqui?

Nonne id flagitiumst, te áliis consiliúm dare,

Foris sápere, tibi non pósse te auxiliárier?

CH. Quid fáciam? ME. id quod tu mé fecisse aibás
parum:

Fac té esse patrem ut séntiat: fac ut aúdeat

Tibi crédere omnia, ábs te petere et pós cere:

Ne quam áliam quaerat cópíam, ac te déserat.

CH. Immo ábeat potius málo quovis géntium,

Quam híc per flagitium ad inopíam redigát patrem:

Nam si illiús pergo súppeditare súmptibus,

Menedéme, míhi illic vére ad rastros rés redit.

ME. Quod incómmodi tibi in hácre accipies, nisi caves?

Diffícilem ostendes té esse, et ignoscés tamen

Post: ét id ingratum. CH. ah néscis, quam doleam.

ME. út lubet.

Quid hoc quód volo, ut illa núbat nostro? nisi quid est

Quod mávis. CH. immo et géner et adfinés placent.

ME. Quid dótis dicam té dixisse filiae?

Quid ópticuisti? CH. dótis? ME. ita dico. CH. áh.

ME. Chremè,

Ne quid vereare, sí minus: nil nos dós movet.

CH. Dúo talenta pró re nostra ego ésse decreví satis:

Sét ita dictu est ópnus, si me vis sálvom esse et rem et
filiúm,

Mé mea omnia bona dótis dixisse illi. ME. quam rém agis?

CH. Íd mirari té simulato, et illum hoc rogitató simul,
Quámobrem id faciam. ME. quín ego vero, quámob-
rem id facias, nésco.

CH. Égone? ut eius ánimum, qui nunc lúxuria et la-
scívia

Díffluit, retúndam, redigam ut quó se vortat, nésclat.

ME. Quid agis? CH. mitte ac síne me in hac re gérere
mihí morém. ME. sino:

Ítane vis? CH. ita. ME. fiat, CH. ac iam, uxórem ut
accersát, paret.

Híc ita, ut liberós est aequom, díctis confutábitur,

Sét Syrum. ME. quid eum? CH. ego, si vivo, eum
ádeo exornatúm dabo,

Ádeo pexum, usque út dum vivat, mémínerit sempér
mei;

Quí sibi me pro dérídículo ac délectamentó putat.

Nón, ita me di amént, auderet fácere haec viduae mú-
lieri,

Quae ín me fecit. —

ACTVS V. SCENA II.

CLITIPHO. MENEDEMVS. CHREMES. SYRVS.

CL. — Ítane tandem quaéso est, Menedeme, ut pater
Tam ín brevi spacio ómnem de me eiécerit animúm
patris?

Quódnam ob facinus? quíd ego tantum scéleris ad-
misi miser?

Vólgo faciunt. ME. scío tibi esse hoc grávius multo
ac dúrius

Cuí fit: verum ego haút minus aegre pátor. id qui,
nésco

Néc rationem cápío, nisi quod tibi bene ex animó volo.

CL. Híc patrem astare aibas? ME. eccum. CH. quíd
me incusas, Clitipho?

Quicquid ego huius féci, tibi prospéxi et stultitiáe tuae.

Vbi te vidi animo ésse omisso, et suávia ín praeséntia

Quaé essent, prima habére, neque consúlere in lon-
gítúdinem:

Cépi rationem, út neque egerés, néque ut haec posses
pérdere.

‘Vbi cui decuit prímo, tibi non lícuit per te míhi dare;
Abii ad proxumós, tibi qui erant: eís commisi et cré-
didi.

Íbi tuae stultítiae semper erít praesidium, Clitipho,
Victus, vestitús, quo in tectum té receptes. CL. eí mihi.
CH. Sátius est, quam te ípso herede haec póssidere
Bácchidem.

SY. Disperii. sceléstus quantas túrbas concivi ínciens?
CL. Émori cupió. CH. prius quaeso disce, quid sit ví-
vere.

‘Vbi scies, si displicebit víta, tum istoc útitor.

SY. Ére, licetne? CH. lóquere. SY. at tuto. CH. ló-
quere. SY. quae istaec právitas,

Quaéve amentia ést, quod peccavi égo, id obesse huic?
CH. ílicet.

Né te admisce: némo accusat, Síre, te; nec tu arám
tibi,

Néc precatorém pararis. SY. quíd agis? CH. nil sus-
cénseo,

Néc tibi, nec tibi: nec vos est aéquom, quod faciό mihi.
SY. Abiit? rogasse véllem. CL. quid, Syre? SY. únde
mi peterém cibum:

Ita nós abalienávit. tibi iam esse ád sororem intéllego.
CL. Adeón rem rediisse, út periculum etiam á fame
mihi sit, Syre?

SY. Modo liceat vivere, est spes. CL. quae? SY. nos
ésuriturós satis.

CL. Inrídes in re tánta, neque me quícquam consilio
ádiuvas?

SY. Immo ét ibi nunc sum, et úsque id egi dúdum,
dum loquitúr pater.

Et quántum ego intellégere possum. CL. quíd? SY.
non aberit lóngius.

CL. Quid id érgo? SY. sic est, nón esse horum te árbitror. CL. qui istúc, Syre?

Satin sánus es? SY. ego dicam, quod mi in méntem est: tu diiúdicá.

Dum istís fuisti sólus, dum nulla ália delectátio, Quae própior esset, te índulgebant; tibi dabant: nunc fíliá

Postquam ést inventa, invénta vero est caúsa qua te expéllerent.

CL. Est vérisimile. SY. an tu ób peccatum hoc tám esse illum iratúm putas?

CL. Non árbitror. SY. nunc áliud specta: mátres omnes fíliis

In péccato adiutrices, auxilio in paterna iniúria Solent ésse: id non fit. CL. vérum dicis: quid érgo nunc faciám, Syre?

SY. Suspicionem istánc ex illis quaére: rem profér palam: aut,

Si nón est verum, ad misericordiam ámbos adducés cito;

Aut scíbis cuius sis. CL. récte suades: faciám. SY. sat recte hóc mihi

In méntem venit: námque adulescens quam in mínima spe sítus erit,

Tam difficillumé patris pacem in léges conficiét suas. Etiam háut scio, ane uxórem ducat: ac Syro nil grátiae.

Quid hoc aútem? senex exít foras: ego fúgio. adhuc quod fáctumst

Mirór, non iusse me ábripi hinc: nunc ad Menedemum hunc pérgam.

Eum mihi precatorém paro: seni nóstro nil fidei hábeo.

136 HEAVTON TIMORVMENOS
ACTVS V. SCENA III.

SOSTRATA. CHREMES.

So. Profecto nisi cavés tu homo, aliquid gnáto confi-
ciés mali:

Idque ádeo miror, quómodo

Tam inéptum quicquam tibi venire in méntem; mi
vir, pótuerit.

CH. Oh, pérgin mulier ésse? nullamne égo rem um-
quam in vitá mea

Voluí, quin tu in eá re mi advorsátrix fueris, Sóstrata?

At sí iam rogitem, quid est quod peccem; aut quámob-
rem id facias; néscias

In quá re nunc tam cónfidenter réstas stulta. So. ego
néscio?

CH. Immó scis potius. quám quidem redit ad inte-
grum eadem orátio. So. oh.

Iniquos es, qui mé tacere dé re tanta póstules.

CH. Non póstulo: iam lóquere: nihilo mínus ego hęc
faciám tamen.

So. Fácies? CH. verum. So. nón vides quantúm mali
ex ea re éxcites?

Súbditum se súspicatur. CH. aín tu? So. certe sic erit.

CH. Cónfitere. So. au óbsecro, istuc nóstris inimicís
siet.

Égon confitear meúm non esse fílium, qui sít meus?

CH. Quid? métuis ne non, cúm velis, convíncas esse
illúm tuum?

So. Quod fília est invénta? CH. non: set quó magis
credundúm siet,

Quod ést consimilis móribus,

Convíncas facile ex té esse natum: nám tui similis
ést probe:

Nam illi nil vití ést relictum, quin id itidem sít tibi.

Túm praeterea tálem, nisi tu, núlla pareret filium.

Sét ipse egreditur, quám severus: rém cum videas,
cénseas.

ACTVS V. SCENA IV.

CLITIPHŌ. SOSTRATA. CHREMES.

CL. Si úmquam ullum fuit témpus, mater, cum égo
voluptatí tibi

Fúerim, dictus filius tuus tuá voluntate, óbsecro,
Eius ut meminerís, atque inopis nunc te miserescát
mei;

Quód peto et voló, parentis meós ut commonstrés mihi.

So. Óbsecro, mi gnáte, ne istuc in animum inducás
tuum,

Álienum esse té. CL. snm. So. miseram me, hócine
quaesisti óbsecro?

Íta mihi atque huic síis superstes, ut éx me atque ex
hoc nátus es:

Ét cave posthac, sí me amas, umquam istuc verbum
ex te aúdiam.

CH. Át ego, sí me métuís, mores cáve in te esse istos
séntiam.

CL. Quós? CH. sí scire vis, ego dícam: gérro, iners,
fraus, hélluo,

Gáneo, damnósus: crede, et nóstrum te esse crédito.

CL. Nón sunt haec paréntis dicta. CH. nón, sí ex ca-
pite síis meo

Nátus, item ut aiúnt Minervam esse éx Iove, ea causá
magis

Pátiar, Clitiphó, flagitiis tuís me infamem fieri.

So. Dí istaec prohibeánt. CH. deos nescio: égo quod
potero, sédulo.

Quaéris id quod habés, parentis: quód abest, non
quaerís, patri

Quó modo obsequáre: et serves quód labore invénerit.

Tén mi per fallácias addúcere ante oculós? pudet

Dicere hac praesénte verbum túrpe: at te id nulló
modo

Fá cere pu duit. CL. é heu, quam ego nunc tó tus dis pli-
ceó mihi,
Quám pu det: ne que quód prin ci pi um in cí pi am ad
placandúm, scio.

ACTVS V. SCENA V.

MENEDEMVS. CHREMES. CLITIPHO. SOSTRATA.

ME. Énim vero Chremés nimis graviter crúciat adu le-
scéntulum,
Nímis que in hu mane. é xeo ergo ut pácem conciliem.
óptume
Ípsos video. CH. ehém, Menedeme, cúr non accersí
iubes
Fíliam, et quod dótis dixi, fírmas? So. mi vir, te
óbsecro
Né facias. CL. pater, óbsecro mi ignóscas. ME. da
veniám, Chreme:
Sine te exorent. CH. méa bona ut dem Bácschidi donó
sciens?
Nón faciam. ME. at nos nón sinemus. CL. sí me vi-
vom vis, pater,
Ígnosce. So. age, Chremés mi. ME. age quaeso, né
tam offirma té, Chreme.
CH. Quíd istic? video nón licere, ut coéperam, hoc
perténdere.
ME. Fácis, ut te decét. CH. ea lege hoc ádeo faciam:
si id facit
Quód ego hunc aequom cénseo. CL. pater, ómnia fa-
ciam: ímpera.
CH. Vxorém ut ducás. CL. pater. CH. nihil aúdio.
ME. ad me récipio;
Fáciet. CH. nil etiam aúdio ipsum. CL. périi. So. an
dubitas, Clítipho?
CH. Ímmo utrum volt. ME. fáciet omnia. So. haec
dum incipias, grávia sunt:

Dúmque ignores: úbi cognoris, fáclia. CL. faciám,
pater.

So. Gnáte mi, ego pol tibi dabo illam lépidam, quam
tu fáclle ames,

Fíliam Phanócratae nostri. CL. rúfamne illam vír-
ginem,

Caésiam, sparso óre, adunco náso? non possúm, pater.

CH. Heía, ut elegáns est: credas ánimum ibi esse. So.
aliám dabo.

CL. Ímmo, quandoquidém ducenda est, égomet habeo
 própemodum

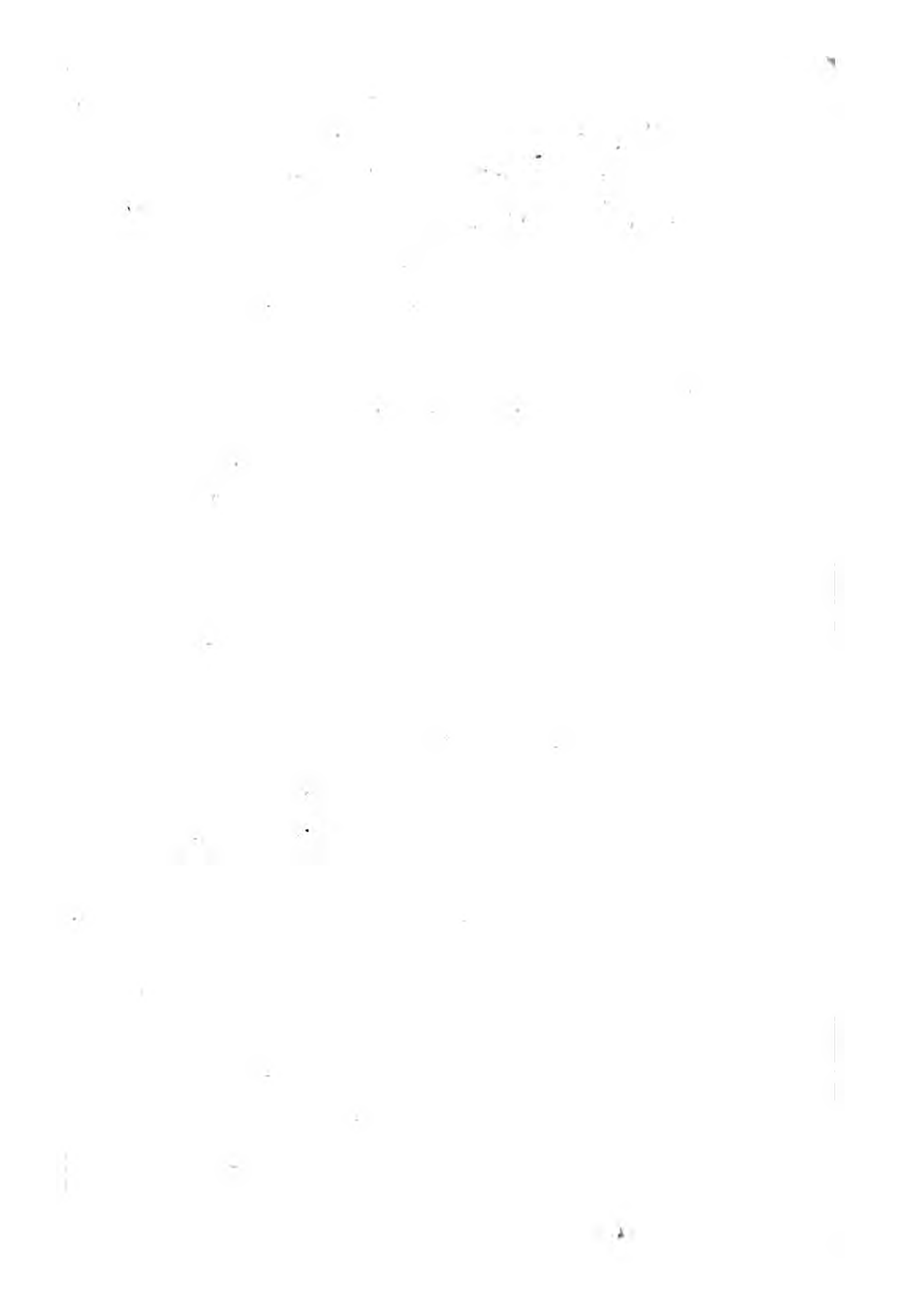
Quám volo. So. nunc laúdo, gnate. CL. Archónidi
huius fíliam.

So. Pérplacet. CL. pater, hóc nunc restat. CH. quíd?

CL. Syro ignoscás volo,

Quaé mea causa féclit. CH. fiat. Vós valete, et plaúdite.

ADELPHI TERENTI.

FABVLAE INTERLOCVTORES.

MICIO senex.
DEMEA senex.
SANNIO leno.
AESCHINVS adolescens.
PARMENO servus.
SYRVS servus.
CTESIPHO adolescens.
SOSTRATA matrona.
CANTHARA nutrix.
GETA servus.
HEGIO senex.
DROMO servus.

---

*Acta ludis funebrib. Aemili Paulli, quos fecere Q.
Fabius Maximus P. Cornelius Africanus. Egere
L. Atilius Praenestinus Minutius Prothimus. Mo-
dos fecit Flaccus Claudi tibiis Sarranis. Facta
e Graeca Menandru L. Anicio M. Cornelio Coss.*

P R O L O G V S.

Postquám poeta sénsit scripturám suam
Ab iníquis observári, et adversários
Rapere in peiorem pártē, quam acturí sumus:
Indício de se ipse érit: vos eritis iúdiceſ,
Laudin an vitio dúci factum id opórteat.
Synápothnescontes Díphili comoédiast;
Eam Cónmorientes Plaútus fecit fábulam.
In Graéca adulescens ést, qui lenoni éripit
Meretricem in prima fábula: eum Plautús locum
Relíquit integrum. eum híc locum sumpsit sibi
In Adélfhos, verbum dé verbo expressum éxtulit.
Eam nós acturi súmus novam: pernóscite
Furtúmne factum existumetis, an locum
Reprehénsū, qui praetéritus neclegéntiast.
Nam quód isti dicunt málevoli, homines nóbilis
Eum ádiutare, adsidueque una scribere,
Quod illi maledictum véhemens esse existumant,
Eam laúdem híc ducit máxumam; cum illis placet,
Qui vóbis univérſis et populó placent:
Quorum ópera in bello, in ótio, in negótio,
Suo quisque tempore úsust sine supérbia.
Dehinc ne éxſpectetis árgumentum fábulae:
Senés qui primi vénient, hi partim áperient;
In agéndo partim osténdent. facite aequánimitas,
Poétae ad scribendum aúgeat indústriam.

ACTVS I. SCENA I.

M I C R O.

Storáx. non rediit hác nocte a cena Aéschínus:
 Neque sérvolorum quisquam, qui advorsum ierant.
 Profécto hoc vere dicunt: si absis úspiam,
 Aut úbi si cesses; évenire ea sátius est,
 Quae in te úxor dicit ét quae in animo cógitat
 Iráta, quam illa quaeé parentes própítii.
 Vxór, si cesses, aut te amare cógitat,
 Aut téte amari, aut pótare atque animo óbsequi,
 Et tibi bene esse sóli, sibi cum sit male.
 Ego quía non rediit fílius, quae cógito?
 Quibus núnc sollicitor rébus? ne aut ille álserit,
 Aut úspiam ceciderit, aut praefrégerit
 Aliquíd. vah, quemquamne hómínem in animo in-
     stítuere, aut
 Patáre, quod sit cárius, quam ipse ést sibi?
 Atque éx me hic natus nõn est, set ex fratre. is adeo
 Dissímilis studio est. iam inde ab adulescéntia,
 Ego hánc clementem vítam urbanam, atque ótium
 Secútus sum: et quod fórtunatum istí putant,
 Vxórem numquam habui. ille, contra haec ómnia,
 Ruri ágere vitam: sémper parce ac dúriter
 Se habére: uxorem dúxit: nati filii
 Duo: inde ego hunc maiórem adoptaví mihi:
 Edúxi a parvolo, hábui, amavi pró meo:
 In eó me oblecto: sólum id est carúm mihi.
 Ille út item contra, me hábeat, facio sédulo:
 Do, praétermitto: nõn necesse habeo ómnia
 Pro meó iure agere: póstramo alii clánculum
 Patrés quae faciunt, quaeé fert adulescéntia,
 Ea né me celet, cónsuefeci fílium.
 Nam qui mentiri aut fállere, ita uti fit, patrem
 Audébit, tanto mágis audebit céteros.
 Pudóre et liberálitate líberos

Retinere satius esse credo quam metu.
 Iaec fratri mecum non conveniunt, neque placent.
 Venit ad me saepe clamans, Quid agis, Micio?
 Cur perdis adulescentem nobis? cur amat?
 Cur potat? cur tu his rebus sumptum suggeris?
 Vestitu nimio indulges: nimium ineptus es.
 Nimium ipse est durus praeter aequumque et bonum:
 Et errat longe, mea quidem sententia,
 Qui imperium credat gravius esse aut stabilius,
 Vi quod fit, quam illud quod amicitia adiungitur.
 Mea sic est ratio, et sic animum induco meum:
 Malo coactus qui suum officium facit,
 Dum id rescitum iri credit, tantisper cavet:
 Si sperat fore clam, rursus ad ingenium redit.
 Ille quem beneficio adiungas, ex animo facit:
 Studet par referre; praesens absensque idem erit.
 Hoc patrium est, potius consuefacere filium
 Sua sponte recte facere, quam alieno metu:
 Hoc pater ac dominus interest: hoc qui nequit,
 Fateatur nescire imperare liberis.
 Set estne hic ipse, de quo agebam? et certe is est.
 Nescio quid tristem video: credo iam, ut solet,
 Iurgabit. salvom te advenire, Demea,
 Gaudemus. —

ACTVS I. SCENA II.

DEMEA. MICIO.

DE. — Ehem, opportune: te ipsum quaerito.

MI. Quid tristis es? DE. rogas me, ubi nobis Aeschinus

Siet, quid tristis ego sim? MI. dixi hoc fore?

Quid fecit? DE. quid ille fecerit? quem neque pudet
 Quicquam: nec metuit quemquam: neque legem
 putatTenere se ullam. nam illa, quae antehac facta sunt,
 Omitto: modo quid designavit? MI. quidnam id est?

DE. Forés effregit, átque in aedis ínruit
 Aliénas: ipsum dómínium atque omnem fámiliam
 Mulcávit usque ad mórtem: eripuit múlierem
 Quam amábat. clamant ómnes indigníssime
 Factum ésse: hoc adveniénti quot mihi, Mício,
 Dixére? in orest ómni populo. déniqúe;
 Si cónferendum exémplum est, non fratré m videt
 Rei óperam dare, ruri ésse parcum ac sóbrium?
 Nullum húius factum símile. haec cum illi, Mício,
 Dicó, tibi dico. tú illum corrupí sinis.
 MR. Homine ínperito núnquam quicquam iniústiust,
 Qui, nisi quod ipse fécit, nil rectúm putat.
 DE. Quorsum ístuc? MR. quia tu, Démea, haec male
 iúdicas.

Non ést flagitium, míhi crede, adulescéntulum
 Scortári, neque potáre: non est: néque fores
 Effringere. haec si néque ego, neque tu fécimus,
 Non siit egestas fácere nos. tu núnc tibi
 Id laúdi duces, quód tum fecisti ínopia?
 Iniúriumst: nam si ésset unde id fieret;
 Facerémus. et illum tú tuum, si essés homo,
 Sinerés nunc facere, dúm per aetatém licet;
 Potiús quam, ubi te exspectátum eiecissét foras,
 Aliéniore aetáte post facerét tamen.

DE. Pro Iúppiter, tu homo ádigis me ad insániam?
 Non ést flagitium, fácere haec adulescéntulum? MR. ah,
 Anscúlta, ne me optúndas de hac re saépius.
 Tuum filium dedísti adoptandúm mihi:
 Is méus est factus: sí quid peccat, Démea,
 Mihi péccat: ego illi máxumam partém feram.
 Obsónat, potat, ólet unguenta; dé meo:
 Amat; dábitur a me argéntum, dum erit cómmodum:
 Vbi nón erit, fortásse excludetúr foras.
 Forés effregit, réstituentur: discidit
 Vestém, resarciétur. est, dis grátia,
 Et únde haec fiant, ét adhuc non molésta sunt.
 Postrémo aut desine, aut cedo quemvis árbitrum:

Te plúra in hac re péccare ostendam. DE. eí mihi,
Pater ésse disce ab illis, qui veri sient.

MI. Natúra tu illi páter es, consiliís ego.

DE. Tun cónsulis quicquam? MI. áh, si pergis, ábiero.

DE. Sicíne agis? MI. an ego tótiens de eadem re aú-
diam?

DE. Curae ést mihi. MI. et mihi cúrae est. verum,
Démea,

Curémus aequam utérque partem; tu álterum,
Ego item álterum. nam cúrare ambos, própemodum
Repóscere illum est quém dedisti. DE. ah, Micio.

MI. Mihi sic videtur. DE. quíd istic? si istuc tibi
placet,

Profúndat, perdat, péreat, nihil ad me áttinet.

Iam sí verbum ullum pósthac. MI. rursum, Démea,
Írascere? DE. an non crédis? repeton quém dedi?

Aegrést: alienus nón sum: si obsto: em, désino.

Vnúm vis curem, cúro. et est dis grátia,

Cum ita út volo est; isté tuus ipse séntiet

Postérius: nolo in illum gravius dícere.

MI. Nec nil, neque omnia haéc sunt, quae dicít;
tamen

Non nil molesta haec súnť mihi: set osténdere,

Me aegré pati illi nólui: nam itást homo:

Cum pláco, advorsor sédulo et detérreo;

Tamen víx humane pátitur: verum sí aúgeam,

Aut étiam adiutor sím eius iracúndiae,

Insániam profécto cum illo. etsi Aéschinus

Non nállam in hac re nóbis facit iniúriam.

Quam hic nón amavit méretricem? aut cui nón dedit

Aliquid? postremo, núper (credo iam ómnium

Taedébat) dixit vélle uxorem dúcere.

Sperábam iam deférvisse adulescéntiam:

Gaudébam. ecce autem de íntegro: nisi quícquid est

Volo scíre; atque hominem cónvenire, si áput forum

est.

ACTVS II. SCENA I.

SANNIO leno. AESCHINVS. PARMENO.

SA. Óbsecro populáres ferte mísero atque innocéti
auxilium:

Súbvenite inopi. AE. ótiose, núnc iam ilico híc con-
siste:

Quíd respectas? níl periclist: núnquam, dum ego
adéro, híc te tanget.

SA. Égo istam invitis ómnibus.

AE. Quamquam ést scelestus, nón committet hódie
unquam, iterum ut vápulet.

SA. Aéschine, audi, né te ignarum fuisse dicas meó-
rum morum,

Léno ego sum. AE. scio. SA. át ita, ut usquam fuit
fide quisquam óptuma.

Tú quod te postérius purges, hánc iniuriám mihi
nolle

Fáctam esse, huius non fáciam. crede hoc, égo meum
ius pérsequar:

Néque tu verbis sólves unquam, quód mi re malefé-
ceris.

Nóvi ego vestra haec, Nóllem factum, iúsiarandum
dábitur, te esse in-

dignum iniuria hác; indignis cum égom et sim acce-
ptús modis.

AE. Ábi prae strenue; ác forem aperi. SA. céterum
hoc níl facis.

AE. I íntro núnc iam. SA. át enim non sinam. AE.
áccede illuc, Pármeno:

Nímium istoc abisti: híc propter hunc adsiste: em,
sic volo.

Cáve núnc iam oculos á meis oculis quóquam demo-
veás tuos:

Ne móra sit, sí innuerím, quin pugnus cóntinuo in
mala haéreat.

SA. Istuc volo ergo ipsum experiri. AE. em, serua.
PA. omitte mulierem.

SA. O facinus miserandum! AE. geminabit nisi caves.
SA. hei miseriam!

AE. Non innumeram: verum in istam partem potius peccato tamen.

Inunc iam. SA. quid hoc rei est? regnumne, Aeschine, hic tu possides?

AE. Si possiderem, ornatus esses ex tuis virtutibus.

SA. Quid tibi rei mecumst? AE. nil. SA. quid? nosti qui sim? AE. non desidero.

SA. Tetigin tui quicquam? AE. si attigisses, ferres infortunium.

SA. Qui tibi meam magis licet habere, pro qua ego argentum dedi?

Responde. AE. ante aedis non fecisse erit melius hic convicium:

Nam si molestus pergis esse, iam intro abripiere: atque ibi

Vsque ad necem opperire loris. SA. loris liber? AE. sic erit.

SA. O hominem impurum: licine libertatem aiunt aequam esse omnibus?

AE. Si satis iam debacchatus, leno, es; audi si vis nunc iam.

SA. Egon debacchatus sum autem, an tu in me? AE. mitte ista, atque ad rem redi.

SA. Quam rem? quo redeam? AE. iamne me vis dicere id quod ad te attinet?

SA. Cupio, aequi modo aliquid. AE. vah, leno iniqua me non vult loqui.

SA. Lenos sum, fateor, pernicies communis adulescentium,

Periurus, pestis: tamen tibi a me nullast orta iniuria.

AE. Nam hercle etiam hoc restat. SA. illuc quaeso redi, quo coepisti, Aeschine.

Æ. Minis viginti tu illam emisti, quæ res tibi vortat male.

Argenti tantum dabitur. SÆ. quid si ego tibi illam nolo vendere?

Coges me? Æ. minime. SÆ. namque id metui. Æ. neque vendundam censeo,

Quæ liberast: nam ego liberali illam adsero causâ manu.

Nunc vide utrum vis; argentum accipere, an causam meditari tuam.

Delibera hoc, dum ego redeo, leno. SÆ. pro supreme Iuppiter.

Minime miror, qui insanire occipiunt ex iniuria.

Domo me eripuit, verberavit: me invito abduxit meam:

Homini misero plus quingentos colaphos infregit mihi.

Ob malefacta hæc tantidem emptam, postulat sibi tradier.

Verum enim quando bene promeruit, fiat: suum ius postulat.

Age, iam cupio, modo si argentum reddat. set ego hoc hariolor.

Vbi me dixerò dare tanti, testis faciet ilico,

Vendidisse me, de argento somnium. mox: cras redi.

Id quoque possum ferre, modo si reddat; quamquam iniuriumst.

Verum cogito id quod res est: quando eum quaestum occiperis,

Accipiunda et mussitanda iniuria adulescentiumst.

Set nemo dabit: frustra has egomet mecum rationes puto.

A C T V S II. S C E N A II.

S Y R V S. S A N N I O.

Sy. Tace, egomet conveniam ipsum: cupide accipiat iam faxo: atque etiam

Bene dícat secum esse áctum. quid istuc, Sánniost,
quod te aúdio

Nescío quid concertásse cum ero? SA. núnquam vidi
iníquijs

Certátionem cómparatam, quam hódie quae inter nós
fuit:

Ego vápulando, ille vérberando, usque ámbo defessi
sumus.

Sy. Tua cúlpa. SA. quid fácerem? Sy. ádulescenti
mórem gestum opóruit.

SA. Qui pótui melius, qui hódie ei usque os praébui?

Sy. age, scis quid loquar?

Pecúniam in locó negligere, máximum interdúmst
lucrum. hui;

Metuísti, si nunc dé tuo iure cóncessisses paúlulum;
atque

Aduléscenti esses mórigeratus, hómimum homo stul-
tissime,

Ne nón tibi istuc faéneraret. SA. égo spem pretio
nón emo.

Sy. Numquám rem facies: ábi, non scis inéscare ho-
mines, Sánnio.

SA. Credo istuc melius ésse: verum ego núnquam
adeo astutús fui,

Quin quicquid possem, mállem auferre pótius in
praeséntia.

Sy. Age nóvi tuum animúm: quasi iam usquam tibi
sint viginti mínae,

Dum huic óbsequare. praétereá autem te áiunt pro-
ficisci Cyprum. SA. hem.

Sy. Coemisse hinc quae illuc veheres multa; návem
conductam: hóc scio,

Animús tibi pendet. úbi illinc spero rédieris tamen,
hóc ages.

SA. Nusquám pedem: perii hércle: hac illi spe hóc
inceperúnt. Sy. timet:

Iniéci scrupulum hómimum. SA. o scelera. illúd vide,

Vt in ipso articulo opprēssit. emptae mūlieres
 Complūres, et item hinc ália quae portó Cyprum:
 Nisi eo ad mercatum vénio, damnum est máximum:
 Nunc si hóc omittam, ac tūm agam ubi illinc rédiero;
 Nihil ést: refrixerit res; nunc demúm venis?
 Cur pássus? ubi eras? út sit satius pérdere,
 Quam aut híc manere tándin, aut tum pérsequi,
 Sy. Iamne énumerasti id, quód ad te rediturúm putes?
 Sa. Hocine illo dignumst? hócine inceptare Aéschi-
 num?

Per opprēssionem ut hanc mi eripere póstulet?
 Sy. Labáscit. unum hoc hábeo: vide si sátis placet;
 Potiús quam venias in periculum, Sánnio,
 Servésne an perdas tótum, dividuúm face.
 Minás decem courádet alicunde. Sa. ei mihi,
 Etiám de sorte núnc venio in dubiúm miser?
 Pudét nihil? omnes déntes labefecit mihi:
 Praetérea colaphis túber est totúm caput:
 Etiam insuper defrúdet? nusquam abeo. Sy. út lubet:
 Numquíd vis, quin abeam? Sa. immo hercle hoc
 quaesó, Syre,

Vt ut haéc sunt acta, pótius quam litis sequar,
 Meum míhi reddatur, sáltem quanti émpíst, Syre.
 Scio nón te esse usum antehác amicitíá mea:
 Memorém me díces ésse et gratum. Sy. sédulo
 Faciám. set Ctesiphónem video: laétus est
 De amíca. Sa. quíd quod te óro? Sy. paulispér mane:

ACTVS II. SCENA III

CTESIPHON. SYRVS.

Cr. Abs quívis homine, cum ést opus, beneficium ac-
 cipere gaúdeas:
 Verum énimvero id demúm iuvat, si quem aéquomst
 facere, is béne facit.
 Q fráter frater, quíd ego te núnc laúdem? satis certó
 scio;

(4) ACTVS II. SCENA III. IV. 153

Numquam ita magnifice quicquam dicam, id virtus
quin superet tua.

Itaque unam hanc rem me habere praeter alias prae-
cipuam arbitror.

Fratrem homini nemini esse primarum artium magis
principem.

Sy. O Ctésipho. Cr. o Syre, Aéschinus ubi est? Sy.
éllum, te expectat domi. Cr. hem.

Sy. Quid est? Cr. quid sit? illius ópera, Syre, nunc
vivo: festivom caput,

Quine ómnia sibi post putavit esse prae meo cómodo:
Maledicta, famam, meum amorem, et peccatum in
sese transtulit.

Nil supra pote. nam quid foris crepuit? Sy. mane
mane. ipse exit foras.

ACTVS II. SCENA IV.

AESCHINVS. SANNIO. CTESIPHO. SYRVS.

Ae. Vbi est ille sacrilegus? Sa. me quaerit. num
quidnam effert? occidi:

Nil video. Ae. chem, opportune: te ipsum quaero:
quid fit, Ctésipho?

In tuto est omnis res; omitte vero tristitiem tuam.

Cr. Ego illam hercle vero omitto, qui quidem te há-
beam fratrem: o mi Aéschine,

O mi germane: ah vereor coram in ós te laudare am-
plius,

Ne id adsentandi magis quam quo habeam gratum,
facere existimes.

Ae. Age inepte, quasi nunc non norimus nos inter
nos, Ctésipho.

Hoc mihi dolet, nos paene sero scisse, et in eum rem
locum

Redisse, ut si omnes cúperent, tibi nil póssent auxi-
liarier.

Cr. Pudébat. **Ae.** 'ah, stultítiaſt iſtaec, nón pudor:
tam ob párvolam

Rem paéne e patria? túrpe dictu. deós quaeso ut
iſtaec próhibeant.

Cr. Peccávi. **Ae.** quid aít tándem nobis Sánnio. **Sy.**
iam mítis eſt.

Ae. Ego ád forum ibo, ut húncc abſolvam: tu íntro ad
illam, Ctésipho.

SA. Syre, ínſta. **Sy.** eamus: námque hic properat ín
Cyprum. **SA.** ne tám quidem:

Quamvís etiám maneo ótíofus hícc. **Sy.** reddetur, né
time.

SA. At ut ómne reddat. **Sy.** ómne reddet: táce modo;
ac ſequere hác. **SA.** ſequor.

Cr. Heus, heús. **Sy.** **Sy.** ehem, quid eſt? **Cr.** ób-
ſecro hiercle te, hómínem íſtum ínpuríſ-
ſímum

Quam prímu abſolnítóte; ne ſi mágis ínritatús ſíet,
Alíqua ád patrem hoc permánet; atque ego túm per-
petuo périerím.

Sy. Non fíet, bono anímoo eſ: tu cum illa te íntus
oblecta ínterím:

Et léctulos íube stérni nobis, ét parari cétera.

Ego íam tranſacta ré convortam mé domum cum ob-
ſónío.

Cr. Ita quaéſo: quando hoc béne ſuccéſſít, híllare
hunc ſunamús díem.

A C T V S III. S C E N A I.

S O S T R A T A. C A N T H A R A.

So. Óbſecro, mea nútrix? quíd nunc fíet? **CA.** quíd
fiát rogas?

Recte édepol ſpero. **So.** módo dolores, méa tu, occí-
piunt prímulum.

CA. Íam núnc times, quaſi núsquam adfuerís, núm-
quam tute pépererís.

So. Miserám me, neminem hábeo, solae súmus: Geta autem hic nón adest:

Nec ést quem ad obstetricem mittam, nec qui adcersat Aéschinum.

CA. Pol is quidem iam hic áderit: nam numquam unum intermittit diem,

Quin sémper veniat. So. sólus mearum est miseriarum rémedium.

CA. É re natae inélius fieri haut pótuit quam factum ést, era,

Quándo vitium oblátum ést: quod ad illum áttinet potíssimum,

Tálem, tali ingénio atque animo, nátum ex tanta fá-milia.

So. Íta pol est ut dicis; salvos nóbis, deos quaeso, út siet.

ACTVS III. SCENA II.

GETA. - SOSTRATA. CANTHARA.

GE. Nunc illud est, quod si ómnia omnes súa consilia cónferant,

Atque huic malo salútem quaerant, aúxili nihil ád-ferant,

Quod míhique eraeque filiaeque erili est. vae miseró mihi,

Tot rés repente circumvallant, únde emeígi nón potest,

Vís, egestas, iniustitia, sólitudo, infámia.

Hócine saeclum? o scélera, o genera sacrilega, o hominem ínpium.

So. Me miseram, quidnamst, quód sic video tímídum et properantém Getam?

GE. Quem néque fides neque iúsiurandum néque illum misericórdia

Représsit, neque refléxit, neque quod pártus instabát prope:

Cui miserae indigne p̄r vim vitium obtúlerat. So.
non intéllego

Satis, quaé loquatur. CA. própius obsecro áccedamus,
Sostrata. GE. ah,

Me míserum, vix sum cómpos animi, ita árdeo ira-
cúndia.

Nihil ést quod malim, quam íllam totam fámiliam
dari mi óbviám,

Vt ego íram haec in eos évomam omnem, dum aégri-
tudo est haéc recens:

Satis mi id habeam súplici: [dum illos ulciscar modo.]
Seni ánimam primum extinguerem ipsi, qui illud pro-
duxit scelus:

Tum autém Syrum impulsórem, vah, quibus íllum
lacerarém modis?

Sublimem medium arriperem, et capite prónum in
terram státuerem,

Vt cérebro dispergát viam:

Ádulescenti ipsi ériperem oculos: pósthaec praecipí-
tém darem.

Céteros ruerem, ágerem, raperem, fúnderem, et pro-
stérnerem.

Set céssó eram hoc malo inpertiri própere? So. revo-
cemús. Geta. GE. hem,

Quisquis es, sine me. So. égo sum Sostrata. GE. úbi-
nam es? te ipsam quaérito:

Te éxpeto: oppído ópportune te obtulistì mi óbviám,
Éra. So. quid est? quid trépidas? GE. ei mi. So.
quid festinas, mí Geta?

Ánimam recipe. GE. prórsus. So. quid istuc prórsus
ergost? GE. périimus:

Actumst. So. loquere ergo, óbsecro te, quid sit. GE.
iam. So. quid iám, Geta?

GE. Aéschínus. So. quid is érgo? GE. alienus ést ab
nostra fámilia. So. hem,

Périi. quare? GE. amáre ocepit áliam. So. vae mi-
seraé mihi.

GE. Néque id occulte fért, ab lenone ípsus eripuit
palam.

So. Sátin hoc certumst? GE. cértum: hisce oculis
égomet vidi, Sóstrata. So. ah,

Me míseram, quíd iam crédas? aut cui crédas? no-
strumne Aéschinum?

Nostram ómnium vitam, in quo nostra spés opesque
omnés sitae?

Qui sé sine hac iurábat unum núnquam victurúm
diem?

Qui se in sui gremió positurum púerum dicebat patris?
ta óbsecraturum, út liceret hánc se uxorem dúcere?

GE. Era, lácrumas mitte: ac pótius, quod ad hanc rem
ópus est porro, cónsule,

Patiámur an narrémus cuipiám. CA. aú au, mi homo
sánun es?

An próferendum hoc tibi videtur úsquam? GE. mi
quidem nón placet.

Iam primum illum alieno ánimo a nobis ésse, res ipsa
índicat.

Nunc si hóc palam proférimus, ille infitias íbit, sát scio:
Tua fáma et gnatae víta in dubium véniet. tum si má-
xime

Fateátur; cum amet áliam, non est útile huic, illi
dari.

Quaprópter quoquo pacto tacitost ópus. So. ah, mi-
nime géntium:

Non fáciam. GE. quid ais? So. próferam. CA. hem,
mea Sóstrata, vide quám rem agas.

So. Peióre res locó non potis est ésse, quam in quo
núnct sitast.

Primum índotata est: túm praeterea, quae secunda
ei dós erat,

Periit: pro virgine dari nuptum nón potest. hoc ré-
liquum est,

Si infitias íbit, téstis mecum est ánulus, quem ipse
amiserat.

Postrémo quando ego míhi sum conscia, á me culpam
esse hánc procul,

Neque prétium neque rem ullam íntercesse aut illa
aut me indignám, Geta;

Expériar. GE. quid istic? cédo, ut melius dicas. So.
tu quantúm potes

Abi, atque Hérgioni cógnato huius rem énarrato omnem
órdine:

Nam is nóstro Simuló fuit summus, ét nos coluit
máxume.

GE. Nam hercle álius nemo réspicit nos. So. própere
tu, mea Cánthara,

Curre: óbstericem accérse: ut cum opus sit, ne in
mora nobis siet.

A C T V S III. S C E N A III.

D E M A. S Y R V S.

DE. Dispérii: Ctesiphónem audivi filium
Vna ádfuisse in ráptione cum Aéschino.

Id misero restat míhi mali, si illúm potest,

Qui alicuí rei est, etiam eum ád nequitiam addúcere.

Vbi ego illum quaeram? crédo abductum in gáneum

Aliquó: persuasit ille inpurus, sát scio.

Set eccúm Syrum ire video: hinc scibo iam, úbi siet.

Atque hércle hic de grege illo est: si me sénserit

Eum quaéritare, núnquam dicet cárnufex.

Non óstendam id me vélle. SY. omnem rem módo
seni,

Quo pácto haberet, énarramus órdine.

Nil quícquam vidi laétius. DE. pro Iúppiter,

Hominis stultitiam. SY. cónlaudavit filium:

Mihi, qui id dedissem cónsilium, egit grátias.

DE. Disrúmpor. SY. argentum ádnumeravit ilico:

Dedit praeterea in súmptum, dimidiúm minae:

Id distributum sáne est ex senténtia. DE. hem,

Huic mándes, siquid récte curatúm velis.

Sy. Ehem, Démea, haut aspéxeram te: quíd agitur?

De. Quid agatur? vostram néqueo mirari satis

Ratiónem. **Sy.** est hercle inépta, ne dicám dolo, atque

Absúrda. piscis céteros purgá, **Dromo:**

Congrum istum maxumum in aqua sinito lúdere

Paulisper: ubi ego vénero, exossábitur:

Prius nólo. **De.** haecine flagítia? **Sy.** mi quidem nón

placent:

Et clámo saepe. sálsamenta haec, **Stéphanio,**

Fac mácerentur púlchre. **De.** di vostrám fidem,

Vtrúm studione id sibi habet, an laudi putat

Fore, si perdiderit gnátum? vae miseró mihi,

Vidére videor iám diem illum, cum hinc egens

Profúgiet aliquo militatum. **Sy.** o Démea,

Istúc est sapere, nón quod ante pedés modest

Vidére, set etiam illa quae futúra sunt

Prospicere. **De.** quid? istaec iám penes vos psáltria

est?

Sy. Ellam intus. **De.** eho, an est dómi habiturus? **Sy.**

crédo: ut est

Deméntia. **De.** haecine fieri? **Sy.** inepta lénitas

Patris, ét facilitas práva. **De.** fratris mé quidem

Pudét pigetque. **Sy.** nímium inter vos, Démea, ac

Non quía ades praesens dico hoc, pernimum interest.

Tu, quántus quantus, nil nisi sapiéntia es:

Ille, sómniū. sinerés vero illum tú tuum

Facere haéc? De. sinerem illum? aut nón sex totis

ménsibus

Prius ólfecissem, quam ille quicquam coéperet?

Sy. Vigilántiam tuám tun mihi? **De.** sic sit modo,

Vt nunc est, quaeso. **Sy.** ut quisque suum volt ésse,

itast.

De. Quid eúm? vidistin hódie? **Sy.** tuumne filium?

Abigam hunc rus. iamdudum áliquid ruri agere ár-

bitror.

De. Satin scís ibi esse? **Sy.** oh, quem égomet pro-

duxi. **De.** óptumest

Metui ne haereret hic. SY. atque iratum admodum.
 DE. Quid autem? SY. adortus iurgio est fratrem aput
 forum
 De psaltria hac. DE. ain vero? SY. vah, nil reticuit.
 Nam ut numerabatur forte argentum, intervenit
 Homo de improvise: coepit clamare, o Aeschine;
 Haecine flagitia facere te? haec te admittere
 Indigna genere nostro? DE. oh, lacrimo gaudio.
 SY. Non tu hoc argentum perdis, set vitam tuam.
 DE. Salvos sit; spero erit similis maiorum suum. SY.
 hui.
 DE. Syre, praceptorumst plenus istorum ille. SY.
 phy.
 Domi habuit unde disceret. DE. fit sedulo:
 Nil praetermitto: consuefacio: denique,
 Inspicere, tanquam in speculum, in vitas omnium
 iubeo: atque ex aliis sumere exemplum sibi.
 Hoc facito. SY. recte sane. DE. hoc fugito. SY. callide.
 DE. Hoc laudi est. SY. istaec res est. DE. hoc vitio
 datur.
 SY. Probissime. DE. porro autem. SY. non hiercle
 otiumst
 Nunc mi auscultandi. piscis ex sententia
 Nactus sum: hi mihi ne corrumpantur, cautiosst:
 Nam id nobis tam flagitiumst, quam illa, o Demea,
 Non facere vobis, modo quae dixi: et quod queo
 Conservis ad eundem istunc praecipio modum:
 Hoc salsumst, hoc adustumst, hoc lautumst parum:
 Illud recte: iterum sic memento: sedulo
 Moneo, quae possum pro mea sapientia:
 Postrimo, tanquam in speculum, in patinas, Demea,
 Inspicere iubeo, et moneo quid facto usus sit.
 Inepta haec esse, nos quae facimus, sentio:
 Verum quid facias? ut homost, ita morem geras.
 Numquid vis? DE. mentem vobis meliorem dari.
 SY. Tu rus hinc ibis. DE. recta. SY. nam quid tu hic
 agas,

(80) ACTVS III. SCENA III. IV. 161

Vbi, síquid bene praecípías, nemo obtémperet?
DE. Ego véro hinc abeo, quándo is, quamobrem huc
véneram,
Rus ábiit: illum cúro: unum illud ad me ádtinet,
Quando íta volt frater: de ístoc ipse víderit.
Set quis illic est, quem video procul? estne Hégio
Tribúlis noster? sí satis cerno, is hércle: vah,
Homo amicus nobis iam ín de a puero: di boni,
Ne illiúsmodi iam magna nobis civium
Paenúriast, antíqua virtute ac fide.
Haut cito mali quid órtum ex hoc sit públíe.
Quam gaúdeo: ubi etiam húius generis réliquías
Restáre video, vivere etiam núnc lubet.
Oppériar hominem hic, út salutem et cónloquar.

ACTVS III. SCENA IV.

HEGIO. GETA. DEMEA. PAMPHILA.

HE. Pro di ínmortales, facinus indignúm, Geta:
Quid nárras? GE. sic est fáctum. HE. ex illan fámilia
Tam inliberale fácinus esse ortum? o Aéschine,
Pol haút paternum istúc dedisti. DE. vídelicet
De psáltria hoc audívit: id illi núnc dolet
Aliéno. pater is níhili pendit: eí mihi,
Vtinam hic prope adesset álicubi: atque audíret haec.
HE. Nisi fácient quae illos aéquomst, haut sic aúferent:
GE. In té spes omnis, Hégio, nobis sita est:
Te sólum habemus, tú es patronus, tú pater;
Illé tibi moriens nós commendavít senex:
Si déseris tu, périmus. HE. cave díxeris:
Neque fáciam, neque me sátis pie posse árbítror.
DE. Adíbo. salvere Hégionem plúrimum
Iubeo. HE. óh, te quaerebam ipsum: salve, Demea.
DE. Quid aútem? HE. maior filius tuus Aéschinus,
Quem frátri adoptandúm dedisti, néque boni
Neque liberalis fúnctus officium ést viri.

DE. Quid istuc est? HE. nostrum amicum noras Simul-
mulum, atque

Aequalem? DE. quidni? HE. filiam eius virginem
Vitiavit. DE. hem. HE. mane. nondum audisti,
Demea,

Quod est gravissimum. DE. an quid est etiam amplius?
HE. Vero amplius: nam hoc quidem ferendum aliquo
modost:

Persuasit nox, amor, vinum, adulescentia:
Humanumst. ubi scit factum, ad matrem virginis
Venit ipsus ultro, lacrumans, orans, obsecrans,
Fidem dans, iurans se illam ducturum domum.
Ignotumst; tacitumst; creditumst. virgo ex eo
Compresso grauida facta est; mensis decimus est:
Ille bonus vir nobis psaltriam, si dis placet,
Paravit, quicum vivat: illam deserit.

DE. Pro certon tu istaec dicis? HE. mater virginis
In mediot; ipsa virgo; res ipsa: hic Geta
Praeterea, ut captus servolorum est, non malus
Neque iners: alit illas; solus omnem familiam
Sustentat. hunc abduce, vinci, quaere rem.

GE. Immo hercle extorque, nisi ita factumst, Demea;
Postrimo non negabit; coram ipsum cedo.

DE. Pudet: nec, quid agam, neque quid huic respon-
deam

SciO. PA. miseram me, differor doloribus.

IunO Lucina fer opem: serva me obsecro. HE. hem,
Numnam illa quaeso parturit? GE. certe, Hegio. HE.
hem;

Illaec fidem nunc nostram inplorat, Demea;

Quod vos vis cogit, id voluntate impetret.

Haec primum ut fiant, deos quaeso, ut vobis decet.

Sin aliter animus vester est; ego, Demea,

Summa vi defendam has atque illum mortuum.

Cognatus mi erat: una a pueris parvolis

Sumus educti: una semper militiae et domi

Fuimus: paupertatem una pertulimus gravem.

Quaprópter nitar, fáciam, experiar, dénique
Animám relinquam pótius quam illas déseram.
Quid míhi respondes? DE. frátrem conveniam, Hégio :
Is, quód mihi de hac re déderit consilium, id sequar.
HE. Set, Démea, hoc tu fácito eum animo cógites,
Quam vós facillume ágitis, quam estis máxume
Poténtes, dites, fórtunati, nóbiles,
Tam máxume vos aéquo animo aequa nóscere
Opórtet, si vos vóltis perhiberi probos.
DE. Redito: fient, fieri quae aequomst, ómnia.
HE. Decét te facere. Géta, duc me intro ad Sóstratam.
DE. Non me indicente haec fiunt; utinam hic sit
modo

Defúntum; verum nímia illaec licéntia
Profécto evadet in aliquod magnúm malum.
Ibo, ac requiram frátrem, ut in eum haec évomam.

ACTVS III. SCENA V.

HEGIO.

Bono ánimo fac sis, Sóstrata; et istam, quód potes,
Fac cónsolere. ego Micionem, si ápod forumst,
Convéniam; atque, ut res géstast, narrabo órdine :
Si ita ést, facturus út sit officiúm suum,
Faciát: sin aliter de hác re est eius senténtia,
Respóndeat mi: ut, quid agam, quam primúm sciam.

ACTVS IV. SCENA I.

CTESIPHO. SYRVS.

CT. Áin patrem hinc abisse rus? SY. iam dúdum.
CT. dic sodés. SY. apud villamst.
Núnc cum maxume óperis aliquid fácere credo. CT.
utinám quidem,
Quod cúm salute eius fiat, ita se défetigarit velim,
Vt trídno hoc perpétuo prorsum e lécto nequeat súr-
gere.

Sy. Ita fiat, et istoc sí quid potis est réctius. **Cr.** ita:
nam hunc diem

Nimis misere cupio, ut coépi, perpetuum in laetitia
dégere.

Éi illud rus nulla ália causa tam male odi, nisi quia
propest:

Quód si abesset longius,
Prius nox oppressisset illic, quam huc reverti pósset
iterum.

Nunc ubi me illic non videbit, iam huc recurret, sát
scio:

Rogabit me, ubi fuerim: quem ego hodie toto non
vidi die:

Quid dicam? **Sy.** nilne in mentem est? **Cr.** nusquam
quicquam. **Sy.** tanto néquior.

Cliens, amicus, hóspes, nemo vobis? **Cr.** sunt. quid
póstea?

Sy. Hisce ópera ut data sit. **Cr.** quae non data sit?
non potest fieri. **Sy.** potest.

Cr. Intérdiu: sed si hic pernocto, causae quid dicam,
Syre?

Sy. Vah, quam vellem etiam nóctu amicis óperam
mos esset dari.

Quin tu ótiosus es: ego illius sensum pulchre calleo.
Cum fervit maxumé, tam placidum, quam óvis est,
reddo. **Cr.** quó modo?

Sy. Laudárier te audit libenter: fácio te apud illum
Deum:

Virtútes narro. **C.** measne? **Sy.** tuas: homini ilico
lacrumae cadunt,

Quasi púero, gaudio. ém tibi autem. **Cr.** quídnam
est? **Sy.** lupus in fabula.

Cr. Patérne? **Sy.** is ipsus. **Cr.** Syre, quid agimus?
Sy. fúge modo intro, ego videro.

Cr. Si quid rogabit, nusquam tu me: audistin? **Sy.**
potin ut désinas?

ACTVS IV. SCENA II.

D E M E A. C T E S I P H O. S Y R V S.

DE. Ne égo homo infelix. primum fratrem nusquam
invenio gentium:

Praeterea autem, dum illum quaero, a villa mercenarium

Vidi: is filium negat esse ruri: nec quid agam scio.

CT. Syre. SY. quid est? CT. men quaerit? SY. verum.

CT. perii. SY. quin tu bono animo es.

DE. Quid hoc, malum, infelicitatis? nequeo satis decernere:

Nisi me credo huic esse natum rei, ferendis miseriis.

Primus sentio mala nostra: primus rescisco omnia:

Primus porro obnuntio: aegre solus, si quid fit, fero.

SY. Rideo hunc: se primum ait scire: is solus nescit omnia.

DE. Nunc redeo: si forte frater redierit visio. CT. Syre,

Obsecro, vide ne ille huc prorsus se iuruet. SY. etiam taces?

Ego cavebo. CT. numquam hercle hodie ego istuc committam tibi:

Nam me in cellulam aliquam cum illa concludam: id tutissimumst.

SY. Age, tamen ego hunc amovebo. DE. set eccum sceleratum Syrum.

SY. Non hercle hic quidem perdarare quisquam, si sic fit, potest.

Scire equidem volo, quot mihi sint domini: quae haec est miseria?

DE. Quid ille gannit? quid volt? quid ais, bone vir? est frater domi?

SY. Quid, malum, mihi bone vir narras? equidem perii. DE. quid tibi est?

SY. Rogitas? Ctesiphon me pugnis miserum, et istam psaltriam

'Vsque occidit. DE. ém, quid narras? SY. ém, vide ut discidit labrum.

DE. Quámobrem? SY. me impulsóre hanc emptam esse áit. DE. non tu eum rus hinc modo

Próduxe aibas? SY. fáctum: verum vénit post insániens:

Níl pepercit. nón puduisse vérberare hominém senem? Quém ego puerum módo tantillum in mánibus gestavi meis?

DE. Laúdo: o Ctesiphó, patrissas: ábi, virum te iúdico.

SY. Laúdas? ne ille cóntinebit pósthac, si sapiét, manus.

DE. Fórtiter. SY. perquám, quia miseram múlierem et me sérvolum,

Quí referire nón audebam, vicit: hui, perfórtiter.

DE. Nón potuit meliús. idem quod ego sénsit te esse huic rei caput.

Sét estne frater intus? SY. non est. DE. úbi illum quaeram, cógito.

SY. Scío ubi sit, verum hódie numquam mónstrabo.

DE. hem, quid áis? SY. ita.

DE. Díminuetur tibi quidem iam cérebrum. SY. at nomen néscio

Íllius hominis, sét locum novi úbi sit. DE. dic ergó locum.

SY. Nóstin porticum ápuđ macellum hac deórsum?

DE. quidni nóverim?

SY. Praéterito hac récta platea súrsus: ubi eo véneris, Clivos deorsum vórsum est; hac te praécipitato: póstea Est ad hanc manúm sacellum: ubi ángiportum própter est.

Íllic ubi etiam cáprificus mágna est. DE. novi. SY. hac pérgito.

DE. Íd quidem ángiportum non est pérvium. SY. verum hércle. vah,

(40) ACTVS IV. SCENA II. III. 167

Cénsen hominem me ésse? erravi: in pórticum rur-
súm redi:

Sáne hac multo própius ibis, ét minor est errátio.

Scín Cratini huius dítis aedes? DE. scío. SY. ubi eas
praeterieris,

Ád sinistram hac récta platea; ubi ád Dianae véneris,
Íto ad dextram: prius quam ad portam vénias, aput
ipsúm lacum

Ést pistrilla, et éxaduorsum fábrica: ibi est. DE. quid
ibi facit?

SY. Léctulos in sóle ilignis pédibus faciundós dedit.

DE. 'Vbi potetis vós: bene sane. sét cesso ad eum,
pérgere?

SY. Í sane: ego te exercebo hodie, ut dignus es, sili-
cérnium.

Aéschlinus odiósus cessat: prándium corrúmpitur:

Ctésipho autem in amóre est totus. égo iam prospici-
ciám mihi:

Nám iam adibo, atque únun quicquid, quód quidem
erit bellissimum.

Cárpam: et cyathos sórbilans paulátim hunc produ-
cám diem.

ACTVS IV. SCENA III.

MICIO. HEGIO.

ME. Ego in hác re nil repério, quamobrem laúder
tantopere, Hégio.

Meum officium facio: quód peccatum a nóbis ortumst,
córriigo.

Nisi si me in illo crédidisti esse hóminum numero,
qui ita putant;

Sibi fieri iniuriam últro, si quam fécere ipsi expóstules,
Et últro accusant: id quia non est á me factum, agis
grátias?

HE. Ah, mínime: numquam te áliter atque es, in ani-
mum induxí meum.

Set quaéso ut una mécum ad matrem vírginis eas,
Micio,

Atque istaec eadem, quaé mihi dixti, túte dicas múlieri;
Suspicionem hanc própter fratrem esse: eius esse illam
psáltriam.

Mr. Si ita aéquom censes, aút si ita opus est fácto, ea-
mus. He. béne facis:

Nam et illi iam animum rélleuaris, quaé dolore ac
miseria

Tabéscit: et tuo officio fueris fúnctus. set si alitér
putas,

Egomét narrabo quaé mihi dixti. Me. immo égo quo-
que ibo. He. béne facis:

Omnés, quibus res sunt minus secundae, mágis sunt
nescio quó modo

Suspiciosi: ad cóntumeliam ómnia accipiúnt magis:
Proptér suam inpoténtiam se sémpér credunt lúdiar.
Quaprópter te ipsum púrgare ipsis córam, placabilius
est.

Mr. Et récte et verum dícis. He. sequere me érgo
hac intro. Mr. máxume.

A C T V S I V . S C E N A I V .

A E S C H I N V S .

Discrúciór animi:

Hócine ex inprovisó mali mi óbiici

Tantum; ut neque quid dé me faciam, néc quid agam
certúm siet?

Mémbra metu débilia súnť: animus praé timóre

Óbstipuit: péctore consistere nil cónsili quit.

Vah, quómodo me ex hác expediam túrba, nescio:
tánta nunc

Suspício de me incidit:

Néque ea immerito: Sóstrata credit, míhi me psal-
triam hánc emisse: id

Ánus mi indicium fécit.

Nám ut hinc forte ea ad óbstetricem erat míssa, ubi
eam vidi ílico

Accédo; rogito, Pámphila quid agat; íamne partus
ádsiet,

Eone óbstetricem accérsat. illa exclámat, Abi, abi,
iam, Aéschine,

Satis diú dedisti vérba: sat adhuc túa nos frustratást
fides.

Hem, quíd istuc obsecro, ínquamst? Valeas, hábeas
illam quae placet.

Sensi ílico id illas súspicari: sét me reprehendí ta-
men,

Ne quíd de fratre gárrulae illi dícerem, ac fierét palam.
Núnc quid faciam? dícam fratris ésse hauc? quod
minimést opus

'Vsquam efferri: ac mitto: fieri pótis est ut ne qua
éxeat:

Ípsum id metuo ut crédant: tot concúrrunt verisi-
milia:

Égomet rapui: ipse égomet solui argéntum: ad me
abducta ést domum.

Haéc adeo mea cúlpa fateor fieri. non me hanc rém
patri,

'Vt ut erat gesta, índicasse? exórassem ut eam dúce-
rem.

Céssatum usque adhúc est: nunc porro, Aéschine,
expergíscere:

Núnc hoc primumst: ad illas ibo, ut púrgem me. ac-
cedam ad fores:

Périi. horresco sémper, ubi pultáre hasce occipió
miser.

Heús, heus: Aeschinús ego sum. aperite áliquis actu-
tum óstium.

Pródit nescio quis: concedam huc. —

ACTVS IV. SCENA V.

MICIO. AESCHINVS.

MI. — Íta uti dixi, Sóstrata,
Fácito: ego Aeschinúm conveniam; ut, quómodo
acta haec súnť, sciat.

Sét quis ostium hóc pultavit? AE. páter hercle est,
perii. MI. Aéschine.

AE. Quid huic híc negotist? MI. túne has pepulistí
fores?

Tacet. cúr non ludo hunc áliquantisper? mélius est,
Quandóquidem hoc numquam mi ípse voluit crédere.
Nil míhi respondes? AE. nón equidem istas, quód
sciam.

MI. Ita: nám mirabar quíd hic negoti essét tibi.

Erúbuit: salva rés est. AE. dic sodés, pater,
Tibi véro quid istic rei fuit? MI. nil míhi quidem.

Amicus quidam me á foro abduxít modo

Huc ádvocatum síbi. AE. quid? MI. ego dicám tibi:

Habitánt hic quaedam múlieres; paupérculae,

Vt opíner has non nósse te: et certó scio:

Neque enim diu huc commigrárunt. AE. quid tum
póstea?

MI. Virgo ést cum matre. AE. pérge. MI. haec virgo
orbást patre: ::

Hic méus amicus ílli genere est próxumus:

Huic léges cogunt núbere hanc. AE. perii. MI. quid
est?

AE. Nil: récte: perge. MI. is vénit ut secum ávehat:
Nam habitát Mileti. AE. hem, virginem ut secum
ávehat?

MI. Sic ést. AE. Miletum usque óbsecro? MI. ita.
AE. animó malest.

Quid ipsaé? quid aiunt? MI. quid illas censes? nihil
enim.

Comménta mater ést, esse ex alió viro

Nescio quo puerum natum: neque eum nominat:
Priorem esse illum, non oportere huic dari.

AE. Eho, nonne haec iusta tibi videntur postea?

MI. Non. AE. obsecro non? an illam hinc abducet,
pater?

MI. Quid illam ni abducatur? AE. factum a vobis duriter,
Inmisericorditerque, atque etiam, si est pater
Dicendum magis aperte, inliberaliter.

MI. Quamobrem? AE. rogas me? quid illi tandem
creditis

Fore animi misero, qui cum ea consuevit prior?
Qui infelix haut scio an illam misere nunc amat,
Cum hanc sibi videbit praesens praesentem eripi,
Abduci ab oculis? facinus indignum, pater.

MI. Qua ratione istuc? quis despondit? quis dedit?
Cui, quando nupsit? auctor his rebus quis est?

Cur duxit alienam? AE. an sedere oportuit
Domi virginem tam grandem, dum cognatus hinc
Illinc veniret expectantem? haec, mi pater,
Te dicere aequom fuit, et id defendere.

MI. Ridiculum: adversusne illum causam dicerem,
Cui veneram advocatus? set quid ista, Aeschine,
Nostra? aut quid nobis cum illis? abeamus. quid
est?

Quid lacrimas? AE. pater, obsecro, ausculta. MI.
Aeschine, audivi omnia,

Et scio: nam te amo: quo magis, quae agis, curae
sunt mihi.

AE. Ita velim me prouidentem ames, dum vivas, mi
pater,

'Vt me hoc delictum admisisse in me, id mihi vehe-
menter dolet:

Et me tui pudet. MI. credo hercle: nam ingenium
novi tuum

Liberalis: set vereor ne indiligens nimium sis.

In qua civitate tandem te arbitrare vivere?

Virginem vitiasti, quam te non ius fuerat tangere.

Iám peccatum primum id mágnum, mágnum at hu-
manúm tamen.

Fécere alii saepe item boni. at póstquam id evenit,
cedo

Númquid circumspéxti? aut numquid túte prospéxti
tibi

Quid fieret? qua fieret? si te mi ípsum puduit dícere,
Quá resciscerem? haéc dum dubitas, ménses abie-
rúnt decem.

Pródidisti et te, ét illam miseram, et gnátum, quod
quidem in té fuit.

Quid credebas? dórmienti haec tibi confecturós deos?
Et illam sine tua ópera in cubiculum íri deductúm
domum?

Nólim ceterárum rerum té socordem eodém modo.

Bóno animo es, ducés uxorem. **AE.** hem. **MI.** bóno
animo es inquám. **AE.** pater,

Óbsecro num lúdis tu nunc me? **MI.** égote? quamob-
rem? **AE.** néscio:

Nisi tam misere hoc ésse cupio vérum, eo vereór magis.
MI. Ábi domum, ac deos cónprecare, ut úxorem ac-
cersás: abi.

AE. Quid, iam uxorem? **MI.** iám. **AE.** iam? **MI.** iam
quantúm potest. **AE.** di mé, pater,

Ómnes oderint, ni magis te, quam óculos nunc ego
amó meos.

MI. Quid? quam illam? **AE.** aequé. **MI.** pérbenigne.
AE. quid? ille ubi est Milésius?

MI. Ábiit, periit, návem ascendit; sét cur cessas? **AE.**
ábi pater:

Tú deos potius cónprecare: nám tibi eos certó scio,
Quó vir melior múlto es quam ego, obtémperaturós
magis.

MI. Égo eo intro: ut, quae opus súnť, parentur; tú
fac ut dixi, si sapis.

AE. Quid hoc ést negoti? hoc ést patrem esse, aut
hóc est filium ésse?

(74) ACTVS IV. SCENA V--VII. 173

Si fráter aut sodális esset, qui magis morem géneret?
Hic nón amandus? hícine non gestándus in sinu ést?

hem;

Itaque ádeo magnam mi iniicit sua cómmoditate
cúram:

Ne inprúdens faciam fórté quod nolit, sciens cavébo.
Set céssó ire intro, né morae meis núptiis egomé sim?

ACTVS IV. SCENA VI.

DEMEA.

Deféssus sum ambulándo: ut, Syre, te cúm tua
Monstrátione mágnus perdat Iúppiter.

Perréptávi usque omne óppidum; ad portam, ád lacum:

Quo nón? nec fabrica illi úlla erat: nec frátrem homo
Vidisse se aibat quisquam. nunc veró domi
Certum óbsidere est úsque, donec rédierit.

ACTVS IV. SCENA VII.

MICIO. DEMA.

Mr. Ibo, illis dīcam nūllam esse in nobis moram.

DE. Set eccum ipsum: te iamdúdum quaero, o Micio.

MI. Quidnám? DE. fero alia flágitia ad te ingéntia
Boni illius adulescéntis. MI. ecce autém. DE. nova,
Capitália. MI. ohe, iam. DE. ah nés cis qui vir sit.

MI. scio.

DE. O stúlte, tu de psaltria me sómnias

Agere: hóc peccatum in vírginem est civém. MI. scio.

DE. Oho, scís et patere? MI. quidni patiár? DE. dic
mihi,

Non clámas? non insanis? MI. non. malím quidem.

DE. Puer nátust. MI. di bene vórtant. DE. virgo ní-
hil habet.

MI. Audívi. DE. et ducenda índotatast. MI. scílicet.

DE. Quid nún c futurumst? MI. id enim quod res ípsa
fert:

Illinc hinc transferetur virgo. DE. o Iuppiter,
Istocine pacto oportet? MI. quid faciam amplius?
DE. Quid facias? si non ipsa re tibi istuc dolet,
Simulare certe est hominis. MI. quin iam virginem
Despondi: res composita est: fiunt nuptiae:
Dempsi metum omnem: haec magis sunt hominis.

DE. ceterum,

Placet tibi factum, Micio? MI. non, si queam
Mutare: nunc cum non queo, animo aequo fero.
Ita vitast hominum, quasi si ludas tesseriis.

Si illud, quod maxime opus est iactu, non cadit;
Illud quod cecidit forte, id arte ut corrigas.

DE. Correcor. nempe tua arte viginti minae
Pro psaltria periere: quae quantum potest,
Aliquo abiicienda est: si non pretio, gratis.

MI. Neque est, neque illam sane studeo vendere.

DE. Quid illa igitur facias? MI. domi erit. DE. pro
divom fidem,

Meretrix et mater familias una in domo?

MI. Cur non? DE. sanumne credis te esse? ME. equi-
dem arbitror.

DE. Ita me di ament, ut video tuam ego ineptiam;
Facturum credo, ut habeas quicum cantites.

MI. Cur non? DE. et nova nupta eadem haec discet.

MI. scilicet.

DE. Tu inter eas restim ductans saltabis. MI. probe.

Et tute nobiscum una, si opus sit. DE. ei mihi.

Non te haec pudent? MI. iam vero omitte, o Demea,

Tuam istanc iracundiam: atque ita uti decet

Hilarum ac lubentem fac te guati in nuptiis.

Ego hos conveniam: post huc redeo. DE. o Iuppiter,

Hancine vitam? hoscine mores? hanc dementiam?

Vxor sine dote veniet: intus psaltria est:

Domus sumptuosa: adulscens luxu perditus:

Senex delirans. ipsa si cupiat Salus,

Servare prorsus non potest hanc familiam.

ACTVS V. SCENA I.

SYRVS. DEMEA.

Sy. Edepól, Syrisce, té curasti mólliter,
Lautéque munus administrastí tuum:

Abi. sét postquam intus sum ómnium rerúm satur,
Prodeámbulare huc libitum est. DE. illuc sis vide;
Exémplum disciplínae. Sy. ecce autem híc adest
Senex nóster. quid fit? quid tu es tristis? DE. óh
scelus.

Sy. Ohe. iám: tu verba fúndis hic sapiéntia?

DE. Tu sí meus esses, Sy. díis quidem esses, Démea;
Ac tuám rem constabilíesses. DE. exemplo ómnibus
Curárem ut esses. Sy. quámobrem? quid feci? DE.
rogas?

In ípsa turba, atque in peccato máxumo,
Quod vix sedatum sátis est, potastí, scelus,
Quasi ré bene gesta. Sy. sáne nollem huc éxítum.

ACTVS V. SCENA II.

DROMO. SYRVS. DEMEA.

DR. Heus, Síre, rogat te Ctésipho ut redeás. Sy. abi.

DE. Quid Ctésiphonem hic narrat? Sy. nil. DE. eho,
cárnufex.

Est Ctésipho intus? Sy. nón est. DE. cur hic nóminat?

Sy. Est álius quidam, párasitaster paúlulus:

Nostin? DE. iam scibo. Sy. quid agis? quo abis? DE.
mitte me.

Sy. Noli inquam. DE. non manum ábstines, mastígia?

An tibi iam mavis cérebrum dispergam híc? Sy. abit.

Edepól comissatórem haut sane cómmodum,

Praesértim Ctesiphóni. quid ego núnc agam?

Nisi dum haé silescent túbæ, interea in ángulum

Aliquo ábeam, atque edormíscam hoc villi. sic agam.

ACTVS V. SCENA III.

MICIO. DEMEA.

MI. Paráta a nobis súnť, ita ut dixi, Sóstrata,
 Vbi vís. quisnam a me pépulit tam gravitér fores?
 DE. Ei mihi quid faciam? quid agam? quid clamem?
 aút querar?

O caélum, o terra, o mária Neptuni. MI. ém tibi,
 Rescívit omnem rem. id nunc clamat scílicet:
 Parátae lites: súccurrendumst. DE. éccum adest
 Commúnis corruptéla nostrum liberum.

MI. Tandém reprime iracúndiam, atque ad té redi.

DE. Représsi, redii, mító maledicta ómnia:
 Rem ipsam putemus. dictum inter nos hóc fuit,
 Ex te ádeo est ortum, né tu curarés meum,
 Nevé égo tuum? respónde. MI. factumst, nón nego.

DE. Cur núnc aput te pótat? cur recipis meum?

Cur émis amicam, Micio? num qui minus
 Mihi idém ius aequumst ésse, quod mecúmst tibi?
 Quando égo tuum non cúro, ne curá meum.

MI. Non aéquom dicis. DE. nón? MI. nam vetus
 verbum hóc quidemst,

Commúnia esse amicorum inter se ómnia.

DE. Facéte: nunc demum ístaec nata orátioſt.

MI. Auscúlta paucis, nísi molestumst, Démea.

Principío, si id te mórdet, sumptum fílii

Quem fáciunt, quaeso hoc fácito tecum cógites:

Tu illós duo olim pró re tollebas tua,

Quod sátis putabas túa bona ambobús fore;

Et mé tum uxorem crédidisti scilicet

Ductúrum: eandem illam rátionem antiquam óbtine;

Consérva, quaere, párce; fac quamplúrimum

Illis relinquant, glóriamque istánc tibi:

Mea, quae praeter spem cvénere: utantúr sine:

De súmma nil decédet: quod hinc accésserit,

Id dé lucro putáto esse omne. haec si volés

In ánimo vere cógitare, Démea,
 Et mi ét tibi et illis démpseris moléstiam.
 DE. Mittó rem: consuetúdinem ipsorúm. MR. mane:
 Scio: istuc ibam. múlta in homine, Démea,
 Signa insunt, quibus ex cóniectura fáctile fit:
 Duo cúm idem faciunt, saépe ut possis dicere,
 Hoc licet inpune fáctere huic, illi nón licet:
 Non quó dissimilis ré's sit, set quo is qui facit.
 Quae ego in illis esse vídeo, ut confidám fore
 Ita ut vólumus. vídeo eos sápere, intellegere, in loco
 Veréri, inter se amáre: scire est líberum
 Ingénium atque animum. quó vis illos tú die
 Redúcas. at enim métuas, ne ab re sint tamen
 Omissiores paúlo. o noster Démea,
 Ad ómnia alia aetáte sapimus réctius:
 Solum únnum hoc vitium senéctus adfert hómínibus,
 Adténtiores súmus ad rem omnes, quám sat est:
 Quod illós sat actas ácuet. DE. ne nímiúm modo
 Bonaé tuae istae nós rationes, Micio,
 Et túus iste animus aéquos subvortát. MR. tace,
 Non fiet. mitte iam istaec: da te hodié mihi:
 Expórge frontem. DE. scilicet ita témpus fert,
 Faciúndumst: ceterúm rus cras cum filio
 Cum primo luci. MR. immó de nocte cénseo:
 Hodié modo hilarum té face. DE. et istam psáltriam
 Vna illuc mecum hinc ábstraham. MR. pugnáveris.
 Eo pácto prorsum illi álligaris filium.
 Modo fáctio ut illara sérvés. DE. ego istuc vídero:
 atque
 Illí favillae pléna, fumi ac póllinis,
 Coquéndó sit faxo ét molendo: praéter haec
 Meridie ipso fáctiam ut stipulam cólligat:
 Tam excóctanti reddam atque átram, quam carbóst.
 MR. places.
 Nunc míhi vídere sápere. atque equidem filium,
 Tum etiára si nolit, cógam ut cum illa uná cubet.
 DE. Derídes? fortunátus, qui isto animó sics:

Ego séntio. Mr. ah, pergísne? DE. iam iam désino.
 Mr. I ergo íntro; et cui rei est, ei rei hunc sumamús
 diem.

ACTVS V. SCENA IV.

DEMEA.

Númquam ita quisquam béne subducta rátione ad vi-
 tàm fuat,

Quín res, aetas, úsus semper áliquid apportét novi;
 Áliquid moneat; út illa quae te scíre credas, néscias;
 'Et quae tibi putáris prima, in éxperiundo utrépudies:
 Quód nunc mi evenit: nam ego vitam dúram, quam
 vixi úsque adhuc,

Própe decurso spátio omitto. id quámobrem? re ipsa
 répperi,

Fácilitate níhil esse homini mélius neque cleméntia.
 Íd esse verum, ex me átque ex fratre cuivis facilest
 nóscere.

Ílle suam semper égit vitam in ótio, in convíviis:
 Clémens, placídus, núlli laedere ós, adridere ómnibus:
 Sibi vixit: sibi sumpsum fecit: ómnes benedicunt,
 amant.

Égo ille agrestis, saévos, tristis, párcus, truculentús,
 tenax

Dúxi uxorem: quam íbi miseriam vídi? nati fílii,
 Ália cura: heia áútem, dum studeo illis ut quamplú-
 rimum

Fácerem, contrivi ín quaerundo vitam atque aetatém
 meam:

Núnc exacta aetáte hoc fructi pró labore ab eís fero,
 'Odium: ille alter sine labore pátria potitur cómmoda:
 Íllum amant: me fúgitant: illi crédunt consilia
 ómnia:

Íllum diligunt: aput illum súnť ambo, ego desértus
 sum:

(20) ACTVS V. SCENA IV — VI. 179

Íllum ut vivat óptant, meam autem mórtem expectant
scílicet.

Íta eos meo labóre eductos máxumo, hic fecít suos
Paúlo sumptu: míseriam omnem ego cápio; hic po-
titur gaúdia.

Áge nunc iam, experiámur porro cóntra, ecquid ego
póssiem

Blánde dicere aut benigne fácere, quando huc próvocat.
'Ego quoque a meis me amari et mágni pendi pó-
stulo.

Si id fit dando atque óbsequendo, nón posteriores
feram.

Déerit: id mea mínime refert, quí sum natu máxu-
mus.

ACTVS V. SCENA V.

SYRVS. DEMEA.

SY. Heus, Démea, rogat fráter ne abeas lóngius.

DE. Quis homo? ó Syre noster, sálve: quid fit? quid
agitur?

SY. Recte. DE. óptumest. iam núnc haec tria primum
áddidi

Praetér naturam, o nóster, quid fit? quid agitur?

Servum haút inliberálem praebes te: ét tibi

Lubéns bene faxim. SY. grátiam habeo. DE. atqui,
Syre,

Hoc vérumst, et ipsa re éxperiere própediem.

ACTVS V. SCENA VI.

GETA. DEMEA.

GE. Era, ego húc ad hos províso, quam mox virginem
Accérsant. set eccum Démeam. salvós sies.

DE. O, quí vocare? GE. Geta, DE. Geta, hominem
máxumi

Pretí te esse hodie iúdicavi animó meo:

Nam is mihi profecto est servos spectatus satis,
 Cui dominus curaest: ita uti tibi sensi, Geta.
 Et tibi ob eam rem, siquid usus venerit,
 Lubens bene faxim. meditor esse adfabilis.
 Et bene procedit. GE. bonus es cum haec existumas.
 DE. Paulatim plebem primum facio meam.

ACTVS V. SCENA VII.

AESCHINVS. DEMEA. SYRVS. GETA.

AE. Occidunt me quidem, dum nimis sanctas nuptias
 Student facere; in apparando consumunt diem.

DE. Quid agitur, Aeschine? AE. ehem, pater mi, tu
 hic eras?

DE. Tuus hercle vero et animo et natura pater;
 Qui te amat plus quam hosce oculos. set cur non do-
 mum

Vxorem accersis? AE. cupio: verum hoc mihi mo-
 raest

Tibicina. et hymenaem qui cantent. DE. eho,
 Vin tu huic seni auscultare? AE. quid? DE. missa
 haec face,

Hymenaem, turbas, lampadas, tibicinas:
 Atque hanc in horto maceriam iube dirui
 Quantum potest: hac transfer: unam fac domum:
 Traduce et matrem et familiam omnem ad nos. AE.
 placet,

Patér lepidissime. DE. euge, iam lepidus vocor.

Fratri aedes fient perviae: turbam domum
 Adducet, sumptum admittet: multa: quid mea?

Ego lepidus in eo gratiam. iube nunc iam

Dinumeret ille Bablylo viginti minas.

Syre, cessas ire ac facere? SY. quid ego? DE. dirue.

Tu illas abi et traduce. GE. di tibi, Demea,

Benefaciant, cum te video nostrae familiae

Tam ex animo factum velle. DE. dignos arbitror.

Quid tu ais? AE. sic opinor. DE. multo rectiust,

Quam illám puerperam hác nunc duci pér viam
Aegrótam. AE. nil enim vídi melius, mí pater.
DE. Sic sóleo. sed eccum Mício egreditúr foras.

ACTVS V. SCENA VIII.

MICIO. DEMEA. AESCHINVS.

MI. Iubet fráter? ubi is est? tún iubes hoc, Démea?

DE. Ego véro iubeo, et hác re et aliis ómnibus

Quam máxume unam fácere nos hanc fámiliam,
Colere, ádiuvare, adiungere. AE. ita quaesó, pater.

MI. Haut áliter censeo. DE. immo hercle ita nobis
decet:

Primum huíus uxori est máter. MI. est. quid póstea?

DE. Proba ét modesta. MI. ita áiunt. DE. natu grán-
dior.

MI. Scio. DE. párere iam diu haéc per annos nón
potest:

Nec qui eám respiciat, quisquam est: sola est. MI.
quam híc rem agit?

DE. Hanc te aéquum est ducere: et té operam ut fiát
dare.

MI. Me dúcere autem? DE. té. MI. me? DE. te in-
quam. MI. inéptis. DE. si tu sis homo,

Hic fáciat. AE. mi patér. MI. quid tu autem huic,
ásine, auscultas? DE. nihil agis:

Fieri áliter non potést. MI. deliras, AE. sine te exo-
rem, mí pater.

MI. Insánis? aufer. DE. áge, da veniam fílio. MI.
satin sánus es?

Ego nóvus maritus ánno demum quínto et sexagésimo
Fiam, átque anum decrepítam ducam? idne éstis au-
ctorés mihi?

AE. Fac: prómisi ego illis. MI. prómisti autem? dé
te largitór, puer.

DE. Age, quíd si quid te máius oret? MI. quási si hoc
non sit máximum.

DE. Da véniam. AE. ne graváre. DE. fac, promitte.

MI. non omittitis?

AE. Non, nisi te exorem. MI. vís est haec quidem.

DE. áge prolixé, Micio.

MI. Etsi hóc mihi pravum, inéptum, absurdum, atque
álienum a vitá mea

Vidétur: si vos tántopere istuc vóltis, fiat. AE. béne
facis.

DE. Meritó tuo te amo. vérum. MI. quid? DE. ego
dicam, hoc cum fit quód volo.

MI. Quid núnc? quid restat? DE. Hégio hic est his
cognatus próximus:

Adfínis nobis; paúper: bene nos áliquid facere illi
debet.

MI. Quid fácere? DE. agelli est hic sub urbe paúlum
quod locitás foras:

Huic démus qui fruátur. MI. paulum id aútem est?
DE. si multúmst, tamen

Faciúndum est: pro patre huic est; bonus est; nóster
est; recté datur.

Postrémo nunc meum illud verbum fácio, quod tu,
Micio,

Béne ét sapienter dixti dudum, Vítium commune
ómnium est,

Quod nímiua ad rem in senécta attenti súmus, hanc
maculam nós decet

Effúgere: dictum est vére, et re ipsa fieri oportet,
Micio.

MI. Quid istic? dabitur quidem, quando hic volt. AE.
mí pater. DE. núnc tu mihi,

Micio, es germánus pariter ánimo ac corpore. MI.
gaúdeo.

DE. Suó sibi gladio hunc iúgulo. —

ACTVS V. SCENA IX.

SYRVS. DEMEA. MICIO. AESCHINVS.

SY. --- Factum est quód iussisti, Démea.

DE. Frúgi homo es. ego edepol hodie meá quidem
senténtia

Iúdico Syrum fieri esse aequum liberum. MI. istunc
liberum?

Quódnam ob factum? DE. múlta. SY. o noster Dé-
mea, edepol vír bonu's:

Égo istos vobis úsque a pueris cúravi ambos sédulo;
Dócui, monui, béne praecepi sémpér, quae potui ómnia.

DE. Rés apparet. ét quidem porro haec, óbsonare cúm
fide,

Scórtum adducere, ápparare dé die convívium:

Nón mediocris hóminis haec sunt ófficia. SY. o lepi-
dúm caput.

DE. Póstremo, hodie in psáltria ista emúnda hic adiu-
tór fuit,

Híc curavit: pródesse aequumst: álii meliorés erunt:
Dénique hic vult fieri. MI. vin tu hoc fieri? AE. cu-
pio. MI. sí quidem

Tú vis, Syre, elo accéde huc ad me: líber esto. SY.
béne facis:

Ómnibus gratiam hábeo: et seorsum tíbi praeterea,
Démea.

DE. Gaúdeo. AE. et ego. SY. crédo: utinam hoc per-
pétuum fiat gaúdiúm,

Phrýgiam ut uxorém meam una mécum videam libe-
ram.

DE. Óptumam quidem múlierem. SY. et quidem tuó
nepoti huius filio

Hódie prima mámmam dedit haec. DE. hércle vero
sério,

Síquidem prima dédit; haut dubiumst, quía emitti
acquúm siet.

MR. Ób eam rem? DE. ob eam: póstramo a me argéntum, quanti est, súmto.

SY. Dí tibi, Demea, ómnia omnes sémper optata ófferant.

MR. Síre, processisti hódie pulchre. DE. síquidem porro, Mício,

Tú tuum officium fácies; atque huic áliquíd paulum praé manu

Déderis. unde utátur. reddet tibi cito. MR. istoc vilius.

AE. Frúgi homo est. SY. reddam hércle, da modo.

AE. áge, pater. MR. post cónsulam.

DE. Fáciet. SY. o vir óptume. AE. o patér mi festívissime.

MR. Quid istuc? quae res tám repente móres mutavit tuos?

Quód prolubium? quae istaec subita est lárgitas?

DE. dicám tibi:

Ut id ostenderém, quod te isti fáilem et festívum putant,

Íd non fieri ex véra vita, néque adeo ex aequo ét bono;

Sét adsentando atque indulgendo et lárgiendo, Mício.

Núnc adeo si ob eám rem vobis méa vita invisá, Aéschine, est;

Quíanon iusta iniústa prorsus ómnia omnino óbsequor;

Missa facio: effúndite, emite, fácite quod vobis lubet.

Séd si id vultis pótius, quae vos própter adulescéntiam

Mínus videtis, mágis inpense cúpitis, consulitis parum,

Haéc reprehendere ét corrigere quem, óbsecundare in loco:

Écce me, quid id fáciam vobis. AE. tibi, pater, permittimus:

Plús scís quid opus fácto est. set de frátre quid fiét?

DE. sino.

Hábeat in istac fínem faciat. MR. ístuc recte. Plaúдите.

HECYRA TERENTI.

FABVLAE INTERLOCVTORES.

PHILOTIS meretrix.

SYRA anus.

PARMENO servus.

LACHES senex.

SOSTRATA matrona.

PHIDIPPVS senex.

PAMPHILVS adolescens.

MYRRHINA matrona.

SOSIA servus.

BACCHIS meretrix.

Acta ludis Megalensib. Sex. Iul. Caesare Cn. Cornelio Dolabella Aedil. Curulib. Non est Peracta. Modos fecit Flaccus Claudi. Tibiis parib. Tota graeca Menandru facta est. Acta primo sine Prologo. Data secundo Cn. Octavio T. Manlio Coss. Relata est L. Aemilio Paulo ludis funeralib. Non est placita. Tertio Relata est Q. Fulvio L. Marcio Aedilib. Curulib. Egit L. Ambivius Turpio. Placuit.

P R O L O G V S.

Hecyra ést huic nomen fabulæ: hæc cùm data est
Nova, ei novum intervénit vitium et cålamitas,
Vt néque spectari néque cognosci pótuerit:
Ita pópulus studio stúpidus in funámbulo
Animum óccuparat. nunc hæc plane est pró nova:
Et is qui scripsit hánc, ob eam rem nóluit
Iterúm referre, ut iterum posset véndere.
Aliás cognostis éius: quaeso hauc nóscite.

A L T E R P R O L O G V S.

Orátor ad vos vénio ornatu prólogi:
Sinite éxorator sim: eódem ut iure uti senem
Liceát, quo iure sum úsus adulescéntior;
Novás qui exactas féci ut inveteráscerent;
Ne cùm poëta scríptura evanésceret.
In his, quas primum Caécili didici novas,
Partim sum earum exactus: partim vix steti.
Quia scíbam dubiam fórtunam esse scaénicam,
Spe incérta, certum míhi laborem sústuli.
Easdem ágere coepi, ut á eodem alias discerem
Novás, studiose; ne illum ab studio abdúcerem.
Perféci ut spectaréntur. ubi sunt cógnitæ,
Placitaé sunt. ita poétam restitui in locum,
Prope iam remotum iniúria adversárium
Ab stúdio, atque ab labóre, atque arte ab música.
Quod si scriptorem sprévissem in praésentia,

Et in déterrendo vóluissem operam súmerè;
 Vt in ótío esset, pótius quam in negótio;
 Detérruissem fáçile, ne alias scriberet.
 Nunc quí d petam, mea caúsa aequo animo atténdite.
 Hecyram ad vos refero, quám mihi per siléntium
 Numquam ágere licitum est; ita eam oppressit cála-
 mitas.

Eam cálamitatem véstra intellegéntia
 Sedábit, si erit adiútrix nostrae indústriæ.
 Cum primum eam agere coépi, pugilum glória,
 Funámbuli eodem accédens expectátio,
 Comitúm conventus, strépitus, clámor múlíerum
 Fecére, ut ante témpus excirém foras.
 Vetere in nova coepi úti consuetúline,
 In éxperiundo ut éssém: refero dénuo.
 Primo áctu placeo: cum intérea rumór venit
 Datum iri gladiatóres: populus cónvolat:
 Tumúltuantur, clámant, pugnant de loco:
 Ego intérea meum non pótui tutari locum.
 Nunc túrba non est: ótium et siléntium est:
 Agéndi témpus míhi datum est: vobis datur,
 Potéstas condecorándi ludos scaénicos.
 Nolite sinere pér vos artem músicam
 Recidere ad paucos: fáçite, ut vestra auctóritas
 Meae auctóritati faútrix adiútrixque sit.
 Si núnquam avare prétium statuí arti meae;
 Et cum ésse quaestum in ánimum induxi máximum,
 Quam máxime servire vostris cómmodis:
 Sinite ímpetrare mé, qui in tutelám meam
 Studiúm suum, et se in vóstram commísit fidem,
 Ne eum circumuentum inique iniqui inrideant.
 Mea caúsa causam accípíte, et date siléntium:
 Vt lúbeat scribere álias, mihique ut díscere
 Novás expediat, pósthac pretio emptás meo.

ACTVS I. SCENA I.

PHILOTIS meretrix. SYRA anus.

PH. Per pól quam paucis réperias meretricibus
Fidélis evenisse amatorés, Syra.

Vel hic Pámphilus iurábat quotiens BÁCCHIDI,
Quam sáncte, ut quivis fáclle posset crédere,
Numquam illa viva uxórem ducturúm domum.

Em dúxit. SY. ergo própterea te sédulo
Et móneo et hortor, né te cuiusquam mísereat:

Quin spólies, mutiles, lácères, quemquem nácta sis.

PH. Vtín eximium néminem habeam? SY. néminem,

Nam némo quisquam illórum scito ad té venit,

Quin íta paret sese, abs te út blandítiis suis

Quam mínimo pretio suám voluptatem éxpleat:

Hiscíne tu amabo nóñ contra insidiábere?

SY. Tamén pol eandem iniúriúmst esse ómnibus.

PH. Iniúrium autem est úlcisci adversários?

Aut quá via captent té illi, eadem ipsós capi?

Eheú me miseram, cúr nóñ aut istaéc mihi

Aetás et forma est, aút tibi haec senténtia?

ACTVS I. SCENA II.

PARMENO. PHILOTIS. SYRA.

PA. Senéx si quaeret mé, modo isse djcito

Ad pórtum, percontátum adventum Pámphili.

Audín quid dicam, Scírte? si quaerét me, uti

Tum dicas: si non quaeret, nullus dixeris:

Aliás ut uti póssim causa hac íntegra.

Set vídeon ego Philótium? unde haec ádvenit?

Philótis, salve múltum. PH. o salve, Pármeno.

SY. Salvé mecastor, Pármeno. PA. et tu edepól, Syra.

Philótis, dic mi ubi te óblectasti tándiu?

PH. Minime équidem me oblectávi, quae cum mílite

Corinthum hinc sum profécta ínhumaníssimo:

Biennium ibi perpétuum misera illúm tuli.

PA. Edepól te desidérium Athenarum árbitor,

Philótium, cepisse saepe: et té tuum

Consilium contempsisse. PH. non dici potest,

Quam cúpida eram huc redeúndi, abeundi a mílite,

Vosque híc videndi, antíqua ut consuetúdi

Agitárem inter vos libere convívium:

Nam illi haút licebat nisi praefinitó loqui,

Quae illi placerent. PA. haút opinor cómmode

Finém statuisse orátioni míl tem.

PH. Set quíd hoc negoti est? módo quae narravít mihi

Hic íntus Bacchis? quód ego numquam crédidi

Fore, ut ille hac viva pósset animum indúcere

Vxórem habere. PA. habére autem? PH. cho tu, an

nón habet?

PA. Habét: set firmae haec véreor ut sint núptiae.

PH. Ita di deaeque fáxint: si in rem est Baccidís.

Set qui istuc credam ita ésse, dic mihi, Pármeno.

PA. Non ést opus proláto: hoc percontárier

Desíste. PH. nempe ea caúsa, ut ne id fiát palam.

Ita mé di amabunt, haút propterea té rogo,

Vt hoc próferam, set ut tácita mecum gaúdeam.

PA. Numquám tam dices cómmode, ut tergúm meum

Tuam ín fidem commítam. PH. ah noli, Pármeno:

Quasi tú non multo mális narrare hóc mihi,

Quam ego quae percontor, scire. PA. vera haec praé-

dicat:

Et illúd mihi vitiumst máximum. si míhi fidem

Das, té tacituras, dícam. PH. ad ingeniúm redis.

Fidém do: loquere. PA. auscúlia. PH. istic sum. PA.

hanc Baccidem

Amábat, ut cum máxime, tum Pámphilus,

Cum páter, uxorem ut dúcat, orare óccipit:

Et haéc communia ómnium quae súnť patrũ,

Seném sese esse dícere, illum autem esse únicum:

Praesídium velle sé senectuti suae.

Ille primo se negáre. set postquam ácrius

Pater instat, fecit ánimi ut incertús foret,
 Pudórin anne amóri obsequeretúr magis.
 Tundéndo atque odio déniqúe effecit senex:
 Despóndit ei gnatum huius vicini próxumi.
 Vsque illud visum est Pámphilo ne utiquám grave;
 Donéc iam in ipsis núptiis, postquám videt
 Parátas; nec moram úllam, quin ducát, dari:
 Ibi démum ita aegre túlit, ut ipsam Báčchidem,
 Si adésset, credo ibi eius conmisérésceret.
 Vbicúmque datum erat spátium solitúdinis,
 Vt cónloqui mecum úna posset: Pármeno,
 Perii, quid ego egi? in quód me conieci malum?
 Non pótero ferre hoc, Pármeno: perii miser.
 PH. At té di deaque cúm tuo istoc odió, Laches.
 PA. Vt ad paúca redeam, uxórem deducit domum.
 Nocte illa prima virginem non áttigit:
 Quae cónsecutast nóx eam, nihiló magis.
 PH. Quid ais? cum virgine úna adulescens cúbuerit?
 Plus pótus, sese illa ábstinere ut pótuert?
 Non vérissimile dicis: neque verum árbitor.
 PA. Credo ita videri tibi: nam nemo ad té venit
 Nisi cúpiens tui: ille invitus illam dúxerat.
 PH. Quid deinde fit? PA. diébus sane paúculis
 Post, Pámphilus me sólum seducit foras;
 Narrátque, ut virgo ab se íntegra etiam túm siet:
 Seque ánte, quam eam uxórem duxissét domum,
 Sperásse, eas toleráre posse núptias.
 Set quám decrerim mé non posse díutius
 Habére, eam ludíbrío haberi, Pármeno,
 Quin íntegram itidem réddam, ut accepí, suis,
 Neque honéstum mihi, neque útile ipsi virgini est.
 PH. Pium ac pudicum ingénium narras Pámphili.
 PA. Hoc égo proferre, incómmodum mi esse árbitor:
 Reddí patri autem, cui tu nil dicás viti,
 Supérbum est: set illam spéro, ubi hoc cognóverit
 Non pósse se mecum ésse, abituram déniqúe.
 PH. Quid intérea? ibatne ad Báčchidem? PA. cotidie.

Set út fit, postquam hunc álienum ab sesé videt,
Maligna magis et mágis procax facta ílico est.

PH. Non édepol mirum. PA. atque éa res multo
máxime

Disiúnxit illum ab illa; postquam et ípse se,
Et illam, et hanc quae dóm̄i erat, cognovít satis,
Ad amússim ambarum móres earum existumans.

Haec, ita uti liberáli atque ingenuaé decet,
Pudéns, modesta; incómoda, atque iniúrias
Viri ómnis ferre; et tégere contumélias.

Hic ánimus partim uxóris misericórdia
Devíctus, partim víctus huius iniúria.

Paulátim elapsust BÁCchidi, atque huc tránstulit
Amórem, postquam pár ingenium náctus est.

Intérea in Imbro móritur cognatús senex
Horúnce. ad hos ea rédiit lege heréditas.

Eo amántem iuivum Pámphilum extrudít pater.

Reliquit hic cum mátre uxorem: nám senex
Rus ábdit sese: huc ráro in urbem cómmeat.

PH. Quid adhúc habent infirmitatis núptiae?

PA. Nunc aúdiés. primo hós dies complúsculos
Bene cónvenibat saúe inter eas. ínterim

Miris modis odísse coepit Sóstratam:

Neque lites ullae intér eas, postulátio

Numquám. PH. quid igitur? PA. sí quando ad eam
accésserat

Confábulatum, fúgere e conspectu ílico,

Vidére nolle: dénique ubi non quít pati,

Simulát se ad matrem accérsi ad rem divínam, abit;

Vbi illic dies est complúris, accersí iubet:

Dixére causam néscio quam. iterúm iubet;

Nemó remisit. póst quam accersit saépius,

Aegram ésse simulant múlierem. nostra ílico

It visere ad eam: admisit nemo. hoc úbi senex

Rescívit, heri ea caúsa rure huc ádvenit,

Patrém continuo cónvenit Philúmenae.

Quid égerint intér se, nondum etiám scio:

Nisi sáne curae est, quórsum eventurum hóc siet.

Habés omnem rem: pérgam quo coepi hóc iter.

PH. Et quídem ego: nam constitui cum quodam hó-
spite

Me esse illum conventúram. PA. di vortánt bene

Quod agás. PH. vale. PA. et tu béne vale, Philótium.

A C T V S II. S C E N A I.

LACHES. SOSTRATA.

LA. Pro Deum átque hominum fidém, quod hoc ge-
nus est, quae haéc est coniurátio?

Vtn' ómnes mulierés eadem aequé stúdeant, nolint-
que ómnia?

Neque déclinatam quícquam ab aliarum ingenio ullam
réperias?

[Itaque adeo uno animo omnes socrus oderunt nurus.]

Virís advorsari aéque studium est, símilis pertináciast.
In eódemque omnes míhi videntur lúdo doctae ad
málitiam.

Ei lúdo, si ulla sít magistra, hañc ésse satis certó scio.

So. Me míseram, quae nunc, quámobrem accuser,
néscio. LA. hem, tu néscias.

So. Ita mé di bene ament, mí Laches,

Itaque úna inter nos ágere aetatem líceat. LA. di mala
próhibeant.

So. Meque ábs te immerito esse áccusatam, póstmodo
resciscés, scio.

LA. Te inmérito? an quícquam pro ístis factis dígnum
te díci potest?

Quae me ét te et familiám dedecoras, fílio luctúm
paras.

Tum autem, éx amicis ínimici ut sint nóbis adfinés,
facis:

Qui illúm decrerunt dígnum, suos cui líberos com-
mitterent.

Tu sóla exorere, quae perturbes haéc, tua imprudéntia.

So. Egon? LA. tu, inquam, mulier, quae me omnino lapidem, non hominem putas.

An, quia ruri esse crebro soleo, nescire arbitramini Quo quisque pacto hic vitam vestrorum exigat?

Multo melius hic quae fiunt, quam illi ubi sum adsidue, scio:

Ideo quia, ut vos domi mihi eritis, proinde ego ero fama foris.

Iampridem equidem audivi cepisse odium tui Philumenam:

Minimeque adeo mirum; et, ni id fecisset, magis mirum foret.

Sed non credidi adeo, ut etiam totam hanc odisset domum:

Quod si scissem, illa hic maneret potius, tu hinc isse foras.

At vide; quam inmerito aegritudo haec oritur mi abs te, Sostrata:

Rus habitatum abii, concedens vobis et rei serviens; Sumptus vestros otiumque ut nostra res possit pati, Meo labori haut parcens, praeter aequom atque aetatem meam.

Non te pro his curasse rebus; ne quid aegre esset mihi?

So. Non mea opera, neque pro culpa evenit. LA. immo maxime:

Sola hic fuisti: in te omnis haeret culpa sola, Sostrata. Quae hic erant curares; curares; cum ego vos curis solvi ceteris.

Cum puella animum suscepisse inimicitias non pudet? Illius dices culpa factum? So. haut equidem dico, mi Laches.

LA. Gaudeo, ita me di ament, gnati causa: nam de te quidem,

Satis scio, peccando detrimenti nil fieri potest.

So. Qui scis, an ea causa, mi vir, me odisse adsimulaverit,

Vt cum matre plús una esset? LA. quid ais? non
signi hóc sat est,

Quód heri nemo vóluit visentem ád eam te intro ad-
mittere?

So. Énim lassam oppidó tum esse aibant: eo ád eam
non admissa sum.

LA. Tuós esse ego illi móres morbum mágis quam
ullam aliam rem árbitor:

Ét merito adeo: nám vostrarum núlla est, quin gna-
túm velit

Dúcere uxorem: ét quae vobis plácita est, conditió
datur:

Vbi duxere inpúlsu vestro, véstro impulsu easdem
éxigunt.

ACTVS II. SCENA II.

PHIDIPPVS. LACHES. SOSTRATA.

PH. Etsi scio ego, Philúmena, meum iús esse, ut te cógam
Quae ego imperem facere: égo tamen patrio ánimo
victus fáciam,

Vt tibi concedam; néque tuae libídini adversábor.

LA. Atque éccum Phidippum óptume video: hinc iam
scibo quíd sit.

Phidíppe; et ego meis me ómnibus scio esse ádprime
obsequéntem;

Set nón adeo ut mea fácilitas corrúmpat illorum áni-
mos:

Quod tú si idem facerés, magis rem in vóstram et no-
stram id ésset.

Nunc video in illarum ésse te potéstate. PH. heia véro.

LA. Adí te heri de fília: ut veni, itidem incertum
amisti.

Haut ita decet, si pérpetem hanc vis ésse adfinitátem,

Celáre te iras. sí quid est peccátum a nobis, prófer:

Aut éa refellendó tibi aut purgándo corrigémus,

Te iúdice ipso. sín east retinéndi causa apút vos,

Quia aegra est: te mi iniuriam facere arbitror, Phi-
dippe;

Si metuis satis ut meaé domi curétur diligénter.

At ita me di ament, haút tibi hoc concédo, etsi illi
páter es,

Vt tu illam salvam mágis velis; id ádeo gnati caúsa:

Quem ego íntellexi illam haút minus quam se ípsum
magni fácere.

Neque ádeo clam te est, quam ésse eum latúrum gra-
viter crédam,

Hoc sí rescierit: eó domum studeo hánc, prius quam
ille huc rédeat.

PH. Lachés, et diligéntiam vestram ét benignitátem

Novi: ét quae dicis, ómnia esse, ut dicis, animum
indúco:

Et te hóc mi cupio crédere: illam ad vós redire stúdeo,
Si fácere possim ulló modo. LA. quae rés te id facere
próhibet?

Eho, núnquidnam accusát virum? PH. minumé: nam
postquam atténdi

Magis, ét vi coepi cógere ut redíret; sancte adiúrat,

Non pósse aput vos Pámphilo se absénte perduráre:

Aliúd fortasse alií viti est: ego sum ánimo leni nátus:

Non póssum advorsari meis. LA. hem, Sóstrata. So.
heu me míseram!

LA. Certúmne est istuc? PH. núncc quidem ut vidétur:
set numquíd vis?

Nam est quód me transire ád forum iam opórtet. LA.
eo tecum úna.

ACTVS II. SCENA III.

SOSTRATA.

Édepol ne nos súnus inique aeque ómnes invisaé viris,
Própter pancas: quae ómnes faciunt dignae ut videa-
múr malo.

(3) ACTVS III. SCENA I. 197

Nam ita me di ament, quod me accusat vir nunc, sum
extra noxiam.

Sed non facile est expurgatu: ita animum induxerunt,
socrus

Omnis esse iniquas: haut pol me quidem: nam num-
quam, secus

Habui illam, ac si ex me esset nata: nec, qui hoc mi
eveniat, scio:

Nisi pol filium multimodis iam expeto, ut redeat do-
mum.

ACTVS III. SCENA I.

PAMPHILVS. PARMENO. MYRRHINA.

PAM. Nemini plura ego acerba credo esse ex amore
homini unquam oblata,

Quam mi. heu me infelicem, hancine ego vitam parsi
perdere?

Hancine causa eram ego tantopere cupidus redeundi
domum? ah,

Quanto fuerat praestabilius, ubivis gentium agere ae-
tatem,

Quam huc redire? atque haec ita esse miserum me
resciscere?

Nam omnibus nobis, quibus est alicunde aliquis obie-
tus labos,

Omne quod est interea tempus priusquam id rescii-
tumst, lucrost.

PAR. At sic citius qui te expedias his aerumnis, reperias.
Si non rediisses, haec irae factae essent multo amplio-
res:

Sed nunc adventum tuum ambas, Pamphile, scio re-
verituras.

Rem cognosces: iram expedies: rursus in gratiam
restitues.

Levia sunt, quae tu pergravia esse in animum induxisti
tuum.

PAM. Quid cónsolare me? án quisquam usquam géntiumst aequé miser?

Prius quam hánc uxorem dúxi, habebam alibi ánimum amori déditum:

Iam in hác re, ut taceam, cuívis facile est scítu, quam fuerím miser:

Tamén numquam ausus súm recusare eám, quam mi obtrudit pater.

Vix me hínc abstraxi, atque ímpeditum in eo éxpedivi animúm meum;

Vixque húc contuleram: em nóva res ortast, pórró ab hac quae me ástrahat.

Tum aut mátrém ex ea re me aut uxorem in cúlpa inventurum árbitor:

Quod cum íta esse inveneró, quid restat, nísi porro ut fiám miser?

Nam mátris ferre iniúrias me, Párméno, pietás iubet: Tum uxóri obnoxíus sum; ita olim suó me ingenio pértulit:

Tot meás iniuriás quae numquam nullo patefecit loco. Set mágnú nescio quíd necesse est évenisse, Párméno, Vnde íra inter eas íntercessit, quae tam permansít diu.

PAR. Aut quidem hércle parvom, sí vis veram vérba ad rationem éxigi.

Non máxumae, quae máxumae sunt ínterdum irae, iniúriae

Faciúnt: nam saepe est, quíbus in rebus álius ne irátus quídem est,

Cum de eádem causa est íracundus fáctus inimicíssimus.

Pueri ínter sese quas pro levibus nóxiis irás gerunt? Quaprópter? quía enim qui eós gubernat ánimus, infirmúm gerunt.

Itidem íllae mulierés sunt, ferme ut púeri, levi senténtia:

Fortásse unum aliquod vérbum ínter eas íram hanc concivisse, ere.

PAM. Abi, Pármeno, intro, ac mé venisse núntia. PAR.
hem quid hoc ést? PAM. tace.

Trepidári sentio, ét cursari rúrsum prorsum. PAR.
agedum, ád fores

Accédo propius. héin, sensistin? PAM. nóli fabulárier.
Pro Iúppiter, clamórem audiví. PAR. túte loqueris,
mé vetas.

MY. Tace óbsecro mea gnáta. PAM. matris vóx visast
Philúmenae.

Nullús sum. PAR. qui duin? PAM. périi. PAR. quamob-
rem? PAM. néscio quod magnúm malum

Profécto, Parmenó, me celas. PAR. úxorem Philú-
menam

Pavitáre nescio quíd dixerunt: id si forte est, néscio.
PAM. Intérii: cur id míhi non dixti? PAR. quía non
poteram una ómnia.

PAM. Quid mórbi est? PAR. nesció. PAM. quid? ne-
mon medicum adduxit? PAR. néscio.

PAM. Cesso hinc ire intro, ut hóc quamprimum, quic-
quid est, certó sciam?

Quonám modo, Pbilúmena mea, núnc te offendam
adféctam?

Nam sí periculum in te úllum inest, perísse me una
haut dúbium est.

PAR. Non úsus factó est míhi núnc hunc intró sequi:
Nam invisos omnis nós esse illis séntio.

Héri némo voluit Sóstratam intro admittere.

Si fórté morbus ámplior factus siet,

Quod sáne nolim, máxume eri causá mei;

Servom ilico introiísse dicent Sóstratae,

Aliquid tulisse cómmiscentúr mali,

Capiti átque aetati illórum, morbus qui aúctus sit.

Era in crimen veniet, égo vero in magnúm malum.

ACTVS III. SCENA II.

SOSTRATA. PARMENO. PAMPHILVS.

So. Nescio quid iamdudum audio hic tumultuari
misera:

Male metuo, ne Philúmenae magis morbus adgra-
vescat:

Quod te Aesculapi, et te Salus, ne quid sit huius, oro.
Nunc ad eam visam. PAR. heus, Sóstrata. So. hem.
PAR. iterum istinc excludere?

So. Ehem Pármeno, tu hic eras? perii, quid faciam
misera?

Non visam uxorem Pámphili, cum in proximo hic
sit aegra?

PAR. Non visas? ne mittas quidem visendi causa
quemquam.

Nam qui amat cui odio ipse est, his facere stulte ducit.
Laborem inanem ipse capit, et illi molestiam adfert.
Tum filius tuus introit videre, ut venit, quid agat.

So. Quid ais? an venit Pámphilus? PAR. venit. So.
dis gratiam habeo.

Hem, istoc verbo animus mi rediit, et cura ex corde
excessit.

PAR. Iam ea te causa maxime nunc huc introire nolo:
Nam si remittent quippiam Philúmenam dolores,
Omnem rem narrabit, scio, continuo sola soli.

Quae inter vos intervenerint, unde ortum est initium
irae.

Atque eccum video ipsum egredi, quam tristis. So. o
mi gnate.

PAM. Mea mater, salve. So. gaudeo venisse salvom.
salvan

Philúmena est? PAM. meliuscula est. So. utinam
istuc ita di faxint.

Quid tu igitur lacrimas? aut, quid es tam tristis?
PAM. recte, mater.

So. Quid fuit tumulti? dic mihi: an dolor repente invásit?

PAM. Ita factumst. So. quid morbi est? PAM. febris.
So. cotidiana? PAM. ita aiunt.

I sodes intro, consequar iam te, mea mater. So. fiat.

PAM. Tu pueris curre, Parmeno, obviam, atque eis onera adiuta.

PAR. Quid? non sciunt ipsi viam, domum qua redeant? PAM. cessas?

ACTVS III. SCENA III.

P A M P H I L V S.

Néqueo mearum rerum initium ullum invenire idoneum,

Vnde exordiar narrare, quae nec opinanti accidunt;
Partim quae perspexi his oculis, partim quae accepi auribus:

Qua me propter exanimatum citius eduxi foras.

Nam modo intro ut me corripui timidus, alio suspicans

Morbo me visurum adfectam ac sensi uxorem esse;
ei mihi,

Postquam me aspexere ancillae advénisse, ilico omnes simul

Laetae exclamant, Venit, id quod de repente aspexerant.

Sed continuo vultum earum sensi inmutari omnium,
Quia tam incommode illis fors obtulerat adventum meum.

Vna illarum interea propere praecucurrit, nuntians
Me venisse: ego eius videndi cupidus, recta consequor.
Postquam intro adveni, extemplo eius morbum cognovi miser:

Nam neque, ut celare posset, tempus spatium ullum dabat:

Néque voce alia, ac rés monebat ipsa, poterat cónqueri.
 Póstrquam aspexi, o fácinus indignum ínquam: et cor-
 ripui ílico

Me índe lacrumans, íncredibili re átque atroci pér-
 citus:

Máter consequitúr: iam ut limen éxirem, ad genua
 áccidit,

Lácrumans misera: míseritum est. profécto hoc sic
 est, út puto.

Ómnibus nobis út res dant sese, íta magni atque hu-
 milés sumus.

Hánc habere orátionem mécum principio ínstitit:

Ó mi Pamphile, ábs te quamobrem haec ábierit, cau-
 sáam vides:

Nám vitium est oblátum virgini ólim ab nescio quo
 ínprobo.

Núnc huc confugit, te atque alios pártum ut celarét
 suum.

Sét cum orata eiús reminiscor, nequeo quin lacrumém
 miser.

Quaéque fors fortúna est, inquit, nóbis quae te ho-
 die óbtulit,

Pér eam te obsecrámus ambae, sí ius, si fas ést, uti
 Ádvorsa eius pér te tecta tácitaque aput omnis sient.

Si úmquam te erga animo ésse amico sénsti eam, mi
 Pámphile;

Síne labore hanc grátiam te ut sibi des pro illa, núnc
 rogat.

Céterum de rédducenda id fácias, quod in rem sit
 tuam.

Párturire eám, neque gravidam esse éx te, solus cón-
 sciús.

Nam áiunt tecum póstr duobus cóncubuisse eam mén-
 sibus.

Túm, postquam ad te vénit, mensis ágitur hic iam
 séptimus:

(35) ACTVS III. SCENA III. IV. 203

Quód te scire, ipsa indicat res. núnc si potis est, Pám-
phile,

Máxume voló doque operam, ut clam éveniat partús
patrem,

Átque adeo omnis. sét si id fieri nóñ potest quin sèn-
tiant,

Dícam abortum esse: scio nemini áliter suspectúm
fore,

Quín, quod verisímile est, ex te récte eum natúm pu-
tent.

Cóntinuo exponétur: hic tibi níhil est quicquam in-
cómmodi:

Ét illi miserae indigne factam iniúriam contéxeris.

Póllicitus sum; et sérvare in eo cértumst, quod dixi,
fidem.

Nám de redducénda, id vero ne útiquam honestum
esse árbitror:

Néc faciam; etsi amór me graviter cónsuetudoque
eius tenet.

Lácrumo, quae posthác futurast vita cum in mentém
venit

Sólitudoque. ó fortuna, ut númquam perpetua és data.
Sét iam prior amór me ad hanc rem exércitatum red-
didit.

Quó ego eum consilio missum féci, eodem huic ope-
ráñ dabo.

Adest Pármeno cum púeris: hunc minimést opus

In hác re adesse: nam ólim soli crédidi,

Eá me abstinnisse in principio, cum data est:

Vereór, si clamorem eius hic crebro exáudiat,

Ne párturire intéllegat. aliquó mihi est

Hinc áblegandum, dúm parit Philúmena.

ACTVS III. SCENA IV.

PARMENO. SOSIA. PAMPHILVS.

PAR. Ain tú tibi hoc incómmodum evenisse iter?

So. Non hércle verbis, Parmeno, dici potest

Tantum, quam re ipsa navigare incommodumst.

PAR. Itane est? SO. o fortunáte, nescis quid mali

Praetèrieris, qui nùmquam es ingressus mare.

Nam aliás ut mittam miserias, unam hanc vide:

Diés triginta aut plús eo in naví fui,

Cum intérea semper mórtem expectabám miser:

Ita úsque advorsa tèmpestate usi sumus.

PAR. Odiósum. SO. haut clam me est: dénique hercle
aufúgerim

Potiús, quam redeam, si eó mi redeundúm sciam.

PAR. Olim quidem te caúsae inpellebánt leves,

Quod nunc minitare fácere, ut faceres, Sósia.

Set Pámphilum ipsum vídeo stare ante óstium:

Ite intro: ego hunc adíbo, si quid mé velit.

Ere, étiam tu hic stas? PAM. ét quidem te expectáns.

PAR. quid est?

PAM. In árcem transcurso ópus est. PAR. cui hominí?

PAM. tibi.

PAR. In árcem? quid eo? PAM. Cállidemidem hó-
spitem

Mycónium, qui mecum úna vectust, cónveni.

PAR. Perii. vóvisse hunc dicam, si salvós domum

Redisset unquam, ut me ámbulando rúmperet.

PAM. Quid cèssas? PAR. quid vis dicam? an conve-
niám modo?

PAM. Immo, quód constitui me hódie conventúrum
eum,

Non pósse, ne me frústra illi expectét. vola.

PAR. At nón novi hominis faciém. PAM. at faciam ut
nóveris:

Magnús, rubicundus, crispus crassus, caésius,

Lentiginosa facié. PAR. di illum pérduint.

Quid, si non veniet? máneamne usque ad vésperum?

PAM. Manéto: curre. PAR. nón queo: ita deféssus sum.

PAM. Ille ábiit. quid agam infélix? prorsus nescio

Quo pácto hoc celem, quód me oravit Mýrrhina,

Suae gnátae partum: nám me miseret múlteris.

Quod pótero faciam, támen ut pietatém colam:
 Nam mé parenti pótius quam amori óbsequi
 Opórtet. attat éccum Phidippum ét patrem
 Video: hórsum pergunt. quid dicam hisce, incértus
 sum.

ACTVS III. SCENA V.

LACHES. PHIDIPPVS. PAMPHILVS.

LA. Díxisti dudum illám dixisse, se éxspectare fílium?
 PH. Fáctum. LA. venisse áiunt: redeat. PA. caúsae
 quid dicám patri,
 Quámobrem non reddúcam, nescio. LA. quém ego
 hic audivi loqui?
 PA. Cértum offirmare ést viam me, quám decrevi pér-
 sequi.
 LA. Ípsus est de quo hóc agebam técum. PA. salve,
 mí pater.
 LA. Gnáte mi, salvé. PH. bene factum te ádvenisse,
 Pámphile:
 Ét adeo, quod máximumst, salvum átque validum.
 PA. créditur.
 LA. Ádvenis modo? PA. ádmodum. LA. cedo, quid
 reliquit Phánia
 Cónsobrinus nóster? PA. sane hercle hómo voluptati
 óbsequens
 Fúit, dum vixit: ét qui sic sunt: haút multum here-
 dém iuvant.
 Sibi vero hanc laudém relinquont: vixit, dum vixit,
 bene.
 LA. Túm tu igitur nihil áttulisti huc úna plus sen-
 téntia?
 PA. Quicquid est id, quód reliquit, prófuit. LA. immo
 óbfit:
 Nam illum vivum etsálvom vellem. PH. inpúne optare
 istúc licet:

Ille reviviscét iam numquam; et tamen̄ utrū malis scio.

LA. Héri Philumenam ad se adcersi hic iússit: dic iussisse te.

PH. Nólí fodere: iússi. LA. set eam iam remittet. PH. scilicet.

PA. Ómnem rem scio, út sit gesta: advéniens audivi modo.

LA. Át istos invidós di perdant, qui haéc libenter nuntiant.

PA. Égo me scio cavisse, ne ulla mérito contumélia fieri a vobis pósset: idque si nunc memorare hic velim,

Quám fideli animo ét benigno in illam et clementí fui, Vére possum: ní te ex ipsa haec mágis velim resciscere:

Námque eo pacto máxime aput te méo erit ingenió fides,

Cum illa, quae in me nunc iniqua est, aéqua de me dixerit.

Néque mea culpa hóc discidium evénisse, id téstor deos.

Sét quando esse indignum sese députat, matri meae Quae concedat, quaeque eius mores tóleret sua modestia;

Néque alio cõponi pacto pótis inter eas grátias; Ségreganda aut máter a me est, Phidippe, aut Philúmena:

Núnc me pietas mátris potius cómmodum suadét sequi.

LA. Pámphile, haut invito ad aures sérmo mi accessit tuus,

Cúm res postputásse te omnis praé parente intéllego. Vérum vide, ne inpúlsus ira práve insistas, Pámphile.

PA. Quid ego ira impulsus núnc in illam iniquos sim? Quae núnquam quicquam ergá me commeritást, pater, Quod nóllem; et saepe méritam quod vellém scio:

Amóque et laudo et véhementer desídero:

Nam fuisse erga me míro ingenio expértus sum:

Illíque exopto, ut réliquam vitam éxigat

Cum eó viro, me qui sit fortunátior:

Quandóquidem illam a me distrahit necéssitas.

PH. Tibi id in manu est, ne fiat. LA. si sanús sies,

Jube illám redire. PA. nón est consiliúm, pater:

Matrís servibø cómmotis. LA. quo abís? mane,

Mane, inquam: quo abís? PH. quae haéc est perti-
nácia?

LA. Dixín, Phidippe, hanc rem aégre laturum ésse
eum?

Quamobrém te orabam, fíliam ut remitteres.

PH. Non crédidi edepol ádeo inhumanúm fore:

Itan is nunc sibi me súpplicaturúm putat?

Si est, út velit reddúcere uxorém; licet:

Sin álio est animo; rénumeret dotem húc, eat.

LA. Ecce ántem tu quoque próterve iracúndus es.

PH. Percóntumax redisti huc vobis, Pámphile.

LA. Decédet ira haec: étsi merito irátus est.

PH. Quia paúlum vobis áccessit pecúniae,

Sublāti animi sunt. LA. étiam mecum litigas?

PH. Deliberet, renúntietque hodié mihi,

Velítne an non: ut álii, si huic non ést, siet.

LA. Phidippe, ades, audi paúcis. abiit. quíd mea?

Postrémo inter se tránsigant ipsi, út lubet:

Quandó nec gnatus neque híc mi quicquam obtém-
perant;

Quae dico parvipéndunt. porto hoc iúrgium

Ad uxórem, cuius haec fiunt consilio ómnia:

Atque in eam hoc omne, quód mihi aegrest, évomam.

ACTVS IV. SCENA I.

MYRRHINA. PHIDIPPVS.

MY. Périi, quid agam? quó me vortam? quíd viro
meo réspondebo

Misera? nam audivisse vocem pueri visust vagientis:
Ita corripuit de repente tacitus sese ad filiam:

Quod si rescierit peperisse eam; id qua causa clam
me habuisse

Dicam, non edepol scio.

Sed ostium concrepuit: credo ipsum exire ad me:
nulla sum.

PH. Vxor, ubi me ad filiam ire sensit, se eduxit foras:
Atque eccam video. quid ais, Myrrha? heus tibi
dico. MY. mihi ne, mi vir?

PH. Vir ego tuus sim? tu virum me, aut hominem
deputas adeo esse?

Nam si utrumvis horum, mulier, umquam tibi visus
forem,

Non sic ludibriis tuis factis habitus essem. MY. qui-
bus? PH. at rogitas?

Peperit filia? hem, tacen? ex quo? MY. istuc pa-
trem rogare est aequom?

Perii: ex quo censés, nisi ex illo, cui data est nuptum,
obsecro?

PH. Credo: neque adeo arbitrari patris est aliter. sed
demirror,

Quid sit, quamobrem tantopere omnis nos celari vo-
lueris

Partum; praesertim cum et recte et tempore suo pe-
pererit.

Adeon pervicaci esse animo, ut puerum praeoptares
perire,

Ex quo firmiorem inter nos fore amicitiam posthac
scires:

Potius quam advorsum animi tui libidinem esset cum
illo nupta?

Ego etiam illorum esse culpam hanc credidi, quae te
est penes.

MY. Misera sum. PH. utinam sciam ita esse istuc. sed
nunc mi in mentem venit,

De hác re quod locúta es olim, cum illum generum
cépimus:

Nám negabas fíliam tuam pósse te nuptám pati
Cúm eo qui meretricem amaret, qui pernoctarét foris.

MY. Quámvis causam hunc súspicari, quam ípsam
veram, mávolo.

PH. Múlto prius, quam tú, illum scivi habére amicam,
Mýrrhina:

Vérum id vitium núnquam decrevi ésse ego adule-
scéntiae:

Nam id ómnibus innatum. át pol iam aderit, sé quo-
que etiam cum óderit.

Set, ut ólim te ostendisti, nil cessávisti eadem esse
úsque adhuc:

Vt fíliam ab eo abdúceres; neu, quód ego egissem,
essét ratum.

Id núncc res iudicium haéc facit, quo pácto factum
vólueris.

MY. Ádeon me esse pÉrvicacem cénses, cui matér siem
'Vt eo essem animo, si éssset nostro ex úsu hoc matri-
mónium?

PH. Tún prospicere aut iúdicare nóstram in rem quod
sit potes?

Aúdisti ex aliquó fortasse, qui vidisse eum diceret
'Exeuntem aut introeuntem ad amicam. quid tum
póstea?

Sí modeste ac ráro hoc fecit: nóne dissimuláre nos
Mágis humanum est, quám dare operam id scire, qui
nos óderit?

Nám si is posset ab ea sese dérepente avéllere,
Quácum tot consuésset annos; nón eum hominem
dúcerem,

Néc virum satis firmum gnatae. MY. mitte adule-
scéntem óbsecro:

Ét quae me peccásse ais. abi, eum sólum solus cón-
veni:

Róga, velitne annón uxorem: si est, ut dicat vélle se.

Rédde: sin est autem ut nolit, récte consului meae.

PH. Sí quidem ille ipse nóu volt, et tu sénsti esse in
eo, Myrrhina,

Péccatum; aderam, cuius consilio fúerat ea par pró-
spici.

Quámobrem incendor íra, te ausam fácere haec iniús
sú meo:

Ínterdico ne éxtulisse extra aédís puerum usquám velis.

Sét ego stultiór, meis dictis parere hanc qui póstulem.

Íbo iutro, atque edícam servis, né quoquam ecferrí
sinant.

MY. Nullám pol credo múlierem me míseriorem ví-
vere:

Nam ut híc laturus hóc sit, si ipsam rem, út siet, re-
scíverit,

Non édepol clam me est, cum hóc quod levíust, tam
ánimo iracundó tulit:

Nec, quá via senténtia eius póssit mutarí, scio.

Hoc mi únun ex plurímis míseriis réliqúum fuerát
malum,

Si púerum ut tollam cógit, cui nos qui sit nescimús
pater:

Nam cúm compressa est gnáta, forma in ténebris nosci
nón quita est:

Neque détractum ei tum quícquam est, qui post pósset
nosci qui siet:

Ípse éripuit vi, in dígito quem habuit, vírgini abiéns
ánulum.

Simul véreor Pamphilúm, ne orata nóstra nequeat
díutius

Celáre, cum sciét alienum púerum tolli pró suo.

ACTVS IV. SCENA II.

SOSTRATA. PAMPHILVS.

So. Non clám me est, gnate mí, tibi me esse súspe-
ctam, uxorém tuam

Proptér meos mores hinc abisse: etsi éa dissimulas
sédulo:

Verum ita me di ament, itaque obtingant éx te quae
exoptó mihi,

Vt núnquam sciens commérui, merito ut cáperet
odium illám mei:

Teque ánte quod me amáre rebar, eí rei firmastí fidem:
Nam mi íntus tuus patér narravit módo, quo pacto me
hábueris

Praepósitam amorí tuó: nunc tibi me cértum est
contra grátiam

Reférre, ut aput me praémium esse pósito pictati
scias.

Mi Pámphile, hoc et vóbis et meae cómmodum fa-
mae árbitror:

Ego rús abituram hinc cúm tuo me esse cértó decrevi
patre;

Ne méa praesentia óbstat, neu causa úlla restet réliqúa,
Quin túa Philumena ád te redeat. PA. quaéso quid
istuc cónsili est?

Illius stultitia vícta, ex urbe tú rus habitatúm migres?

Haut fácies: neque sinam, út qui nobis, máter, male-
dictúm velit,

Mea pértinacia ésse dicat fáctum, haut tua modéstia.

Tum tuás amicas te ét cognatas déserere et festós dies

Mea caúsa, nolo. SO. níl pol iam istaec míhi res vo-
luptátis ferunt:

Dum aetátis tempus túlit, perfuncta sátis sum: satias
iám tenet

Studiórum istorum: haec míhi nunc cura est máxu-
ma, ut ne cui mea

Longínquitas aetátis obstat; mórtemve expectét
meam.

Hic vídeo me esse invisam inmerito: témpus est con-
cédere.

Sic óptume, ut ego opínor, omnis caúsas praecidam
ómnibus:

Et me hác suspicióne exsolvam, et illis morem géssero.
Sine me óbsecro hoc effúgere, volgus quód male audit
múlierum.

PA. Quam fórtunatus céteris sim rébus, absque una
hác foret,

Hanc inátrem habens talem, illam autem úxorem. So.
óbsecro, mi Pámphile,

Non túte incommodám rem, ut quaeque est, in ani-
mum inducés pati?

Si cétera ita sunt út vis, itaque ut ésse ego illa exí-
stimo;

Mi gnáte, da mi hanc véniam, redduc illam. PA. vae
miseró mihi.

So. Et míhi quidem: nam haec rés non minus me
mále habet quam te, gnáte mi.

ACTVS IV. SCENA III.

LACHES. SOSTRATA. PAMPHILVS.

LA. Quém cum istoc sermónem habueris, prócul hic
astans ácepi, uxor.

Ístuc est sápere, qui úbicunque opus sit ánimum possis
fléctere;

Quód sit faciundúm fortasse póst, idem hoc nunc si
féceris.

So. Fórs fuat pol. LA. ábi rus ergo hinc: íbi ego te
et tu mé feres.

So. Spéro ecastor. LA. í ergo intro, et compóne quae
tecúm simul

Ferántur. dixi. So. ita út iubes, faciám. PA. pater.

LA. Quíd vis, Pamphile? PA. hinc abire mátrem?
minime. LA. quíd ita istuc vis?

PA. Quía de uxore incértus sum etiam quíd sim fa-
cturús. LA. quíd est?

Quíd vis facere, nísi redducere? PA. équidem cupio,
et víx contineor:

(10) ACTVS IV. SCENA III. IV. 213

Sét non minuam meúm consilium: ex úsu quod est,
id pérsequar:

Crédo ea gratiá concordés mágis, si redducám, fore.

LA. Néscias. verúm tua refert nihil, utrum illae fé-
cerint,

Quándo haec aberit. ódiosa haec est aétas adulescén-
tulis:

É medio aequum excédere est, postrémo nos iam fa-
bula

Sumus, Pámphile, Senex átque anus.

Set vídeo Phidippum égređi per témpus, accedámus.

ACTVS IV. SCENA IV.

PHIDIPPVS. LACHES. PAMPHILVS.

PH. Tibi quoque iratus édepol sum, Philúmena,
Gravitér quidem. nam hercle ábs te est factum túr-
piter:

Etsi tibi causa est de hác re: mater te ímpulit:

Huic véro nulla est. LA. ópportune té mihi,

Phidippe, in ipso témpore ostendís. PH. quid est?

PA. Quid réspondebo his? aut quo pacto hoc óperiam?

LA. Dic filiae rus cóncessuram hinc Sóstratam:

Ne révereatur, minus iam quo redeát domum. PH. ah.

Nullám de his rebus cólpam commeruit tua:

A Mýrrhina haec sunt mea úxore exorta ómnia:

PA. Mutátio fit. PH. éa nos perturbát, Lache.

PA. Dum né reducam; túrbet porro, quám velit.

PH. Ego, Pámphile, esse inté nos, si fieri potest,

Adfínitatem hanc sáne perpetuám volo:

Sin ést, ut aliter túa siet senténtia,

Accípias puerum. PA. sénsit peperisse: óccidi.

LA. Puerúm? quem puerum? PH. nátus est nobis
nepos:

Nam abdúcta a vobis praégnas fuerat fília,

Neque fuisse praegnatem úmquam ante hunc scivi
diem.

LA. Bene, ita me di ament, nuntias: et gaudeo
 Natum illum, et illam salvam: set quid mulieris
 Vxorem habes: aut quibus moratam moribus?
 Nosne hoc celatos tandem? nequeo satis,
 Quam hoc mihi videtur factum prave, proloqui.
 PH. Non mihi illud factum minus dolet, quam tibi,
 Lache.

PA. Etiam si dudum fuerat ambiguum hoc mihi,
 Nunc non est; cum eam sequitur alienus puer.
 LA. Nulla tibi, Pamphile, hic iam consultatiost.
 PA. Perii. LA. hunc videre saepe optabamus diem,
 Cum ex te esset aliquis, qui te appellaret patrem:
 Evénit: habeo gratiam dis. PA. nullus sum.
 LA. Reduc uxorem, ac noli advorsari mihi
 PA. Patér, si ex me illa liberos vellét sibi,
 Aut sé esse mecum nuptam; satis certó scio,
 Non clam me haberet, quod celasse intéllego.
 Nunc, cum eius alienum á me esse animum sentiam,
 Neque conventurum inter nos posthac arbitrer;
 Quamobrem reducam? LA. mater quod suasit sua,
 Adulescens mulier fecit. mirandumne id est?
 Censen te posse reperire ullam mulierem,
 Quae careat culpa? an quia non delinquunt viri?
 PH. Vosmet videte iam, Lache et tu Pamphile,
 Remissan opus sit vobis, reductan domum.
 Vxor quid faciat, in manu non est mea.
 Neutra in re vobis difficultas á me erit.
 Set quid faciemus puero? LA. ridiculé rogas:
 Quicquid futurumst, huic suum reddas scilicet;
 Vt alamus nostrum. PA. quem ipse neclexit pater,
 Ego alám? LA. quid dixti? eho an non alemus, Pám-
 phile?
 Prodémus quaeso potius? quae haec améntia est?
 Enimvero prorsus iam tacere non queo.
 Nam cogis, ea quae nolo ut praesente hoc loquar.
 Ignarum censes tuarum lacrumarum esse me?
 Aut quid sit hoc, quod sollicitere ad hunc modum?

Primum hanc ubi dixi causam, te propter tuam
Matrem non posse habere hanc uxorem domi;
Pollicita est ea se concessuram ex aedibus.
Nunc, postquam ademptam hanc quoque tibi causam
vides;

Puer quia clam te est natus, nactus alteram es.

Erras, tui animi si me esse ignarum putas.

Aliquando tandem huc animum ut adducas tuum,

Quam longum spatium amandi amicam tibi dedi?

Sumptus quos fecisti in eam, quam animo aequo tuli?

Egi atque oravi tecum, uxorem ut duceres.

Tempus dixi esse: impulsu duxisti meo.

Quae tum obsecutus mihi, fecisti ut decuerat.

Nunc animum rursus ad meretricem induxisti tuum:

Cui tu obsecutus, facis huic adeo iniuriam.

Nam in eandem vitam te revolutum lenuo

Video esse. PA. mene? LA. te ipsum: et facis iniuriam.

Confingis falsas causas ad discordiam,

Vt cum illa vivas, testem hanc cum abs te amoveris:

Sensitque adeo uxor. nam ei causa alia quae fuit,

Quamobrem abs te abiret? PH. plane hic divinatur: nam
id est.

PA. Dabo iusiurandum, nihil esse istorum tibi. LA. ah,

Reduc uxorem: aut, quamobrem non opus sit, cedo.

PA. Non est nunc tempus. LA. puerum accipias: nam
is quidem

In culpa non est: post de matre videro.

PA. Omnibus modis miser sum: nec, quid agam, scio

Tot me nunc rebus miserum concludit pater.

Abibo hinc, praesens quando promoveo parum.

Nam puerum iniussu credo non tollent meo;

Praesertim in ea re cum sit mi adintrix socrus.

LA. Fugis? hem, nec quicquam certi respondes mihi.

Num tibi videtur esse apud sese? sine:

Puerum, Phidippe, mihi cedo: ego alam. PH. maxime.

Non mirum fecit uxor, si hoc aegré tulit:
 Amarae mulierés sunt, non facile haec ferunt.
 Propterea haec irast: nam ipsa narravit mihi:
 Id ego hoc praesente tibi nolueram dicere:
 Neque illi credebam primo: nunc verum palam est.
 Nam omnino abhorrere animum huic video a nuptiis.
 LA. Quid ergo agam, Phidippe? quid das consili?
 PH. Quid agas? meretricem hanc primum ad eundam
 censeo:

Orémus: accusémus: gravius denique
 Minitémur, si cum illo habuerit rem postea.
 LA. Faciam ut mones. eho curre, puer, ad Bacchidem
 hanc

Vicinam nostram: huc evoca verbis meis.
 At te oro porro in hac re adiutor sis mihi. PH. ah,
 Iamdudum dixi, itidemque nunc dico, Lache:
 Manere ad finitatem hanc inter nos volo,
 Si ulló modo est ut possit; quod spero fore.
 Set vin adesse me una, dum istam convenis?
 LA. Immo véro abi, aliquam puero nutricem para.

ACTVS V. SCENA I.

BACCHIS. LACHES.

BA. Non hoc de nihilo, quod Laches me nunc con-
 ventam esse expetit:

Nec pol me multum fallit: quin quod suspicor sit
 quod velit.

LA. Videndum est ne minus propter iram hinc impe-
 trem, quam possiem:

Aut né quid faciam plus, quod post me minus fecisse
 satius sit.

Adgrédiam. Bacchis, salve.

BA. Salvé, Lache. LA. edepol crédo te non nil mirari,
 Bacchis,

Quid sit, quapropter te huc foras puerum evocare iussi

BA. Ego pól quoque etiam tímida sum, cum vénit in mentem quaé sim:

Ne nómen quaesti mi óbsiet: nam móres facile tútor.

LA. Si véra dicis, nil tibi est a mé pericli, múlier:

Nam iam aétate ea sum, ut nóñ siet peccáto mi ignosci aéquom:

Quo mágis res omnis caútius, ne témere faciam, ad-cúro.

Nam si id nunc facis factúrave es, bonás quod par est fácere:

Inscítum offerre iniúriam tibi ínmerenti, iníquom est.

BA. Est mágnam ecastor grátiam de istác re quod tibi hábeam.

Nam qui post factam iniúriam se expúrget, parum mi prósit.

Sét quid istuc est? **LA.** meúm receptas filium ad te Pámphilum. **BA.** ah.

LA. Síne dum: uxorem hanc prius quam duxit, vóstrum amorem pértuli.

Máne, nondum etiam dixi id quod te vólui. hic nunc uxórem habet:

Quaére alium tibi firmiorem, dúm tibi tempus cónsulendi est:

Nám neque ille hoc animo érit aetatem, néque pol tu eadem istác aetate.

BA. Quis id ait? **LA.** socrus. **BA.** méne. **LA.** te ipsam: et filiam abduxit suam:

Púerumque ob eam rém clam voluit, nátus qui est, extínguere.

BA. Álid si scirem, qui firmare méam aput vos possém fidem,

Sánctius quam iúsiurandum; id póllicerer tibi, Lache, Ségregatum habuisse, uxorem ut dúxit, a me Pámphilum.

LA. Lépida es. set scin, quíd volo potius sódes facies?

BA. quíd? cedo.

LA. Eás ad mulierés huc intro, atque istuc iusiurándum idem

Pólliceare illis. exple animum iis, téque hoc crimine éxpedi.

BA. Fáciam. quod pol, si ésset alia ex quaéstu hoc, haut facerét, scio;

'Ut de tali caúsa nuptae múlieri se osténderet.

Sét nolo esse fálsa fama gnátum suspectúm tuum;

Néc leviozem vóbis, quibus est mínime aequom, vídérier

Ínmerito: nam méritus de me est, quód queam, illi ut cómmodem.

LA. Fácilem benivolúmque lingua túa iam tibi me réddidit:

Nám non sunt solae árbitratae haec: égo quoque etiam hoc crédidí.

Núnc cum ego te esse praéter nostram opínionem cómperi,

Fác eadem ut sis pórro: nostra utére amicitia, út volés: Áliter si: set répprimam me, ne aégre quicquam ex me aúdias:

Vérum hoc te moneo únun, qualis sim amícus, aut quid póssiem,

Pótius quam ínimicús, periculum fácias. — —

ACTVS V. SCENA II.

PHIDIPPVS. LACHES. BACCHIS.

PH. — — Nil áput mé tibi Defieri patiar: quin, quod est, benígne praebeátur. Set tú cum satura atque ébria es, et púer ut satur sit fácito.

LA. Nostér socer, videó, venit: nutricem puero addúcit. Phidíppe, Bacchis déierat persáncte. PH. haecine east? LA. haéc est.

PH. Nec pól istae metuunt deós: neque has respicere deos opinor

BA. Ancillas dedo : quólubet cruciátu per me exquire.
Haec rés hic agitur : Pámphilo me fácere ut redeat
úxor,

Opórtet : quod si effécero , non poénitet me fámae,
Solám fecisse id quód aliae meretrices facere fúgitant.

LA. Phidippe , nostras múlieres suspéctas fuisse fálo
Nobis in re ipsa invénimus : porro hánc nunc expe-
riámur.

Nam sí compererit crímini tua se úxor credidisse,
Missam iram faciet : sín item est ob eám rem iratus
gnátus,¹

Quod péperit uxor clam, id levest : cito áb eo haec ira
abscédet.

Profécto in hac re níl mali est , quod sit discidio dí-
gnum.

PH. Velím quidem hercle. LA. exquire : adest : quod
sátis sit, faciet ipsa.

PH. Quid mi ístaec narras ? quíane non tute ípse du-
dum audísti,

De hac re ánimus meus ut sí, Laches ? illis modo
explete ánimum.

LA. Quaeso édepol , Bacchis , quód mihi es pollicita,
tute ut séves.

BA. Ob eám rem vin ergo íntroeam ? LA. i , atque
éple iis ánimum , ut crédant.

BA. Eo ; étsi scio pol his meum fore cónspectum in-
visum hódie :

Nam núpta meretrici hóstis est , a víro ubi segregáta est.

LA. At haéc amicae erúnt , ubi quamobrem advéneris
rescíscent.

PH. At eásdem amicas fóre tibi promítto , rem ubi co-
gnórint :

Nam illás errore et té simul suspícione exsólves.

BA. Períi , pudet Philúmenae : vos séquimini intro
huc ámbae.

LA. Quid est míhi quod malim , quám quod huic in-
tellego eveníre ?

Vt grátiam ineam sine meo dispéndio et mihi prósim.
Nam si ést ut haec nunc Pámphilum vere áb se segregárit,

Scit sé nobilitatem éx ea re náctam et gloriam ésse:
Refert grátiam eii, unáque nos sibi ópera amicos iúngit.

ACTVS V. SCENA III.

PARMENO. BACCHIS.

PA. Édepol ne meam érus esse operam députat parví
preti;

Qui ób rem nullam mísit, frustra ubi tótum desedi
diem:

Mýconium hospitém dum exspecto in árce Callidé-
midem.

Ítaque ineptus hódie dum illi sédeo, ut quisquam vé-
nerat.

Áccedebam: aduléscens; dic dum quaéso, tun es Mý-
conius?

Nón sum. at Callidémidés? non. hóspitem ecquem
Pámphilum

Híc habes? omnes negabant: néque eum quemquam
esse ábitror.

Dénique hercle iám pudebat: ábii. set quid Bácii-
dem

Áb nostro adfíne éxeuntem vídeo? quid huic hic ést
rei?

BA. Pármeno, oportúne te offers, própere curre ad
Pámphilum.

PA. Quíd eo? BA. dic me oráre, ut veniat. PA. ád te?
BA. immo ad Philúmenam.

PA. Quíd rei est? BA. tua quód nil refert, pércontari
désinas.

PA. Níl aliud dicam? BA. étiam: egnosse ánulum
illum Mýrrhinam

Gnátæ suae fuisse, quem ipsus ólim mi dederát. PA.
scio.

Tantumne est? BA. tantum: áderit continuo, hóc
ubi ex te audiverit.

Sét cessas? PA. minime équidem; nam hodie míhi
potestas haút datast:

Íta cursando atque ámbulando tótum hunc contrivi
diem.

BA. Quantam óbtuli adventú meo laetítiam Pamphilo
hódie?

Quot cómodas res áttuli? quot áútem ademi cúras?
Gnatum eí restituo, paéne qui harum ipsíusque opera
périit:

Vxórem, quam nauquam ést ratus posthác se habitu-
rum, réddo:

Qua ré suspectus suó patri et Phidippo fuit, exsólvi:

Hic ádeo his rebus ánulus fuit initium inveniúndis.

Nam mémini abhinc ménses decem fere ad me nocte
prima

Confúgere anhelantém domum, sine cómite, vini plé-
num,

Cum hoc ánulo: extimui ílico: mi Pámphile, inquam,
amábo,

Quid éxanimatu's óbsecro? aut unde ánulum istum
náctu's?

Dic mi. ille alias res ágere se simuláre. postquam
vídeo

Nescio quid suspectárier, magis coépi instare ut dícat.

Homo sé fatetur vi in via nescio quam compressisse:

Dicitque sese illi ánulum, dum lúctat, detraxisse:

Eúm cognovit Mýrrhina haec: in dígito modo me
habénte:

Rogat únde sit: narro ómnia haec: indést cognitio
fácta,

Philúmenam compréssam esse ab eo, et filium inde
hunc nátum.

Haec tót propter me gaúdia illi cóntigisse laétor:

Etsi hóc meretrices nónon volunt aliaé: neque enim in
rem est nóstram,

Vt quisquam amator nuptiis laetetur. verum ecástor,
Numquam ánimum quaesti grátia ad malás adducam
pártis.

Ego dum illo licitumst úsa sum benigno et lepidó et
cómí.

Incómmodé mihi nuptiis evénit: factum fáteor:

At pól me fecisse árbitror, ne id mérito mi eveniret.

Multa éx quo fuerint cómmoda, eius incómmoda ac-
quumst férre.

ACTVS V. SCENA IV.

P A M P H I L V S. P A R M E N O. B A C C H I S.

PAM. Vide, mi Parmeno, étiam sodes, út mi haec certa
et clára attuleris;

Né me in breve pellicias tempus gaúdio hoc falsó frui.

PAR. Vísus est. PAM. certen? PAR. cérte. PAM. deus
sum, si hóc itast. PAR. verum réperies.

PAM. Mánedum sodes: tímeo ne aliud crédam, atque
aliud núnties.

PAR. Máneo. PAM. sic te díxe opinor, invenisse Mýr-
rhinam

Bácchidem suum ánulum habere. PAR. fáctum. PAM.
eum quem olim éi dedi:

Éaque hoc mihi te núntiare iússit: itane est fáctum?

PAR. ita inquam.

PAM. Quís me est fortunátior? venustátisque adeo
plénior?

Égone pro hoc te núntio quid dónem? quid? quid?
néscio.

PAR. At égo scio. PAM. quid? PAR. nihil enim:

Nám neque in nuntió neque in me ipso tíbi boni quid
sít scio.

PAM. Égon te, qui ab orco mórtuum me réduccm in
lucem féceris,

Sinám sine munere á me abire? ah nímium me in-
gratúm putas.

Set Bécchidem eccam vídeo stare ante óstium:

Me exspéctat, credo: adíbo. BA. salve, Pámphile.

PAM. O BÁCCHIS, o mea BÁCCHIS, servatrix mea.

BA. Bene fáctum; et voluptest. PAM. fáctis, ut credám,
Tácis:

Antíquamque adeo tuám venustatem óbtines,

Vt vóluptati obitus, sérmo, adfatus, tuús, quocumque
advéneris,

Sempér sit. BA. ac tu ecástor morem antíquom atque
ingenium óbtines,

Vt únus omnium hómo te vivat núsquam quisquam
blándior.

PAM. Ha, ha, hé, tun mi istuc? BA. récte amasti,
Pámphile, uxorém tuam:

Nam núnquam ante hunc díem meis oculis eám, quod
nossem, videram:

Perliberalis vísast. PAM. dic verum. BA. íta me di
ament, Pámphile.

PAM. Dic mi, hárum rerum nún quid dixti iám patri?
BA. nil. PAM. néque opus est

Adeó muttito. plácet haut fieri hoc ítidem ut in co-
moédiis,

Omnia ómnes ubi resciscunt hic, quos fúerat par re-
sciscere,

Sciúnt: quos non autem aéquomst scire, neque rescis-
scent néque scient.

BA. Ímmo etiam, qui hoc óccultum iri fácilis credás,
dabo.

Mýrrhina ita Phidípโป dixit', iúri iurandó meo

Sé fidem habuisse, ét propterea té sibi purgatum. PAM.
óptumest:

Spéroque hanc rem esse éventuram nóbis ex senténtia.

PAR. 'Ere, licetne scíre ex te hodie, quíd sit quod feci
boni?

Aút quíd istuc est, quód vos agitis? PAM. nón licet.

PAR. tamen súspicor.

Ego hún ab orco mórtuum? quo pácto? PAM. nescis,

Párríno,

224 HECYRAE ACTVS V. SCENA. IV. (36)

Quantum hódie profueris mihi, et me ex quánta aerumna extráxeris.

PAR. Immo véro scio; neque hóc inprudens féci. PAM. ego istuc sátis scio.

BA. An témere quicquam Pármeno praetéreat quod facto úsus sit?

PAM. Séquere me intro, Pármeno. PAR. sequor: équidem plus hodié boni

Féci inprudens, quám sciens ante hunc diem unquam. Plaúдите.

PHORMIO TERENTI.

FABVLAE INTERLOCVTORES.

PHORMIO parasitus.
DEMIPHO senex.
ANTIPHO adulescens.
GETA servus.
DORIO leno.
CHREMES senex.
PHAEDRIA adulescens.
DAVVS servus.
SOPHRONA nutrix.
NAVSISTRATA matrona.
HEGIO }
CRATINVS } advocati.
CRITO }

Acta ludis Romanis L. Postumio Albino L. Cornelio Merula Aedilib. Curulib. Egere L. Ambivius Turpio, L. Atilius Praenestinus. Modos fecit Flaccus Claudi. tibiis imparib. Tota graeca Apollodoru Epidicazomenos. Façta est IIII. C. Fannio M. Valerio Coss.

P R O L O G V S.

Postquám poëta vétus poëtam nón potest
Retráhere ab studio, tránsdere hominem in ótium;
Maledíctis deterrére, ne scribát, parat:
Qui ita díctitat, quas ánte hic fecit fábulas
Tenni ésse oratióne et scripturá levi:
Quia núsquam insanum fécit adulescéntulum
Cervám videre fúgere, et sectarí canes:
Et eám plorare, oráre ut subveniát sibi.
Quod si íntellexeret, ólim cum stetít nova,
Actóris opera mágis stetisse quám sua;
Minus múlto audacter, quám nunc laedit, laéderet.
Nunc síquis est, qui hoc dícat aut sic cógitet,
Vetus sí poëta nón lacessissét prior,
Nullum ínvenire prólogum possét novus
Quem díceret, nisi habéret cui maledíceret:
Is síbi responsum hoc hábeat; in medio ómnibus
Palnam ésse positam, qui ártem tractant músicam.
Ille ad famem hunc ab stúdio studuit reícere:
Hic réspondere vóluit, non lacéssere.
Benedictis si certásset, audissét bene:
Quod ab illo adlatumst, síbi esse id rellatúm putet.
De illó tum finem fáciam dicundí mihi,
Peccánda cum ipse dé se finem fécerit.
Nunc quíd velim animum atténdite. adportó novam
Epídicazomenen quám vocant comoédiam
Graecé, Latine hic Phórmionem nóminat:
Quia primas partis qui áget, is erit Phórmio

Parasítus, per quem rés geretur máxume;
 Volúntas vostra si ád poëtam accésserit.
 Date óperam, adeste aequo ánimo per siléntium;
 Ne simili utamur fórtuna, atque usi sumus
 Cum pér tumultum nóster grex motús locost:
 Quem actóris virtus nóbis restituit locum,
 Bonitásque vestra adiútans atque aequánimitas.

ACTVS I. SCENA I.

DAVVS.

Amicus summus méus et popularis Geta
 Heri ád me venit. érat ei de ratiúncula
 Iamprídem aput me réliqúum pauxillulum
 Nummórum: id ut conficerem. confeci: ádfero.
 Nam erilem filium éius duxisse aúdio
 Vxórem: ei credo múnus hoc contráditur.
 Quam iníque comparátumst: ii qui múnus habent,
 Vt sémpér aliquid áddant divitióribus?
 Quod ille únciatim víx de demensó suo,
 Suúm defrudans génium, conpersit miser;
 Id illa úniversum abrípiet: haut existumans
 Quantó labore pártum. porro autém Geta
 Feriétur alio múnere, ubi era pépererit:
 Porro álio autem, ubi erit púero natalis dies:
 Vbi initiabunt: ómne hoc mater aúferet:
 Puer caúsa erit mittúndi. set videón Getam?

ACTVS I. SCENA II.

GETA. DAVVS.

GE. Si quis me quaeret rúfus. DA. praestost, désino.

GE. oh,

At ego óbuiam conábar tibi, Dave. DA. áccipe, em
 Lectúmst; conveniet númerus quantum débui.

GE. Amó te: et non necléxisse habeo grátiam.

DA. Praesértim ut nunc sunt móres: adeo rés redit;

Si quis quid reddit, mágna habendast grátia.

Set quíd tu es tristis? GE. égone? nescis quo in
metu et

Quanto in periclo simus. DA. quid istuc ést? GE. scies,
Modo út tacere póssis. DA. abi sis, insciens:

Cuius tú fidem in pecúnia perspéxeris,
Verére verba ei crédere? ubi quid míhi lucri est
Te fállere? GE. ergo auscúta. DA. hanc operam tibi
dico.

GE. Senis nóstri, Dave, frátrem maiorém Chremen
Nostine? DA. quidni? GE. quíd? eius natum Phaé-
driam?

DA. Tam, quám te. GE. evenit sénibus ambohús
simul,

Iter illi in Lemnum ut éstet, nostro in Cíliciam
Ad hóspitem antiquom: is senem per epístolas
Pelléxit, modo non móntis auri póllicens.

DA. Cui tánta erat res, ét supererat? GE. désinas:
Sic ést ingenium. DA. oh, régem me esse óportuit.

GE. Abeúntes ambo hinc túm senes me fíliis
Relinquont quasi magístrum. DA. o Geta, provinciám
Cepísti duram. GE. mi úsus venit, hóc scio:
Memini relinqui mé, deo irató meo.

Coepi ádversari primo: quid verbis opust?
Senibus fidelis dúm sum, scapulas pérdidi.

Venére in mentem mi ísthaec: namque inscítiaest,
Advórsum stimulum cálces. coepi iis ómnia
Facere, óbsequi quae véllent. DA. scisti uti foro.

GE. Nostér mali nil quícquam primo: hic Phaédria
Continuo quandam náctus est puéllulam
Citharístriam: hanc amáre coepit pérdite.

Ea sérviebat lénoni inpuríssimo:

Neque quód daretur quícquam, id curaránt patres.
Restábat aliud níl, nisi oculos páscere,
Sectári, in ludum dúcere, et reddúcere.

Nos ótiosi operám dabamus Phaédriae.

In quo haéc discebat lúdo, exadversum ei loco

Tonstrína erat quaedam. híc solebamús fere
 Plerúmque eam opperíri, dum inde irét domum.
 Intérea dum sedémus illi, intérvenit
 Aduléscens quidam lácrumans. nos mirárier.
 Rogámus quid sit: núnquam aequé, inquit, ác modo
 Paupértas mihi onus vísa est et míserum ét grave.
 Modo quándam vidi vírginem hic vicíniae
 Míserám, suam matrem lámentari mórtuam:
 Ea síta erat exadvórsum. neque illi bénevolens
 Neque nótus neque cognátus extra unam ániculam
 Quisquam áderat, qui adiutáret funus. míseritumst.
 Virgo ípsa facie egrégia. quid verbís opust?
 Commórat omnes nós. ibi continuo Ántipho:
 Voltisne eamus vísere? alius; cénseo:
 Eámus: duc nos sódes: imus, vénimus:
 Vidémus: virgo púlchra: et quo magis díceres,
 Nihil áderat adiuménti ad pulchritúdinem:
 Capíllus passus, núdus pes, ipsa hórrida,
 Lacrumaé, vestitus túrpis: ut, ni vís boni
 In ípsa inesset fóрма, haec formam extínguerent.
 Ille qui illam ~~amabat~~ fidicinam tantúmmodo,
 Satis, inquit, scitast: nóster vero DA. íám scio:
 Amáre coepit. GE. scín quam? quo evadát, vide.
 Postrídie ad anum récta pergit: óbsecrat,
 Vt síbi eius faciat cópiam. illa enim sé negat:
 Neque eum aéquom facere ait: illam civem esse Át-
 ticam,
 Bonám. bonis prognátam: si uxorém velit,
 Lege íd licere fácere: sin alitér, negat.
 Nostér, quid ageret néscire: et illam dúcere
 Cupiébat, et metuébat absentém patrem.
 DA. Non, sí redisset, eí pater veniám daret?
 GE. Ille indotatam vírginem atque ignóbilem
 Daret illi? numquam fáceret. DA. quid sit déni-
 que?
 GE. Quid fiat? est parasítus quidam Phórmio,
 Homó confidens: qui illum di omnes pérduint.

DA. Quid is fécit? GE. hoc consílium quod dicám dedit:

Lex ést, ut orbae, qui sunt genere próximi,
Iis núbant, et illos dúcere eadem haec léx iubet.

Ego té cognatum dicam, et tibi scribám dicam:

Patérnum amicum me ádsimulabo vírginis:

Ad iúdice*s* veniémus: qui fuerít pater,

Quae máter, qui cognáta tibi sit; ómnia haec

Coufíngam: quod erit míhi bonum atque cómmodum;

Cum tu hórum nil refélles, vincam scílicet.

Pater áderit. mihi parátæ lites: quid mea?

Illá quidem nostra erit. DA. iocularém audáciam.

GE. Persuásumst homini. fáctumst. ventumst; vín-
cimur:

Duxít. DA. quid narras? GE. hóc quod audis. DA. ó
Geta,

Quid té futurumst? GE. néscio hercle: unum hóc
scio,

Quod fórs feret, ferémus aequo animó. DA. places:

Hem istúc virist offícium. GE. in me omnis spés mi-
hi est.

DA. Laudo. GE. ád precatorem [ádeam] credo, qui
mihi

Sic óret: nunc amítte quaeso hunc: céterum

Posthác si quicquam, níl precor. tantúmmodo

Non áddit: ubi ego hinc ábiero vel occídito.

DA. Quid paédagogus ille qui citharístriam?

Quid reí gerit? GE. sic, ténuiter. DA. non múltum
habet

Quod dé*t* fortasse. GE. immó nihil, nisi spém meram.

DA. Pater éius rediit, ánonn? GE. nondum. DA. quid?
senem

Quoad é*x*spectatis véstrum? GE. non certúm scio:

Set epístolam ab eo adlátam esse audiví modo:

Et ad pórtitores é*s*se delatam; hánc petam.

DA. Numquíd, Geta, aliud mé vis? GE. ut bene sit tibi.

Puer heús. nemon huc pródit? cape, da hoc Dórcio.

ACTVS I. SCENA III.

'ANTIPHO. PHAEDRIA.'

AN. Ádeon rem redísse, ut qui mi cónsultum optumé
velit esse,

Phaédria, patrem ut éxtimescam, ubi eíus adventi vé-
nit in mentem?

Quód ni fuísem incógitans, ita eum éxspectarem, ut
pár fuit.

PH. Quíd istuc? AN. rogitas? quí tam audacis fáci-
noris mi cónsciús sis?

Quód utinam ne Phórmioni id suádere in mentem
incidisset,

Neú me cupidum eo ímpulisset, quód mi principiúmst
mali.

Nón potitns éssém: fuisset tum íllos mi aegre aliquót
dies:

At nón cotidiána cura haec ángeret animum. PH. aúdio.

AN. Dum expécto quam mox véniat, qui hanc mihi
ádimat consuetúdinem.

PH. Aliís quia defit quód amant, aegrest: tíbi, quia
superést, dolet.

Amóre abundas, Ántipho.

Nam túa quidem hercle cérto vita haec éxpetenda
optándaque est.

Ita mé di bene ament, út mi liceat tám diu quod amó
frui,

Iam dépecisci mórte cupio; tú conii cito céterum,

Quid ego hác ex inopiá nunc capiam; et quíd tu ex
istac cópia:

Vt ne áddam, quod sine súmptu ingenuam líberalem
nactus es:

Quod habés, ita ut voluísti, uxorem sine mala famá
palam:

Beátus, ni unum hoc désit, animus qui modeste istaéc
ferat.

Quod si tibi res sit cum éo lenone quócum mi est,
tum séntias.

Ita plérique omnes súmus ingenio, nóstri nosmet poé-
nitet.

AN. Át tú mihi contra núnc videre fórtunatus, Phaé-
dria,

Cui de íntegro est potéstas etiam cónsulendi, quid
velis:

Retinére, amare, an mittere: ego in eumíncidi infe-
lix locum,

Vt néque mi ius sit ámittendi, nec retinendi cópia.

Set quíd hoc est? videon égo Getam curréntem huc
adveníre?

Is est ípsus: ei timeó miser, quam hic míhi nunc nun-
tiét rem.

ACTVS I. SCENA IV.

GETA. ANTIPHO. PHAEDRIA.

GE. Núllu's, Geta, nisi áliquod iam consilium celere
répereris:

Íta nunc inparátum subito tánta in me inpendént
mala:

Quae néque uti devitém scio, neque quómodo me inde
éxtraham:

Nam nónon potest celári nostra diutius iam audácia.

[Quae si non astu providentur, me aut erum pessum
dabunt.]

AN. Quidnam ille commotús venit?

GE. Tum témporis mihi púntum ad hanc rem est
érus adest. AN. quid istúc malist?

GE. Quód cum audierit, quód eius remedium inve-
niam iracúndiae?

Lóquar? incendam: táceam? instigem: púrgem me?
laterém lavem.

Ehéu me miserum: cúm mihi paveo, tum Ántipho
me excrúciat animi:

Eius me miseret: eí nunc timeo: is nunc me retinet:
nam ábsque eo esset,

Récte ego mihi vidissem: et senis essem últus ira-
cúndiam:

Áliquid conrasissem, atque hinc me prótinam conii-
cerem in pedes.

AN. Quamnam híc fugam aut furtúm parat?

GE. Set ubi Ántiphonem réperiam? aut qua quaérere
insistám via?

PH. Te nóminat. AN. nescío quod magnum hoc nún-
tio exspectó malum. PH. ah.

Sánun es? GE. domum íre pergam: ibi plúrimumst.

PH. revocémus hominem. AN. stá ilico.

GE. hem,

Sátis pro imperio quisquis es. AN. Geta. GE. ípse est,
quem volui óbviám.

AN. Cédo quid portas, óbsecro; atque id, sí potes,
verbo éxpedi.

GE. Fáciam. AN. eloquere. GE. módo aput portum.

AN. meúmne? GE. intellexti. AN. óccidi.

PH. hem

AN. Quid agam? PH. quid ais? GE. huíus patrem vi-
disse me, patruúm tuum.

AN. Nám quod ego huic nunc súbito exitio rémedium
inveniám miser?

Quód si eo meae fortúnae redeunt, Phánium, abs te
ut distrahar,

Núllast mihi vita éxpetenda. GE. ergo ístacc cum ita
sint, Ántipho,

Tánto magís te advigilare aequomst: fórtis fortuna
ádiuvat.

AN. Nón sum aput me. GE. atqui ópus est nunc cum
máxume ut sis, Ántipho:

Nám si senserít te timidum páter esse, arbritrábitur
Cónmeruisse cúlpam. PH. hoc verumst. AN. nón pos-
sum inmutárier.

GE. Quid faceres, si aliud quid gravius tibi nunc faciundum foret?

AN. Cum hoc non possum, illud minus possem. GE. hoc nihil est, Phaedria: ilicet.

Quid hic conterimus operam frustra? quin abeo? PH. et quidem ego. AN. obsecro,

Quid si adsimulo, satin est? GE. garris. AN. voltum contemplamini: em,

Satin est sic? GE. non. AN. quid si sic? GE. prope-modum. AN. quid si sic? GE. sat est:

Em, istuc serva: et verbum verbo, par pari ut respondeas;

Né te iratus suis saeviticis dictis protelét. AN. scio.

GE. Vix coactum te esse, invitum, lege, iudicio: tenes? Sét quis hic est senex, quem video in última platea?

AN. ipse est.

Non possum adesse. GE. ah, quid agis? quo abis, Antipho?

Mane inquam. AN. egomet me novi et peccatum meum:

Vobis commendo Phanium et vitam meam.

PH. Geta, quid nunc fiet? GE. tú iam lites audies:

Ego pléctar pendens, nisi quid me fefellerit.

Set quód modo hic nos Antiphonem monuimus;

Id nosmet ipsos facere oportet, Phaedria.

PH. Aufér mi oportet: quin tu, quid faciam, impera.

GE. Meministin, olim ut fuerit vostra oratio

In re incipiunda ad defendendam noxiam,

Iustam illam causam, fácilem, vincibilem, optumam?

PH. Memini. GE. em, nunc ipsast opus ea; aut, siquid potest,

Meliore et callidiore. PH. fiet sedulo.

GE. Nunc prior adito tu. ego in subsidiis hic ero

Succenturiatus, si quid deficiás. PH. age.

PHORMIONIS
ACTVS II. SCENA I.

DEMIPHO. GETA. PHAEDRIA.

DE. Ítane tandem uxórem duxit Ántipho iniussú meo?
Néc meum imperium: ac mitto imperium: nón si-
multatém meam

Reveréri saltem? nón pudere? o fácinus audax, ó
Geta

Monítór. GE. vix tandem. DE. quíd mihi dicent?
aút quam causam réperient?

Demíror. GE. atqui réperi iam: aliud cúra. DE. an
hoc dicét mihi?

Invítus feci; léx coegit. audio. fateór. GE. places.

DE. Verúm scientem, tácitum, causam trádere adver-
sáriis,

Etiam ídne lex coégit? GE. illud dúrum. PH. ego
expediám: sine.

DE. Incértumst quíd agam; quia praeter spem, atque
íncredibile hoc mi óbtigit:

Ita sum ínritatus, ánimum ut nequeam ad cógitandum
instítuere,

Quamobrem ómnes, cum secúndae res sunt máxume,
tum máxume

Meditári secum opórtet, quo pacto advorsam aeru-
mnám ferant.

Perícла, damna, péregre rediens sémpér secum có-
gitet,

Aut fili peccatum, aút uxoris mórtem, aut morbum
fíliae:

Commúnia esse haec: néquid horum unquam ácci-
dat animó novom.

Quicquíd praeter spem evéniat, omne id députare esse
ín lucro.

GE. O Phaédria, increíble quantum erum ánteco
sapiéntia.

Meditáta mihi sunt ómnia mea incómmoda, erus si
rédiert:

Moléndumst in pistríno: vapulándum: habendum
cómpedes:

Opus rúri faciundum: hórum nil quicquam áccidet
animó novom.

Quicquid praeter spem evéniet, omne id députabo
esse in lucro.

Sét quid cessas hóminem adire, et blánde in principio
ádloqui?

DE. Phaédriam mei frátris video fílium mi ire óbviám.

PH. Mi pátrúe, salve. DE. sálve: set ubi est Ántipho?

PH. Salvom ádvenire. DE. crédo: responde hóc mihi.

PH. Valet: híc est: set satin ómnia ex senténtia?

DE. Vellém quidem. PH. quid istúc est? DE. rogitas,
Phaédria?

Bonás, me absente, hic cónsecistis núptias.

PH. Eho, an id suscenses núnc illi? GE. o artificém
probum.

DE. Egon illi non suscenseam? ipsum géstio

Dari mi in conspectum, núnc sua culpa út sciat

Leném patrem illum fáctum me esse acérrimum.

PH. Atquí nil fecit, pátrúe, quod suscenseas.

DE. Ecce áútem similia ómnia: omnes cóngruunt:

Vnúm cum noris, ómnes noris. PH. haút itast.

DE. Cum in nóxia hic est; ille ad defendéndum adest:

Cum ille ést, praesto hic est: trádunt operas mútuas.

GE. Probe hórum facta inprúdens depinxit senex.

DE. Nam ni haéc ita esseat, cum illo haut stares,
Phaédria.

PH. Si est, pátrúe, culpam ut Ántipho in se admiserit,

Ex quá re minus rei fóret aut famae témpers:

Non caúsam dico, quin quod meritus sit, ferat.

Set sí quis forte málitia fretús sua

Insidias nostrae fécit adulescéntiae,

Ac vicit; nostran cúlpa ea est? an iúdicum,

Qui saépe propter invidiam adimunt díviti,

Aut própter misericórdiam addunt paúperi?

GE. Ni nóssem causam, créderem vera hunc loqui.

DE. An quisquam iudex est, qui possit noscere
 Tua iusta, ubi tute verbum non respondeas,
 Ita ut ille fecit? **PH.** functus adulescentuli est
 Officium liberalis: postquam ad iudices
 Ventumst, non potuit cogitata proloqui:
 Ita cum tum timidum ibi obstupescit pudor.
GE. Laudo hunc: set cesso adire quamprimum senem?
 Ere, salve: salvom te advenisse gaudeo. **DE.** oh,
 Bone custos, salve, columen vero familiae:
 Cui commendavi filium hic abiens meum.
GE. Iamdudum te omnis nos accusare audio
 Inmerito: et me horunc omnium inmeritissimo:
 Nam quid me in hac re facere voluisti tibi?
 Servom hominem causam orare leges non sinunt:
 Neque testimonii dictio est. **DE.** mitto omnia.
 Addo istuc: imprudens timuit adulescens: sino:
 Tu servus: verum si cognata est maxime,
 Non fuit necesse habere: set id quod lex iubet,
 Dotem daretis; quaereret alium virum.
 Qua ratione inopem potius ducebatur domum?
GE. Non ratio, verum argentum deerat. **DE.** sumeret
 Alicunde. **GE.** alicunde? nihil est dictu facilius.
DE. Postrimo, si nullo alio pacto, faenore.
GE. Hui, dixti pulchre: si quidem quisquam crederet,
 Te vivo. **DE.** non, non sic futurumst: non potest.
 Egon illam cum illo ut patiar nuptam unum diem?
 Nil suave meritast. hominem conmonstrarier
 Mi istum volo: aut ubi habitat, demonstrarier.
GE. Nempe Phormionem. **DE.** istunc patronum mulieris.
GE. Iam faxo hic aderit. **DE.** Antipho ubi nunc est?
GE. foris.
DE. Abi, Phaedia, eum require, atque adduce huc.
PH. eo:
 Recta via quidem illuc. **GE.** nempe ad Pamphilam.
DE. Ego deos penatis hinc salutatum domum
 Devortar: inde ibo ad forum, atque aliquot mihi

Amicos advocábo, ad hanc rem qui ádsient;
Vt ne ínparatus sím, si adveniat Phórmio.

ACTVS II. SCENA II.

PHORMIO. GETA.

PH. Ítane patris áis conspectum v́eritum hinc abiisse?

GE. ádmodum.

PH. Phánium relictam solam? GE. síc. PH. et iratũm senem?

GE. Óppido. PH. ad te sũmma solum, Phórmio, rerũm redit:

Tũte hoc intristí: tibi omne est éxedendum: accin- gere.

GE. Óbsecro te. PH. sí rogabit. GE. in te spes est.

PH. éccere,

Quíd si reddet? GE. tu ínpulisti. PH. síc opinor. GE. sũbveni.

PH. Cédo senem: iam instrũcta mihi sunt córde con- silia ómnia.

GE. Quíd ages? PH. quid vis? nisi uti 'maneat Phá- nium: atque ex crímine hoc

Ántiphonem erípíam: atque in me omnem íram de- rivém senis?

GE. Ó vir fórtis átque amicus. v́erum hoc saepe, Phórmio,

Véreor, ne istaec fórtitudo in nérvom erumpat déni- que. PH. ah.

Nón ita est: factum ést periculum, iám pedum visást via.

Quót me censes hómínes iam devérberasse usque ád necem,

Hóspites, tum cívis? quo magis nóvi, tanto saépius. Cédo dum, en unquam iniúriarum audísti mihi scri- ptám dicam?

GE. Quí istuc? PH. quia non réte accipitri ténditur neque milũo,

Qui male faciunt nobis: illis qui nil faciunt, tenditur:
Quia enim in illis fructus est, in istis opera luditur.

Aliis aliunde est periculum, unde aliquid abradí potest:
Mihi sciunt nil esse. dices, dúcent damnátum domum:
Álere nolunt hóminem edacem: et sápiunt mea sententia,

pró maleficio sí beneficium súmmum nolunt réddere.

GE. Nón pote satis pro mérito ab illo tibi referri grátia.

PH. Ímmo enim nemo sáti pro mérito grátiam regi refert.

Tén asymbolúm venire, unctúm átque lautum e bálneis,

Ótiosum ab ánimo; cum ille et cúra et sumptu absúmitur:

Dúm fit, tibi quod pláceat, ille ríngitur: tu rídeas:

Prior bibas; prior decumbas; cénna dubia appónitur.

GE. Quid istuc verbi est? PH. úbi tu dubites quid sumas potíssimum.

Haéc cum rationem íneas quam sint suávia, et quam cára sint;

Éa qui praebet, nón tu hunc habeas pláne praesentém deum?

GE. Sénex adest: vide quid agas: prima cóitios acérrima:

Si eám sustinuerís, post illa iam, út lubet, ludás licet.

ACTVS II. SCENA III.

DEMIPHO. GETA. PHORMIO.

DE. En úmquam cuiquam cóntumeliósius

Audístis factam iniúriam quam haec ést mihi?

Adéste quaeso. GE. irátus est. PH. quin tu hóc age:

Iam ego hunc agítabo, pró deum inmortalium,

Negat Phánium esse hanc sibi cognatam Démipho?

Hanc Démipho negat esse cognatám? GE. negat.

DE. Ipsum esse opinor de quo agebam. séquimini.

PH. Neque eius patrem se scire qui fuerit? GE. negat.

PH. Nec Stilphonem ipsum scire qui fuerit? GE. negat.

PH. Quia egens relicta est misera, ignoratur parens:
Neclégitur ipsa: vide, avaritia quid facit.

GE. Si erum insimulabis malitiae, male audies.

DE. O audaciam, etiamne ultro accusatum advenit?

PH. Nam iam adulescenti nihil est quod suscénsam,

Si illum minus norat: quippe homo iam grandior,

Pauper, cui in opere vita erat, ruri fere

Se continebat: ibi agrum de nostro patre

Colendum habebat: saepe interea mihi senex

Narrabat, se hunc neclégere cognatum suum:

At quem virum? quem ego viderim in vita opti-
mum.

GE. Videas te atque illum, ut narras. PH. i in malam
crucem.

Nam ni ita eum existimassem, numquam tam gravis

Ob hanc inimicitias caperem in vostram familiam,

Quam is aspernatur nunc tam inliberaliter.

GE. Pergin ero absentem male loqui, impurissime?

PH. Dignum autem hoc illo est. GE. ain tamen, car-
cer? DE. Geta.

GE. Bonorum extortor, legum contortor. DE. Geta.

PH. Responde. GE. quis homo est? ehém. DE. tace.

GE. absentem tibi

Te indignas seque dignas contumelias

Numquam cessavit dicere. DE. ohe desine.

Adulescens, primum abs te hoc bona venia expeto,

Si tibi placere potis est, mi ut respondeas:

Quem amicum tuum ais fuisse istum, explaná mihi:

Et qui cognatum me sibi esse diceret.

PH. Proinde expiscare quasi non nosset. DE. nossem?

PH. ita.

DE. Ego me nego: tu qui ais redige in memoriam.

PH. Eho tu sobrinum tuum non noras? DE. enicas:

Dic nomen. PH. nomen? DE. maxime. quid nunc
taces?

PH. Perii hércle, nomen pèrdidi. DE. hem, quid ais.

PH. Geta,

Si méministi id quod ólim dictumst, súbiice. hem,

Non dico: quasi non nóris, temptatum ádvenis.

DE. Egone áutem tempto? GE. Stilpho. PH. atque
adco quid mea?

Stilphóst. DE. quem dixti? PH. Stilphonem inquam
nóveras.

DE. Neque ego illum noram, néque mi cognatús fuit
Quisquam ístoc nomine. PH. ítane? non te horúm
pudet?

At sí talentum rém reliquissét decem,

DE. Di tibi malefaciant. PH. primus esses mémoriter
Progéniam vostram usque áb avo atque atavø prófe-
rens.

DE. Ita ut dicis. ego tum cum ádvenissem, 'quí mihi
Cognáta ea esset, dicerem: itidem tú face:

Cedo qui ést cognata? GE. eu nóster, recte: heus tú,
cave.

PH. Dilúcide expediti, quibus me opórtuit

Iudicibus: tum id si fálsum fuerat, filius

Cur nón refellit? DE. filium narrás mihi?

Cuius dé stultitia dici, ut dignumst, nón potest.

PH. At tú qui sapiens és, magistratús adi;

Iudicium de eadem cáusa iterum ut reddánt tibi:

Quandóquidem solus régnas; et solí licet

Hic de eádem causa his iudicium apíscier.

DE. Etsi mihi facta iniúriast; verúm tamen

Potiús quam lites sécter aut quam te aúdiam,

Ítidem út cognata sí sit, id quod léx iubet

Dotém dare, abduce hánc: minas quinque áccipe.

PH. Ha, ha, haé, homo suavis. DE. quid? num iniquom
póstulo?

An ne hóc quidem ego adipíscar, quod ius públicumst?

PH. Itan tándem quaeso, item út meretricém ubi abú-
sus sis;

Mercédem dare lex iúbet eii atque amittere?

Am, ut ne quid civis turpe in sese admitteret

Propter egestatem, proximo iussast dari;

Vt cum iuvo aetatem degeret? quod tu vetas.

DE. Ita, proximo quidem: at nos unde? aut quamobrem? PH. ohe,

Actum, aiunt, ne agas. DE. non agam? immo haut aésinam

Donéc perfecero hóc. PH. ineptis. DE. sine modo.

PH. Postrémo tecum nil rei nobis, Démipho, est:

Tuus ést damnatus gnátus, non tu: nám tua

Praetérierat iam ad dúcendum aetas. DE. ómnia haec

Illúm putato, quae égo nunc dico, dicere:

Aut quídem cum uxore hac ípsum prohibebó domo.

GE. Irátus est. PH. tute ídem melius féceris.

DE. Itane és paratus fácere me advorsum ómnia,

Infélix? PH. metuit híc nos, tametsi sédulo

Dissímulat. GE. bene habent tibi principia. PH. quín quod est

Ferúndum, fers: tuis dígnum factis féceris:

Vt amíci inter nos símus. DE. egon tuam éxpetam

Amíciatiam? aut te vísum aut auditúm velim?

PH. Sí cóncordabis cum illa, habebis quae tuam

Senectútem oblectet: réspice aetatém tuam.

DE. Te obléctet: tibi habe. PH. míne vero íram. DE. hóc age.

Satis íam verborumst: nísi tu properas múlierem

Abdúcere, ego illam eúciam: dixi, Phórmio.

PH. Si tu illam attigeris sécus quam dígnum est líberam,

Dicám tibi ímpingam grándem: dixi, Démipho.

Sí quíd opus fuerit, heús domo me. GE. intéllego.

ACTVS II. SCENA IV.

DEMIPHO. GETA. HEGIO. CRATINVS. CRITO.

DE. Quantá me cura et sóllicitudine ádficit

Gnátus, qui me et se hisce ímpedívit núptiis?

Neque mi in conspectum pròdit; ut saltém sciam
 Quid de hac re dicat, quídve sit senténtiae.
 Abi, visc redierítne iam an nondúm domum.
 GE. Eó. DE. videtis quo in loco res haéc siet:
 Quid ágo? dic, Hegio. HE. égo? Cratinus, cénseo:
 Si tibi videtur. DE. dic, Cratine. CRA. méne vis?
 Ego quae in rem tuam sint, éa velim faciás: mihi
 Sic hóc videtur. quód te absente hic filius
 Egít, restitui in integrum aequom esse ac bonum:
 Et id impetrabis. dixi. DE. dic nunc, Hégio.
 HE. Ego sédulo hunc dixisse credo: vérum ita est;
 Quot hómínes tot senténtiae: suus cuíque mos.
 Mihi nón videtur, quód sit factum légibus,
 Rescindi posse: et túrpe inceptu est. DE. dic, Crito.
 CRI. Ego ámplius delíberandum cénseo:
 Res mágna est. HE. nunquid nós vis? DE. fecistís
 probe:
 Incértior sum múlto quam dudúm. GE. negant
 Redisse. DE. frater ést expectandús mihi:
 Is quód mihi de hac re déderit consilium, id sequar.
 Percóntatum ibo ad pórtum, quoad se récipiat.
 GE. At ego Ántiphonem quaéram; ut quae acta hic
 sint scíat.
 Set eccum ípsum video in témpore huc se récipere.

ACTVS III. SCENA I.

ANTIPHO. GETA.

AN. Enimvero, Antiphó, multimodis cum ístoc ánimo
 es vitupérandus:
 Ítane te hinc abisse, et vitam tuám tutandam aliís de-
 disse?
 Álios tuam rem credidisti mágis quam tete animád-
 versuros?
 Nam út ut erant alia; illi certe quae nunc tibi domíst
 consuleres,
 Néquid propter tuám fidem decépta potirétur mali:

Guīus nunc miserāe spēs opesque sūnt in te uno
omnēs sitae.

GE. Et quīdem, ere, nos iamdūdum hic te absentem
incusamus, qui abieris.

AN. Te ipsūm quaerebam. GE. sēt ea causa nīhilo
magis defēcimus.

AN. Loquere óbsecro quonam in loco sunt rēs et for-
tunae meae:

Num pátri quid subolet? GE. nīl etiam. AN. ecquid
spei porrost? GE. nēscio. AN. ah.

GE. Nisi Phaédria haut cessávit pro te enīti. AN. nīl
fecit novī.

GE. Tum Phórmio itidem in hác re, ut aliis, strénuum
hominem praebuit.

AN. Quid is fécit? GE. confutávit verbis admodum
iratūm senem.

AN. Eu, Phórmio. GE. ego quod pótui porro. AN. mí
Geta, omnis vós amo.

GE. Sic habent principia sese, ut dico: adhuc tran-
quilla res est:

Mánsurusque pátruum pater est, dum húc adveniat.
AN. quid eum? GE. id aibat

De eius consilio velle sese fácere, quod ad hanc rem
áttinet.

AN. Quántus metus est míhi, venire huc sálvom nunc
patruūm, Geta?

Nám de eius una, ut aúdio, aut vivam aut moriar sen-
téntia.

GE. Phaédria tibi adest. AN. úbinamst? GE. eccum
ab suá palaestra exit foras.

ACTVS III. SCENA II.

PHAEDRIA. DORIO. ANTIPHO. GETA.

PH. Dório, audi óbsecro. DO. non aúdio. PH. parúm-
per. DO. quim omítte me.

PH. Áudi quid dicam. DO. át enim taedet iam aúdire
eadem milies.

PH. *At nunc dicam quod lubenter audias. Do. loquere, audio.*

PH. *Nequo te exorare ut maneat triduum hoc? quo nunc abis?*

Do. *Mirabar si tu mihi quicquam adferres novi. AN. ei Metuo lenonem, nequid. GE. suo capiti fuat.*

PH. *Non mihi credis? Do. hariolare. PH. sin fidem do. Do. fabulae.*

PH. *Faeneratum istuc beneficium pulchre tibi dicis. Do. logi.*

PH. *Crede mihi, gaudebis facto: verum hercle hoc est. Do. somnia.*

PH. *Experire: non est longum. Do. cantilenam eandem canis.*

PH. *Tu cognatus, tu parens, tu amicus, tu. Do. garrimodo.*

PH. *Adeon ingenio esse duro te atque inexorabili, 'Ut neque misericordia neque precibus molliri queas?*

Do. *Adeon te esse incogitantem atque imprudentem, Phaédria,*

'Ut phaleratis dictis ducas me; et meam ductes gratis?

AN. *Miseritumst. PH. ei veris vincor. GE. quam uterque est similis sui.*

PH. *Neque, Antipho alia cum occupatus esset sollicitudine,*

Tum hoc esse mi obiectum malum? AN. ah, quid istuc autem est, Phaédria?

PH. *O fortunatissime Antipho. AN. égone? PH. cui quod amas domist.*

Nec tum huiusmodi unquam usus venit ut conflicta res malo.

AN. *Min domist? immo, id quod aiunt, auribus teneo lupum:*

[Nam neque quo pacto a me amittam: neque, uti retineam, scio.]

Do. *Ipsum istuc mi in hoc est. AN. heia, ne parum leno sies.*

Númquid hic confécit? PH. licine? quód homo in-
humaníssimus:

Pámphilam meam véndidit. GE. quid? véndidit?

AN. ain véndidit?

PH. Véndidit. DO. quam indígnum facinus, áncillam
aere emptám suo.

PH. Néqueo exorare út me maneat, ét cum illo ut
mutét fidem,

Tríduum hoc: dum id, quód est promissum, ab amí-
cis argentum aúfero:

Sí non tum dederó, únám praeterea hóram ne opper-
tús siet.

DO. Óptume. AN. haut longúmst quod orat, Dório.
exorét sine:

Ídem hic tibi, quod béne promeritus fúeris, condu-
plicáverit.

DO. Vérba istaec sunt. AN. Pámphilamne hac úrbe
privarí sines?

Túm praeterea horúnc amorem dístrahi poterín pati?

DO. Néque ego, neque tu. GE. dí tibi omnes id quod
es dignús duint.

DO. Égo te compluris advorsum ingénium meum
mensés tuli,

Póllicitantem et níl ferentem, fléntem: nunc, contra
ómnia haec,

Répperi qui déet neque lacrumet: dá locum meliór-
ribus.

AN. Cérte hercle, ego si sátis commemini, tibi quí-
dem est ólim dies,

Quoád dares huic, praéstítuta. PH. fáctum. DO. num
ego istíc nego?

AN. Iam éa praeteriit? DO. nón, verum haec ei án-
tecessit. AN. nón pudet

Vánitatis? DO. mínime, dum ob rem. GE. stérculi-
num. PH. Dório,

Ítaue tandem fácere oportet? DO. síc sum: si placeo,
útere.

AN. Sicinē hunc decipis? DO. immo enimvero hic,
 Antipho, me decipit:

Nam hic me huiusmodi scibat esse: ego hunc esse
 aliter credidi:

Iste me fefellit; ego isti nihilo sum aliter ac fui.

Sēt ut ut haec sunt, tamen hoc faciam: crās mane ar-
 gentum mihi

Miles dare se dixit: si mihi prior tu attuleris, Phaédria,
 Mea lege utar; ut sit potior, prior ad dandum qui est.
 Vale.

ACTVS III. SCENA III.

PHAEDRIA. ANTIPHO. GETA.

PH. Quid faciam? unde ego nunc tam subito huic
 argentum inveniám miser,

Cui minus nihilo est? quod si hinc pote fuisset exo-
 rariet

Triduum hoc, promissum fuerat. AN. itane hunc pa-
 tiémur, Geta,

Fieri miserum, qui me dudum, ut dixi, adiurit có-
 miter?

Quin, cum opus est, beneficium rursus ei experimur
 réddere?

GE. Scio equidem hoc esse aequom. AN. age ergo,
 solum servare hunc potes.

GE. Quid faciam? AN. inveniás argentum. GE. cú-
 pio: set id unde, edoce.

AN. Pater adest hic. GE. scio: set quid tum? AN. ah,
 dictum sapienti sat est.

GE. Ítan ais? AN. ita. GE. sane hércle pulchre sná-
 des: etiam tu hinc abis?

Nón triumpho, ex nuptiis tuis sí nil nanciscór mali,
 Ní étiam nunc me huius caúsa quaerere in malo iu-
 beás malum?

AN. Verrum hic dicit. PH. quid? ego vobis, Géta, alienus sum? GE. háut puto:

Sét parumne est, quod ómnibus nunc nóbis suscensét
senex,

Ni instigemus étiam, ut nullus lócus relinquatúr preci?

PH. Álius ob oculis meis illam in ígnótum abducét
 locum? hem:

Quín igitur, dum licet dumque adsum, lóquimini me-
 cum, Antipho,

Cóntemplamini me. AN. quamobrem? aut quídnam
 facturú's, cedo.

PH. Quóquo hinc asportábitur terrárum, certum est
 pérsequi,

Aút perire. GE. dí bene vortant, quód agas: pede-
 temptim tamen.

AN. Vide opis síquid pótes adferre huic. GE. síquid?
 quid? AN. quaere óbsecro:

Néquid plus mínusve faxit, quód nos post pigeát, Geta.

GE. Quaéro: salvos ést, ut opinor: vérum enim me-
 tuó malum.

AN. Nóli metuere: úna tecum bóna, mala, tolerábimus.

GE. Quántum est opus argénti, eloquere. PH. sólae
 trigintá minae.

GE. Tríginta? hui percarast, Phaedria. PH. ístaec ve-
 ro vilis est.

GE. Áge, age, inventas réddam. PH. o lepidum. GE.
 auférte. PH. iam opust. GE. íám feres:

Sét opus est mi Phórmionem ad hánc rem adiuto-
 rém dari.

AN. Praéstost: audacissumé oneris quidvis impone,
 ét feret:

Sólus est homo amico amicus. GE. eámus ergo ad
 eum ócius.

AN. Númquid est quod operá mea vobis ópus sit?
 GE. nil: verum ábi domum,

Ét illam miseram, quam ego nunc intus scio esse ex-
 animatám metu,

Cónsolare. céssas? AN. nihil est, aéque quod faciám
 lubens.

PH. Quá via istuc fácies? GE. dicam in ítere: modo de hinc ámove.

ACTVS IV. SCENA I.

DEMIPHO. CHREMES.

DE. Quid? quá profectus caúsa hinc es Lemnúm, Chreme,

Addúxtin tecum filiam? CH. non. DE. quid ita non?

CH. Postquám videt me eius máter esse hic diutius;

Simul aútem non manébat aetas virginis

Meam néclegentiam; ípsam cum omni fámilia

Ad mé profectam esse aibant. DE. quid illic tándiu

Quáeso igitur commorábare, ubi id audiveras?

DE. Pol mé detinuit mórbus. DE. unde? aut qui?

CH. rogas?

Senéctus ipsast mórbus. set venísse eas

Salvás audivi ex naúta qui illas véxerat.

DE. Quid gnáto optigerit me ábsente, audistín, Chreme?

CH. Quod quídem me factum cónsili incertúm facit.

Nam hanc cónditionem sí cui tulero extrário,

Quo pácto aut unde míhi sit, dicundum órdine est.

Te míhi fidelem esse aéque atque egomet súm míhi

Scibam: ille si me aliénus adfiném volet,

Tacébit, dum intercédet familiáritas:

Sin spréverit me, plús quam opus est scitó sciet.

Vereórque, ne uxor áliqua hoc resciscát mea:

Quod sí fit, ut me excútiam atque egrediár domo,

Id réstat: nam ego meórum solus súm meus.

DE. Scio ita ésse: et istaec míhi res sollicitúdinist:

Neque défetiscar úsque adeo experírier,

Donéc tibi id quod póllicitus sum effécero.

ACTVS IV. SCENA II.

GETA.

Ego hóminem callidiórem vidi néminem,

Quam Phórmionem. vénio ad hominem, ut dicerem

(3) ACTVS IV. SCENA II. III. 251

Argéntum opus esse, et id quo pacto fieret.
Vix dúm dimidium dixeram, intelléxerat:
Gaudébat: me laudábat: quaerebát senem:
Dis grátias agébat, tempus sibi dari,
Vbi Phaédriai osténderet nihiló minus
Amicum se esse, quam Ántiphoni. hominem ad
forum
Iussi ópperiri: eo me ésse adducturúm senem.
Set eccum ípsam. qui est ultérior? attat Phaédriac
Pater vénit. set quid pértinui autem bélua?
An quía, quos fallam, pro úno duo sunt míhi dati?
Commódius esse opinor duplici spe útier.
Petam hinc unde a primo ínstítui: is si dát, sat est:
Si ab eó nil fiet, tum hunc adoriar hóspitem.

ACTVS IV. SCENA III.

ANTIPHO. GETA. CHREMB. DEMIPHO.

AN. Exspécto, quam móx récipiat sesé Geta.
Set pátruam video cúm patre adstantem. ei míhi,
Quam timeo, adventus huius quo inpellát patrem.
GE. Adibo: o salve, nóster Chreme. CH. salvé, Geta.
GE. Venire saluum vólupest. DE. credo. GE. quid
agitur?
CH. Multa ádvenienti, ut fít, nova hic complúria.
GE. Ita. de Ántiphone audistin quae facta? CH. ómnia.
GE. Tun dixeras huic? fácinus indignúm, Chreme,
Sic circumiri? DE. id cum hóc agebam cómmodum.
GE. Nam hercle égo quoque id quidem ágitans mecum
sédulo,
Invéni, opinor, rémedium huic rei. CH. quíd, Geta?
DE. Quod rémedium? GE. ut abii ábs te, fit forte ób-
viam
Míhi Phórmio. CH. qui Phórmio? GE. is qui istám.
CH. scio.
GE. Visum ést mi, ut eius temptárem prius senténtiam.
Prendo hóminem solum: cúr non, inquam, Phórmio,

Vidémus, inter nós haec potius cüm bonã
Vt cõmpõnantur grãtia, quam cüm mala?

Erus liberalis est et fugitans litium:

Nam ceteri quidem hercle amici omnes modo

Vno ore auctores fuere, ut praecipitem hanc daret.

AN. Quid hic coeptat, aut quo evadet hodie? GE. an
legibus

Daturum poenas dices, si illam eiecerit?

Iam id exploratumst: heia sudabis satis,

Si cum illo inceptas homine: ea eloquentia est.

Verum pouo esse victum eum: at tandem tamen

Non capitis ei res agitur, set pecuniae.

Postquam hominem his verbis sentio mollirier;

Soli sumus nunc, inquam, hic: eho, quid vis dari

Tibi in manum, erus ut his desistat litibus:

Haec hinc facessat, tu molestus ne sies.

AN. Satin illi di sunt propitii? GE. nam sat scio,

Si tu aliquam partem aequi bonique dixeris,

Vt est ille bonus vir, tria non commutabitis

Verba hodie inter vos. DE. quis te istaec iussit loqui?

CH. Immo non potuit melius pervenirier

Eo quo nos volumus. AN. occidi. CH. perge eloqui.

GE. A primo homo insanibat. DE. cedo, quid postulat?

GE. Quid? nimium quantum. CH. quantum? dic.

GE. siquis daret

Talentum magnum. DE. immo malum hercle: ut nil
pudet?

GE. Quod dixi adeo eii: quaeso, quid si filiam
Suam unicam locaret? parvi rettulit

Non suscepisse: inventa est quae dotem petat.

Vt ad pauca redeam, ac mittam illius ineptias:

Haec denique eius fuit postrema oratio:

Ego, inquit, iam a principio amici filiam,

Ita ut aequom fuerat, volui uxorem ducere.

Nam mihi venibat in mentem eius incommodi,

In servitutem pauperem ad ditem dari.

Set mi opus erat, ut aperte tibi nunc fabuler,

Aliquántulum quae adférerret qui dissólverem
Quae débeo: et etiám nunc, si volt Démipho
Dare quántum ab hac accípio, quae sponsást mihi;
Nullám mihi malim, quam ístanc uxorém dari.

AN. Vtrúm stultitia fácere ego hunc an málitia
Dicám, scientem an imprudentem, incértus sum.

DE. Quid, si ánimam debet? GE. áger oppositust
pignori

Ob decem mnas, inquit. DE. áge, age, iam ducat:
dabo.

GE. Aedículae item sunt ób decem alias. DE. oíci,
Nimiúmst. CH. ne clama: pétito illasce a mé decem.

GE. Vxóri emunda ancillast: tum autem plúscula
Supelléctile opus est: ópus est sumptu ad núptias:
His rébus alias póne sane, inquit, decem.

DE. Sescéntas proinde scribito iam mihi dicas:
Nil do: impuratus me ille ut etiam inrideat?

CH. Quaeso, égo dabo, quiésce: tu modo filius
Fac ut illam ducat, nós quam volumus. AN. eí mihi:
Geta, óccidisti mé tuis falláciis.

CH. Mea caúsa eiicitur: me hóc est aequom amittere.

GE. Quantúm potest me cértiorem, inquit, face:
Si illám dant, hanc ut míttam: ne incertús siem:
Nam illi mihi dotem iam constituerúnt dare.

CH. Iam accípiat: illis répudium renúntiet:
Hanc ducat. DE. quae quidem illi res vortát male.

CH. Oppórtune adeo argéntum nunc mecum áttuli,
Fructúm, quem Lemni uxóris reddunt praédia:
Inde súmam: uxori, tibi opus esse, dixero.

ACTVS IV. SCENA IV.

ANTIPHON. GETA.

AN. Geta. GE. hém. AN. quid egisti? GE. émuxi
argentó senes.

AN. Satin ést id? GE. nescio hércle, tantum iússus
sum.

AN. Eho, verbero, aliud mihi respondes ac rogo?

GE. Quid ergo narras? AN. quid ego narrem? opera
tua

Ad restim mi quidem res redit planissime.

Vt te quidem omnes, di deae, superi, inferi,

Malis exemplis perdant! em, si quid velis,

Huic mandes, qui te ad scopulum e tranquillo auferat.

Quid minus utibile fuit, quam hoc ulcus tangere

Aut nominare uxorem? iniecta est spes patri

Posse illam extrudi. cedo nunc porro, Phormio

Dotem si accipiet, uxor ducenda est domum,

Quid fiet? GE. non enim ducet. AN. novi. ceterum

Cum argentum repetent, nostra causa scilicet

In nervom potius ibit. GE. nihil est, Antipho,

Quin male narrando possit depravari.

Tu id quod boni est excerpis: dicis quod mali est.

Audi nunc contra iam: si argentum acciperit,

Ducenda est uxor, ut ais: concedo tibi:

Spatium quidem tandem apparandis nuptiis,

Vocandi, sacrificandi dabitur paululum.

Interea amici, quod polliciti sunt, dabunt:

Inde iste reddet. AN. quamobrem? aut quid dicet?

GE. rogas?

Quot res post illa monstra evenerunt mihi?

Introuit in aedis ater alienus canis:

Anguis in inpluvium decidit de tegulis:

Gallina cecinit: interdixit hariolus:

Aruspex vetuit: ante brumam autem novi

Negoti nihil incipere causa est sontica.

Haec fient. AN. ut modo fiant. GE. fient: me vide.

Pater exit: abi, dic esse argentum Phaedriae.

ACTVS IV. SCENA V.

DEMIPHO. GETA. CHREMES.

DE. Quietus esto, inquam: ego curabo ne quid verborum duit.

(2) ACTVS IV. SCENA V. 255

Hoc témere numquam amittam ego a me, quín mihi
testis ádhibeam:

Cui dém, quamobrem dem, cómmemorabo. GE. ut
caútus est, ubi níhil opust.

CH. Atqui íta opus factó est, ét mature, dúm libido
eadem haéc manet:

Nam si áltera illaec mágis instabit, fórsitan nos reiciat.

GE. Rem ipsám putasti. DE. dúc me ad eum ergo.

GE. nón moror. CH. ubi hoc égeris,

Transíto ad uxorém meam, ut convéniat hanc prius
quam hinc abit.

Dicát eam dare nos Phórmíoni núptum, ne suscénseat:

Et mágis esse illum idóneum, ipsi qui sít familiárior:

Nos nóstro officio níl degressos: quántum is voluerít
dari,

Datum ésse dotis. DE. quíd tua, malum, id réfert?

CH. magni, Démipho.

Non sátis est tuum te officium facere, fáma si id non
áprobát:

Volo ipsíus quoque voluntáte haec fieri, né se eiectam
praédicet.

DE. Idem égo istuc facere póssum. CH. mulier mú-
lieri magis cóngruet.

DE. Rogábo. CH. ubi ego illas núnc íam reperíre,
possim, cógito.

ACTVS V. SCENA I.

SOPHRONA. CHREMES.

So. Quíd agam? quem mí amicum misera invéniam,
quo consília haec referam, atque

Vnde mi auxiliúm petam?

Nám vereor, era ne ób meum suasum indigne iniuria
ádficiatur:

Íta patrem adulescéntis facta haec tólerare audió vio-
lenter.

CH. Nám quae haec anus est, éxanimata a frátre quae egressást meo?

So. Quod ut fácerem egestás me impulit; cum scírem infirmas núptias

Hasce ésse: ut id consúlerem, interea víta ut in tutó foret.

CH. Cérte edepol, nisi me ánimus fallit, aút parum prospiciunt oculi,

Meae nutricem gnatae video. So. néque ille investi- gátur. CH. quid ago?

So. Qui eius pater est. CH. ádeo? an maneo, dum haec quae loquitur, mágis cognosco?

So. Quód si eum nunc reperire possim, níhil est quod vereár. CH. east ipsa.

Cónloquar. So. quis hic lóquitur? CH. Sophrona. So. ét meum nomen nóminat?

CH. Réspice ad me. So. di óbsecro vos, éstne hic Stil- pho? CH. nón. So. negas?

CH. Cóncede hinc a fóribus paulum istórsum sodes, Sóphrona.

Ne me ístoc posthac nómine appellássis. So. quid? non óbsecro es

Quem sémpet te esse díctitasti? CH. 'st. So. quid has metuis fores?

CH. Conclúsam hic habeo uxórem saevam. vérum istoc me nómine

Eo pérperam olim dixi, ne vos fórté imprudentés foris

Effútiretis; átque id porro aliqua úxor mea rescisceret.

So. Istóc pol nos te hic invenire miserae nunquam pótuimus.

CH. Eho díe mihi, quid reí tibi est cum fámilia hac unde éxis?

Vbi illae? So. miseram me. CH. héim, quid est? vi- vúatne? So. vivit gnata.

Matrem ípsam ex aegritúdine miserám mors conse- cúta est.

CH. Male factum. So. ego autem quae essem anus
deserta egens, ignota,

Vt potui, nuptum virginem locavi huic adulescenti,
Harum qui est dominus aedium. CH. Antiphonine?

So. isti inquam ipsi.

CH. Quid? duasne is uxores? So. au, obsecro, unam
ille quidem hanc solam.

CH. Quid illam alteram quae dicitur cognata? So.
haec ergo. CH. quid ais?

So. Composito factumst, quo modo hanc amans habere
posset

Sine dote. CH. di vostram fidem, quam saepe forte
temere

Eveniunt quae non audeas optare? offendi adveniens
Quicum volebam atque ut volebam filiam locatam:
Quod nos ambo opere maximo dabamus operam ut
fieret.

[Sine nostra cura maxima, sua cura haec sola fecit.]

So. Nunc quid opus facto sit vide. pater adulescentis
venit:

Eumque animo iniquo hoc oppido ferre aiunt. CH. nil
periclist.

Set per deos atque homines, meam esse hanc cave
resciscat quisquam.

So. Nemo ex me scibit. CH. sequere me: intus cetera
audiemus.

ACTVS V. SCENA II.

DEMIPHO. GETA.

DE. Nostrapte culpa facimus, ut malis expediat esse:
Dum nimium dici nos bonos studemus et benignos.
Ita fugias ne praeter casam, quod aiunt. nonne id
sat erat,

Accipere ab illo iniuriam? etiam argentumst ultro
obiectum:

Vt sit qui vivat, dum aliud aliquid flagiti conficiat.

R

GE. Planissime. DE. iis nunc praemium est, qui re-
cta prava faciunt.

GE. Verissime. DE. ut stultissime quidem illi rem
gesserimus.

GE. Modo ut hoc consilio possiet discédi, ut istam
dúcat.

DE. Etiam idne dubiumst? GE. haut scio hercle, ut
homóst, an mutet ánimum.

DE. Hem, mútet autem? GE. nescio: verúm, si forte,
dico.

DE. Ita faciam, ut frater cénsuit, ut uxórem huc eius
addúcam:

Cum ista út loquatur. tú, Geta, abi prae: núntia hanc
ventúram.

GE. Argéntum inventumst Phaédriae: de iúrgio si-
létur:

Provisum est, ne in praeséntia haec hinc ábeat: quid
nunc pórró?

Quid fiet? in eodem haésitas luto: vorsura sólvis:
Praeséns quod fuerat, ín diem malum ábiit: plagae
créscunt,

Nisi próspicis. nunc hinc domum ibo; ac Phánium
edocébo

Nequíd vereatur Naústratam, neque eius oratiónem.

ACTVS V. SCENA III.

DEMIPHO. NAUSISTRATA. CHREMES.

DE. Agedum, út soles, Nausístrata: fac illa út place-
tur nóbis

Vt suá voluntate id quod est faciúndum faciat. NAV.
faciam.

DE. Paritér nunc opera me ádiuvas, ac ré dudum opi-
tuláta es.

NAV. Factúm volo: ac pol mínus queo viri cúlpa,
quam me dígnumst.

DE. Quid áútem? NAV. quia pol meí patris bene pártia
indiligénter

Tutátur: nam ex iis praédiis talénta argenti bína
Capiébat statim: hem vír viro quid praéstat? DE. bi-
na quaéso?

NAV. Ac rébus vilióribus, tamén duo talénta. DE. hui.

NAV. Quid haéc videntur? DE. scilicet. NAV. virúm
me natum véllem:

Ego osténderem. DE. certó scio. NAV. quo pácto. DE.
parce sódes,

Vt póssis cum illa; né adulescens múlier te fatíget.

NAV. Faciam, út iubes: set meúm virum abs te exíre
video. CH. chem, Démipho,

Iam illi datum est argéntum? DE. curavi ílico. nol-
lém datum.

Ei, video uxorem: paéne plus quam sát erat. DE. cur
nollés, Chreme?

CH. Iam récte. DE. quíd tu? ecquíd locutus cum ista
es, quamobrem hanc dúcimur?

CH. Transégi. DE. quíd ait tándem? CH. abduci nón
potest. DE. qui nón potest?

CH. Quia utérque utrique est córdi. DE. quíd istuc
nóstra? CH. magni: praéter haec,

Cognátam comperi ésse nobis. DE. quíd? deliras. CH.
síc erit:

Non témere dico: rédii mecum in mémoriam. DE.
satin sánus es?

NAV. Au óbsecro, cave ne ín cognatam pécces. DE. non
est. CH. né nega:

Patris nómen aliud díctum est: hoc tu errásti. DE. non
norát patrem?

CH. Norát. DE. cur aliud díxit? CH. numquamne
hódie concedés mihi,

Neque intélleges? DE. si tú nil narras. CH. pérgis?
NAV. miror qui hóc siet.

DE. Equidem hércle nesció. CH. vin scíre? at íta me
servet Iúppiter,

Vt própior illi, quam égo sum ac tu, homo némost.
DE. di vostrám fidem:

- Eámus ad ipsam: una ómnis nos aut scíre aut nescire
hóc volo. CH. ah.
- DE. Quid ést. CH. itan parvam míhi fidem esse apút
te? DE. vin me crédere?
- Vin sátis quaesitum mi ístuc esse? age, fiat. quid?
illa fília
- Amíci nostri quíd futurumst? CH. récte. DE. hanc
igitur míttimus?
- CH. Quidni? DE. illa maneat? CH. síc. DE. ire igi-
tur tibi licet, Nausistrata.
- NAV. Sic pól commodius ésse in omnis árbitror, quam
ut coéperas,
- Manére hanc; nam perliberalis vísast, cum vidí, míhi.
- DE. Quid istúc negotist? CH. iámne operuít éstium?
DE. iam. CH. o Iúppiter,
- Di nós respiciunt: gnátam inveni núptam cum tuo
fílio. DE. hem,
- Quo pácto id potuit? CH. nón satis tutus ést ad nar-
randum híc locus.
- DE. At tu íntro abi. CH. heus, ne fílii quidem nóstri
hoc resciscánt, volo.

ACTVS V. SCENA IV.

ANTIPHO.

- Lactús sum, ut meae res sése habent, fratri óptigisse
quód volt.
- Quam scítumst, eiusmodí parare in ánimo cupiditátes,
Quas, cúm res adversae sient, pauló mederi póssis?
- Hic símul argentum répperit, curá sese expedívit:
Ego nullo possum rémedio me evólvere ex his túrbis:
Quin si hóc celetur, in metu; sin pátefit, in probró sim.
Neque mé domum nunc réciperem, ni mi éstet spes
osténta
- Huiúsce habendi. sét ubinam Getam invenire póssim?
Rogem, quód conveniundí patris me témpus capere
iúbeat.
-

ACTVS V. SCENA V.

PHORMIO. ANTIPHO.

PH. Argéntum accepi, trádidi lenóni: abduxi mú-
lierem:

Curávi, propria eá Phaédria ut poterétur: nam emissa
ést manu.

Nunc úna mihi res étiam restat, quae ést conficiunda;
ótium

Ab sénibus ad potándum ut habeam: nam áliquo: hos
sumám dies.

AN. Set Phórmios: quid aís? PH. quid? AN. quid-
nam núnc facturust Phaédria?

Quo pácto satietátem amoris áit se velle absúmere?

PH. Vicíssim partis tuás acturust. AN. quas? PH. uti
fugitét patrem:

Te suás rogavit rúrsum ut ageres; caúsam ut pro se
diceres.

Nam pótaturus ést aput me. ego me íre senibus Sú-
nium

Dicam ad mercatum, ancillulam emptum dúdum quam
dixit Geta:

Ne cum híc non videant mé, conficere crédant argen-
túm suum.

Set óstium concrépuit abs te. AN. víde qui egrediatúr.
PH. Getast.

ACTVS V. SCENA VI.

GETA. ANTIPHO. PHORMIO.

GE. Ó fortuna, o fórs fortuna, quántis commoditátibus,
Quám desubito ero Ántiphoni ope véstra hunc onera-
stis diem?

AN. Quidnam híc sibi volt? GE. nósque amicos eius
exonerastís metu?

Sét ego nunc mihi céssó, qui non úmerum onero pállio;
 Átque homínem propero ínvenire: ut haéc quae con-
 tingerint sciat.

AN. Núm tu intellegís, quid hic narret? PH. núm tu?

AN. nil. PH. tantúndem ego.

GE. Ád Ienonem hinc íre pergám: ibi núnc sunt. AN.
 heus, Geta. GE. ém tibi.

Núm novom aut mirúmst revocari, cúrsum cum in-
 stiterís? AN. Geta.

GE. Pérgin? hercle númquam hodie odio tú me vin-
 ces. AN. nón manes?

GE. Vápula. AN. id quidem tibi iam fiet, nisi resistis,
 vérbero.

GE. Fámiliariórem oportet ésse hunc: mìnitatúr
 malum.

Sét ísne est quem quaéro, an non? ipsust. cóngredere
 actutúm. AN. quid est?

GE. O ómnium, quantum ést qui vivont, hóminum
 homo ornatíssime:

Nám sine controversia ab dis sólus diligere, Ántipho.
 velim.

AN. Íta velim: set, qui istuc credam ita ésse, mihi
 dici velim

GE. Sátin est si te délibutum gáudio reddo? AN. énicas.

PH. Quín tu hinc pollicitátiones aúfer, et quod férs,
 cedo. GE. oh,

Tú quoque aderas, Phórmio? PH. aderam: sét tu
 cessas? GE. áccipe, em,

'Vt modo argentúm tibi dedimus ápud forum, recta
 ád Chremem

Súmus profecti: intérea mittit érus me ad uxorém
 tuam.

AN. Quámobrem? GE. omitto próloqui: nam nihil
 ad hanc rem est, Ántipho:

'Vbi in gynaeceum íre occipio, púer ad me accurrít
 Mida:

Póne adprehendit pállio, resupínat: respició: rogo,

Quámobrem retineát me: ait esse vétitum, intro ad
eram accédere.

Sóphrona modo frátrem huc, inquit, sénis introduxít
Chremem:

Eúmque nunc esse íntus cum illis: hóc ubi ego au-
divi, ád fores

Súspenso gradú placide ire pérrexi: accessi: ástíti:
Ánimam compressi: aúrem admovi: ita ánimum coepi
atténdere,

Hóc modo sermónem captans. AN. eú, Geta. GE. hic
pulchérillum

Fácinus audivi: itaque paene hercle éxclamavi gaúdio.

AN. Quód? GE. quodnam arbitráre? AN. nescio. GE.
átqui mirificíssimum:

Pátruus tuus est páter inventus Phánio úxori tuæ:
AN. hem,

Quíd ais? GE. cum eius consuévít olim mátre in Le-
mno clánculum.

PH. Sómnum: utn' haec ignoraret suúm patrem?
GE. aliquid crédito,

Phórmio, esse caúsa: set me cénsem potuisse ómnis
Íntellegere extra óstium, íntus quae ínter sese ipsi
égerint?

AN. Átque hercle ego quoque íllam inaudivi fábulam.
GE. immo etiám dabo

Quó magis credas: pátruus interea inde huc egredi-
túr foras:

Haút multo post cúm patre idem récipit se intro dé-
nuo:

Áit uterque tibi potestatem eius habendi sé dare:

Dénique ego sum míssus, te ut requirerem atque ad-
dúcerem. AN. em

Quín ergo rape mé: quid cessas? GE. féceró. AN. o
mi Phórmio,

Vále. PH. vale, Antiphó: bene, ita me dé ament, fa-
ctum gaúdeo.

ACTVS V. SCENA VII.

PHORMIO.

Tantám fortunam de ínprovíso esse híis datam.
 Summa é ludendi occásiost mi núnc senes,
 Et Phaédriae curam ádimere argentáriam;
 Ne cuiquam suorum aequálium suppléx siet.
 Nam ídem hóc argentum, ita út datumst, íngrátiis
 Ei dátum erit: hoc qui cógam, re ipsa répperi.
 Nunc géstus mihi volúisque est capiundús novos.
 Set hinc concedam in ángiportum hoc próximum:
 Inde híscé ostendam me, úbi erunt egressí foras.
 Quo me ádsimularam ire ád mercatum, nóu eo.

ACTVS V. SCENA VIII.

DEMIPHO. PHORMIO. CHREMES.

DE. Dis mágnas merito grátias habeo áque ago,
 Quando évenere haec nóbis, frater, próspere.
 Quantúm potest, nunc cónveniundus Phórmio est,
 Priusquám dilapidat nóstras trigintá minas,
 Ut aúferamus. PH. Démiphonem, sí domi est
 Visam: út quod. DE. at nos ád te íbamus, Phórmio.
 PH. De eadem hác fortasse cáusa. ita hercle crédidi.
 Quid ád me íbatis? rídículum: an verémíni
 Ne nóu id facerem quód recepissém semel:
 Heus, quánta quánta haec méa paupertas ést, tamen
 Adhúc curavi unum hóc quidem, ut mi essét fides.
 CH. Estne íta uti dixi liberalis? DE. óppido.
 PH. Idque ádeo advenio núntiatum, Démiphó,
 Parátum me esse: ubi vóltis, uxorém date.
 Nam omnis posthabui mihi res, ita uti pár fuit,
 Postquám tantopere id vós velle animadvérteram.
 DE. At híc dehortatus ést me, ne illam tibi darem:
 Nam qui erit rumor pópuli, ínquit, sí id féceris?
 Olím cum honeste pótuit, tum non ést data:

Nunc viduam extrudi tūrpest: ferme eadem ómnia
Quae túte dudum córam me incusáveras.

PH. Satis pól superbe inlúditis me. DE. qui? PH. rogas?

Quia ne álteram quidem illam potero dúcere:

Nam quó redibo ore ad eam quam contémpserim?

CH. Tum autem Ántiphonem vídeo ab sese amittere

Invítum eam: inque. DE. tum aútem vídeo fílium

Invítum sane múlierem ab se amittere.

Set tránsi sodes ad forum, atque illúd mihi

Argéntum rursus iúbe rescribi, Phórmio.

PH. Quodne égo discripsi pórro illis quibus débui?

DE. Quid ígitur fiet? PH. sí vis mī uxorém dare

Quam déspondisti, dúcám: sin est út velis

Manére illam aput te, dós hic maneat, Démipho.

Nam nón est aequom mé propter vos decipi:

Cum ego véstri honoris caúsa repudium álterae

Remiserim, quae dótis tantundém dabat.

DE. In' hinc málam rem cum ístac magnificéntia,

Fugítive? Etiamnum crédis te ignorárier,

Aut túa facta adeo? PH. inrítor. DE. tune hanc dú-

ceres,

Si tibi data esset? PH. fác periculum. DE. ut fílius

Cum illa hábitet aput te, hoc véstrum consiliúm fuit.

PH. Quaeso quid narras? DE. quin tu mi argentúm

cedo.

PH. Immo véro uxorem tú cedo. DE. in ius ámbula.

PH. Enimvéro si porro ésse odiosi périgitis,

DE. Quid fácies? PH. egone? vós me indotatis modo

Patrócinari fórtasse arbitrámini:

Etiám dotatis sóleo. CH. quid id nostrá? PH. nihil.

Hic quándam noram, cuius vir uxorem. CH. hém.

DE. quid est?

PH. Lemni hábuit aliam: CH. núllus sum. PH. ex qua

filiam

Suscépit: et eam clam éducát. CH. sepúltus sum.

PH. Haec ádeo ego illi iám denarrabo. CH. óbsecro,

Ne fácias. PH. ob, tune ís eras? DE. ut ludós facit.

СН. Missúm te facimus. РН. fábulae. СН. quid vis tibi?

Argéntum quod habes cóndonamus te. РН. aúdio.

Quid vós, malum, ergo mé sic ludificámini,

Inépti vestra púerili senténtia?

Noló, volo: volo nólo rursum: cápe, cedo:

Quod dictum, indictumst: quód modo ratum erat, írritumst.

СН. Quo pácto aut unde haec híc rescivit? DE. néscio, Nisi mé dixisse némini, id certó scio.

СН. Monstri, íta me di ament, símile. РН. inieci scrú-pulum. DE. hem,

Hicíne ut a nobis tántum hoc argenti aúferat,

Tam apérte inridens? émori hercle sátius est:

Animó virili praésentique ut síis, para.

Vidés peccatum tuum hóc esse elatúm foras:

Neque íam celare id pósse te uxorém tuam:

Nunc quód ipsa ex aliis aúditura síit, Chreme,

Id nósmet indicáre placabílius est.

Tum hunc ímpuratum póterimus nostró modo

Vlcisci. РН. atattat, nísi mi prospicio, haéreo.

Hi gládiatorio ánimo ad me adfectánt viam.

СН. At véreor ut placári possit. DE. bóno animo es.

Ego rédigam vos in grátiam; hoc fretús, Chreme,

Cum e médio excessit únde haec susceptást tibi.

РН. Itane ágitis mecum? sátiis astute. adgrédimini.

Non hércle ex re istius me ínstigasti, Démipho.

Ain tu? úbi quae íubitum fúerit, peregre féceris,

Neque huius síis veritus faéminae primáriae,

Quin nóvo modo eii fáceres contuméliam;

Veniás mihi precibus láutum peccatúm tuum?

Hisce égo illam dictis íta tibi incensám dabo,

Vt né restinguas, lácrumis sí extilláveris.

DE. Malúm, quod isti dí deaque omnés duínt.

Tantáne adfectum quémquam esse hominem audácia?

Non hóc publicitus scélus hinc deportárier

In sólas terras? СН. ín id redactus súm loci,

Vt quid agam ex illo prorsus nesciam. DE. ego scio:
In ius eamus. PH. in ius? hic, si quid lubet.
DE. Adsequere ac retine, dum ego huc servos evoco.
CH. Enim solus nequeo: accurre huc. PH. una iniu-
riast
Tecum. CH. lege agito ergo. altera est tecum, Chreme.
DE. Rape hunc. PH. ita agitis? enimvero vocest
opus:
Nausistrata, exi. CH. os opprime. DE. impurum vide,
Quantum valet. PH. Nausistrata, inquam. CH. non
taces?
PH. Taceam? DE. nisi sequitur, pugnos in ventrem
ingere.
PH. Vel oculum exculpe: est ubi vos ulciscar probe.

ACTVS V. SCENA IX.

NAUSISTRATA. CHREMES. PHORMIO. DEMIPHO.

NAV. Qui nominat me? CH. hem. NAV. quid istuc tur-
baest obsecro,
Mi vir? PH. ehem, quid nunc obstipuisti? NAV. qui
hic homost?
Non mihi respondes? PH. hincine ut tibi respondeat?
Qui hercle, ubi sit, nescit. CH. cave isti quicquam
creduas.
PH. Abi, tange: si non totus friget, me enica.
CH. Nihil est. NAV. quid ergo est quod istic narrat?
PH. iam scies:
Ausculta. CH. pergin credere? NAV. quid ego obsecro
Huic credam, qui nil dixit? PH. delirat miser
Timore. NAV. non pol temerest, quod tu tam times.
CH. Egon timeo? PH. recte sane: quando nil times,
Et hoc nihil est ego quod dico, tu narra. DE. scelus,
Tibi narret? PH. cho tu, factumst abs te sedulo
Pro fratre. NAV. mi vir, non mihi dicis? CH. at NAV.
quid at?

CH. Non ópus est dicto. PH. tibi quidem: at scito huic opust.

In Lémno. CH. hem, quid agis? DE. nón taces?
PH. clam te. CH. eí mihi.

PH. Vxórem duxit. NAV. mí homo, di meliús duint.

PH. Sic fáctumst. NAV. perii mísera. PH. et inde filiam
Suscépit iam unam, dúm tu dormis. CH. quíd agimus?

NAV. Pro di inmortales, fácinus indignum ét malum.

DE. Hoc áctumst. PH. an quicquam hódie est factum
indignius?

Qui mi, úbi ad uxores véntumst, tum fiunt senes.

NAV. Démipho, te appello; nam me cum isto distaedét
loqui.

Haéc illae erant itiónes crebrae et mánsiones diutinae
Lémni? haecine erat éa quae nostros mínuit fructus
vílitas?

DE. Égo, Nausistrata, ésse in hac re cúlpani meritum
nón nego;

Sét ea quin sit ignoscenda. PH. vérba fiunt mórtuo.

DE. Nám neque neclegéntia tua néque odio id fecit
tuo.

Vínoléntus fére abhinc annos quindecim muliérculam
Eám compressit, únde haec natást: néque postilla
unquam áttigit.

Éa mortem obiit, é medio abiit: qui fuit in re hac
scrúpulus.

Quámobrem te oro, ut ália tua sunt fácta, aequo animo
et hóc feras.

NAV. Quíd ego aequo animo? cúpio mísera in hac re
iarr defúngier,

Sét qui sperem? aetáte porro mínus peccaturúm
putem?

Nón iam tum erat sénex, senectus sí verecundós facit?

Án mea forma atque aetas magis nunc éxpetendást,
Démipho?

Quíd mi hic adfers, quámobrem exspectem aut spé-
rem porro nón fore?

PH. *Éxsequias Chreméti quibus est cómmodum ire, em témpus est.*

Sic dabo: age nunc, Phórmionem qui volet lacéssito: Fáxo eum tali mactatum atque hic est infortúnio.

Rédeat sane in grátiam: iam súpplici satis ést mihi Hábet haec eii quód, dum vivat, úsque ad aurem oggániat.

NAV. *Át meo merito crédo: quid ego núnc commemo- rem, Démipho,*

Singulatim, quális ego in hunc fúerim? DE. novi aequé ómnia

Técum. NAV. merito hoc meó videtur fáctum? DE. mi- nume géntium:

Vérum quando iam áccusando fieri infectum nóñ potest,

Ígnosce: orat; cónfitetur; púrgat: quid vis ámplius?

PH. *'Enimvero prius quam haéc dat veniam, míhi prospiciam et Phaédriae.*

Heús Nausistratá, priusquam huic respóndes temere, audi. NAV. quid est?

PH. *Égo minas trigínta per fallácias ab isto ábstuli.*

Eás dedi tuo gnáto. is pro sua amíca lenoní dedit.

CH. *Hém, quid ais? NAV. adeón indignum hoc tibi ví- detur, filius*

Hómo adulescens sí habet unam amícam, tu uxorés duas?

Níl pudere? quo óre illum obiurgábis? respóndé mihi.

DE. *Fáciét ut volés. NAV. immo ut meam iám scias senténtiam:*

Néque ego ignosco, néque promitto quícquam, neque respóndeo,

Prius quam gnatum vídero: eius iudício permitto ómnia.

Quód is iubebit, fáciam. DE. mulier sápiens es, Nau- sistrata.

NA. *Sátin tibi est, Chreme? CH. immo vero púlchre discedo ét probe,*

270 PHORM. ACTVS V. SCENA IX. (59)

Ét praeter spem. NAV. tú tibi nomen díc quod est?

PH. min? Phórmio:

Véstrae familiae hércle amicus, ét tuo summus Phaédriae.

NAV. Phórmio, at ego ecástor posthac tibi quod potero et quaé voles

Fáciamque et dicám. PH. benigne dícis. NAV. pol meritúmst tuum.

PH. Vín primum hodie fácere, quod ego gaúdcam, Nausístrata,

Ét quod tuo viro óculi doleant? NAV. cúpio. PH. me ad cenám voca.

CH. Pól vero voco. DE. eámus intro hinc. CH. fiat? set ubi est Phaédia

Iúdex noster? PH. iam híc faxo aderit. Vós valetate et plaúдите.
